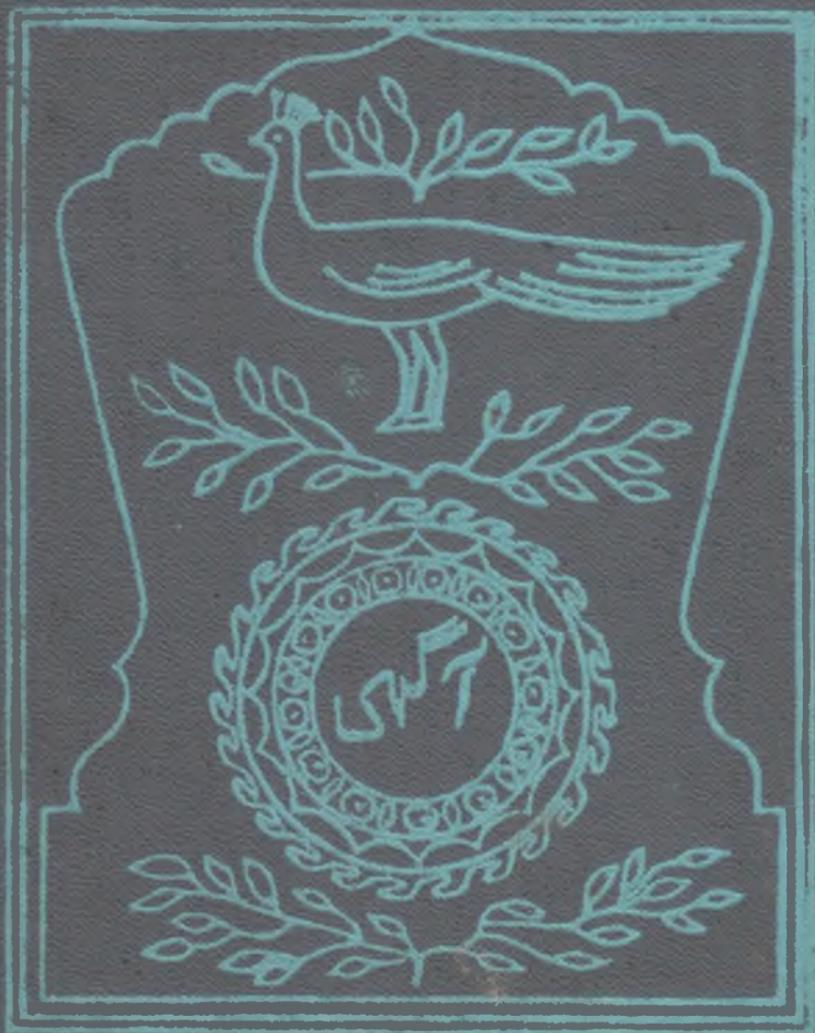
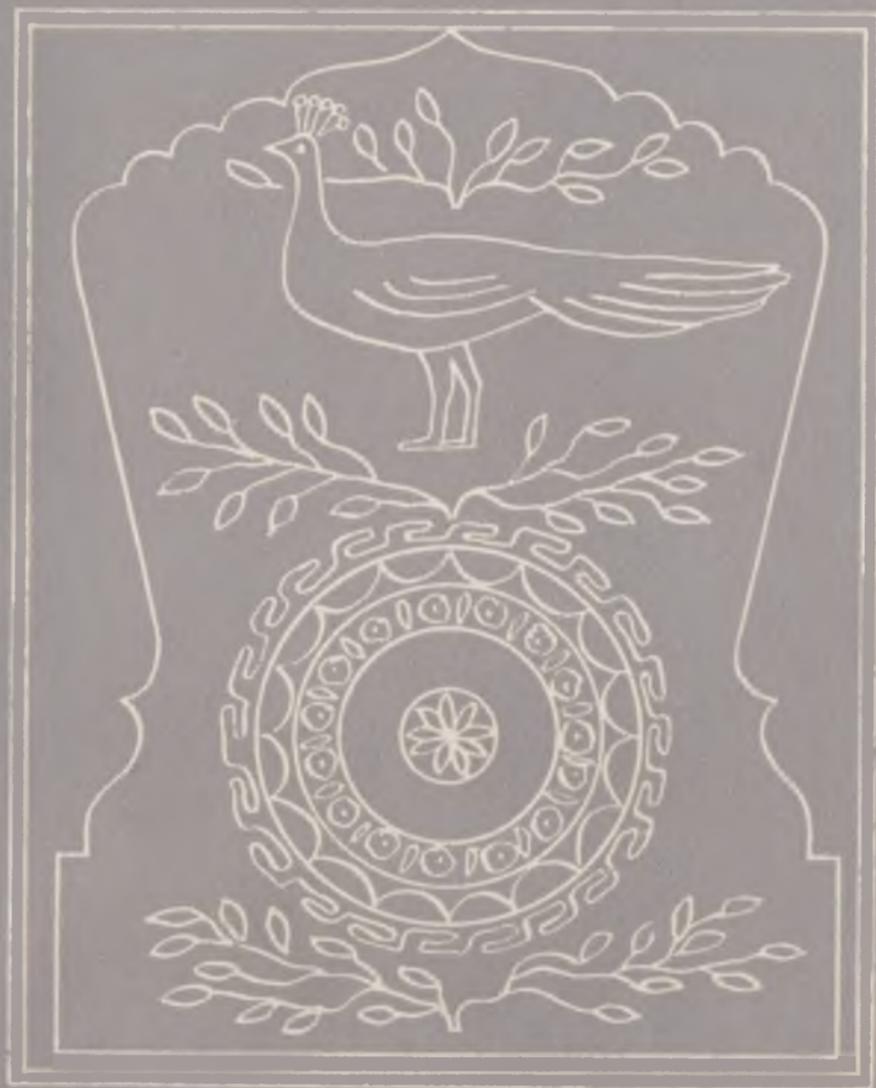

23
0-2t

ОТДЕЛЪ

АСАРЛАР
VI ЖИЛДЛИК

ҒАФУР ҒУЛОМ
НОМИДАГИ
АДАБИЁТ ВА САНЪАТ
НАШРИЕТИ

Тошкент—1974

Мухаммад

Ризо

Мироб

Зрниёзбек

Уъли

Отаҳий 348

АСАРЛАР

III ЖИЛД

ТАРЖИМАЛАР

Нашрга тайёрловчи
ҒУЛОМ КАРИМОВ

Масъул муҳаррир
СУБУТОЙ ДОЛИМОВ

Огаҳий Муҳаммад Ризо Эрниёзбек ўғли.

Асарлар. 6 жилдлик. (Нашрга тайёрловчи Ғ. Каримов.
Масъул муҳаррир С. Долимов.) Т., Адабиёт ва санъат
нашриёти, 1974.

Жилд 3. Таржималар. 1974. 337 б.

Огаҳий «Асарлар»нинг учинчи жилдига тожик адабиёти классиклари-
дан Абдураҳмон Ҷомийнинг «Юсуф ва Зулайхо» ва Ҳилолийнинг «Шоҳ ва
Ғадо» дostonларининг таржималари киритилган. Юсуф ва Зулайхо севгиси
ҳақидаги машҳур афсона биринчи дostonга асос бўлганидек, севгининг
фалсафий талқинига кўра, кейинги дoston ҳам аввалгисига муштаракдир.

Огахи Мухаммад Ризо. Сочинения. В 6 томах.
Т. 3.

Уз1

7—4—3—195 _____ 105—74
А—М—352—06—74

ОГАҲИЙНИНГ БАДИИЙ ТАРЖИМАЛАРИ

Огаҳий асарлар тўпламининг ушбу учинчи жилдига унинг ба-
дий таржималаридан «Юсуф ва Зулайхо» ҳамда «Шоҳ ва Гадо»
киритилди.

Маълумки, адабиётимиз тарихида Огаҳий буюк талант эгаси
булган шоир сифатида танилиб қолмай, моҳир таржимон сифатида
ҳам шуҳрат қозонди. У йигирмага яқин асарларни таржима қилди.
Улар ичида «Равзатус сафо», «Тазкирани Муқимхоний», «Табақоти
Акбаршоҳий» каби тарихий-илмий, «Ахлоқи Муҳсиний», «Насиҳат-
номаи Кайковус» каби ахлоқий-дидактик асарлар баробарида Шарқ
адабиётининг улуғ классикларидан Низомий, Саъдий, Амир Хисрав
Деҳлавий, Жомий ва бошқалар яратган улмас бадий асарлар ҳам
бор. Шуларнинг бири қардош тожик халқининг улуғ шоири Абдураҳ-
мон Жомий томонидан яратилган «Юсуф ва Зулайхо» дostonидир.

«Юсуф ва Зулайхо» Шарқ адабиётида Искандар, Баҳром, Фар-
ҳод ва Ширин, Вомиқ ва Узро, Лайли ва Мажнун каби кенг тарқал-
ган, қайта-қайта қаламга олинган машҳур сюжетлардан биридир. Гу-
зал Юсуф туғрисидаги ривоят биринчи мартаба яҳудийларнинг му-
қаддас диний китоби «Таврот»да учрайди. Бу сюжет ундан «Қуръ-
он»га кўчган.

Лекин дастлаб диний афсона тарзида майдонга келган бу риво-
ятлар кейинчалик улуғ санъаткорлар диққатини ўзига жалб этган
ва турли формада назмий ва насрий йўлда ишланиб, бадий асарлар
яратилган. Навоий ҳам мазкур афсонага асосланиб, буюк ёзувчилар-
нинг ажойиб дostonлар яратгани ҳақида маълумот бериб дейди:
«Юсуф қиссаси андин машҳурроқдурким, вҳтиёж анинг тафсиллира
булғай, невчунким гаробати ва ширинлиги учун кўб акобир ҳам
назм ва ҳам насрнинг шарҳ асбобин тузубтурлар ва баёнида сеҳрлар
кўргузубтурлар». Натижада ёзма адабиётдан мустаҳкам ўрин олиб
қолган «Юсуф ва Зулайхо» сюжетини ёзма адабиётда биринчи бўлиб
ишлаган ва ажойиб шеърий дoston яратган киши X асрнинг улуғ
санъаткори Абулқосим Фирдавсий (934—1020) бўлди. Фирдавсий-
дан кейин бу сюжетга кўп сўз усталари мурожаат этдилар ва қатор
асарлар яратдилар. XI асрда Бухорода яшаб ижод қилган шоир
Шаҳобиддин Амъакни «Юсуф ва Зулайхо» номи билан катта дoston
ёзгани маълум. Бу тема адабиётда сўнгги асрларгача яшаб келди.
Шу жумладан, XIX аср прогрессив шоири Жунайдулла Ҳозикнинг
«Юсуф ва Зулайхо» дostonини кўрсатиш мумкин.

«Юсуф ва Зулайхо» сюжети туркий тилда ҳам жуда эрта ишлана бошланди. Ўзбек адабиётида бу темага биринчи муурожаат қилган киши шоир Али бўлди. Али 1233 йилда «Қиссаи Юсуф» асарини яратди. XIV асрнинг бошларида эса (1310 йил) Носириддин бинни Бурҳониддин Рабрузий ўзининг «Қиссасул анбйё» асарида «Юсуф ва Зулайхо» сюжетига алоҳида ўрин берган XV аср бошларида эса бу темани талантли шоир Дурбек каламга олди ва «Юсуф ва Зулайхо» номи билан катта дoston яратди. Бу машҳур тема билан ўзбек совет адабиётининг асосчиси Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий ҳам қизиқди. Ҳамза «Юсуф ва Зулайхо» темасида ахлоқий-дидактик характерда кичик бир ҳикоя ишлаб, уни ўзининг макгаб учун ёзган «Қироат китоби»га (1915) киритди.

Огаҳий таржимаси учун асос қилиб олинган Жомийнинг «Юсуф ва Зулайхо»си форс-тожик ва туркий тилларида бу темада ёзилган асарларнинг энг мукаммали, айни замонда, бадий жиҳатдан энг кучлиси ҳисобланади. Шунинг учун ҳам Жомий қалами билан яратилган «Юсуф ва Зулайхо» достони Яқин ва Урта Шарқ халқлари орасида кенг тарқалган ва фавқулodда шуҳрат қозонган эди. Бу асарнинг кенг халқ ўртасида бундай катта эътибор қозонишининг сирини шунда эдики, Жомий бу сюжет орқали ҳаёт ва инсон ҳақида, инсоннинг турмушдаги ўрни ва бурчин ҳақида ўзининг улуғ гуманистик идеалларини ажойиб ёрқин образларда, рангдор ва бўёқдор эпизодларда ўр маҳорат билан сўзлаган эди. Жомий яратган «Юсуф ва Зулайхо» достони афсонада бўлган диний-илоҳий сафсаталардан тамом холи бўлиб, бутунисича инсонни улуғлаш, инсон туйғу-ҳисларини тараннум этиш, айниқса ундаги азиз ва муқаддас бўлган муҳаббат кечинмаларини мадҳ этишга қаратилгандир. Жомийнинг «Юсуф ва Зулайхо» достони инсон ва муҳаббат мадҳига багишланган гўзал адабий обидадир.

Огаҳий ўз таржимасида Жомийнинг «Юсуф ва Зулайхо» достонининг гоаявий асосларини тўлиқ сақлаб қолди, бадий хусусиятларини ажойиб талант ва маҳорат билан ўзбек тилида акс этдирди. Гарчи Огаҳийнинг таржима услуби ва методи ҳозирги замон таржима усулидан маълум даражада фарқ қилса ҳам, лекин асарнинг асосий гоаявий-бадий хусусиятлари ўзгармайди, асар қийматиға путур етмайди. Аксинча, Огаҳий ўзининг зўр бадий истеъдоди орқасида оригиналдан ҳеч бир жиҳатдан қолишмайдиган ўзбекча вариантларни яратишға муваффақ бўлади. Огаҳий таржимада қўллаган бу усулни, яъни оригиналға максимум яқинлашиш усулини «Шоҳ ва Гадо» достонидаги «Бу қисса таржимасининг боиси» сарлавҳали бобда қуйидаги мисраларда таъкидлаб, гўё ўзини Ҳилолийнинг хат битувчи қўли («эли») ёки сўзлагувчи тили деб ҳисоблайди:

Борча сўзим дедим, онинг сўзидур,
Мен демайким, дегон онинг ўзидир.

Гўё мен онинг тилидурмен,
Тутголи хомани (нг) элидурмен.

«Шоҳ ва Гадо» таржимаси тўғрисида айтилган бу сўзлар ҳамма дostonларға ҳам алоқадор бўлиб, Огаҳий бадий таржималарининг

ижодий усулидан дарак беради. Бу усулнинг энг муҳим белгиси оригиналга ҳурмат, садоқат билан караш ва унинг асосий мазмунини бузмай сақлашга интилишдан иборатдир.

Огаҳий асарлар тўпламининг мазкур учинчи жилдига кирган иккинчи дoston «Шоҳ ва Гадо» тожик халқининг талантли шоири Бадриддин Ҳилолий қаламига мансубдир. Ҳилолий, тахминан, XV асрнинг 70-йилларида Астробода туғилиб, 1490 йиллар атрофларида Ҳиротга келди ва Алишер Навоий, Жомий бошчилиқ қилган адабий ҳаётда уларнинг кичик замондоши сифатида фаол иштирок этди. Алишер Навоий Бадриддин Ҳилолий исми ва тахаллусига ишора қилар экан, уни «ҳилол» (ярим ой, янги ой) эмас балки «бадри» (тўлин ой) деб, унинг бадий талантига юқори баҳо берган эди. Бадриддин Ҳилолийнинг ижодий меросида девон шаклида тўпланган лирик шеърларидан ташқари дostonлар бор: «Сифотул ошиқан», «Лайли ва Мажнун». «Шоҳ ва Гадо» ёки «Шоҳ ва Дарвеш» номлари билан юритиладиган асар унинг биринчи дostonи бўлиб, у 1508 йилдан аввал ёзилгандир. Дoston аслида 28 бобдан иборат бўлиб, 2288 мисра шеърни ўз ичига олади. Огаҳий дostonнинг асосий бобларини тўлиқ сақлагани ҳолда таржиманинг хусусиятларини баён қилиб, яна бир неча боб ўзидан («Бу кисса таржимасининг боиси» «Бу каломи хужаста фаржом хатму тавфиқининг шукргузорлиқи...») қўшади. Ўзбекча таржимада 30 бобдан иборат бўлган «Шоҳ ва Гадо» дostonининг баъзи традицион муқаддима бобларини тушириб қолдиришни ва асосий воқеани баён қилувчи боблар (27 боб)ни сақлашни мақсадга мувофиқ деб ҳисобладик.

«Шоҳ ва Гадо» дostonнинг темаси ва роявий йўналиши ҳақида шуни айтиш керакки, Шоҳ ва Гадо мотиви, улар ўртасидаги турли вариантларда талқин этиладиган можаролар Шарқ адабиётида машҳурдир. Унинг бир неча кўринишлари Алишер Навоий ижодида ҳам учрайди. Шу жумладан, «Садди Искандарий» дostonида доно ҳукмдор ахтарган Искандар билан истиғноли гадо ўртасида бўлиб ўтган ибратли суҳбатни баён қилувчи ҳикоя келтирилади.

«Шоҳ ва Гадо» сюжети Ҳилолийдан илгари ҳам ишланган. Лекин бу сюжетни зўр маҳорат билан бадий қолипга солган ва унутилмас адабий ёдгорлик сифатида уни авлодларга қолдирган моҳир санъаткор Бадриддин Ҳилолий бўлди.

Ҳилолий ўз дostonида XV аср жамияти учун характерли бўлган икки катта идеяни илгари суради. Уларнинг бири халқ орзу-истакларидан кенг урин олган адолатли шоҳ, инсон ва мурувватли ҳукмдор идеяси бўлса, иккинчиси инсон эрки ва ҳуқуқи, инсон кечинмаларининг ҳур ва озод бўлиши ҳақидаги гуманистик тушунчадир.

Ҳилолий дostonининг бадий-эстетик асосларини ташкил қилган бу икки илғор идея Огаҳий кайфияти ва дунёқараши учун ҳам яқин ва ошно эди. Огаҳий таржимада дostonнинг бу етакчи мотивларига алоҳида диққат ва эътибор билан қарайди ва ҳамма бадий имкониятлардан фойдаланиб, уларни таъкидлаб кўрсатади.

Шоҳ ҳукмронлик тахтига ўтирар экан, унинг отаси васият қилиб, адолатли ва инсофли ҳукмдор бўлишни уқтиргат эди:

Адл ила мамлакатга султон бўл,
Зулмдин доимо гурезон бўл.
Токи, сандин улус тотиб роҳат,
Кўрмасун меҳнату ғаму кулфат...

Фақрдин кимки топди оғаҳлиғ,
Қилмади майли шавкати шаҳлиғ...

Ким келиб даргоҳингга дод этса,
Талаби соҳиби мурод этса,

Юзига гул киби табассум қил,
Яхши сўзлар била такаллум қил.

Оғаҳийнинг таъкидлаб кўрсатишича, Шоҳ отаси уқтиргандан ҳам ортиқроқ адолатли ва намунали ҳукмдор бўлди:

Бўлди Хусравга жонишин чун шоҳ,
Топти ҳаддин зиёда давлату жоҳ.

Адлу аҳсон йўлига қўйди қадам,
Халқни қилди хушдилу хуррам.

«Одил шоҳ» ҳақидаги Ҳилолий ва Оғаҳий томонидан куйланган олижаноб бу орзу-умидлар ўша давр реал тарихий шароити учун фантастик ва утопик характерда бўлишидан қатъи назар катта социал қийматга эга эди. Зеро, бу идеяларнинг ижтимоий илдизлари кенг халқ оммаларининг озодлик йўлида олиб бораётган кураш ва интилишларига бориб борланади, улар психологиясини ўзига акс эттиради.

Ҳилолий дostonида илгари сурилган иккинчи идея — инсон эрки ва ҳуқуқи масаласи ижтимоий идеал бўлиши эътибори билан ниҳоятда ҳаққоний, прогрессив-гуманистик бўлгани ҳолда, бу идея дostonда жуда ҳам табиий чиқмаган. Бунда Ҳилолий Шоҳ билан Гадо — Дарвеш ўртасидаги муҳаббатни куйлаб, сюжетнинг традицион қолип доирасида чекланиб қолган. Натижада сюжет тўқимасидаги воқеалар оқими бирмунча заиф ва туманли чиққан. Ҳатто бунди дoston персонажларидан бири («Рақиб») хатти-ҳаракатларида ҳам кўриш мумкин. Дoston воқеаларидан маълумки, салбий персонаж Рақиб Шоҳ билан Гадо ўртасидаги алоқаларга шубҳа билан қараб, дoston қаҳрамонларидаги поклик ва самимийликка ғубор етказади. Шоҳ билан Гадо ўртасидаги муносабатлар атрофида туғилган шундай шубҳали қарашлар ғуборидан дostonни қутқариш мақсадида Ҳилолий ва унинг изидан Оғаҳий дoston замирида ётган мазмун пок эканини, «Шоҳ билан Гадо» муносабатлари юксак инсоний туйғуларга эга бўлган самимий дўстлик муносабатлари эканлигини қайта-қайта таъкидлаб ўтадилар:

Байти гар камдурур манго ғам эмас,
Яхши мазмуни, шукрким, кам эмас.

Соф мазмуни меҳрдек зоҳир,
Тонг эмас қилса майл анго хотир.

«Шоҳ ва Гадо» дostonи юксак ижтимоий идеалларни тараннум қилган, инсонлар ўртасида самимийлик, дўстлик, пок муҳаббат каби олижаноб туйғуларнинг барқарор бўлишини тарғиб қилган ўтмишнинг юксак бадий дурдоналаридан биридир.

Ғ. Каримов,
С. Долимов.

АБДУРАҲМОН ЖОМИЙ

Юсуф ва Зулайхо

ЮСУФ ЖАМОЛИ ДОСТОНИН ШАМЪИН ШАВИСТОН
АЙНИДА ЁНДУРМОҚ ВА БАНИ ОДАМ КУНГЛИ
ПАРВОНАСИН УЛ ШУЪЛА МУШОҲИДАСИДА
КУИДУРМОҚ

Олорким эрдилар баҳри маоний,
Уқуб авроқи ваҳйи осмоний.

Жаҳон таъриhini қилғонда оғоз,
Бу навъ ўлдилар Одамдин хабарсоз-

Ки, чун чашми ниҳонбини очилди,
Онго авлоди барча жилва қилди.

Тамоми анбиё сафлар тузуб чуст,
Оёқ устида ҳар саф юрдилар руст.

Туруб ҳар жонибида авлиё ҳам,
Тузуб ўз ерларида сафни маҳкам.

Яна бир ёнида мажмуи султон,
Тузуб сафлар, қилиб шавкат намоён.

Яна ҳам саф-басаф ўзга халойиқ,
Юруб тартиб ила ҳолиға лойиқ.

Назар айлаб ҳамул мажмуъға Одам,
Томошо қилди бир-бир барчасин ҳам.

Анго Юсуф кўрунди ўйлаким моҳ,
Демай маҳ, меҳри авжи иззату жоҳ.

Қуёшдек барчадин ҳусн ичра мумтоз,
Ҳамул жамъ ичра шамосо сарафроз.

Қошида ўзгалар ҳусни бўлуб гум,
Онингдекким, қуёш оллида анжум.

Эрур эгнида дилбарлик ридоси,
Ридопуш эл қилиб жонин фидоси.

Камоли ҳуснига андиша етмай,
Жамеи ақли фикратпеша етмай.

Танида хилъати лутфи илоҳи,
Бошида тожи фарри подшоҳи.

Жабини матлаи субҳи саодат,
Қилиб ғайбат шабин рўзи шаҳодат.

Пасу пеш анбиёи софидрок,
Туруб жисми ғуборидин бўлуб пок.

Ҳама арвоҳи қудсий бекаму кост,
Чекиб барча аламларни чабу рост.

Чиқиб ҳам ғулгули тасбиҳу таҳлил
Тулуб бу хонақоҳи меҳри қандил.

Ҳамул жоҳу жалол Одам чу кўрди,
Савол айларга тил муиндоқ эвурди-

Ки: «Ераб, бу қаю гулшан гулидур?
Ва ё қайси киши жоми мулидур?»

Анго қайдин етушмишдур бу давлат,
Жамолу жоҳу иззу зебу зийнат?»

Нидо келдики: «Фарзандинг санинг ул,
Кузунг нури, жигарбандинг санинг ул.

Эрур Яъқуб боғининг ниҳоли,
Халилуллоҳ даштининг ғизоли.

Чекиб кайвонга бош айвони жоҳи,
Жаҳонда Миср мулки тахтгоҳи.

Юзида хўблуқ нури аёндур,
Хама хўблар — жасад, ул онда жондур.

Юзунгнинг ул эрур ойинадори,
Сен эт ганжинг дурин онинг нисори».

Деди: «Хусним қилиб уч саҳм ойирдим,
Анго ондин ики саҳмини бердим.

Ики ҳиссасин онинг Юсуф олсун,
Бириси ўзга дилбарларга қолсун».

Бу сўз деб чекти они сийнасиға,
Демой сийна, дили бекийнасиға.

Они ўз меҳридин айлар хабардор.
Қучуб монглойидин ўпти падарвор.

Билиб фарзанд они гулдек очилди,
Дуолар сидқ ила ҳаққида қилди.

ЮСУФНИНГ ЖАМОЛИ НИҲОЛИН ҒАЙВ
БАҲОРИСТӨНИДИН ҲУЗУР БОҒИГА КЕТУРМАК ВА
ЯЪҚУВ КУЗЛАРИ СУЙИ. ЗУЛАЙХО КУНГЛИ ҲАВОСИ
ВА ШАМОЛИ ВИЛА ПАРВАРИШ ВЕРМАК

Бу навбатгоҳдаким, йўқ ҳеч фурсат,
Қоқар навбат била ҳар кимса навбат.

Зухур айлар ҳақиқат ҳар замонда,
Бўлур бир исм нурафкан жаҳонда.

Агар одамға бир навъ ўлса дастур,
Қолур эрди ҳама анвоъ мастур.

Фалакдин бўлмаса хуршид агар гум,
Қачон равнақ топар бозори анжум?!

Чамандин боғламас гар юк зимистон,
Баҳор ўлғайму, гул бўлғайму хандон?!

Адамға бўлғоч Одамнинг хироми,
Бил, ўлди Шис онинг қойим мақоми.

Чу ул ҳам кетти, Идрис келди,
Демакка дарс доим майл қилди.

Жаҳондин бўлди чун Идрис фони,
Келиб Нуҳ ўлди онинг посбони.

Гариқ ўлғоч фано тўфониға Нуҳ,
Бу боб ўлди Халилуллоҳға мафтўҳ.

Чу холи қолди ондин қасри офоқ,
Маконида онинг ўлтурди Исҳоқ.

Адам даштиға ул чун бўлди раққуб,
Узин чекти онинг ўрниға Яъқуб.

Чу Яъқуб итти етғач онга навбат,
Худуди Шомдин Канъонға суръат.

Ватан Канъонда тутғоч ул хирадманд,
Анго асру кўполди молу фарзанд.

Қўю эчкуси бўлди пода-пода,
Ҳамул водий аро ҳаддин зиёда!

Топиб Юсуфдин ўзга ўн бир авлод,
Вале Юсуфдин эрди жони обод.

Адамдин келди учун Юсуф жаҳонға,
Буродар бўлди моҳи осмонға.

Қунгул боғида қад чекти ниҳоле,
Қўрунди жон спехрида ҳилоле.

Халилуллоҳ гулзорида ногоҳ,
Очилди бир гули марғуби дилҳоҳ.

Тугуб Исҳоқ буржидин бир ахтар,
Жаҳон аҳли кўзин қилди мунаввар.

Қилиб лола аён Яъқуб боғи,
Ҳамул марҳам, ҳамул Яъқуб доғи.

Физоледурки атрафзои Канъон,
Бўлуб ондин Хўтан саҳрои Канъон.

Оноси то тирик эрди хўришлар —
Бериб, жонидин этти парваришлар.

Ики ёши аро кирганда ногсҳ,
Лаҳад бўлди оносиға ватангоҳ.

Онодин қолиб ул дурри ягона,
Етим ўлди, чекиб жаври замона.

Ото чун кўрди ҳоли гавҳарини,
Садаф қилди канори хоҳарини.

Чу топти аммасидин парваришлар,
Ебон жони наботидин хўришлар.

Қадиға етти хушрафторлиғлар,
Лабига ҳам шакаргуфторлиғлар.

Бўлуб амма онингдек меҳрибони-
Ки, банд эрди анго кўнглию жони.

Тун ўлса жон киби қўйнида эрди,
Кун ўлса меҳрдек бўйнида эрди.

Отоси ҳам мудом истаб юзини,
Ойирмас эрди юзидин кўзини.

Бўлуб шавқида беорому мискин,
Кўруб гоҳ-гоҳ топмас эрди таскин.

Тилар эрдик, ул моҳи дилафрўз,
Кўзининг олдида бўлса шабу рўз.

Деди хоҳарға: «Эй фархунда афўл,
Сенинг ҳолинг кибидур ҳам манга ҳол-»

Ки, Юсуф фурқатиға тоқатим йўқ,
Халос эткил фироқидин мани-ўқ.

Йиборгил они хилватгоҳим ичра,
Тутай жондек дили огоҳим ичра».

Чу онинг бу сўзин хоҳар эшитти,
Бўлуб ночор ондин бовар этти.

Вале оқиб ҳасад ашки юзига,
Бу янглиғ айлади жазм ўз-ўзига-

Ки, макру ҳийлани ўртоға солғай,
Онинг бирла они ҳам қайтиб олғай.

Қўлида бор эди бемислу монанд,
Бани Исҳоқдин қолған камарбанд.

Они гар боғласа белга ҳар одам,
Жаҳон офотидин кўрмас эди ғам.

Йиборур чоғда Юсуфни отоға
Узотиб илгини макру дағоға.

Камарбандини олиб чобуку чуст,
Ниҳон Юсуф белига боғлади руст.

Ул ишни айлади ондоқ ниҳони-
Ки, Юсуф қолди асло билмай они.

Белин боғлаб отосига йиборди,
Сўнгидин бу сифат афғон кўтарди-

Ки: «Йўқ бўлмиш камарбанди ниҳоним,
Бори эл ҳақида бордур гумоним».

Тутуб ул ерда ҳозир халқ элини,
Боқор эрди очиб жайбу белини.

Чу Юсуфга етушти навбат охир,
Белин очиб камарни қилди зоҳир.

Ким ўлса ул замондин аҳли миллат,
Анго мундоқ эди ҳукми шариат-

Ки, ҳар ким молин олса ўғри, дарҳол —
Қилур эрди они қул, соҳиби мол.

Бу янглиғ ҳийла бирла амма ўлон,
Уйига элтти Юсуфни осон.

Кўруб юзин неча кун шод бўлди,
Анго охир ажал еттию, ўлди.

Анго Яъқуб бўлди шоду хуррам-
Ки, кетти кўнглидин андуҳ ила ғам.

Тошоғоҳи Юсуф сори юрди,
Бори ўғлонларидин юз эвурди.

Эди Юсуф ила ҳар кори онинг,
Қизиб Юсуф била бозори онинг.

Эди Юсуф дилу жони, сурури,
Эди Юсуф ики кўз ичра нури.

Бале, ҳар ердаким бор ул сифат мўҳ,
Қуёш эрса ҳам онда топмағой роҳ.

Деолмон суз қадду пайкаридин-
Ки, аъло эрди юз ҳуру паридин.

Эди чархи латофат авжида ой,
Шабистони жаҳонга зийнатафзой.

Дема ой, балки равшан офтоб ул,
Солиб кавну маконга нури тоб ул.

Дема они жамол ичра қуёш ҳам-
Ки, ҳақ нури эди бўлгон мужассам.

Чу пок эрди анго сар то қадам зот,
Бўлубдур халқ аро Юсуф анго от.

Чу Яъқуб этти ишқин жонда пинҳон,
Тонг эрмас узгалар қилса намоён.

Зулайхоким қуёш эрди жабини
Жалолат қасрининг парданишини.

Они кўрмайдур эрди гарчи бедор,
Тушида кўрдию бўлди гирифтор.

Йироқ элга чу етса ишқидин ул,
Евуқлар сайд агар бўлса дежаб нуқ.

ЗУЛАЙХОНИНГ СИФАТ ВА НАСАБИГА ЖАМОЛИ
ОФТОВИ ВИЛА МАҒРИБ МАШРИК ВУЛҒОН, ВАЛКИ МИНГ
ДАРАЖА ОНДИН УТҒОН

Бу янглиғ деди донои сухансанж-
Ки, маъни дурриға кўнгли эди ганж-

Ки, Мағриб мулкида бор эрди шоҳе,
Оти Таймус, соҳибдастгоҳе.

Анго бўлуб бори асбоб ҳосил,
Эди иқболидин комиға восил.

Бошидин тож улуб, иззатда мумтоз,
Оёқи бирла тахт улғон сарафроз.

Фалак белини боғлаб хизматида,
Зафар эрди мулозим ҳазратида.

Бор эрди бир қизи раъною зебо,
Жамол аҳли аро оти Зулайхо.

Дема қиз, дуржи исмат гавҳари, де,
Шаҳаншаҳлиқ спехри ахтари де.

Баён ҳадди эмас васфи жамоли.
Кўнгулга келгуси маҳзи хаёли.

Менингким тангдур заъф ичра ҳолим,
Кетурмакликка тилга йўқ мажолим.

Ва лекин лаъли нушидин ионат—
Тилаб, васфини қилғумдур ҳидоят-

Ки, ҳусни келди боғистони жаннат,
Қадидур онда бутгон нахли раҳмат.

Саодат мавсуми фасли баҳори.
Баҳори салтанатдур обёри.

Сочи эл бошиға солиб қаро шом,
Ейиб жонлар қуши қасдиға ҳам дом.

Нечаким мушикоф ар бўлса шона,
Ҳамул тун субҳидин топмас нишона.

Бўлуб юз пора ондин нофага дил,
Ҳам ондин мушкка иш бўлди мушкил.

Ики гисуи ҳиндуи расансоз,
Бўлуб шамшод оллида расанбоз.

Фалак дарси жамол айларда талқин,
Қилибдур жабҳасидин лавҳи сиймин.

Ҳамул лавҳ устида ҳам ёзди вожун,
Ажаб ҳайъат била мушкин ики нун.

Ул ики нуннинг остида ики сод,
Ёзибдур сунъи килки бирла устод.

Ҳамул нун ҳаддидин то ҳалқай мим,
Алиф чекти бурундин хўб таълим

Алифга келтуруб сифрин даҳоннинг,
Бирин ун айлаб ошуби жаҳоннинг.

Лаби хандондин айлаб жилвагар син,
Тиш ила мим ақдин очти таҳсин.

Юзидур боғи жаннатдин намуна,
Очилгон онда гуллар гуна-гуна.

Кўрунгон холлари ҳар сори онда,
Эрур ҳинду бачалар гулситонда.

Занахдонски, зоҳир айламиш чоҳ,
Чекор онда кўнгул бўлгуича огоҳ.

Кўнгул габгаб тубига топса гар йўл,
Чинқа олмоқ йўқ ондин то абад ул.

Бўлур маъдум ҳам ноёб онда-
Ки, ҳам бор чоҳ, ҳам гирдоб онда.

Эрур бўйи мусаффо ўйлаким ож,
Олур оҳулар ондин бўйнига бож.

Латиф илги уруб таъна суманга,
Ётурмиш нури байзо пираҳанга.

Ики пистони икки қуббаи нур,
Ва ё ики ҳубоби баҳри кофур.

Ва ё бир шох уза ики анор ул,
Олиб кўргандин орому қарор ул.

Қилиб ғорат дамодам тожу дайҳим,
Ики соид нигин қилмиш тўла сийм.

Кафи роҳатфизои аҳли олам,
Кўюб ҳар кимда бўлса захм-марҳам.

Олиб илкига бормоқдин қаламлар,
Кўнгулларда қилиб меҳрин рақамлар.

Кўнгуллар ичра тирноғи хаёли —
Латофат авжининг бадру ҳилоли.

Уоуб беш бармоқидин ойға панжа,
Қилиб ул панжа зўри ойни ранжа.

Бели нозиклик ичра уйлаким қил —
Демай, нозик эрур қилдин доғи, бил.

Агар банд айласа қилдин камар ҳам,
Анго бор эрди синмоқ бими ул дам.

Мусаффо қорни сутдин ҳам эрур оқ;
Мулойимлиқ аро ондоқки қаймоқ.

Сурини эрди тоғи сийму зардин,
Ошоқ тушмиш эди лекин камардин.

Хамиросо саросар эрди юмшоқ,
Ботор эрди анго гар егса бармоқ.

Ва лекин киндикидин тизга тегру,
Демон сўз, ул манго пинҳондур асру.

Ҳисоредурки бас маҳфуздур ул,
Ҳамул ён йўқтурур андишага йўл.

Дегумдур соқи васфинким нечукдур,
Сутуни сиймдурким, бас буюқдур.

Сутун эрмас, эрур гулдастаи нур,
Вале ҳар бевасардин эрди мастур.

Сафосин чун онинг оина кӯрди,
Келиб олдиға тиз узра ўтурди.

Юзидин оина касб этти чун нур,
Булуб ҳамзону ўзни топти масрур.

Анго ҳар кимки ҳамзону ўтургай,
Руҳи давлат ҳамул кўзгуда кўргай.

Қадам эрди мусаффо соқидин ҳам,
Анго лутф ичра йўқ асло муқаддам.

Қадам ҳар сори қўйса чусту чобук,
Ақабдин кўрунуб то панжа нозук.

Агар ошиқ кўзида айласа жой,
Бўлур ашки била пуробила пой.

Зару зевар сўзин не навъ зоҳир —
Қилайким, ондадур идрок қосир.

Нечук зевар била васф айлай они-
Ки, ҳуснидин топар зевар сафони.

Тула гавҳар бошида афсар эрди-
Ки, ҳар бири хирожи кишвар эрди.

Қўлогидин осилгон лаълу гавҳар,
Олиб жону кўнгул ҳушин саросар.

Мусаффо бўйнида турлук жавоҳир,
Қилиб жайби аро юз ганж зоҳир.

Мурассаъ мўйбанд эрди қафода,
Фузун юз иқди гавҳардин баҳода.

Тутуб нозик қўлин заррин сувори,
Бориб кўрган киши сабру қарори.

Азиз ўлса нетонг, халқ олдида зар,
Булуб халхол оёқдин қилди дарбар.

Эди қасри ҳаё маснаднишини,
Музайян маснади дебои чини.

Кийиб эгнига ҳулла неча алвон,
Бўлуб ҳуснига банда ҳуру филмон.

Бўлуб ҳар кун либоси тозау нав,
Солиб ҳар кун жаҳонга тоза партав.

Юзи ойики жайбидин бўлур фош,
Чекар ҳар кун аро бир бурждин бош.

Оёгин чекмайин хилватсародин,
Эди фориғ онинг кўнгли ҳаводин.

Ҳаводор ўлғон элга бермайин тан,
Анго иффат ниқоби эрди маскан.

Сиҳиқадлар анго эрди ҳаводор,
Парирулар кеча-кундуз парастор.

Симинбарлар ҳама шўху мулойим,
Хамиша хизматида эрди қойим.

На бирига солиб ҳаргиз кўзини,
На бирига қилиб мойил ўзини.

Бирига бўлмади маъшуқу ошиқ
Ўзига кўрмади ул ишни лойиқ.

Кеча наргис масаллик айлаб уйқу,
Саҳар гўлдек туруб хандону хушбў.

Қилиб кундузда лўъбатсозлиғлар,
Эди ойини лўъбатбозлиғлар.

Вале фориғки, даври чархи даввор,
Анго қилғай ажаб лўъбат намудор.

Ҳамиша хурраму дилшод эрди,
Мудом ул қайғудин озод эрди-

Ки, бошига на ишни солғой айём,
На лўъбат зоҳир этгай пардаи шом.

ЗУЛАЙХОПИНГ АВЪАЛ НАВБАТ ЮСУФ ЖАМОЛИ
ОФТОБИН ТУШ ФИЛОФИДА КҮРМОГИ ВА УЛ ФИЛОФДА
НУХУФТА ВА НИҲОН ТИГ БИЛА ИШҚНИНГ КУШТАСИ
БУЛМОҚИ БАЕНИ

Тунеким эрди дилкаш субҳосо,
Йигитлик мавсумидек беҳжатафзо.

Бори махлуқ офоқ солиб қулогин,
Ҳаводис даҳрдин тортиб аёгин.

Юмуб кўзни бори аҳли назора,
Очуқ қолмай магар чашми ситора.

Асас ҳушин олиб тун уғриси бил,
Жарасларға садодин боғлатиб тил.

Бўлуб итларга қуйруқ ҳалқаси тавқ,
Чиқа олмай дами ҳалқумидин фавқ.

Бир айвон кунгири фавқида бори,
Тоғиб ҳорис чу шакли кўкнори.

Кеча мурғи чекиб ханжар паридин,
Кесиб нойин наводин ҳар соридин.

Анго бедорлиқға қолмайин тоб,
Қилиб кўкнори кайфи мойили хоб.

Дуҳулзан кўс қоқмоқдин бўлуб сушт,
Қўлини боғлаб уйқу чўбга руст.

Муаззинлар ҳам онда чекмайин ун,
Эди ташвишдин холи ҳамул тун.

Зулайхоким, лабидур шаккари ноб,
Қилиб ул кечада майли шакархоб.

Бошиға такя айлаб жаъди сунбул,
Таниға бистар айлаб хирмани гул.

Юмуб кўзни чу уйқу майли қилди,
Ва лекин кўнглининг кўзи очилди.

Эшикдин бир йигит кирди баногоҳ,
Йигит йўқ, бал мужассам жони огоҳ.

Хумоюн пайкаредур, олами нур,
Жинон боғи аро ғоратгари ҳур.

Эрур ҳаддин фузун ҳусну жамоли,
Алардин ҳам фузун ғанжу далоли.

Булуб зебо қади андоқки шамшод,
Хироми бандаси юз сарви озод.

Бериб зулфиға тоб андоқки занжир,
Қилиб ҳушу хирад бандиға тадбир.

Жабинида фурузон ламъаи нур,
Қилиб ою қуёш юзини мастур.

Муқаввас қошлари андоқки меҳроб,
Ибодат аҳли кўнглидин олиб тоб.

Рухеким, эрди моҳи буржи фирдавс,
Мақом айлаб қошидин хонаи қавс.

Муқаҳҳал наргиси зоҳир қилиб ноз,
Жигарларга мужадин новакандоз.

Ики лаъли табассумдин шакаррез,
Булуб сўзларда оғзи шаккарomez.

Қилиб лаъли намоён дурри тобон,
Шафақ ул навким барқи дурахшон.

Қилур чоғда даҳони кулгу изҳор,
Сурайёдин сочиб ҳар сори анвор.

Занахдон себи ғабғабдин мутаваққ,
Осиғон себидин оби муаллақ.

Юзида хол гулда мушкдин доғ,
Тутубдур ошён ё боғ аро зоғ.

Булуб бозуси сийм ила тавонгар,
Бели бесийм қилмонанд лоғар.

Юзига чун Зулайхо кўзи тушти,
Бўлуб маҳв ўзга ҳолатга етушти.

Жамоле кўрдиким, бошдин-оёқ нур,
На монанди пари, не мислидур ҳур.

Чу йўқтур ҳусну суратда назирини,
Дилу жони била бўлди асири.

Қадидин кўнғлига тушти хаёле,
Муҳаббат боғида экти ниҳоле.

Юзидин тушти ўт кўксига ул дам,
Ҳамул ўт бирла куйди сабру жон ҳам.

Чу кўрди гисуи анбарфишонини,
Онинг ҳар ториға банд этти жонини.

Қоши тоқини кўргач, қилди афғон,
Кўзидин сочти йиглаб ҳар тараф қон.

Лабидин қилди кўнглин тунги шаккар,
Тишидин кирпикини иқди гавҳар.

Элин кўргач, юди ўздин элини,
Белига қул бўлуб боғлаб белини.

Юзида холи мушкинин чу кўрди,
Сипандосо ўзини ўтга урди.

Маалқисса, муборак сурат эрди,
Қовуб суратни ер маъинга берди.

Зулайхолиқдин этти рам Зулайхо,
Уқуб суратдин ўлди маъниоро.

Ҳамул маънидин ўлса эрди огоҳ,
Топар эрди висол аҳли аро роҳ.

Вале суратга чу эрди гирифтор,
Бурун бўлмоди маънидин хабардор.

Ҳама нафсу ҳаво ёри эрурмиз-
Ки, суратлар гирифтори эрурмиз.

Агар суратда маъни очмаса юз,
Қачон очғой кўнгул сурат сори кўз?!

Чу ташна билдиким, бор кўзада сув,
Кўториб бўйнини, айлар такопў.

Чу фарқ этса они кўза зилоли,
Хаёлидин чиқор тира сафоли.

САҲАР НАСИМИ ЗУЛАЙХОҒА ЭСИВ, ХОБИ НОЗ
НАРҒИСИН ОЧМОҒ ВА КЕЧА ХАЁЛИДИН ҒУНЧАДЕК
Кўнгли қон ютмоғи ва муҳри сукут лавиға
қримоқ

Саҳар чун зоғи шаб парвоз қилди,
Хуруси субҳ гоҳ овоз қилди.

Навои дилкушолар чекти булбул,
Ниқоби ғунчадин очти юзин гул.

Суман шабнам суйидин ювди рухсор,
Бинафша жаъдини ҳам тор бар тор.

Зулайхо уйқу ичра ётмиш эрди,
Кўруб туш, ҳайрат ичра ботмиш эрди.

Дема уйқу, они беҳушлиғ, де,
Кеча савдосида хомушлиғ, де.

Канизаклар аёқию қўлини —
Упуб, тебратдилар соғу сўлини.

Ниқобидин юзин гул янглиғ очти,
Мукаҳҳал нарғисидин уйқу қочти.

Намоён айлабон рухсори моҳин,
Бокиб ҳар сори тез этти нигоҳин...

Ҳамул гулрўйидин топмай нишоне,
Булуб дилтанг ғунчадек замоне.

Бу янглиғ истадиким: чусту чолок,
Яқосин гул масаллик айлади чок.

Ва лекин қўймайин тутти қўлин шарм,
Оёқ чекти ҳаё домонига нарм.

Тутуб пинҳон дили тангида розин,
Аён этмас эди сўзу гудозин.

Ютар эрди ниҳоли гунчадек қон,
Вале қилмас эди розин намоён.

Лаби эл бирла машғули ҳикоят,
Вале лабдин қилиб кўнгли шикоят.

Қилиб огзи эл оллида шакарханд,
Ва лекин юз гиреҳға хотири банд.

Улус бирла тили гарми фасона,
Кўнгулда ишқ ўтидин минг забона.

Очуқ эрди кўзи ағёр сори,
Вале пайваста кўнгли ёр сори,

Нечук қўлда қолур кўнгли инони-
Ки, турмас кўрмайин ул дилрабони.

Жаҳонда ондин ўзга коми йўқтур,
Даме ағёр ила ороми йўқтур.

Агар сўз деса, айтур ёрға сўз,
Ва гар кўз солса, солур ёрға кўз.

Лабиға етгуси минг мартаба жон,
Кеча зулмоти бўлғунча намоён-

Ки, тундур ишқ элининг созгори,
Ҳамиша аҳли дилнинг роздори.

Эрур ушшок элиға пардадар кун,
Олорнинг пардадори, лек эрур тун.

Кеча келган чоғи гум қилғоли ғам,
Қадини чанг янглиғ айлабон хам.

Тутуб қўл бирла сочин ўйлаким чанг,
Ўз аҳволиға йиглаб тузди оҳанг.

Қилиб юз нолаи жонкоҳ ҳар дам,
Тузуб оҳу фиғондин зер ила бам.

Хаёлида кўруб ёрин намоён,
Бу навъ оллида бўлди гавҳарафшон-

Ки: «Эй гавҳар, маконинг қайси кондур?
Отинг недур, еринг қайси макондур?»

Олиб жонимни, номингни демассан,
Ёқиб кўнглум, мақомингни демассан.

Нечук сўргум мақомингни кишидин,
Нишонингнию номингни кишидин?»

Недур отинг сенинг, эрсанг агар шўҳ,
Қани манзил санго, эрсанг агар моҳ?»

Менингдек бўлмасун ҳеч ким гирифтор-
Ки, манда бор эрур не дил, не дилдор.

Хаёлингда кўзимдин учти уйқу,
Оқар ашк ўрнига қон ўйлаким сув.

Ёниб ишқинг ўтига хаста жоним,
Танимда қолмамиш тобу тавоним.

Даме ўтимга сув урсанг не бўлғай,
Мани комим(га) еткурсанг не бўлғай?»

Гули хандон эдим тоза очилғон,
Йигитлик гулшанида жилва қилғон.

Ўта олмай бошимнинг устидин бод,
Таним эрди тикан нишидин озод.

Мани бир ишвада барбод бердинг,
Тиканлар бистарим устига тердинг.

Танимда кўбдурур гулдек назокат,
Нечук айлай тикан бистарда роҳат».

Онинг тонг отғуча бу эрди ҳоли,
Мухотаб анго ёрининг хаёли.

Тонг отгоч, дафъ этарга эл гумонин,
Юди ашки суйидин кўзи қонин.

Юзидин дарду ғам гардин супурди,
Гулосо тарру тозалиғ етурди.

Бериб бистар била болинга зийнат,
Угурди зоҳир айлаб шаъну шавкат.

Кеча-кундуз анго ойин бу эрди,
Шитоб андоқ эди, тамкин бу эрди.

зулайхонинг ҳоли мутағайири булғонин каниз
мушоҳида қилғонидин таҳайюр тугуни тафаккур
риштасиға тушғони ва доя истифсор бармоқи
учи бирла тугунни ул риштадин ешғони

Қачонким ишқ ёйи отса бир уқ,
Анго тадбир қолқон улмоқи йўқ-

Ки, ул ғар қилса ҳар ботинда хома,
Булури зоҳирда ондин юз нишона.

На хуш дебдур ҳакими ҳикматоро-
Ки, мушку ишқ пинҳон бўлмас асло.

Агар мушк узра солсанг парда юз қот,
Чиқор буйи хуш онинг остидин бот.

Ниҳон сақлар эди ишқин Зулайхо,
Тўлуб андуҳу ғам бирла саропо.

Ва лекин шуълаи оҳи уруб бош,
Қилур эрди они тадриж ила фош.

Ғаҳи олиб танидин ишқ ўти тоб,
Сочар эрди кўзи ҳар сори хуноб.

Оқизгон қатралар юз сори мижгон,
Қилур эрди ниҳон розин намоён.

Ғаҳи тортиб кўнгуллар оташин оҳ,
Фалакка дуди оҳи элтибон роҳ.

Кўнгулдин чеккан оҳидин дамо-дам,
Кабоб бўйини онглар эрди олам.

Кеча-кундуз эди бехобу бехўрд,
Бўлуб гулгун узори лолаи зард.

Билур эрди халойиқ ҳеч бир боғ,
Аён этмайдур асло лола бедоғ.

Кўруб ушбу нишонларни муайян,
Канизаклар эди ҳайрону алкан.

Ҳама ондин кўруб ҳоли ажабни,
Ва лекин билмас эрдилар сабабни.

Бири дебким: «Иўқ, онинг мисли асло,
Бировнинг кўзи текмишдур ҳамоно».

Бировнинг бўлди бу маъни писанди-
Ки, етмишдур париларнинг газанди.

Бири дедики: «Бир пурзўр соҳир,
Онинг ҳақида қилмиш сеҳр зоҳир».

Биров дедики: «Ишқ осоридур бу,
Ғаму андуҳу кулфат боридур бу.

Агарчи кўрмамиш ҳеч кимни бедор,
Вале тушда бир офат айламиш кор».

Гумондин ҳар киши айлаб хаёле,
Улус ичра кўб эрди қилу қоле.

Бировага бўлмас эрди сирри зоҳир,
Улус сўзи ҳам ўлмас эрди охир.

Ва лекин дояе бор эрди доно,
Фусуиғарлик фунуни ичра якто.

Ғами ишқ ўтиға маҳруқ бўлгон,
Ғаҳи ошиқ, гаҳи маъшуқ бўлгон.

Билиб маъшуқ ошиқ ҳолини хуб,
Оларни қилгон бир-бирга масхуб.

Зулайхо олдиға бир тун келиб шод,
Узи хизматларин куп айлабсн ёд.

Деди: «Эй гунчай бустони шоҳи,
Юзунгдин барча гулрухлар мубоҳи.

Ҳамиша лабларинг пурханда бўлсун,
Юзингдин бахтимиз фархунда бўлсун.

Эрусан ҳусн боғи тоза сарви,
Дили жопимдур атрофинг тазарви.

Санго сув бермиш эрди жуйборим,
Ҳамиша масканинг эрди канорим.

Ман эрдим кўрган аввалда юзунгни,
Кесиб нофингни ҳам очгон кўзунгни.

Гулоби мушк ила юдим таншингни,
Дилу жон ичра қилдим масканингни.

Қимотинг пардаи жондин қилибман-
Ки, топғай роҳати қувват санго тан.

Ғизо қилдим сутимни шаккарингга,
Фидо бўлдим тани жонпарварингга.

Кеча қилдим санго бехоб хизмат,
Саҳар бердим юзингга зебу зийнат.

Агар ётсам сен огушимда эрдинг,
Ва гар юрсам қаён — дўшимда эрдинг.

Тошибдур чуп камол энди ниҳолинг,
Ҳануз этгумдурур парвои ҳолинг.

Бори ҳолатда хизматкоринг эрдим.
Ҳама хизмат аро даркоринг эрдим.

Қаён бўлса санинг сарвинг хиромон,
Изингда соядек эрдим шитобон.

Утурсанг доимо хизматда турдим,
Агар ётсанг ҳаросатда утурдим.

Ҳамул янглиғ манго ҳоло доғи кор,
Эрурман сидқи дил бирла парастор.

Сиринг мандин нега пинҳон тутарсан?
Недин ғам еб туну кун қон ютарсан?

Дегил кимдур сани бу ишга солғон?
Қилиб макру фусун ақлингни олғон?

Ҳамиша бу сифат пурғам недин сен?
Балоу дард ила ҳамдам недин сен?

Гули чеҳранг недин зард ўлди мундоқ?
Дами гарминг недин сард ўлди мундоқ?

Қуёш эрдинг, эди вақти камолинг,
Недин бевақт етмишдур заволинг?

Бир ойнинг ишқи кўнглинг айламиш жой,
Манга равшан дегул кимдур ўшал ой.

Агар офоқ аро бўлса фаришта,
Саросар нур ила зоти сиришта,

Ўқубон бир дуо сўзи ниҳондин,
Они ерга тушургум осмондин.

Ва гар офоқ аро бўлса пари ҳам,
Ўқуб ҳар дам азойим солибон дам.

Қилиб они мусаххар, келтурурман,
Қул айлаб хизматингга келтурурман.

Ва гар худ бўлса жинси одамизод,
Қилурман тез ондин хотиринг шод-

Ки, қилгумдур санинг фармонпазиринг,
На ишким истаса, қилғил замиринг.

Зуләйхо кўргач ондин меҳрибонлиғ,
Фусунперолиғу афсонахонлиғ.

Демакдин рост топмай ўзга чора,
Деди кўз ёшидан сочиб ситора-

Ки: «Бас ноёб эрур ганжи умидим,
Очарга қуфлини йўқтур калидим.

Санга найлаб дей ул қушдин нишона-
Ки, анқо бирладур ҳамошёна.

Жаҳонда бордур анқонинг оти-ўқ,
Манинг пинҳон қушимдек ул доғи йўқ.

Хуш ул нокомким, гар топмаса ком,
Эшитгай гоҳ-гоҳи комидин ном.

Фироқ ичра гар ўлса талх коми,
Тилин ширин этар ул ком номи».

Бу сўздин сўнгра боқиб доя сори,
Қилиб хилват аро ҳамрозу ёри,

Ҳамул кўрган тушини айлаб изҳор,
Бузулгон ҳолидан қилди хабардор.

Эшитиб доя ондин рози пинҳон,
Ишининг чорасида бўлди ҳайрон.

Бале, ҳар не эса — нақши хаёл ул,
Силинмай асли топилмоқ маҳол ул.

Муродеким кўруб билмай замоне,
Киши найлаб талаб қилғуси они?

Оча олмай Зулайхо кўнглидин банд,
Тил очти доя охир қилғоли панд.

Деди аввал: «Кўрунмишдур санго дев-
Ки, ишдур девларга макр ила рев.

Кишига кўрғузурлар яхши сурат,
Олурлар ақлин айлаб макру ҳийлат».

Зулайхо деди: «Билгил, дев эрмас-
Ки, дев асло ҳамул суратга кирмас.

Таниким шўру шардиндур сиришта,
На мумкин бўлмоқи онинг фаришта».

Деди доя: «Бу сўз ёлғон эмас, чин,
Онинг учун бу ёнглиғ улма гамгин».

Зулайхо деди: «Туш гар эрса то рост,
Етурмас рост аларға қоҳишу кост.

Билурлар аҳли дил бу нуқтани чин-
Ки, кажлик ростларға эрмас ойин».

Деди дояки: «Бас каждур хаёлинг,
Замирингдин чиқор фикри маҳолинг».

Зулайхо деди: «Булса ихтиёрим,
Бўлурму эрди мундоқ кору борим?»

Эмас мумкин менинг тадбири корим-
Ки, илгимдин борибдур ихтиёрим.

Ўтурмиш кўнглума бир нақши маҳкам-
Ки, маҳкам келди нақши сангдин ҳам.

Агар ел, йўқса сув ҳар неча етгай,
Ўзунг дегилки, тош нақшиға нетгай».

Кўруб доя онинг ишқини маҳкам,
Насихат кўплигидан урмади дам.

Атосига деди ҳолини пинҳон,
Атоси ҳоли ҳам булди паришон.

Вале тадбир йўқ эрди бу ҳола,
Ишин тақдирға қилди ҳавола.

зулайхони иккилағчи павват юсуфни тушда
кургани ва ишқининг силсиласи қузғолиб они
жушун вартасида тортғони

Хуш ул дилким, они ишқ этса манзил,
Қилур олам ишидин они гофил.

Дурахшон барқ ҳар дам онда чоқгой-
Ки, ҳирмон сабр ила ҳушиға ёқгой.

Топилмас онда андуҳи саломат,
Булуб бир коҳча кӯҳи маломат.

Маломат чеккуси ондоқки бода-
Ки, ондин бўлғуси ишқи зиёда.

Зулайхо тортибон бир йилғача ғам,
Булуб бадри — ҳилол, ондин доғи кам.

Ҳилолосо букуб қаддини бир тун,
Тукуб ашкини ҳар дам тортибон ун.

Дер эрди: «Эй фалак, нетдим санго ман-
Ки, солдинг ҳажр шомиға мани сан?»

Қадим ёдек хам айлаб бебаҳона,
Маломат уқиға қилдинг нишона.

Бериб бир саркаш илгига иноним,
Жафоси бирла қилдинг қасди жоним.

Солиб бошимға зулмоти шаби ғам,
Манға кўргузмос ўзни уйқуда ҳам.

Чу уйғоқлиқ аро эрмас қариним,
Тушимда доғи бўлмас ҳамнишиним.

Ёруғ толеъ нишонидур ул уйқу-
Ки, онда кўргомен ул ойни ўтру.

Кўзум қилмайдурур уйқулоб ором,
Берурмен бахтим уйқусин анго вом-

Ки, то бахтим бўлиб бир лаҳза бедор,
Узин кўргузгай уйқу ичра дилдор».

Бу сўзларни дебон ул тун ниҳони,
Етиб андуҳдин оғзиға жони.

Баногоҳ кўзига майл этти уйқу,
Дема уйқу, дегил беҳушлиғ бу.

Ҳануз осуда бўлмай жисму жони,
Эшикдин дилбари кирди равони.

Ҳамул сурат била бўлди намоён-
Ки, аввал олмиш эрди жисмидин жон.

Очиб гулдек узориға кўзини,
Оёқиға онинг солди ўзини.

Упуб ер деди: «Эй сарви гул андом,
Дилу жонимдин олдинг сабру ором.

Худойи оламу офоқ ҳаққи,
Сани халқ айлагон халлоқ ҳаққи-

Ки, ҳусн аҳли аро айлаб сани шоҳ,
Санго лутф айлади ҳаддин фузун жоҳ.

Қадингни нахли боғи жон яратди,
Лабингни чашмаи ҳайвон яратди.

Юзунг шамъини қилди дилситоним,
Онго парвонадек куйдурди жоним.

Ики зулфини айлаб дом монанд,
Ҳазин кўнглум қушин қилди анго банд.

Белинг фикри била кетти мадорим,
Лабинг шавқида олди йўқу борим-

Ки, ҳолимға тараҳҳум айла изҳор,
Жавобимға лабингни қил шакарбор.

Дегилким сен қаю ерда маконинг,
Надур аслинг, нечукдур хонадонинг?

Қаю коннинг дурахшон гавҳарисен?
Қаю тахт узра хўблар сарварисен?»

Деди: «Одам нажодидин эрурман,
Аносирдин мураккабдур манго тан.

Дегунгдур: Ман санго бўлмишман ошиқ,
Агар эрсанг бу даъво узра содиқ.

Туриб меҳру вафо шартида маҳкам,
Ема бежувтликдин заррае ғам.

Киши оғзига берма шаккарингни,
Етурма мисқабига гавҳарингни.

Агар ишқимдин улса санда доғе,
Бил, ондин манда ҳам йўқтур фароғе.

Манинг кунглум доғи бўлмиш санго банд,
Ҳазин жоним гами ишқингга хурсанд».

Зулайхо кўрди чун ул меҳрибонлиғ,
Эшитди лаълидин бу нуктаронлиғ.

Парига учрағон девоналардек,
Йўлуқгон шуълаға парвоналардек,

Қочиб уйқусию сачроб турди,
Тушуб жону дилига тоб турди.

Бўлуб кунгли гаму дарди зиёда,
Фигони дардпарварди зиёда.

Бўлуб ҳаддин фузун савдоси онинг,
Ниҳоятда узун гавғоси онинг.

Либоси офиятдин ори ўлди,
Улуснинг панди бандидин қутулди.

Қилиб ҳар лаҳзада жон жайбини чок,
Танин айлар эди оғуштаи хок.

Гаҳи йиртор эди гулдек юзини,
Гаҳи суртор эди ерга кўзини.

Хадам аҳли бўлуб ондин хабардор,
Утурди теграсида ҳалқа кирдор.

Гар этса ҳифзида ул ҳалқа тақсир,
Қочар эрди чиқиб ул навъким тир.

Ва гар тутмас эса ул ҳалқа домон,
Бўлур эрди қочиб сарви хиромон.

Ва гар банд этмаса ҳам кеча-кундуз,
Қўяр эрди қочиб бозорға юз.

Бу ҳолатдин атоси бўлгоч огоҳ,
Анго ҳуш аҳлидин бўлди давохоҳ.

Ҳама фикр айлабон юз навъ тадбир,
Дедилар барча: «Лойиқ банди занжир».

Буюрдиларки, зардин бир узун мор,
Қилиб ҳар муҳрасин лаъли гуҳарбор.

Етурдиҳар онинг соқиға они-
Ки, улдур ганж, бу — онинг йилони.

Зулайхо ҳусн ганжи эрди, оре,
Булур ҳар ганжининг устида море.

Чу заррин мор онинг ганжиға кирди,
Кузидин оқизуб ашкин, дер эрди:

«Танимда ишқ банди муй бар муй,
Манго ул банд, оё, бас эмасму?»

Нединдурким, сипеҳри умрфарсой,
Мани бу банд ила айлар гаронпой.

Манго худ ҳеч қувват қолмаишдур,
Қадам урмоқға қудрат қолмаишдур.

Бу оғир банд оёқимда нединдур?
Онинг озори соқимда нединдур?

Булубдур сарви ноzi пой дар гил,
Анго тебранмак улмиш асру мушкил.

На эркон боғбонға мунда тадбир-
Ки, сувдин ҳам солур соқиға занжир.

Ҳамул дилбар оёқиға керак банд-
Ки, ақлим олди айлаб бир шакарханд.

Даме кўзда муқим этмас ўзини-
Ки, то туйғунча кўргойман юзини.

Утуб мандин нечукким барқи рахшон,
Қилур оҳимни ҳар дам оташафшон.

Агар қилса мадад бахти баландим,
Оёқиға онинг солиб бу бандим.

Солой комимча ҳусниға нигоҳим,
Юзидин ёрутай рўзи сиёҳим.

Ғалат дерманки, ёри нозпарвард-
Ки, гар етса оёқи остиға гард.

Тушар жоним бошиға дард тоғи,
Кетар айшу нишот осори доғи.

Қачон ул ишга тузгайман мани зор-
Ки, соқиға етгургай банди озор.

Менинг жонимға ўқ ёғғуси минг йўл,
Етурса бир тикан домониға қўл».

Кетургач бўйла сўзларни забонға,
Бириси ногаҳон тегди нишонға.

Онинг захми онингдек кор қилди-
Ки, ерга сайди бисмилдек йиқилди.

Замоне ақлу ҳушини қочурди,
Яна ўз ҳолиға келдию турди.

Топа олмай дили девонасини,
Яна бошлади ул афсонасини.

Ғаҳи гирён бўлур ҳам гаҳ хандон,
Берур эрди гаҳи жон, гаҳ топиб жон.

Бўлур эрди фузун ҳар дам малоли,
Эди бир йилғача бу навъ ҳоли.

учинчи НАВБАТ ЮСУФИ ЗУЛАЙХОНИНГ ТИШДА
КУРҒОНИ ОНИНГ ОТИ ВА МАҚОМИН БИЛҒОНИ ВА АҚЛУ
ҲУШИҒА КЕЛҒОНИНИНГ ВАЪНИ

Мудом, эй ишқ, ишинг афсуну найранг-
Ки, изҳор айлагунг гаҳ сулҳу, гаҳ жанг.

Гаҳи фарзонани девона қилгунг,
Гаҳи девонани фарзона қилгунг.

Парилар зулфиға солсанг агар банд,
Жунун занжириға тушгай хирадманд.

Ҳам ондин бандни очсанг агар сан,
Булур ондин чароғи ақл равшан.

Зулайхо ҳар кеча бесабру беҳуш,
Булуб андуҳу меҳнатға ҳамоғуш.

Дамодам нӯш айлаб дард жомин,
Йуқ этти сабру ҳушининг тамомин.

Сочининг тобини чекти лачакдин,
Ичининг ўтини сочти юракдин.

Қадининг сарвин этти саждага хам,
Ер узра қўйди гулдек оразин ҳам.

Кўзидин ер уза ҳар дам тўкуб ёш.
Замоне хушзабонлиғ айлади фош.

Булуб кўнгли ғамидин ғуссапардоз,
Бу қисса қилди ўз ёриға оғоз-

Ки: «Эй олғон менинг ҳушу қарорим,
Паришондур ғамингда рўзгорим.

Бериб ғам, қилмадинг ғамхорлиғ ҳеч,
Олиб дил, қилмадинг дилдорлиғ ҳеч.

Отингни билмагум, эй дилситоним-
Ки, то қилсам они вирди забоним.

Ишим комим била эрди шакарханд,
Танимда най киби ҳоло неча банд.

Ғамингдин, баски ичдим ғунчадек қон,
Гулосо пардадин чиқтим намоён.

Демон, мандурман оллингда азизинг,
Эрурмен ожизу камтар канизинг.

На бўлғай бу канизинг шод қилсанг,
Даме ғам бандидин озод қилсанг.

Бир одам йўқтурур асло манингдек-
Ки, бўлғай халқ аро расво манингдек.

Онамнинг кўнгли мандиндур базе танг,
Отамға доғи мандин етгуси нанг.

Хадам аҳли қилиб мандин жудолиғ,
Бажуз ғам, кимса қилмас ошнолиғ.

Манингдек хасға ўт урғунг дамодам-
Ки, бу ҳолимға куймас бир киши ҳам».

Хитоби эрди дилдорига ушбу-
Ки, етти кўзига ногоҳ уйқу.

Кўзига уйқу чун кирди саросар,
Тушида ёри бўлди жилвагустар.

Онингдек шакл бирла бўлди ҳозир-
Ки, таърифидадур юз ақл қосир.

Қўл ила тутти домонини маҳкам,
Оёқиға уруб бош, деди ул дам-

Ки: «Эй ишқинг аро андуҳу қайғу,
Кўзу кўнглумдин олмиш сабру уйқу.

Худо ҳаққи, сани айлаб сарафроз,
Бори ҳусн аҳли ичра қилди мумтоз-

Ки, андуҳим манинг кўтоҳ қилғил,
Оту шаҳринг недур, огоҳ қилғил».

Деди: «Билғил, Азизи Мисрдурман,
Манго ҳам Миср мулки келди маскан.

Эрурман Миср шоҳи лутфиға хос,
Азиз этти мани иқболу ихлос».

Зулайхо ёридин топти нишона,
Улук жисми аро жон келди ёна.

Дегач ёри чучук сўз уйлаким нуш.
Танига етти қувват, бошига — ҳуш.

Ҳамул уйқудин ўлди тез бедор,
Етиб мажнун ва лекин турди ҳушёр.

Кам ўлди асру фарёду хуруши,
Бурунғидек кўп ўлди ақлу ҳуши.

Канизакларга боқиб қилди овоз-
Ки: «Эй бўлгон манго меҳнатда дамсоз.

Отам бу мужда бирла айлангиз шод,
Қилинг кўнглин гаму меҳнатдин озод-

Ки, ақлу ҳушу сабрим келди ёна,
Яна сув бўлди жўйимга равона.

Оёқимдин олинг занжири сиймим-
Ки, йўқ эмди жунундин ҳеч бимим».

Атосиға чу ушбу мужда етти,
Камоли шодлиғидин ҳуши кетти.

Бурун ўзни маломатдин чиқориб,
Сўнг ул сарви сиҳи ёниға бориб,

Топиб соҳибхирад ул сиймбарни,
Оёқидин кўтарди банди зарни.

Ҳамул тахт узра миндурдилар они,
Бсшиға тож қўйдилар равони.

Парирухлар қошиға бўлдилар жамъ,
Ҳама парвона, ул — бир ёруқ шамъ.

Алар бирла тузуб суҳбат, бўлуб шод,
Қилур эрди кўнгуллар мулкин обод.

Этар эрди очиб дуржи фасоҳат,
Вилоятлардин оғози ҳикоят.

Дер эрди Руму Шом аҳволини тез,
Деганда Миср ўлур эрди шакаррез.

Дер эрди Миср халқининг сифотин
Ки, то тутғой Азизи Миср отин.

Бу от онинг тилида айлагач жо,
Тушар эрди оёқдин сояосо.

Равон ашкин қилиб ҳомун сорига,
Чекар эрди фиғон гардун сорига.

Туну кун мундоқ эрди кору бори,
Тили зикри эди ёри диёри.

Бу сўзни гар деса айлар эди жуш,
Йуқ эрса сўздин ўлғай эрди хомуш.

МИСР УЗГА АТРОФ ПОДШОҲЛАРИДИН ЗУЛАЙХОНИНГ
ХОСТКОРЛИКИГА РАСУЛ ВА ЭЛЧИ КЕЛМАКИ ВА
ЗУЛАЙХО АЛАРНИНГ НАВМИДЛИГИДИН ТАНГИЛ ВА
ПАРИШОН БУЛМОҚИ

Зулайхо эрди ишқ ошуфтаҳоли,
Бориб ҳар ён вале сайти жамоли.

Эшитиб ҳар киши васфини, ночор —
Булур эрди анго зору гирифтор.

Эди ҳар бошда юз савдоси онинг,
Шаҳаншаҳлар аро ғавғоси онинг.

Жамики шаҳриларнинг шаҳриёри,
Булур эрдилар онинг хосткори.

Бу фурсатдаки, қайдидин қутулди,
Жунундин айрилиб ҳушёр бўлди.

Келиб шаҳлардин элчилар дамо-дам,
Амири Руму шоҳи Шомдин ҳам.

Бориб айлаб онинг васлин ирода,
Ададда эрдилар ўндин зиёда.

Бири илгида маншури вилоят,
Бирининг илгида меҳри иёлат-

Ки, ҳар бир тухфа — кишваристоне,
Талаб васлини қилмоқға нишоне.

Қабул ўлса анга ҳар жо ҳавоси,
Бўлур юз тож онинг тахти фидоси.

Қаю кишварки бўлса жилвагоҳи,
Бўлур дайҳиму афсар хоки роҳи.

Агар Шом ичра ойдек тутса ором,
Дуосин айлағайлар субҳ то шом.

Агар худ Рум сори қилса оҳанг,
Фуломи бўлғай онинг Рум то Занг.

Бу дастур ила ҳар қосид паёме,
Дер эрди ўз шаҳидин ҳам саломе.

Бу маънидин хабар топти Зулайхо,
Таниға тушти раъша зарраосо-

Ки: «Оё, борму қосид Мисрдин ҳам-
Ки, халқи ишқи қилмиш қоматим ҳам.

Эрурман Миср аҳли сори мойил-
Ки, ондин бўлмаса қосид на ҳосил?

Насиме Мисрдин ногоҳ келса,
Кўзумга Миср гардин сурма қилса.

Ҳамул елдин манго хушроқдур асру-
Ки, келтиргай Хўтагдин бўйи оҳу.

Бу андиша аро эрди туну кун,
Атоси чоқириб олдиға бир тун.

Дедиким: «Эй кўзумнинг пок нури,
Таимнинг қуввати, кўнглум сурури.

Жаҳон кишварларидин подшоҳлар,
Мурассаъмаснаду зарринкулоҳлар,

Эшитиб қиссаи ҳусни жамолинг,
Қилиб ҳар бири уммиди висолинг.

Расуле айламиш олдимга марсул,
Манга бўлмоқ учун фарзанди мақбул.

Дегойман ҳар бирининг достонин,
Қилиб оллингда авсофи баёнин.

Қаю кишвар сорига бўлса майлинг,
Сани — шаҳ айлагум, ул элни — хайлинг».

Атоси сўзиға тутти қулоқин,
Солиб кўнглига бори иштиёқин.

Анго шаҳларни деди, кишварин ҳам,
Ва лекин Миср элидин урмади дам.

Зулайхо билдиким Миср аҳли боре,
Онинг бўлмайду асло хостғори.

Атоси олдидин навмед турди,
Ҳазин ондоқки шохи бед турди.

Ғаму андуҳ заҳрини ер эрди,
Кўзидин қон тўкуб, мундоқ дер эрди-

Ки: «Ҳаргиз туғмағой эрдим анодин.
Адамдур яхшироқ ушбу бақодин.

Била олмон, нечук бахти қароман-
Ки, бир дам бўлмадим ғамдин жудо ман.

Қачон дарёдин олса абр агар сув,
Тукор ҳар ташналабга келса ўтру.

Чу устимдин агар тушса анго йўл,
Ҳамул сув ўрниға ўт ёғдурур ул.

Нединдур билмадим, эй чархи вожун,
Мани қилдинг шафақдек ғарқай хун.

Манга йўл бермасанг гар ёр сори,
Йироқ ондин бу янглиғ қилма боре.

Тиларсан ўлмагим гар, ўлдим инак,
Чекиб жаврингни туфроқ бўлдим инак.

Гар истарсан манго ранж ичра бўлмоғ,
Қўюбсен бошим узра ранждин тоғ.

Бўлур бир коҳ кўҳ остида токай?
Чекиб ул кўҳ борини паё-пай.

Таним захмингдин ўлмиш неча равзан,
Еридур бир тараҳҳум айласанг сан.

Бўлай мен шод ё ғамгин, санго на?
Агар мен талх, агар шириц, санго на?

Ким ўлдим мен, на бўлғай бу твужудим,
Баробардур менинг буду набудим.

Манго юз хирмон ар куйса саропо,
Санго бир жавча ҳосил йўқтур асло.

Неча минг тоза гул гулбундин олдинг,
Ўлумнинг доғи бирла ўтга солдинг.

Қачон хотирпаришон ўлғосен сан,
Агар бўлсам озорнинг бириси ман».

Ҳамул кун кечгача тортиб фиғонлар,
Ютуб гунча киби ҳар лаҳза қонлар.

Тукор эрди дамо-дам кўз ёшини,
Урар эрди қаро ерга бошини.

Атоси билди чун онинг бу ҳолин,
Азизи Миср савдоси хаёлини.

Қилиб бахшини бори қосидға хилъат,
Бу янглиғ узр ила берди ижозат-

Ки: Элга тил қизим ҳаққида боғлиғ,
Азизи Мисрга бордур адоғлиғ.

Хирадманд эл аро бир рост йўлдур-
Ки, айтурларки, қўл аввалги қўлдур.

Жаҳонда мундин ортуқроқ масал йўқ-
Ки, дерлар: илгари қўлга бадал йўқ.

Бори қосид бўлуб бу сўздин оғоҳ,
Ҳама навмид бўлди озими роҳ.

ЗУЛАЙХОНИНГ АТОСИ МИСР АЗИЗИ ТАРАФИГА ҚОСИД
ИИБАРМАКИ ВА ЗУЛАЙХОНИНГ АНГА АРЗ ЭТМАГИ ВА
АТОСНИНГ АРЗИН ҚАВУЛ ЭТМАГИ

Зулайхо кўнгли эрди сар-басар доғ,
Ғами навмидлиғ эрди ҳар доғ.

Бўлур оқ ҳар қаро кун гоҳ-гоҳи,
Магар навмидлиғ рўзи сиёҳи.

Огоси чуи они дармонда кўрди,
Иложи хаста жонин онда кўрди-

Ки, ирсол айлағай бир покрое
Азизи Мисрдин истаб давое.

Они пайғом ила хурсанд қилғай,
Зулайхони анга пайванд қилғай.

Бирин махсусларни қилди таъйин-
Ки, эрди ҳушманду донишойин.

Бериб тухфа анга ганжу, зару мол,
Азизи Миср сори қилди ирсол.

Паё-пай деди: «Комидур замона,
Нега ўпгуси хоки остона.

Бўлуб афзун санга иқболу давлат,
Азиз ўлғил жаҳонда то қиёмаг.

Манга бор турфа фарзанди дил орой-
Ки, ҳусни бандаси хуршид ила ой.

Топа олмой ой онинг поясини,
Кўра олмой қуёш ҳам соясини.

Садаф ичра гуҳардин софтанроқ,
Шарафда меҳрдин партавфиганроқ.

Юзин ёпиб қилур ойға назора-
Ки, они кўрмагай чашми ситора.

Юзидин гайри кўзгу кўз ёрутмай,
Бажуз шона биров сочини тутмай.

Эмастур гайр зулфиға муяссар-
Ки, хоки пойиға қўйгай гаҳи сар.

Ҳарам саҳнида гар бўлса хиромон,
Упа олмас оёқин гайри домон.

Кафи машшота тутмай ғабғабини,
Упа олмай шакар ширин лабини.

Этак чекмишдурур гулдин жамоли-
Ки, бўлғой пок этаклик бирла олий.

Қочиб наргис кўзидин ёпти рухсор-
Ки, наргис хирачашму ҳам қадаҳхор.

Ою кун партавида юргуси кам-
Ки, соя бўлмагай ҳамроҳи бир дам.

Оёқи сув бошиға кам етушгай-
Ки, аксининг кўзи юзига тушгай.

Эрур бурқаъ ичи маъвоси онинг,
Ва лекин бошда юз ғавғоси онинг.

Ҳама шаҳлар ҳавохоҳи эрурлар,
Туну кун озими роҳи эрурлар.

Ҳудуди Румдин то сарҳади Шом,
Ҳама шавқидадур бесабру ором.

Вале ҳар кимга индурмас бош ул ой,
Ҳавоси Миср тутмиш кўнглида жой.

Замоне кўнгли эрмас мойили Рум,
Тутар ҳам Шом обу хокйини шум.

Кўзидур Миср йўлининг сабили,
Сиришки сели онинг руди Нили.

Нединдур майли билмон ул тарафга,
Ким эркон боис ўлгон бу шаафга.

Онинг туфрогидиндур кўю зоти,
Ёзилмиш онда ризқининг бароти.

Қабул этса они гар раъйи олий,
Юборгум ул ҳаволи сори ҳоли.

Агар лойиқ эмас бўлмоқга бону,
Супургай рўй олиб қўлга супургу.

Азизи Миср чун бу сўз эшитти,
Кулоҳи фахри чарх авжига етти.

Тавозеъ кўргузуб дедики: «Оё,
Ким ўлдим менки, қилгум бу тақозо?»

Вале ердин кўтарди чун мани шоҳ,
Нетонг гирдиға чиқсам ўйлаким моҳ.

Мен ул туфроқменким, абри найсон
Карамдин ёғдурур устимга борон.

Кўкарса гар танимдин сабзадек тил,
Бу лутфи шукрин айта олмагум бил.

Бу эҳсонким манга шаҳ қилмиш изҳор,
Эрур вожибки бўлса бахт агар ёр.

Бошу кўзимдин айлаб пой наълайн,
Югурсам ул тараф «бирраъси валъайн».¹

Ва лекин подшоҳи Миср авранг,
Буюруб хизмате бўлмиш базе танг-

Ки, гар қилсам жудолиғ бир дам ондин,
Таним оюргуси тиг ила жондин.

Бу хизмат домани маъзур тутсун,
Гумони кибрдин маҳжур тутсун.

Агар деса, қилай даргоҳи сори —
Равона икки юз заррин имори.

Неча юз минг канизи ҳур талъат,
Неча юз минг гуломи сарв қомат.

Ғулом андоқки ҳусни моҳи тобон,
Мусаффолиғда рашкафзойи ғилмон.

Борининг оғзи ширину шакарханд,
Дуру зардин ҳама қулға камарбанд.

Кийиб заррин кулоҳу жома бори,
Музайян от уза бўлган сувори.

Канизаклар ҳама монандаи ҳур,
Қуёш янглиғ сочиб рухсоридин нур.

Муанбар турралар гул узра сочгон,
Муқаввас тоқлар ой узра очгон.

Зару гавҳардин осгон бошға зевар,
Борининг жилвагоҳи ҳавдажи зар.

Каёсат аҳлидин ким бўлса лойиқ,
Раёсат хайлидин ким бўлса фойиқ —

Ғиборгумдур жаноби муҳтарамга-
Ки, келтургайлар ойни бу ҳарамга».

Эшитгач қосиди доно бу сўзни,
Деди мундоқ қуюб ер узра юзни-

Ки: «Эй Миср ўлди сендин ишрат обод,
Эрур Миср аҳли эҳсонинг била шод.

Керакмас хайли лашкар шоҳимизга,
Канизу, зебу зевар шоҳимизга.

Ғуломи келди ҳадди сондин афзун,
Канизи ҳам ададда ондин афзун.

Сочилгон илкидин дурри дурахшон,
Ададда ўйлаким реги биёбон.

Қабули хотиринг эрди муроди,
Вусули нисбатинг фикрию ёди.

Қабулингга қизиким топти исол,
Муносиб расм ила тез айлар ирсол.

ҚАБУЛ НАСИМИ МИСР ТАРАФИДИН ЭСМАКИ ВА
ЗУЛАЙХО МАҲМИЛИН ИМОРИСИН УЧУРГОИДЕК
МИСРГА ТОРТҒОНИ

Етушти Мисрдин чун ул хирадманд-
Ки, то очғай Зулайхо жонидин банд.

Азиз оллидин ондоқ сўз кетурди-
Ки, ондин жониға роҳат етурди.

Ғули бахти очилмоқ қилди оғоз,
Ҳумон давлати кўргузди парвоз.

Иши тушдин бағоят эрди мушқил,
Хаёл ила кушойиш қилди ҳосил.

Бале, етса нишотё ё малолё,
Тушидур олам ичра ё хаёле.

Хуш улким, ўтти бу гирдобдин тез-
Ки, яъни бу хаёлу хобдин тез.

Зулайхони отоси кўрди чун шод,
Туй асбобин тузорни қилди ижод.

Муҳайё қилди айларга арусе,
Неча минг лўъбати румию руси.

Ҳама писта даҳону норпистон,
Узорин гулситони бар гулйстон.

Баногўшида иқди дурру гавҳар,
Қулоқдин то қулоқ дарёи зевар.

Эрур барги гулосо поку тоза,
Борининг юзлари беранги ғоза.

Туман амрад гуломи фитнаангез,
Нигоҳи жонситону' гамза — хунрез.

Кулоҳи зар боши устида тобен,
Юз узра кокули мушкин паришон.

Чиқибдурур кулаҳдин тори кокул,
Гул остидин нечукким шохи сунбул.

Кийиб эгнига хилъатлар қасабранг,
Курунуб гунча янглиғ нозикун танг.

Белига боғлабон заррин камарлар,
Камарға банд этиб юз минг жигарлар.

Неча минг от ҳама хубу хушандом,
Юрарда тунд эрур, минган чоғи — ром.

Чопар водий елидин тезравроқ,
Юрар чоғда сабодин нарм равроқ.

Баногоҳ соя солса тозёна,
Жаҳондин ташқари бўлғай равона.

Эди саҳрода оҳудек таковар,
Вале дарёда бат янглиғ шиновар.

Сумидин айлабон хорони афгор,
Дамига нофи оҳуни гирифтор.

Ўтуб кўҳсордин ҳомундек осон,
Бўлуб тобеъ инонни қилса фармон.

Неча минг тева ҳам бўлди хиромон,
Бориси пушта-пушту кўҳкўҳон.

Тани тоғ эрмас, аммо Бесутун ул,
Неча васф айласанг ондин фузун ул.

Қаноатпеша зоҳидвор камхор,
Таҳаммул аҳли янглиғ борбардор.

Уруб саҳроға юз, айлаб таваккул,
Тиканни ўтлабон ул навъким гул.

Юрар юз шавқ ила бехурду беҳоб,
Худий оҳангиндин ўйноб сачроб.

Булуб юз тева юк ажноси заркор,
Хирожии кишваре ҳар тевага бор.

Ики юз мафраши жинси кироми,
Бори Мисрию ҳам Румию Шоми.

Ики юз дуржи лўълўи дурахшон,
Тула барча дуру лаъли Бадахшон.

Икки юз таблау мушки таторий,
Булуб пур анбару, уди қиморий.

Қачонким сорбон манзилнишидур,
Ҳама ернинг юзи саҳрои Чиндур.

Мураттаб қилди бир дилкаш имори,
Зулайхонинг эди жойи қарори

Имори йўқ, бир уй эрди зарандуд,
Тузалган тахталардин сандали уд.

Музайян чатрдек сақфи мурассаъ,
Булуб қубба қуёшосо муламмаъ.

Ичи бирла таши тўлгон саросар,
Дуру ёқут ила лўълўи гавҳар.

Тушалган остига зарбафт дебо,
Муламмаъ атласу кимхон зебо.

Зулайхони анга миндурдилар бот,
Диёри Миср сори сурдилар бот.

Иморида ул ошуби замона,
Ҳамул мақсад сори бўлди равона.

Неча минг сарв қадду нозпарвар,
Суман рўю суман бўю суманбар.

Тажаммул бирла бўлдилар хиромон,
Булуб айшу тарабдин шоду хандон.

Қаю ер бўлса манзил ул санамга,
Хижолат берди бустони Эрамга.

Ғуломи мастлар айлаб таку тоз,
Канизи хўблар юз жилваю ноз.

Ёзиб ҳар ер канизак зулфи домин,
Шикор айлаб ўзи севган ғуломин.

Отиб ҳар бир ғулом алтоф тирин,
Уруб айлаб нишона ўз асирин.

Булуб ҳар сози нозу дилраболиқ,
Яна ҳар ён ниёзи жон фидолиқ.

Туман минг ошиқу маъшуқ дар кор,
Муҳайё юз матоу юз харидор.

Юруб бу расм ила манзил баманзил,
Чекорлар эрди мақсад сори маҳмил.

Зулайхо кўнгли эрди беҳжатаңгез-
Ки, роҳи Миср тай бўлғусидур тез.

Кечасиға саҳар бўлғуси зоҳир,
Ҳам ўлғуси ғами ҳижрони охир.

Эрур гофилки тундур бас қоронғу,
Неча йил йўл юрор субҳиға тегру.

Маалқисса, юруб йўл кеча-кундуз,
Қарини Миср бўлдилар ҳама туз.

Йибордилар хабарчи илғари тез,
Қилиб юрмоқда чуст суръатангез.

Ул этти қатъ айлаб манзили роҳ,
Азизи Мисрни бу навъ огоҳ-

Ки: «Инак бошинг узра етти давлат,
Гар истиқбол қилсанг айла суръат».

ХАБАР ТОПМОКИ АЗИЗИ МИСРНИНГ ЗУЛАЙХО
ҚУДУМИДИН ВА ОНИНГ ИСТИҚВОЛИГА АЗМИТ
КИЛМОКИ ВА МИСРНИНГ ЛАШКАРИ ТАЖАММУЛИ
ТАМОМ БИЛА ОРАСТА БУЛМОҚИ

Бу мужда чун Азизи Миср эшитти,
Фалакдин билдиким комиға етти.

Муноди қилди токим лашкари Миср,
Бори сархайлу борча сарвари Миср —

Ҳама асбобини омода этсун,
Тажаммул кўргузуб маъразға етсун.

Сипаҳ афвожи чиқти пой то фарқ,
Бўлуб дуру зару зевар аро фарқ.

Ғулому ҳам канизи бешумора,
Бориси гулжабинун моҳпора.

Кийиб тўн ҳар ғулом эғнига заррин,
Қилиб маскан қуёшдек хонаи зин.

Канизаклар ҳама зевар саро-пой,
Кириб ҳавдаж аро ул навъким ой.

Бўлуб ҳар сори мутриб нуктапардоз,
Чиқориб таҳният расмида овоз.

Муғанний чанги ишрат соз айлаб,
Навои дилкушо оғоз айлаб.

Гаҳи уди қулоқиға бериб тоб,
Тарабға айлабон авторин асбоб.

Бериб жонларға роҳат най навоси,
Навиди васл айтиб ҳар садоси.

Фузун айлаб рубоб овози ишрат,
Камончадин топиб ҳар лаҳза қувват.

Солиб овоза даф оламға ҳар ён-
Ки, ҳар кимдур биров илгинда полон.

Бу ойн бирла йўлга қўйдилар юз,
Нишоту айш додин бердилар туз.

Ики-уч манзил ўлғоч йўлга озим,
Етуштилар паривашларга жозим.

Мусаффо ер эди: манзилгаҳи ҳур,
Қурулғон онда неча қуббаи нур.

Магарким чарх эрди бешумора,
Нечукким жола ёғдурмиш ситора.

Қуруб ўртода ул ой боргоҳи,
Ҳама атрофида хўблар сипоҳи.

Азизи Миср чунким кўрди они,
Ерутди кўзин ул ойнинг нишони.

Отидин тушти ерга хисравона,
Ҳам ўлди боргаҳ сори равона.

Югурдилар ҳарам аҳли саропо,
Ер ўптилар қилиб иззатни баржо.

Бориға деб салому марҳаболар,
Кулуб қилди неча лутфу атолар.

Алар аҳволидин билдики, ул моҳ —
Таниға етмиш андак меҳнати роҳ.

Неким туҳфа учун келтурмиш эрди,
Ул ойнинг хизматиға сурмиш эрди.

Ҳама раъно канизи хушнигаҳлар,
Ҳама зебо ғуломи кажкулаҳлар.

Ҳама моҳи шакарғуфторлар ҳам,
Ҳама рахши саборафторлар ҳам.

Ҳама мўйнау абрешимина,
Ҳама тўлғон жавоҳирдин хазина.

Ҳама Мисри шакарлар бениҳоят,
Ҳама жонбахш маъкулоту шарбат.

Булардин ер юзин тўлдирди бекам,
Талаттуф бирла қилди узрлар ҳам.

Йул азмин тонгла айларга деди сўз,
Сўнг ўз манзилгаҳиға айлади юз.

ЗУЛАЙХОНИНГ ХАЙМА ШИКОФИДИН МИСР АЗИЗНИ
КЎРМАКИ ВА «МЕНИНГ ТУШДА КЎРГАН МАЎБУВИМ ВА
НЕЧА ЙИЛ МУЎАББАТИ МЕЎНАТИН ТОРТҒОНИМ ВУ
ЭРМАС!» ДЕВ ФАРЁД КУТАРМАКИ

Мушаъбид ҳуққабозедур фалак, бил,
Муқаллид ҳийласозедур фалак, бил.

Этиб ҳар кимни бир умидға банд,
Қилур навмидлиғға сўнгра пайванд.

Йироқдин кўргузуб комини онинг,
Олур кўнглидин оромини онинг.

Азиз ул хаймаға чун солди соя-
Ки, эрдилар Зулайхо бирла доя.

Зулайхони танг айлаб шавқи дидор,
Деди дояға: «Эй ҳамрозу ғамхор!

Бир иш қилким, кўрай дийдори ёрим-
Ки, йўқтур тонггача сабру қарорим.

Нечук кўрмай турай мен бедили зор-
Ки, ҳамсоя эрур ёри вафодор.

Ки, топса ташнакоме оби ҳайвон,
Тар этмай лаб не янглиғ сақлағай жон?»

Зулайхони чу кўрди доя музтар,
Илож айларга ўлди ҳийлагустар.

Аён айлаб неча афсуну найранг,
Ҳамул хаймадин очти равзани танг.

Зулайхо айлагач ондин нигоҳе,
Чиқарди кўнглидин сўзанда оқе-

Ки: «Вовайло! Манга тушти ажаб кор!
Иқиқилди бошима билмон на девор!

Бу эрмас ул кишиким тушда кўрдим,
Неча йил жўстужўйида югурдим.

Бу эрмас улки, ақлу ҳушим олди,
Жунун водийсиға кўнглаумни солди.

Бу эрмас улки, роз изҳори чоғи,
Олиб ҳушимни берди ҳуш доғи.

Дариғо! Бахтим айлаб шумлиғлар,
Насиб ўлди манга маҳрумлиғлар!

Экиб нахл этдим ондин хор ҳосил,
Қилиб меҳр айладим озор ҳосил.

Тилаб ганж ўзни солдим кўб балоға,
Йулуқтим сўнгра коми аждаҳоға.

Терарга бўлди гул, гулшаиға етдим,
Тикаи тутти этак, бебаҳра кетдим.

Эрурман ташнае, реғи биёбон,
Сув истаб ҳар тараф бўлғон шитобон.

Сувсизлиқдин тилим чиқгон лабимдин,
Етушган жон чиқарға қолибимдин.

Йироқдин ногаҳон бир сувни кўргум,
Мажолим борича ул ён югургум.

Бориб топғумдурур шўри биёбон,
Қуёш тоби била тобону тафсон.

Ман андоқ озими кўҳсордурмен,
Улоғимни йўқотиб зордурмен.

Аёқимни тош айлаб пора-пора,
Даранги сайрима йўқ ҳеч шумора.

Тўкиб гар хира чашмим ашки олин,
Юғолғон ниманинг кўрса хаёлин.

Мажолим борича ул сори юргум,
Они бир шери одамхор кўргум!

Ман андоғ кемаси сувда ушолгон-
Ки, бир тахта уза ҳайратда қолгон

Суруб ҳар ён дамо-дам сув уруб манж,
Мақомим гоҳ ҳазиз, айлар гаҳи авж.

Баногоҳ заврақе бўлса намоён,
Суюнгумким, манга иш бўлгай осон.

Чу ул олдимға келса бедаранге,
Ҳалоким қасдиға бўлгай наҳанге!

Жаҳон ичра менингдек бедиле йўқ,
Муродин топмаган беҳосиле йўқ.

Не бор манда кўнгил, не кўнглум олган,
Туну кундур ишим фарёду афгон.

Худо ҳаққи, тараҳҳум айла, эй чарх!
Юзумга бир табассум айла, эй чарх!

Мани гар қилмас эрсанг восили ёр,
Қўлиға узганинг қилма гирифтор.

Бировга кўргузуб пироханимни,
Қўлиға берма онинг доманимни.

Кўнгил мақсуди ҳаққи боғладим аҳд-
Ки, тутғум пос ганжим кўргузуб аҳд.

Тараҳҳум қил мани бедасту пога-
Ки, ганжим берма дасти аждаҳога».

Бу янглиғ неча қилди зорлиғлар,
Қилиб мужгонидин хунборлиғлар.

Ҳамул хайма аро маҳзуну ёлгуз,
Қуёр арди ер узра йиглабон юз,

Булуб бахшойиши ҳақ чорапардоз,
Суруши гайб берди ногаҳ овоз-

Ки: «Эй бечора, шод ўл, бўлма гирён.
Бу мушкилдин ишинг бўлгуси осон.

Азизи Миср худ мақсудинг эрмас,
Вале мақсудинг онсиэ даст бермас.

Севар ёринг жамолин кўргунг ондин,
Ўзунг мақсудинга еткургунг ондин.

Ҳам ондин бўлмасун кўнглингда биминг-
Ки, солим қолғай ондин қуфли сийминг.

Калидиға онинг дандонадур мум,
Калиди мум ҳоли: келди маълум.

На ҳожат гавҳарингни сақламоқ пос,
Қилурму нарм ойин кори олмос.

Чу хорогар қўлиға олса сўзан,
Нечук хоро бўлғай баҳя афкан.

Чу қўлдин бўлса холи енг саро-сар,
Не янглиғ келгай ондин кори ханжар?»

Зулайхо бу нидони чун эшитти,
Қўюб ерга бошини сажда этти.

Тилин банд этти фарёду фиғондин,
Кўнгулни гунчадек тўлдирди қондин.

Ичиб қонлар даме дам урмас эрди.
Ер эрди ғам, вале билдурмас эрди.

Эди йўл сори чашми интизори-
Ки, очилғай қачон ашколи кори?

ЗУЛАЙХОНИНГ АЗИЗИ МИСР ВИЛА ҲАМРОҲ МИСРГА
КЕЛМОКИ ВА ҲАМА МИСРИЙЛАР ПЕШВОЗ ЧИҚИВ
ТАБАҚИ ЛАЪЛ ВА ЖАВОҲИРЛАР ЗУЛАЙХОНИНГ
ИМОРИСИГА СОЧМОКИ

Саҳарким кўси заррин қўлға олди,
Кеча хайлиға риҳлат кўси чолди.

Кавокиб, доғи ер ҳам урди маҳфил,
Адам бухтисиға банд этти маҳмил.

Они қилди саро-сар ламъан кӯс,
Нечукким парри тӯти, думи товус.

Азиз айлаб неча эъзозу икром,
Ул ойға берди ҳавдаж ичра ором.

Сипоҳини пасу пешу чапу рост,
Ясади улчаким эрди анго хост.

Бўлуб барпо ададсиз чатр зардин,
Дарахти сояи равшан қамардин.

Мурассаъ зин бапои ҳар дарахте,
Бўлуб маснад бапои некбахте.

Дарахту, сояу маснад равона,
Бўлуб, онда пурошуби замона.

Муганнийлар наволар соз айлаб,
Шутурбонлар ҳудий оғоз айлаб.

Қилиб бонги ҳудию гулгули лаҳн,
Фалакларга — фазо пур, даштга — сахн.

Ададсиз оту тева озим ўлди,
Ҳилолу бадр бирла дашт тўлди.

Гаҳи йиртиб қилур чоғи таку пўй,
Ҳилол ур нохунидин бадрга рўй.

Гаҳи толеъ бўлуб фархунда бадре,
Ҳилол ондин бўлуб ночиз қадре.

Солиб ер юзига захм от туёқи,
Анго марҳам ёқиб тева оёқи...

Мақом этган кишига ҳавдажи ноз,
Нафири сорбонлар пардапардоз.

Зулайхонинг сипоҳи ҳам бўлуб хуш-
Ки, ҳижрондин қутулди ул париваш.

Азизу хайли доғи шодмона-
Ки, бўлди ул пари бонуи хона:

Зулайхо ҳавдаж ичра, лек ношод,
Боқиб кукка қилиб афғону фарёд.

Ки: «Эй гардуни дуни чархи гардон,
Недин қилдинг мани бесабру сомон?»

Била олмон, не қилмишман санго ман,
Ки, ўтга жисму жоним куйдурурсан.

Бурун бир туш била кўнглумни олдинг,
Сўнг ондин юз туман меҳнатга солдинг,

Гаҳи девоналиғдан айладинг банд,
Гаҳи фарзоналиғдин шоду хурсанд.

Хато қилдим мани тийра ситора-
Ки, сандин истадим ҳолимга чора.

Қилай чора, дебон, бечора қилдинг,
Ватандин айриб овора қилдинг.

Манга бас эрмас эрди доғи фурқат-
Ки, келтурдинг бошимга бўйла офат?

Санга гар бўйла эрса меҳрибонлиғ,
Маозаллоҳ, агар қилсанг ямонлиғ!

Манга доми фирибинг қурма эмди,
Шикибим жомини синдурма эмди.

Қилурсан ваъдаким — комингга етгунг,
Ҳамул сарви гул андомингга етгунг.

Бу ваъдангдин бағоят шодмонман,
Вале бахтимдан асру бадгумонман.

Зулайхо чарх ила бу гуфтуғуда —
Эди, ёрини истаб жустужуда.

Садо бир соридин чиқти батаъжил-
Ки, инак шаҳри Мисру соҳили Нил!

Тамоми эл пнедаю савора,
Чиқиб ҳаддин фузун айлаб назора,

Азизи Миср ики илкида бори,
Қилурға ул иморининг нисори,

Табақлар ичра тўлган гавҳару дур.
Лаганлар нуқраи зардин бўлуб пур.

Сочиг сочиб имори узра ҳар ён,
Нечукким гунча узра абри борон.

Онингдек қилдилар гавҳарфишонлиг,
Имори топти ганж ичра ниҳонлиг.

Ҳамул йўлга тўлуб ондоқ дуру лаъл-
Ки, ерга тегмай отларға суму наъл.

Тузуб сафлар бўлуб ул навъким сайл,
Кашори Нилдин ўтти ҳама хайл.

Тушуб Нил ичра ҳам кўб гавҳару дур,
Садафдек гўши моҳи бўлди ҳам пур.

Дирам доғи тушуб сув ичра бисёр,
Наҳанг ўлди балиқ янглиғ дирамдор.

Тузуб навъи расми шаҳриёри,
Етуштилар чу давлатхона сори.

Сарое, балки бу олам биҳишти,
Қуёшдур фаршининг ҳар тира хишти.

Сарой ичра қурулгон тахти заркор,
Дуру гавҳар ўкулган неча харвор.

Зулайхо ҳавдажин келтурдилар бот,
Гуҳардек тахт уза миндурдилар бот.

Анго лекин ҳамул роҳатфазо тахт,
Эди юз пиши сангпорадин сахт.

Бошига қўйдилар тожи мурассаъ,
Эди бешдин-оёқ баҳри муламмаъ.

Ва лекин боши узра тожи рангин,
Эди бошига тушган кўҳи сангин.

Сочилгон боши узра дурру гавҳар,
Анго гам жоласи эрди саросар.

Кишиким кўнглидур ҳижронда юз лахт,
На янглиғ бўлғусидур мойили тахт.

Ҳамул майдонда найлаб истасун тож-
Ки, юз бош бўлғуси бир дамда торож?!
?

ЗУЛАЙХОНИНГ ЮСУФ МУФОРАҚАТИДА УМР
ЎТКОРМАГИ ВА НЕЧА КЕЧА ВА КУНДУЗЛАР ОНИНГ
ТААССУФ ВА ҲАСРАТ ЕМАГИ

Чу кўз гар бўлса ҳижрон ашкидин пур,
На янглиғ синғой анда гавҳару дур.

Кўнгулға чунки ёри васлидур ком,
Тута олғой нечук ғайр ила ором.

Қачон парвона қилғай майли хуршид,
Анго чун шамъ васли бўлса уммид.

Агар юз даста райҳон кўрса булбул,
Тиламас хотири жуз накҳати гул.

Қуёшдин тушса ўт гар нилуфарға,
Кўзин очмас тамошои қамарға.

Тилар бўлса агар лабташнае об,
Анга не суд қилғай шаккари ноб?

Зулайхоға ҳамул уйда саропо,
Ҳама асбоби айш эрди муҳайё.

Дзизи Мисрининг ҳар хуш ғуломи,
Эди хизматда соҳиб эҳтимоми.

Хадам аҳли ҳама сарви гуландом,
Булуб қуллуқ аро бесабру ором.

Канизаклар ҳама ҳубу дилоро,
Булуб хизмат аро қойим саропо.

Ғуломи беадад барча камарбанд,
Ҳама ширинлаб андоғким найи қанд.

Ҳама хизмат аро эрди шитобон,
Амини покбозу покдомон.

Неча хотунлар эрди ҳамнишини,
Ҳама қасри латофат нозанини.

Анга ҳамқомату ҳамзод эдилар,
Ҳама ҳамдамликдин шод эдилар.

Алар бирла тузуб мажлис Зулайхо,
Ғули рухсорин айлаб мажлисоро.

Қилиб зоҳирда хуррамлиғ намоён,
Лаби хандон эди, лекин ичи қон.

Улус бирла тили афсона дерда,
Ва лекин кўнгли эрди ўзга ерда.

Лаби гарчи эди ғуфтор бирла,
Ва лекин жони эрди ёр бирла.

Эди суратда гарчи эл била ёр,
Вале элдин эди маънида безор.

Саҳар то шом атвори бу эрди,
Ҳамиша қору кирдори бу эрди.

Кечалар парда ичра ёшуруб юз,
Ўтурур эрди ойдек, лек ёлғуз,

Ҳаёли дўстға хилватда ҳар шом,
Бериб тонг отғуча маснадда ором.

Тутуб оллида онинг ер ўзи ҳам,
Ўпиб ер арз этар эрди ўзи ҳам.

Қилиб ҳар лаҳза ҳасрат чангини соз,
Навои бехудона айлаб оғоз,

Анга дер эрдиким: «Эй ёри жони,
Узунгдин Мисрда бердинг нишоне.

Азизи Миср дединг фаррух отинг,
Азиз ўлгай илоҳи пок зотинг.

Мудом ўлсун сенинг иззат насибинг.
Каниз оллингда бўлсун бу ғарибинг.)

Бугун асру ғариби бенавомен —
Ки, Миср ичра висолингдин жудомен.

Била олмон қачонга тегру мен зор,
Бу доғ ичра куёрмен шамъкирдор.

Келиб кўнглумни қилғил шоду хуррам,
Висолинг бирла қил доғимга марҳам.

Жамолингдин узулган чоғи уммид,
Суруши ғайб берди доғи уммид.

Ҳамул уммид ила ҳоло тирикман,
Қачон ўлгай эдим йўқ эрса зотан.

Эмассен гар букун оллимда ҳозир,
Яқин билгум сани топғумдур охир.

Юзунг шавқида ашк ила тўлуб кўз,
Боқиб олти тарафга тўрт ўлуб кўз.

Хушо, вақтеки сарвақтимга етсанг,
Кўзум буржида кундек манзил этсанг.

Назар қилсам санинг дийдорингга-ўқ,
Анинг шавқида қилсам ўзлугум йўқ —

Ки, ўз ҳолимда эрдим қолмасам ман,
Менинг жонимда сен қилсанг нишиман.

Юмуб ўзлук хаёлидин кўзумни,
Сани топсам, гар ахтарсам ўзумни.

Ики оламда сенсен орзуйим,
Тамошои жамолинг — обрўйим».

Кеча тонг отғуча бу эрди ҳоли,
Хаёли ёр ила ҳар дам мақоли.

Чу эсмак тонг ели ғар қилса оғоз,
Булур эрди бу янглиғ нолапардоз.

Ки: «Эй боди саҳар, вақт улди турғил,
Суман жайбиға бўйи мушк урғил.

Мусаффо қил тамошогоҳи савсан,
Ҳам эт гул юзини сунбулга маскан.

Чаманда баркка тебрат жаложил-
Ки, қилсун рақс нахли пой дар гил.

Етур маъшуқға ошиқи паёмин,
Бу жунбуш бирла бер ишқ аҳли комин.

Навозишнома келтур ёрлардин,
Кутар ғам фурқат ичра зорлардин.

Жаҳонда мен киби ғамгин киши йўқ,
Қолиб ҳижрон аро мискин киши йўқ.

Эрурман хастае, дилдорлиғ қил,
Ғамим кубдур басте, ғамхорлиғ қил.

Жаҳонда ҳеч манзилгоҳ йўқтур,
Сен онда бормоғон даргоҳ йўқтур.

Ки рарсан қайдаким борсанг эшикдин,
Эшик боғланса, киргунгдур тешикдин.

Тараҳҳум айла ман бериҳу рўға,
Узунг сол жонибимдин жустужўға.

Жаҳонда шоҳларнинг мулку жоҳин,
Кўруб ахтар жамин тахтгоҳин.

Хабар сур барча шаҳр ичра маҳимдин,
Нишон ҳар тахт уза иста шаҳимдин.

Назар қил барча боғи муҳтарамни,
Лаби жуларға ҳам еткур қадамни.

Ки, шояд айласанг мундоқ таку пўй,
Кўзингга учрағай ул сарви гулруй.

Гаҳи қўйгил Хутан саҳросиға гом,
Гаҳи тут нақшгоҳи Чинда ором.

Тамошо айла ҳар сурат жамолин-
Ки, то топғай гизолимнинг мисолин.

Чу бу кишвар сари қилсанг азимат,
Аён эт тоғлар сайрида суръат.

Чу кўрсанг жилвагар кабки дарини,
Ани ёд айлаб, ўп болу парини.

Агар ҳар йўлда кўрсанг корвоне,
Анинг солори бўлса дилситоне,

Кўзум бирла қараб ул дилситонға,
Бу ёнға раҳбар ул корвонға.

Ки, то ногаҳ кўруб ул сиймбарни,
Терай уммид нахлидин самарни».

Чу вақти субҳдин хуршиди тобон,
Фалак сайриға бўлғунча шитобон,

Сочиб ашкени чашми хунфишони,
Бу эрди субҳидамға достони.

Қуёш қилғоч фалак қасрини манзил,
Тузуб хуршиддек шоҳона маҳфил.

Чекиб оллида сафлар нозанинлар,
Демайким нозанин, дурри саминлар.

Алар бирла бўлуб хандону масрур,
Бурунги кундагидек эрди мастур.

Кеча-кундуз анинг бу эрди ҳоли,
Утар эрди бу янглиғ моҳу соли.

Чу бўлса кўнгли уйда ўлтуруб танг,
Қилур эрди гаҳи саҳроға оҳанг.

Қилиб кўксини доғ афрону нола,
Қуруб саҳрода хайма мисли лола.

Добон ўз гулрухидин лолаға сўз,
Солур эрди сочиб қон ҳар тараф кўз.

Канори Нилға гоҳи хиромон —
Бўлуб, айлар эди чашмини гирён.

Анга айтур эди дарду ғамини,
Қилиб нили либоси мотамини.

Мудом онинг бу эрди қору бори-
Ки, йўлда эрди чашми интизори.

Ки, келгай қайси йўлдин ёри онинг,
Қуёшдек юз очиб дилдори онинг.

Очиб, эй Огаҳий, ҳиммат раҳини,
Мисрға келтурай Каһшон маҳини.

Зулайходур анинг уммидвори,
Эрур йўлида чашми интизори.

Ўтубдур ҳаддидин дарду балоси,
Висоли ёрини айлар давоси.

ЮСУФНИНГ БИРОДАРЛАРИ ҲАСАД ВОШЛАМОҚИ, АНИ
КАҲШОНДИН УЗОҚ ТАШЛАМОҚИ

Забони хома сўзда чобук эрди,
Бу янглиғ сўз демак додини берди-

Ки, чун Юсуф бўлуб ҳусн ичра якто,
Олиб Яъқуб кўнглин, қилди шайдо.

Мудом ойтиб анинг авсофидин сўз,
Бори авлодидин юмди доғи кўз.

Бўлуб лутфи анга ҳар дам зиёда,
Аларнинг рашқи ондин ҳам зиёда.

Бор эрди бир дарахти беҳжатафзой,
Сарое саҳнида эрди онго жой.

Савомеъ аҳли янглиғ сабзапуш ул,
Эди важд аҳлидек соҳибхуруш ул.

Қилиб маскан мақоми истиқомат,
Солиб ер юзига зилли каромат.

Демакка зикр ҳар барги забондур,
Худо ҳаққи ажаб тасбиҳхондур.

Утуб кўкдин анинг шохи намоён,
Малойик шохида гунжишки нолон.

Қаю фарзанд анга тугғоч атодин,
Ҳамул хуррам дарахти хуш сафодин —

Уруб бир тоза шох онинг учун тар,
Усар эрди қади бирла баробар.

Оёқ ул қўйса болиғлиқ йўлига,
Берур эрди асо айлаб қўлига.

Вале Юсуф учун ул нахли зебо,
Асое қилмади жисмида пайдо.

Ки, эрди ул ниҳоли гулшани жон,
Анга чўб ўлмоқи ҳамсар на имкон.

Бори ихвонидин бир кеча пинҳон,
Атосиға деди: «Эй қиблаи жон,

Дуо қил, то худо айлаб атое,
Етурсун манга жаннатдин асое-

Ки, бўлсун ул менинг фармонпазирим,
Бари умрумда бўлсун дастгирим.

Уюн ёхуд уруш қилғонда оғоз,
Мани ихвон аро қилсун сарафроз».

Атоси зорлиғ айлаб худога,
Анинг учун кутарди қўл дуоға.

Кетурди лутф ила Жибрил ул дам,
Забаржаддин асои сабзу хуррам.

Кўруб не тешаи айём ранжин,
Топиб не арраи даврон шиканжин.

Қави қувват, гаронқиймат, сабуксанг-
Ки, кўрмай жисми нанги равғану ранг.

Дедиким: «Бу эрур фазли илоҳи,
Сутуни боргоҳи подшоҳи».

Чу Юсуф илги ондин топти қувват,
Биродарлар белин синдирди ҳасрат.

Қулиға ул асо бўлғоч муносиб,
Ҳар ишда бўлди ихвониға ғолиб.

Аларнинг ҳар бири айлаб хаёле,
Ҳасаддин кўнглида экти ниҳоле.

Бурун қилдилар они компарвар,
Ва лекин бераси сунг бандалик бар.

ЮСУФНИНГ ТУШ КЎРҒОНИ, ОҒТОВ ВА ОЙ ВА УН ВИР
ЮЛДУЗ АНГА САЖДА ЭТҒОНИ ВА БУРОДАРЛАРИ АНИ
ЭШИТИВ ҲАСАДЛАРИ ЗИЕДА ВУЛҒОНИ

Хуш улким банди суратдин қутулди,
Кўзини юмдию вораства бўлди.

Кўзи уйқу ароу кўнгли бедор,
Бўлуб пинҳон сир ондо намудор.

Кўзига банд агар уйқу етургай,
Вале пушида суратларни кўргай.

Бир оқшом Юсуфи сар то қадам хўб-
Ки, Яъқуб оллида маҳбубу маргуб.

Қўюб такяга бошин қилди уйқу,
Ул уйқуда шакардек қилди кулгу.

Онингдек уйқу ичра ул шакарханд,
Солиб Яъқуб кўнглига неча банд.

Чу Юсуф уйқудин кўзини очти,
Юзининг нурина оламга сочти.

Анга Яъқуб деди: «Эй жигарбанд,
Недин уйқу аро қилдинг шакарханд?»

Дедиким: «Туш аро хуршид ила ой
Ҳам ун бир юлдуз ўлди жилва орой.

Ҳама оллимда таъзим айлабон фош,
Қилурға сажда ерга қўйдилар бош».

Деди Яъқуб: «Бас қил ушбу гуфтор!
Кишига бу тушунгни дема зинҳор.

Эшитса гар бу тушни ногоҳ ихвон,
Санга бўлғусидурлар қосиди жон.

Ки, кўбдур ҳар бирига ғуссау ғам,
Қилурлар белларин қасдингга маҳкам.

Нечук қилгай алар бу тушга тоқат-
Ки, равшан келди таъбири бағоят».

Чу қилди кўб васиятлик тақрир,
Ирода бирла вайрон этти тақдир.

Бировга қилди Юсуф тушни изҳор,
Ул ихвониға бориб деди ночор.

Чу айтилса бировга сирри пинҳон,
Бўлур оз вақтда машҳури даврон.

Ҳакиме дедиким: «Сақланг адабни-
Ки, сирға маҳрам этманг икки лабни.

Нединким сирни икки лаб қилиб фош,
Учурмиш кўб кишининг жисмидин бош.

На хуш дебдур ҳамул донои хушёр-
Ки, гар бошинг керак, сирринг ниғаҳ дор.

Қафасдин мурғи ваҳши бўлса vorаст'
Яна қилмоқ на мумкин уни побаст».

Чу Юсуф қиссасин эшитди ихвон,
Деди бир-бирига барча ютуб қон-

Ки: «Булмишдур отомизга на воқеъ-
Ки, қилмас фарқ азрору манофеъ.

Недин бир тифлга бор мунча майли-
Ки, тифл улса муносибдур туфайли.

Ясаб ул тифл неча ҳашву ёлгон,
Қилур ўз гавҳарин ондин фурузон.

Еб ул қари ото онинг фиребин,
Йуқ айлар шавқида сабру шикебин.

Қилиб бизларга қатъи меҳрибонлиғ,
Анғо қилғуси ҳар дам жонфишонлиғ.

Ато қадрин чун этмиш бўйла рофеъ,
Мунга ҳам бўлмайин ул тифл қонеъ.

Ҳавас айларки, бизлар ажз этиб фош,
Онинг оллида қўйсоқ саждага бсш.

На танҳо биз, ато бирла ано ҳам,
Бўлурму мунча бир бошда ҳаво ҳам.

Атонинг биз харидори, ул эрмас,
Атонинг биз ҳаводори, ул эрмас.

Агар кун бўлса, саҳрода шубонмиз,
Ва гар тун бўлса, уйга посбонмиз.

Ҳар ишда қуввати бозуси бизмиз,
Халойиқ ичра обруси бизмиз.

Бажуз ҳийлау макр ондин на кўрмиш-
Ки; онинг рутбасин биздин утурмиш.

Келинг бу ишга бир чора қилоли,
Ватандин они овора қилоли.

Сазосидур онинг овора қилмоқ,
Чу йўқ бизга ўзун ғамхора қилмоқ.

Керак қилмоқ бу ишга тез кўшиш-
Ки, кўшиш суд қилмас ўтса гар иш.

Ниҳолини қўпормоқ қўлга осон,
Гар улғайса қўпормоқ эрмас имкон».

Ул ишнинг чорасига айлабон аҳд,
Қилурға машварат кўргуздилар жаҳд.

ВУРОДАРЛАРИНИНГ МАШВАРАТЛАРИКИ, НЕ ХИЙЛА
ВИЛА ЮСУФНИ ОТОСИДАН АЙИРҒОЙЛАР

Чу токи мушките кўрса хирадманд-
Ки, ул мушкил они қилса ишин банд.

Қилур ақлига ўзга ақлни ёр-
Ки, онинг ҳаллида бўлғай мададкор.

Ёрутмас уйни гар бир шамъ нури,
Яна ҳам шамъ ёқмоқдур сурури.

Анга бу сўзни деди роҳбинлар,
Садоқат садрида болонишинлар.

Гараз мундин эмас ақли кажандеш-
Ки, кажлик икки каждин бўлғуси беш.

Чу ихвон машваратга тузди маҳфил,
Ҳама ул маҳфил ичра тутти манзил.

Бирн дедики: «Юсуф ҳийлатидин,
Ўлубмиз барча тирн ҳасратидин.

Онинг қатли учун кўшиш қилоли-
Ки илкидин мудом эмин бўлоли.

Гар ўлтурсак ниҳон қолғуси бу роз-
Ки, жонсиз тандин асло чиқмас овоз.

Бири дедими: «Ноҳақ, ваҳ, нечун қон —
Тукармизким, ҳама бўлсоқ мусулмон?»

Агарчи сўхтажондурбиз охир,
Вале барча мусулмондурбиз охир?!

Ғараз ўлтурмаку урмоқ эмастур,
Иироқ солсоқ бу ердин они — басдур.

Ул иш яхшики қилсақ кўргузуб зўр,
Атосидин они маҳруму маҳжур.

Биёбонега они бошлағоли,
Даду дом ичра элтиб тошлағоли.

Сув онда бўлмасун жуз ашки навмид,
Йўқ ўлсун нони ҳам жуз қурси хуршид.

Не онда сояе ғайр аз шаби тор,
Не онда бистаре жуз ништари хор.

Чу ондоқ дашт ичра тутса ором,
Улар оз фурсат ичра зору ноком.

Ҳам ўлмас тигимиз қониға рангин,
Ҳам ондин бўлғомиз амниятотин».

Деди бири: «Бу ҳамдур қатл қилмоқ,
Демайким қатл, ондин ҳам баттарроқ.

Агар берса дами тиг остида жон,
Эрур очу сувсиз ўлгандин осон.

Савоб улдурки, бўлсоқ озими роҳ,
Талаб қилсақ йўл узра тира бир чоҳ.

Ҳамул чоҳ ичра элтиб они солсоқ,
Бу иш бирла кунгул комини олсоқ-

Ки, шояд озим ўлғай корвоне,
Нузул этгай ҳамул ерга замоне.

Бир одам ул қудуққа далв солғай,
Сув ўрниға они ҳам тортиб олғай.

Дегай фарзанд они ё гуломе,
Олиб кетгай қаён бўлса хироми.

Онинг пайванди бу ердин кесилгай,
Отомиз бизга сўнгра майл қилгай».

Чу ул қилди қудуқ сўзиңи манқул,
Ҳама ихвонга ул сўз тушти маъқул.

Иш анжомидин ўлмай бири огоҳ,
Ҳамма бўлди муқими мажлиси чоҳ.

Тутуб маҳкам отосининг нифоқин,
Ҳама қилди бу тазвир иттифоқин.

Бу сўздин сўнг бориси бўлди озим-
Ки, бўлғайлар бу ишга тонгла жозим.

ВУРОДАРЛАРИ ОТОСИ ОЛДИГА ВОРҒОНЛАРИ ВА ЮСУФНИ
ТИЛАГАНЛАРИКИМ, ЎЗЛАРИ ВИЛА ҲАМРОҲ ОЛИВ
КЕТГАЙЛАР

Аларким ўзидин ворастанурлар,
Фано ганжи аро пайвастанурлар.

Эрурлар қайди кайди нафсдин пок,
Балоу ишқу меҳнат кўйида хок.

Алардин не кўнгулларга ғуборе,
Аларга не улусдин ҳеч боре.

Бори носозларнинг созкори,
На янглиғ бор етса бурд бори.

Ёторлар кечалар бемеҳру бекин,
Саҳарлар турсалар ҳам ушбу ойин.

Ҳама ихвони Юсуф субҳ чоғи,
Ҳасад бирла тутиб, лутф ила доғи.

Забон — пурмеҳру, сийна — қинаандеш,
Ҳама дармонда гургу сурати меш:

Отоси хизматиға қўйдилар юз,
Ҳама одоб ила ўлтурдилар туз.

Тамаллуқ роҳу расмин айлабон сөз,
Сухан ҳар бобдин қилдилар оғоз.

Очиб тилни мулойим нукта дерға,
Етурдилар сўзин охир бу ерга-

Ки: «Уйда ўлтуриб топдуқ малолат,
Тилармиз сайри саҳроға ижозат.

Ижозат бўлса саҳроға борурмиз-
Ки, тонгло кунни онда ўткарурмиз.

Буродар Юсуф ул яктои олам,
Ҳавои сайри саҳро айламиш кам.

Нетар бизға они ҳамроҳ қилсанг,
Бу ишдин бизни олийжоҳ қилсанг.

Булубдур тира уйда рўзимиз шаб,
Фаарсилҳу гадан нартаъ ва наълаб.²

Қилурмиз гоҳе боғ-роғни сайр,
Гаҳи водиу, дашту тоғни сайр.

Соғормиз дашт аро қўйларни гоҳи,
Ичармиз сутларин айлаб малоҳи.

Гаҳи кўк сабза узра гом урармиз,
Уюнга лолазор ичра қўярмиз.

Кулоҳин лола бошидин олурмиз,
Они Юсуф боши узра солурмиз.

Қилурмиз сабзалар узра хиромон,
Белига сончибон ҳар сори домон.

Гаҳи зебо кийикларға қарармиз,
Гаҳи заҳра бўриларға ёрармиз.

Ки, шояд кўнгли мундин шод бўлғай,
Ватан андуҳидин озод бўлғай.

Неча аъжуба бўлса ою кундек,
Еш ўғлон кўнглини очмас ўюндек».

Чу Яъқуб ушбу сўзниким эшитди,
Ризо йўлин аларга банд этти.

Деди: «Юсуфни не янглиг йиборгум-
Ки, онсиз бошима минг ғам кўторгум.

Ўюнга барчангиз мойил бўлурсиз,
Онинг аҳволидин гофил бўлурсиз.

Будур ваҳмимки гурги кинаангез,
Анинг қасдиға қилғай тишларин тез.

Узотиб тиш анго бўлуб ғазабнок,
Танин демойки, жонимни қилур чок».

Фусунгарлар чу бу сўзни эшитти,
Яна ўзга фусун омода этти,

Ки: «Юрмосмиз тирик эл ичра ҳаргиз,
Гар ўлсоқ биз бўри оллида ожиз.

Бўри гар шерн мардумхор бўлғай,
Бизинг чанголимизда зор бўлғай».

Алар сўзини чун Яъқуб эшитти,
Тилин хомуш узр айтурдин этти.

Ризо берди фусунгарлар сўзиға,
Бало абвобини очти юзиға.

ВУРОДАРЛАРИ ЮСУФНИ ОТОСИ ОЛДИДИН ОЛИВ
КЕТҒАНЛАРИ, ЮСУФГА ЗАЛОЛАТ ҚУДУҚИН
ҚОЗҒОНЛАРИ ВА ОНИ ХЕЧ ГУНОҲСИЗ ҚУДУҚГА
ТАШЛАҒОНЛАРИ

Фигонким, бу спехри меҳнатафзой,
Қудуқ ичра солур ҳар кунда бир ой.

Ғизолеким анга нозикдурур тан,
Бўри чанголини қилғуси маскан.

Чу ихвонига Юсуф топшурулди,
Қўзининг бўрилар ҳамроҳи бўлди.

Отосининг кўзи оллида ихвон,
Кўтардилар они ул навъким жон.

Олиб орқасига, бўйнига гоҳи,
Солиб сийнасига, қўйнига гоҳи.

Чу саҳро сайрига қўйгач қадамни,
Ҳама очти анго дасти ситамни.

Тикан ичра уюндни ташладилар,
Жафоу жавр қилмоқ бошладилар.

Босар эрди оёқ хор узра ночор,
Қоқар эрди тикандин гулга мисмор.

Пиёда қатъи дашту хора айлаб,
Кафи покини хора пора айлаб.

Кафи поким эди гулдин анга нанг,
Қизил қондин саросар бўлди гул ранг.

Чу қолса изда гар ул ўн тапонча,
Уруб рухсорин айлар эрди ранжа.

Ҳамул қўл бўлса хуш мақтуъу кўтоҳ-
Ки, ондин бир тапонча чехраи моҳ.

Чу юрса илгари ҳам неча сили —
Уруб эгнини қилурлар эрди нили.

Қафодан ул илик боғланса авло-
Ки, ондин ул қафё кўргуси изо.

Алар бирла агар юрса баробар,
Кўрар юз гушмол ондин саросар.

Кишиким ул қулоқға бергуси тоб,
Кафида бормоғ улсун қатъи ноёб.

Этокин тутса йиглаб ҳар бирининг,
Жафолар кўргузур эрди бири минг.

Чу қўйса ҳар бирининг оллида бош,
Етар эрди бошига қаҳр этиб фаш.

Бориб ҳар бирига ёлборса ноком,
Кўрар эрди неча силиу дашном.

Аларнинг раҳмидин чун узди уммед,
Тушуб жисмига ларза уйлақим бед.

Ситам тортиб жигар қонин ер эрди,
Кўнгулдин зорлиғ бирла дер эрди

«Аё эй қиблагоҳим, қайдадурсан,
Бу ҳолимдин нега гофил эурсан?»

Келиб кўргил канизакзодаларни,
Залолат чоҳиға афтодаларни.

Ки, айларлар ҳуқуқингни риоят,
Тилаб коминг қилурлар яхши хизмат.

Гулеким гулшани жонингда бутти,
Тароват абри лутфинг бирла тутти.

Анингдек ташналикдин бўлди бетоб-
Ки, қолди юзида не рангу, не об.

Ниҳолеким, они боғингда экдинг,
На боғинг, умр бўстонида экдинг —

Анингдек бўлди ул афтодан хок-
Ки, чиқти бошига ҳар хору хошок.

Маҳеким, тира шоминг нури эрди,
Жаҳон зулматлари маҳжури эрди.

Фалакдин топти ул андоқ вуболе-
Ки, ондин зўрдур ожиз ҳилоле.

Чу уч фарсанггача ҳоли бу эрди,
Ҳасад аҳлининг афъоли бу эрди.

Алардин эрди онча сахту зўрлиғ,
Эди мундин бу янглиғ нармгўлиғ-

Ки, ногаҳ бир қудуқға етти барча,
Анинг даврида ором этти барча.

Қудуқ эрмаски, эрди бир қаро гур,
Суйи аҳли ҳасад бахти киби шур.

Лабининг ҳайъати эрди балодек,
Очиб оғзини муҳлик аждаҳодек.

Ичи ҳосид ичидек тирау тор,
Газанди халқ учун эрди тўла мор.

Вале умқиға йуқ эрди ниҳоят,
Ҳавоси асру пасту пуруфунат.

Гар онда бир дам ўлтурса ҳар одам,
Дами қатъ ўлғуси онинг ҳамул дам.

Чу Юсуфни анга арбоби ҳосид,
Ҳама тошларга билкул бўлди қосид.

Яна Юсуф жафодин дод қилди,
Онингдек нолау фарёд қилди-

Ки, гар тош этса эрди они маълум,
Эриб оқғай эди, ул навъким мум.

Анго ул сангдиллар қилмай ишфоқ,
Булуб ҳар дам қатиг кўнгли қатигроқ.

На янглиғ айтайин қилмишларини,
Ситамдин зоҳир этган ишларини.

Қўлеким ҳулладин топғуси озор,
Расан боғларға бўлдилар сазовор.

Беликим нозик эрди мўй монанд,
Анго юғун қил арқон қилдилар банд.

Танидин чектилар пироҳанини,
Гулосо қилдилар урён танини.

Маломатдин бориси кийди кисват,
Нечук кисватки тўзмас то қиёмат.

Яна қотиг жафолар бошладилар,
Они тира қудуқға тошладилар.

Чу сувдин юқори бор эрди бир тош,
Ҳамул тош узра ором айлади фош,

Ҳамул тошға етушти яхши давлат-
Ки, топти у гуҳардин қадрү қиммат.

Ҳамул сув таъми эрди захройин,
Лабининг шарбатидин бўлди ширин.

Юзи нуридин ўлди чоҳ равшан,
Демай равшанки, бўлди боғу гулшан.

Ики гисуйи айлаб атрсолиғ,
Қудуқ ичра етурди хуш ҳаволиғ.

Жамоли партави бўлғоч намоён,
Қочиб, барча газанда бўлди пинҳон.

Чу бозусида бир таъвизе банд —
Эди бир кунглок анда нурмонанд.

Йиборгон они Иброҳимға ризвон,
Ут эрди оллида ондин гулистон.

Етушти Жабраил олдиға ул дам,
Ешиб бозусидин таъвизни ҳам —

Олиб, андин уруб қўл пираҳанга,
Ани кийдирди ул нозик баданга.

Деди ондин сўнг: «Эй маҳжури ноком,
Санга тангри етурди бўйла пайғом-

Ки, бир кун ул хиёнатпешаларни,
Гуруҳи носавобандешаларни —

Етургум олдинға хорү дилафкор,
Хижолатдин сияҳрүю нигунсор.

Алар аҳволини кўргил намоён,
Алардин лекин эт ҳолингни пинҳон.

Сен этгил барчасин бир-бир тамошо,
Сени лекин алар билмасун асло».

Чу Юсуф Жабраилдин ушбу сўзни —
Эшитгач, айлади хушқол ўзни.

Ҳамул тошни нечукким тахт кўрди,
Анинг устида шаҳ янглиғ ўтурди.

Қилурға дафъи маҳзун жонидин ғам,
Анга номуси акбар бўлди ҳамдам.

КОРВОНЛАР ҚУДУҚ БОШИГА ЕТУШМАКИ, ЮСУФНИ
ҚУДУҚДИН ЧИҚОРМОКИ ВА ЯНА БИР МАРТАВА
ОНИНГ ЖАМОЛИ ОҒТОБИ БИЛА ОЛАМНИ РАВШАН
ҚИЛМОҚИ

Зиҳи, фархунда толеъ карвоне —
Ки, мақсад толибидур жисму жони.

Қудуқдин далвники чекса ногоҳ,
Чиқар албатта далви буржидин моҳ.

Чу Юсуф уч кун эрди рўз то шаб,
Ҳамул чоҳ ичра мисли моҳи Нахшаб.

Вале тўртинчи кун чун Юсуфи меҳр,
Чиқиб кўргузди мағриб чоҳидин чеҳр.

Чиқиб Мадъян элидин корвоне,
Диёри Мисрга бўлди равоне.

Юруб йул, лек йулдин бўлмаи огоҳ,
Адошиб келдилар ул ерга ногоҳ.

Қилиб барча қудуқ даврини манзил,
Қудуқдин олғоли сув бўлди мойил.

Бурун бир некбахти пурсаодат-
Ки, эрди раҳбари иқболу давлат.

Шитоб айлаб қудуқ бошига борди.
Тузуб далвин қудуқ ичра йиборди.

Деди Жибрил Юсуфға җамул дам:
«Чиқиб лабташнарни айла хуррам.

Куёшосо қилиб далв ичра манзил,
Туруб мағрибдин ул машриққа мойил.

Канори чоҳни даври уфуқ қил,
Уфуқни доғи нуроний тутуқ қил.

Юзинг меҳрини айлаб партавафкан,
Янги бошдин жаҳонни айла равшан».

Чу Юсуф ушбу сўз муҳтожи эрди,
Зилолосо равон далв ичра кирди.

Чекарга ул киши чун зўр қилди,
Оғир сув вазнидин далвини билди.

Деди: «Далвим оғирдур бу кун инак,
Сувдин ўзга нима бор онда бешак.

Чу далв ичра куруб ул ой жамолин,
Чиқарди кўкка ё бушро мақолин.

Башоратким бу чоҳи зулматафзой,
Ичидин чиқди, ваҳ, бир дилкушо ой.

Башоратким бу чоҳи заҳроғин,
Чиқарди шаҳд янглиғ оби ширин.

Чу кирди илгига ул моҳитобон,
Они ўзга улусдин қилди пинҳон.

Ниҳон манзилгаҳиға элтиб они,
Халойиқ кўзидин тутти ниҳонни.

Бале, чун ҳар кишиким ганж топғай,
Ниҳон тутмас эса, юз ранж тортғай.

Бор эрди бир тарафда хайли бадхоҳ,
Булулга Юсуф аҳволидин огоҳ.

Чекар эрдилар онинг интизорин-
Ки, билгайлар анинг анжоми корин.

Йироқдин корвонни кўргач ул хайл,
Қудуқ бошига барча қилдилар майл.

Ниҳон Юсуфга қилдилар нидое,
Қудуқдин чиқмади ҳаргиз садое.

Сўнг андин корвонга қўйдилар юз,
Тафаҳҳус бирла ҳар ён солдилар кўз.

Тажассус қилдилар ул навъ бисёр-
Ки, Юсуф ўртада бўлди падидор.

Тутуб дедилар они: «Бандамиздур,
Вафосиз саркашу шармандамиздур.

Эрур хизмат аро сусту ҳиялкор,
Қочиб неча қилибдур бизни безор.

Бағоят бадфеълу бадниҳод ул,
Сотармиз, гарчи бордур хоназод ул.

Ямонлиғни чу қилмишдур ирода,
Қилур ҳар дам ямонлиғни зиёда.

Қачонга тегру ондин ғамда бўлмоқ,
Эрур яхши они сотмоқ — қутулмоқ.

Кеча токай они сақлаб ётармиз,
Баҳоси ҳар нима бўлса сотармиз».

Ул одамким қудуқдин чекти они,
Бериб олди ани адно баҳони.

Оти онинг эди Моликка машҳур,
Қилиб Юсуфни мамлук, ўлди масрур.

Кўчуб ондин сўнг ул ердин қавофил,
Юз урди Мисрга манзил-баманзил.

Зиёнкор элки жинсу жон сотарлар,
Баҳосин билмайи арзон сотарлар.

Хирожи Миср бир дийдори онинг,
Матон жон бир гуфтори онинг.

Вале бу нархни Яъқуб билгай,
Зулайхо нақди жон исор қилгай.

Бериб нодон матои ганжи олам,
Олур бир неча рўкаш қалб дирҳам.

МОЛИКНИНГ ЮСУФНИ МИСР ҲАВОЛИ ВА АТРОФИГА
ЕТКУРГОНИ ВА ПОДШОҲИ МИСР ОНДИН ХАВАР
ТОПҒОНИ ВА АЗИЗНИ ОНИНГ ИСТИКБОЛИГА
ВИБОРГОНИ

Чу Молик ҳеч кўрмай меҳнату ранж,
Қулиға кирди ондоқ бебаҳо ганж.

Бўлуб дийдориға маҳв ўзни билмай,
Оёқи шодлиғидин ерга илмай.

Бир айлаб икки манзилни юруб йўл,
Кўзи манзури бўлмай соғ ила сўл.

Етушгач Мисрға чун шоду масрур,
Халойиқ ичра мундоқ бўлди машҳур.

Ки, Молик сори давлат юз урубдур-
Ки, иброний гуломе келтурубдур.

Ғулом эрмас, эрур ҳуси авжи моҳи,
Малоҳат мулкининг фархунда шоҳи.

Фалак минг кўз била айлаб тамошо,
Жаҳонда мислин онинг кўрмай асло.

Чу то Миср онинг васфин эшитти,
Қилиб ғайрат малолат зоҳир этти.

Дедиким: «Миср жаннатдур саросар,
Гуле гулрухларига йўқ баробар.

Агар жаннат аро минг гул очилгай.
Олорнинг хоки пойин бўса қилгай».

Боқиб деди Азизи Миср сори:
«Бориб они тамошо айла боре.

Тафаҳҳус айлабон дийдорини кўр,
Агар яхши эса хизматга еткур».

Азизи Миср борди корвонга,
Назар қилди ҳамул ороми жонга.

Назора айлагач фаррух вужудин,
Ўзидин борди то қилгай сужудин.

Вале Юсуф кўтарди бошин онинг,
Демай бошини, балким лошин онинг.

Деди: «Ҳақ саждасиға айла рағбат-
Ки, буйнунгга бошингдин қўйди миннат».

Азиз этти талаб Моликдин они-
Ки, шаҳ олдиға еткургай равони.

Деди Молик: «Ани олиб борурмен,
Санга лекин бу янглиғ ёлборурмен-

Ки, тутсонг бизни сен маъзур бу дам-
Ки, фарсуда эрурмиз хаста жон ҳам.

Чу биз уч-тўрт кун осуда бўлсоқ,
Сафарнинг ранжу гардидин қутулсоқ.

Баданлар устидан юб гард ила хок,
Жаноби шоҳға борсоқ бўлуб пок».

Азизи Миср чун бу сузни эшитди,
Равон қайтиб яна хизматга етди.

Деди шаҳ олдида Юсуф жамолин,
Шаҳ онинг айламай бовар мақолин.

Дедиким: «Барча зебо дилраболар,
Латофат авжи узра маҳлиқолар.

Кийиб қоматларига жоман зар,
Қўюб бошларига олтун афсар,

Ҳама заррин камарлар боғласунлар,
Қилурға ишва ўзни чоғласунлар-

Ки, чун Юсуфга бўлса гарм бозор,
Гино аҳли анга бўлса харидор.

Алар мундоқ тузуб шаклу шамойил,
Бориб Юсуфга бўлсунлар муқобил.

Булар гар бўлса бир дам ёри онинг,
Гумонсиз сард улур бозори анинг.

ЮСУФНИНГ НИЛ СУЙИГА ТУШГАНИ ВА САФАР
ГУБОРИДИН БАДАНИН ЮҒОНИ ВА ПОДШОҲНИНГ
ДАРГОҲИГА БОРМОҚ УЧУН ҲАВДАЖҒА МИНҒОНИ

Чу тўртинчи кун ичра Юсуфи меҳр,
Аён этти фалакнинг пилидин чеҳр.

Деди Юсуфга Молик: «Эй дилорой,
Канори Нилни қил сен доғи жой.

Тушуб Нил ичра юв нозик танингни,
Чиқиб кийгил ҳам оқ пироханингни».

Онинг ҳукми била ул моҳитобон,
Канори Нилга бўлди шитобон.

Енгидин қўлни тортиб пироханга,
Бинафша пардани чекти суманга.

Кулоҳи зар бошидин қўйди ул чоғ,
Намоён этти заррин байзадин роғ.

Чу чекти фарқидин пироханини,
Қамарга матлаъ этти доманини.

Намудор этти жисмин даври доман,
Нечукким, даври гардун субҳи равшан

Белига лунги боғлаб, қилди таъжил,
Булурға сарвосо дохили Нил.

Слеҳри нилгундин чиқти фарёд-
Ки: «Нил ўлди қудуми бирла обод.

Чу Нил ўрнига ман бўлсам, на бўлди?!
Зилоли васлидин тўлсам, на бўлди?!»

Қуёш юз шавқ ила кўргузди таъжил-
Ки, кўкдин ташлаб ўлғай гарқай Нил.

Чу бўлди тушгали дарёга мойил,
Қамардек буржи обе қилди манзил.

Чу сувга кирди нозик жисми урён,
Сув топти руҳпарвар жисмидин жон.

Мусалсал зулфининг иқдини бир-бир —
Очиб оби равонга солди занжир.

Муҳайё қилди ондоқ доми дилхоҳ-
Ки, сайд этгай саросар моҳию моҳ.

Гаҳи солур эди боши уза сув,
Ювар эрди танин гоҳ мўй бар мўй.

Югондин сунг тани гарду ғуборин,
Мушарраф қилди дарёнинг канорин.

Кийиб бир оқ кўнглок ҳуллаосо,
Бериб барги сумандин гулга оро.

Онинг устига тўн кийди мунаққаш,
Бошидин то оёқ рангину заркаш.

Қуюб фаррух бошига тожи зарни,
Бслига боғлади заррин камарни.

Ики зулфин қилиб юзга паришон,
Жаҳонга бўлди яксар анбарафшон.

Они ҳавдаж аро миндурдилар бот,
Доғи шаҳ қасри сори юрдилар бот.

Бор эрди ташқарида тахтгоҳе,
Чекор эрди анга шаҳ рахт гоҳе.

Чекиб оллида саф хўблар неча хайл.
Ҳама Юсуфни кўрмакка қилиб майл —

Етушти тахтгоҳға ҳавдаж ул дам,
Тамошоға йиғилди аҳли олам.

Булут эрди ҳамул кун иттифоқо,
Қуёш эрди ниҳон онда саропо.

Деди Юсуфға Молик: «Эй дилоро,
Чиқиб ҳавдаждин ўлғил жилваоро.

Қуёшсен, парда остидин юзинг оч,
Юзунгдин нурлар офоқ аро соч».

Чу Юсуф бурқаъидин очти рухсор,
Қуёш янглиғ жаҳонға сочти анвор.

Гумон этти бори аҳли тамошо-
Ки, меҳр ўлди булутдин жилваоро.

Чу билдилар экандур меҳр мастур,
Сочар Юсуф жамоли меҳрдек нур.

Назора аҳли рухсориға боқиб,
Булуб ҳайрон овуж бир лаҳза қоқиб.

Дедиларким: «Экон ушбу қуёшчеҳр-
Ки, ҳам шарманда ондин моҳ, ҳам меҳр».

Бори гулчеҳраи соҳибназокат,
Қуйи солди бошин, тортиб хижолат.

Бале, меҳр ўлса ҳар вақт ошкоро,
Суҳоға жилвагар бўлмоқ на ёро.

ЗУЛАЙХОНИНГ ПОДШО ДАРГОҲИГА ЕТУШҒОНИ ВА
ХАЛҚ ИЗДИҲОМИ САБАБИН СУРҒОНИ ВА ЮСУФНИ
КЎРҒОНИ ВА ОНИ ТАНИҒОНИ

Бу суратдин Зулайхо эрди гофил-
Ки, то Юсуф етушти икки манзил.

Вале жони ҳамул маънидин огоҳ —
Эдию, тортор эрди шавқ ила оҳ.

Булуб ҳаддин фузун бесабру тамкин,
Тилар эрди дами шавқиға таскин.

Чу айлаб бир баҳона ошкоро
Чиқиб қасридин этти азми саҳро.

Булуб саҳрода сокин бир-ики кун,
Анго эрди жаҳон ғамгин қаро тун.

Нечаким қилди хуррамлик ирода
Ва лекин бўлди андуҳи зиёда.

Чу етти хирманиға дашт аро сайл,
Яна ҳам айлади уй жониби майл.

Миниб ҳавдажға чусту чобукона,
Ҳам ўлди манзили сори равона.

Чу ўз қасри сори озим эди ул-
Ки, тушти шаҳ эшикидин анга йўл.

Кўруб онда ҳамул ошубу ғавго,
Деди: «Бу не алоло эркан оё?»

Биров деди: «Ғуломе хубсурат —
Келиб, устида қўпмишдур қиёмат,

Ғулом эрмас, дурахшон офтоб ул,
Сабоҳат мулки узра комёб ул».

Зулайхонинг нигоҳи тушти ул ён,
Таниб они, ҳамул дам бўлди гирён.

Онингдек нолау фарёд қилди-
Ки, бориб ҳушидин беҳуд йиқилди.

Бериб суръат ҳамул дам маҳмилиға,
Етурдилар они ўз манзилиға.

Чу аввал қасрида ором қилди,
Янгидин қайтиб ўз ҳолиға келди.

Ҳам ондин доя сўрди: «К-эй дилафрўз,
Нега чекдинг онингдек оҳи жонсўз?»

На ишга нолау фарёд қилдинг-
Ки, ўздин бордингу, бехуд йиқилдинг?»

Деди: «Не сўз дейин, эй меҳрибоним-
Ки, ҳар не сўз десам бордур зиёним.

Дейин эмди санга, ҳолимни сўрдинг,
Ғуломеким ҳамул ғавғода кўрдинг.

Жаҳонда қиблагоҳи жоним улдур,
Фидо жон айлагон жононим улдур.

Тушимда кўрунуб ақлимни олғон,
Балоу, дарду ғам бошимға солғон.

Танимдур дард ила бетоб ондин,
Кўзумдур ғарқай хуноб ондин.

Ҳавоси бирла бу кишварга тушдум,
Таманносида ўлмакка етушдум.

Мани ул даҳр аро овора қилди,
Ватандин ойириб бечора қилди.

Неча йилдурки чеккум меҳнату ғам,
Жаҳонда бўлмайин осуда бир дам.

Ҳама онинг таманносидин эрди,
Жамоли ишқи савдосидин эрди.

Бу кун тоғдин оғирроқ бўлди борим,
Била олмон нечук бўлғуси ксрим.

Ул ой бўлғуси кимнинг тахтида шоҳ,
Юзи қойси кишини буржида моҳ.

Қаю кўз бўлғусидур равшан ондин,
Қаю уй бўлғусидур гулшан ондин.

Топор ким лаъли лаззатбахшидин ком?
Олур ким сояи сарвида ором?

Ким онинг жаъди мушкинини ўргай?
Баногўшиға ким илкин етургай?

Ким этгай ҳосили умрин баҳоси?
Ким этгай жавҳари жон хокипоси?

Оч илғайму менинг иқболим ондин,
Тузулгайму бузулгон жоним ондин».

Ниҳон ўтин онинг чун доя билди,
Қулоб ҳолиға кўнгли, гиря қилди.

Де-ди: «Эй шамъ, тут сўзингни пинҳон,
Қулоб бесабрлиғ қилма намоён.

Не ча йил сабр қилдинг пеша, еб гам,
Ҳамул пешани тарк этма бу кун ҳам-

Ки, бўлгай сабр комингға етургай,
Қуёшинг тира шомингға етургай».

МОЛИКНИНГ ЮСУФНИ СОТМОҚИГА АРЗА ҚИЛМОКИ ВА
ЗУЛАЙХО ОНИ ЎЗГАЛАРНИНГ БАҲОСИДИН ИККИ
ЧАНДОН БЕРИБ ОЛМОҚИ

Хуш ул кунким, бўлуб толеъ мададкор,
Етушгай ёрининг васлиға бир ёр.

Ёрутгай ошнолиғнинг чароғин,
Унутгай ҳам жудолиғ дарду доғин.

Чу Юсуф ҳуснига гарм ўлди бозор,
Ҳама Миср аҳли бўлдилар харидор.

Ки, ҳар ким илгида не бўлса бори,
Олиб борди онинг бозори сори.

Чу ул бозорға бир зол кирди,
Қўлида бир калоба ип дер эрди:

«Қумошимдур агарчи хору нокор,
Вале, басдур анга бўлсам харидор».

Нидо қилдилар эл ичра чабу рост-
Ки, инак бир ғуломи бекаму кост.

Юзидур матлаи субҳи сабоҳат,
Лабидур гавҳари кони малоҳат.

Юзи тоат қуёши бирла пурнур,
Эрур кўнгли ибодат бирла маъмур.

Иуқ онинг кўнглида жуз ростлиғ ҳеч,
Сўзида ҳам топилмайдур хаму печ.

Ғулом олмоқға кимда бўлса рағбат,
Аён этсун онинг байъида суръат.

Чиқиб ҳар кимса бўлди аввали кор,
Анго ҳар бадра зар бирла харидор.

Агар ул бадрадин қилсанг шуморин,
Минг олтин топғасен ул нақд борин.

Тушуб ҳам ўзгага байъи ҳавоси-
Ки, то минг бадрага етти баҳоси.

Яна бир бой деди: «Мушку азфар —
Берурман вазни Юсуфға баробар».

Яна ҳам бири деди ондин афзуи:
«Берурмен лаъли нобу дурри макнун».

Бу янглиғ вофир айлаб иқтизосин;
Чиқорур эрдилар ҳар дам баҳосин.

Зулайхо чун хабар топти бу сирдин,
Баҳосин икки чадон этти бирдин.

Кўруб бу ҳолни ўзга харидор,
Хама навмидлик қилдилар изҳор.

Азиз оллида деди: «Эй неку қол,
Бу қийматни етур Моликка дарҳол».

Деди: «Мандо наким бордур дафина,
Жавоҳирдин тўла ганжи хазина.

Хама нисфиға етмас ул баҳонинг,
Нечук қилғум адо борини онинг».

Зулайхо ёнида бор эрди дуржи,
Гухарлар ахтарининг эрди буржи.

Ҳамул дурж ичра ҳар бир дурри макнуи,
Хирожи Миср эрди, балки афзун.

Деди: «Бергил бу дурлардин баҳосин,
Раво қил хаста жоним муддаосин».

Азиз этти яна мундоқ баҳона-
Ки, мойилдур анго шоҳи замона.

Ани ўз хайли ичра сарвар этгай,
Ғулом афвожиға сардафтар этгай.

Деди бориб шаҳи кишваркушоға,
Солиб хизматлари ҳаққин ароға.

Деди: «Йуқдур ман бандангға фарзанд,
Бўлубдур хотирим бу бандага банд.

Карам айлаб баланд этгил мақомим-
Ки, бу банда менинг бўлсин ғуломим.

Спехримға маҳи тобанда бўлсун,
Манга фарзанду шаҳға банда бўлсун».

Чу шаҳ бу нуктани ондин эшитти,
Сўзин мақбул, кўнглин хуррам этти.

Раво бўлди чу шаҳдин бу муроди,
Они сотғун олиб, фарзанд атоди.

Олиб борди уйига хурраму шод,
Зулайхо бўлди гам бандидин озод.

Чу Юсуфким онинг илгига кирди,
Тўкуб кўб шодлиғ ашкин дер эрди-

Ки: «Ёраб, тушму ё бедорлиғму?
Ки, келди жонима жононим ўтру?»

Қачон кўнглумга эрди ушбу уммид-
Ки, шомимни ёрутгай нури хуршид.

Саодат субҳи шомим урди барҳам,
Кўнгулда қолмади бир заррача гам.

Бўлуб мен нозаниним бирла ҳамроз,
Тонг эрмас чархга қилсам агар ноз.

Менингдек даҳраро беғам киши йўқ,
Топиб мақсудини хуррам киши йўқ.

Балиқ эрдим сувдин кўб айру тушган,
Уларга изтироб айлаб етушган.

Етушти ногаҳон сели каромат,
Мани дарёга еткурди саломат.

Эдим гумроҳи шоми дарди ҳирмон,
Етушган оғзима қайғу билан жон.

Уфқдин чиқти бир рахшанда моҳе,
Манга давлат сари кўргузди роҳе.

Эдим бир нотавони бистари марг,
Етушган жон рагига ништари марг.

Кўзумга Хизр ўлуб ногаҳ намоён,
Етурди оби ҳайвондин манго жон.

Биҳамдуллоҳ, манга давлат бўлуб ёр,
Фалак жонимга қилди тарки озор.

Ҳамул тужжорга бўлсун фидо жон-
Ки, келтурди мунингдек дурри тобон.

Не ғам гар дуржи гавҳар бўлса холи
Чу кирди қўлга мундоқ дурри оли.

Дури жон оллида гавҳар на бўлғай,
Туфайли дўст бўлғай, ҳарна бўлғай!

Бериб бир неча тошни жон олибмен,
Худо ҳаққи, ажаб арзон олибмен!

Киши ўз нақдидин не баҳра олғай-
Ки, Исони бериб хармуҳра олғай.

Агар хармухраға падруд қилдим,
Чу Исо құлға кирди, суд қилдим».

Қилиб фикр ила бу сўзларни изҳор,
Бўлур эрди сиришкидин гуҳарбор.

Гаҳи Юсуф юзига лол эрди,
Фароғу, хурраму хушҳол эрди.

Гаҳи ўтган ғамини айлабон ёд,
Висолида қилур эрди ўзин шод.

ОД НАСЛИДИН БОЗҒА ОТЛИҒ ҚИЗ ДОСТОНИ: МОЛДОР
ВА ЖАМОЛДА НАЗИРИ ЙУҚ ЭРДИ ВА ҒОЙИБОНА ЮСУФ
ЖАМОЛИҒА ОШИҚ БУЛДИ ВА УЛ ЖАМОЛ ОЙИНАСИДА
ЖАМОЛ ҲАҚИҚАТИ КЎРУВ МАЖОЗДИН ЧИҚИВ
ҲАҚИҚАТҒА ЕТУШТИ

На тапҳо туғғуси дийдордин ишқ,
Туғар ҳам гаҳ-гаҳе гуфтордин ишқ.

Қулоқ йўлиға ҳусн аҳли қўюб гом,
Олурлар жону дилдин сабру ором.

Қилур даллолалик расмини изҳор,
Демак, бир дилрабо васфини такрор.

Деди, маъшуқдин кўрмай нишона,
Улусни ошиқ айлар ғойибона.

Диёри Миср аро бор эрди бир қиз,
Жамолу, ҳуснию, хулқи ададсиз.

Латофат авжи тобон ахтари ул,
Жамии Од насли сарвари ул.

Ақиқи ноби айлаб дурга ханда,
Қилиб шаҳди лаби шаккарни банда.

Лазиз ул навъ шаккарханди эрди-
Ки, шаккар кўнгли онинг банди эрди.

Малолатдин гар ўлса лаъли хандон,
Лабин тишлар эди шаккарга дандон.

Набот оғзининг оллида бўлуб танг-
Ки, эрди ул анго бир бемаза саиғ.

Қочиб ул шиша ичра қилди манзил,
Була олмай лаби бирла муқобил-

Ки, гар тебранса лаъли майпарастни,
Булуғ воқийъ онинг ондин шикастни.

Эди даҳр офати ул ғайрати ҳур,
Лаби ширинидин Миср эрди пуршӯр.

Улуғлар барча савдосида эрди,
Кичиклар ҳам таманносида эрди.

Вале асру баланд эрди анго бош,
Бош эгмак бўлмай ондин кимсага фош.

Қуб эрди ўйла истиғнои жоҳи-
Ки, тушмас эрди ҳеч кимга нигоҳи.

Чу Юсуф ҳусни васфини эшитди,
Юзи меҳрига меҳри жунбиш этти.

Чу демак ҳам эшитмак топти такрор,
Онинг кўнглига тушти шавқи дийдор.

Эшитмакдин кўрарга майл қилди-
Ки, кўрмакка эшитмак тухм келди.

Харидор ўлғали айлаб тақозо,
Нисоби қиматин қилди муҳайё.

Қилиб минг тева юк, покиза гавҳар,
Зару дурри самину мушки азфар.

Қумоши хуб, ажноси мувофиқ,
Баҳоға ҳар нимаким бўлса лойиқ.

Бериб тартиб тутти Миср йўлин,
Қилиб уммид колоси қабулин.

Тушуб Миср аҳлига овоза ондин,
Чиқиб ҳам ҳой-ҳуйн тоза ондин.

Келиб Миср ичра Юсуф роҳин истаб,
Тараддуд бирла жавлонгоҳин истаб.

Чу жавлонгоҳининг топти нишонин,
Булуб шод ул сори чекти инонин.

Жамолин кўрдиким жондек эрур пок,
Эрур васфида қосир ақлу идрок.

Булуб ҳайрон назар қилгач жамолин-
Ки, ҳаргиз кўрмамиш эрди мисолин.

Онингдек маҳв ўлуб беҳуд йиқилди-
Ки, ўзлукдин ўзин озод қилди.

Келиб сўнгра ўзига бўлди ҳушёр-
Ки, гафлат уйқусидин бўлди бедор.

Тилин очтию сўрмоқ қилди оғоз-
Ки, фаҳм этгай неким бўлса ниҳон роз.

Деди: «Эй хўблуқ бобида якто,
Берибдур ҳуснунга ким бўйла оро?»

Ким этти пурзиё меҳри жабининг-
Ки, келди хирмани маҳ хўшачининг.

Қаю наққош нақшинг бўйла чекти?
Қаю деҳқон ниҳолинг бўйла экти?

Қошинг тоқиға ким берди бу рифъат,
Сочинг тобиға ким берди бу зийнат?

Гули серобинга ким берди бу тоб,
Ким этти сунбулингни бўйлаб сероб?

Қади сарви сиҳинг ким хўбрафтор?
Лаби лаълинг ким этти шаҳд гуфтор?

Юзунг лавҳида кимнинг номасидур,
Сочинг ҳарфида кимнинг хомасидур?

Ким этти наргисингни бўйла хунхор,
Адам уйқусидин ким қилди бедор?

Дуринг дуржиға ургон қуфли ёқут,
Ким эрди, ким эрур ул руҳға қут?

Санга қозмишдурур ким чоҳи ғабғаб —
Ким ўлмиш Хизр суйидин лаболаб,

Қаро холинг ким этти зеби рухсор-
Ки, қилмиш зоғнинг маъвоси гулзор?»

Чу Юсуф ушбу сўзларни эшитти,
Дурафшонлиғға лаълин мойил этти.

Деди: «Бордур манго ул навъ сониъ-
Ки, манман баҳридин рашҳига қониъ».

Фалакдур нуқтаи килки камоли,
Жаҳондур ғунчаи боги жамоли.

Қуёш бир ламъа нури ҳикматидин,
Фалак бир қатра баҳри қудратидин.

Жамолидин йироқдур туҳмати айб,
Хижоби бўлмиш онинг пардаи ғайб.

Жаҳон зарротини айлаб музоҳир,
Аларда қилди ўз аксини зоҳир.

Неким кўргуси яхши чашми жонинг,
Агар боқсанг юзи аксидур онинг.

Чу кўрдинг акс азм эт асл сори-
Ки, коминг ҳосил эт жовид бори.

Жадал қил аслидин маҳжур қолма,
Ҳам охир аксидек бенур қолма-

Ки, бўлмас аксда ҳаргиз бақое,
Топилмас рангида гулнинг вафое.

Бақо истар эсанг сол аслиға кўз,
Вафо истар эсанг ур аслиға юз.

Ғами ул ниманинг жонға-ўқ улғай-
Ки, бор улғай гаҳи, гоҳи йўқ улғай».

Чу доно қиз эшитди ушбу асрор,
Ҳақиқат сирридин бўлди хабардор.

Деди Юсуфга: «Чун васфинг эшитдим,
Жамолинг шавқидин ўлмакка еттим.

Олиб сабру қарорим орзуйинг,
Туну кун тинмай эттим жустужўйинг.

Юзунг кўргач бўлуб бехуд, йиқилдим,
Ҳалоқимни ғамингда жазм қилдим.

Вале сен деб каломи мушфиқона,
Ҳақиқатдин манга бердинг нишона.

Жамоли ҳақ сори очдинг кўзумни,
Аюрдинг меҳри ҳуснунгдин юзумни.

Йиқилғон ҳол аро тутдинг қўлум сен,
Ҳақиқат сори кўргуздинг йўлум сен.

Чу эмди фикр ила андиша қилдим,
Санинг ишқинг мажоз эрканни билдим.

Ҳақиқатга кўзум чун бўлди бино,
Мажозий ишқи тарк этсам авло.

Жазокаллоҳки сен очдинг кўзумни,
Етургил ёр васлиға ўзумни.

Ойирдинг ғайрдин жону дилимни,
Ҳарими васл қилдинг манзилимни.

Агар жисмимда ҳар мў бўлса бир тил,
Алар қилса санинг шукрингни минг йил.

Булуб шукринг тамом этмакда ожиз,
Деолмаслар менингдек бирни ҳаргиз».

Сунг ондин қилди Юсуф бирла падруд,
Тутуб олдиға роҳи азми мақсуд.

Бориб тутти канори Нил аро жой,
Қилиб онда ибодатхона барпой.

Бўлуб туз ҳақ йўлида эътиқоди,
Бори мискинга қилдирди муноди.

Ки, айлаб мулкию молини торож,
Они худ қилдилар мискину муҳтож.

Бошидин ташлабон тожи мурассаъ,
Онинг ўрнига кийди кўҳна муқнаъ.

Бериб ғоратга ҳам заррин асоба,
Бошига чекти йиртуқ пойтоба.

Чиқориб эғнидин кимхоу дебо,
Либосин қилди киз ойинаосо.

Билакдин ёрага гавҳарни солди,
Сафолин субҳани илкига олди.

Қилиб тақвою зуҳд асбобини туз,
Туруб қўйди ибодатхонага юз.

Кетурди бир этак кулни саросар,
Ҳамул хилватга они қилди бистар.

Қилиб бошига така бир қатиг тош,
Риёзат тошига урди қатиг бош.

Бу ойин бирла то маъбадга кирди,
Тирик то эрди ул маъбадда эрди.

Бори умри ибодат бирла ўтти,
Адам йўлини сўнг мардона тутти.

Они демаки, берди ройгон жон,
Бериб жон нақдин, олди васли жонон.

Кўрай Мажнун кўнгул фарзоналиқлар-
Ки, хотунлар қилар мардоналиқлар.

Бу ғам гар санда йўқ, тийгил ғамингни,
Бу мотам бўлмаса, тут мотамингни.

Бўлуб сен ҳусни суратга гирифтор,
Утубдур умринг, эрмассен хабардор.

Яқиндур ҳусни суратнинг заволи,
Утар бир ҳолго ҳар лаҳза ҳоли.

Дамо-дам қўнма ҳушинг бўлса бори,
Учуб ул шохадин бу шоха сори.

Булуб доманфишон кавну маконга,
Ўзунгни еткур асл ошёнга.

Булуб маъни — бир, сурат эрур — минг,
Паришонлиғ ишин аҳли ададнинг.

Паришонлиғ ғамининг йўқ шумори,
Эрур бирга юз урмоқлиғ ҳисори.

Чу йўқтур сенда тоби чарби душман,
Кириб тут ул ҳисор устида маскан.

ЗУЛАЙХОНИНГ ЮСУФГА ТАРБИЯТ ҚИЛМОҚИ ВА
ҚУЛДИН КЕЛГУНЧА ОНГА ХИЗМАТ ВА МУТОВААТ
КЎРГУЗГОНИ

Зулайхоға чу юз кўргузди давлат,
Фалак қоқти отиға кўси навбат.

Назар қилмай жаҳоннинг роҳатиға,
Белин банд этти Юсуф хизматиға.

Муҳайё қилди тўнлар хазу дебо,
Қадига қадди янглиғ чусту зебо.

Музаҳҳиб тожлар, заррин камарлар,
Ҳама сар то қадам рахшон гуҳарлар,

Аларнинг ҳар бириси уч юз олтмиш —
Эди йилнинг кунидек ёз ила қиш.

Қуёш бир субҳким, кўргузса талъат,
Берур эрди анга бир тоза хилъат.

Чу ҳар кун меҳр кийса афсари зар,
Қуёр эрди бошига ўзга афсар.

Хиром этса қачон ул ёри дилбар,
Камар боғлар эди ғайри мукаррар.

Қуёшосо узор ул дилрабодин
Ики кун чекмади бош бир яқодин.

Ики қатла доғи ул шўхи танноз,
Бир афсар бирла бўлмади сарафроз.

Белини қилмай асло бир камар банд,
Мукаррар банд ондоқким наи қанд.

Чу зийнат тож ила фарқиға берди,
Қилиб ул тожни бўса, дер эрди-

Ки: «Сендек хоки пойи тожим ўлсун,
Мурод авжи сори меърожим ўлсун».

Қачон кийдурса пироҳан таниға,
Дер эрди йиғлабон пироҳаниға-

Ки: «Жисмим сандин адно, тор бўлғай,
Қучуб жисмини бархурдор бўлғай».

Қабо кийдурса чун ул дилрабоға,
Боқиб оҳиста дер эрди қабоға-

Ки: «Сандек истарам ман хаста ҳар дам,
Қадини чексам оғушимға маҳкам».

Камар гар боғласа нозик белига,
Ўтар эрди бу янглиғ сўз тилига-

Ки: «Гар илгим камар бўлса на бўлғай?
Белидин баҳравар бўлса на бўлғай?!»

Муанбар зулфиға гар урса шопа,
Безар эрди дили зориға хона.

Ясар эрди они ўрганда ҳар шом,
Ҳазин жони қушиға анбарин дом.

Қилиб онинг учун доим муҳайё,
Мулаззаз неъмату анвоъ саропо.

Ададдин ташқари хони мулавван,
Бўлуб анвои неъматдин музайян.

Онинг ҳалвоси учун қанду бодом,
Олиб онинг лабу дандонидин дом.

Ададсиз мевалар ул навъким қанд,
Мусаффо ғабғаби себиға монанд.

Семуз қуш сийнасиндинду кабоби,
Нечукким узининг жони хароби.

Қилиб эрди неча турлик муҳайё,
Лаби ширин зилолидек мураббо.

Неча шарбат, нечукким шаккари ноб,
Борининг шавқи жонлардин олиб тоб.

Буларнинг ҳар бириға бўлса майли,
Берур эрди қилиб жонин туфайли.

Кеча ғар бўлса эрди мойили хоб,
Бўлуб кундуз таҳаррук бирла бетоб.

Тушар эрди неча қат фарши зебо,
Ҳариру атласу зарбафт дебо.

Ниҳолиға қилиб гулдин ниҳолин,
Гулиға ҳар сумандин неча болин.

Уқуб афсоналар оллида чолок,
Губорин кунглидин айлар эди пок.

Чу ёпса наргисиға пардаи хоб,
Иши монанди шамъ эрди табу тоб.

Тонг отгунча боқиб онинг юзиға,
Топар эрди зиё ондин кўзиға.

Бўлур эрди гаҳи кўзиға ҳамроз,
Бўлур эрди гаҳи лаълиға дамсоз.

Терар эрди гаҳи гулзоридин гул.
Қилиб булбул киби оҳиста гулғул.

Лабини еткуруб гоҳи лабиға,
Гаҳи суртуб кўзини ғабғабиға.

Булуб зулфи била гоҳи сухансоз,
Анга айтур эди оҳиста бу роз:

«Эрурсан ганж уза ер тутган аждар,
Менинг жонимға ўт урган саросар».

Бу янглиг кўргузур афсуслар тун,
Кўзи бедор эди то чиқғуча кун.

Кеча-кундуз онинг бу эрди кори,
Йўқ эрди кўнглида бир дам қарори.

Ғамини еб эди ғамхори онинг,
Туну кун эрди хизматкори онинг.

Бале, ошиқ ҳамиша чеккуси жон,
Қилиб маъшуқиға хизмат намоён.

Мужа бирла элининг хорин олғай,
Кўзин суртуб кафи озорин олғай.

Мудом ўлғай дилу жон бирла ҳозир-
Ки, бўлғай ёрға мақбули хотир.

ЮСУФНИНГ ИУЛ МЕҲНАТИ ВА КУДУҚ ЗАҲМАТИ
ҒИССАСИН ЗУЛАЙХОҒА ШАРҲ ҚИЛМОҚИ ВА ОНИНГ
КУНДАГИ МЕҲНАТИ БУ САБАБДИН ЭРКОНИГА ОҒОҲ
БЎЛМОҚИ

Сўз аҳли ичра донои ягона,
Ароға келтурур мундоқ фасона-

Ки, Юсуф васлидин аввалда ҳар кун,
Зулайхо йиғлабон тортар эди ун.

Бориб жону дилидин сабру ором,
Чекар эрди фиғонлар кому ноком.

На уй ичра бир ишга банд эрди,
На тошда лаҳзае хурсанд эрди.

Ки́рар эрди ҳазин, гаҳ ичкарига,
Чиқар эрди ғамин, гаҳ ташқарига.

Анго деди баланд иқбол доя-
Ки: «Эй маҳпояи хуршидсоя,

Фалакнинг зулми тобидин омон бўл,
Замоннинг изтиробидин омон бўл.

Бу кун бўлмишдур ўзга навъ ҳолинг,
Фузундур ўзга кунлардин малолинг.

Эрусан ел учургон барг монанд-
Ки, бир дам бир маконда бўлмағай банд.

Гаҳи борур кейин, гаҳ илгарига,
Гаҳ ул сори чиқар, гаҳ бу сорига.

Даме бир гўшада ороми йўқтур,
Паришонлиғдин ўзга коми йўқтур.

Дегил ҳайронлиқингнинг боиси не?
Бу саргардонлиқингнинг боиси не?»

Деди: «Ман ҳам бу кун ҳайронман асру,
На ишга мунча саргардонман асру.

Ғамим бор, билмадим, кимнинг ғамидур,
Дилу жонимда кимнинг мотаидур?

Келиб бир дард оромимни олмиш,
Танимни оташи сўзонга солмиш.

Таним туфроғи эрди сарви сокин,
Қилибдур бир қуюн саргашта лекин.

Вужудедур таҳаррук ичра ночор,
Вале ел ҳолидин эрмас хабардор».

Зулайхоға чу Юсуф бўлди ҳамдам,
Кеча-кундуз анису ёри маҳрам.

Бир ақшом саргузаштидин баякбор,
Зулайхони қилур эрди хабардор.

Сүз асноси аро деди баногоҳ,
Ҳама андуҳи роҳу қиссаи чоҳ.

Зулайхо чоҳ сүзини чун эшитти,
Расандек печ ила хам зоҳир этти.

Тааммул айлагач ёдиға кирди-
Ки, ғамдин изтироби ул кун эрди.

Ою кунни ҳисоб этти замоне-
Ки оллида яқин ўлди гумоне.

Бале, билгай кўнгул гар бўлса огоҳ,
Кўнгуллардин кўнгулга бордурур роҳ.

Хусусан хотири афғори ошиқ-
Ки, бўлгай ишқи йўли ичра содиқ.

Эрур ҳар чоки онинг шоҳроҳе,
Қилур маъшуқиға ондин нигоҳе.

Ҳамул йўлдин бори аҳволи жонон,
Бўлур ошиқға манзуру намоён.

Қадалса ёр оёқиға агар хор,
Бўлур ошиқға жон мажруҳу афғор.

Паришон ўлса елдин зулфи маҳбуб,
Тушар ушшоқ кўнглиға юз ошуб.

Юзига бир ғубор ўлтурса ҳар дам,
Ҳамул юкдин бўлур ошиқ қади хам.

Эшитмишманки бир кун ичра Лайли,
Қўлидин қон олурға бўлди майли.

Чу урди ниш, оқти дам-бадам қон,
Равон Мажнун қўлидин бўлди ҳам қон.

Кел эмди, Огаҳий, тарк эт вужудинг,
Кўзунга илмагил буду набудинг-

Ки, гар фаҳру зикринг — ўзлугингдин,
Агар сулҳу вагар жанг — ўзлугингдин.

Қил ўзни меҳру кинадин мубарро,
Қунгул ойинасини қил мусаффо.

Ки, то бўлғай Калимосо санго жайб,
Ҳамиша жилвагоҳи шоҳиди ғайб.

Олиб кўнлинг кўзи равшанлиғ ондин,
Хабар топсун бори сирри ниҳондин.

ЮСУФ ЧУПОНЛИҚНИ ОРЗУ ҚИЛМОҚИ, УЛ ҲУКМ
БИЛАКИ, ЧУПОНЛИҚ ҚИЛМАҒОН ХЕЧ ПАЙҒАМБАР
ИУҚ ЭРКАН. ЗУЛАЙХОНИНГ ЧУПОНЛИҚ АСВОБИН
МУҲАЙЕ ВА ОМОДА ҚИЛҒОНИ

Хуш ул бедилки, давлат ёр бўлғай,
Қабули хотири дилдор бўлғай.

Кўруб хуш ишқида ўз қоҳишини,
Тилар ҳар лаҳза онинг қоҳишини.

Талаб қилса агар жонини жонон,
Кўтарғай миннату, бергай анга жон.

Гар истар эрса олмоқ кўнглини ҳам,
Чиқарғай кўзидин қон айлаб ул дам.

Деса тургил, оёқ қилғай бошини,
Битургай хизматин четмай қошини.

Қаён сурса сурулғай хома янглиғ,
Нечук очса очилғай нома янглиғ...

Тилаб Юсуф ул ишдин комронлиғ,
Қилур эрди таманнои шубонлиғ.

Зулайхо ул таманнони чу билди,
Они ҳосил қилурға майл қилди.

Бурун амр этти то устоди якфан,
Тузотти онинг учун бир фалохан.

Ипини эшти мискин тор янглиғ,
Урулган зулфи анбарбор янглиғ.

Зулайхо қилди қўшмоқ орзу ҳам,
Ўзин ул ип аро андоқ мў ҳам.

Ки, гар отса ани ул моҳи гоҳе,
Онинг илкини ўпгай гоҳ-гоҳе.

Яна ҳам дедиким: «Айлай, не турлук,
Ўзуминг қил киби борим анга юк».

Онга тарсиъ айлаб дурру гавҳар,
Бошидин то оёқ еткурди зевар.

Ичида тошин айлаб лаъли хушранг-
Ки, отгай ҳар тарафга ўйлаким санг.

Сўнг ондин айлади ул навъ фармон-
Ки, саҳрода шубон гар бўлса ҳар ён,

Неча қўзи ойирдилар рамадин,
Бори хушсурат эрди меҳру маҳдин.

Хутан оҳуси янглиғ сар-басар зеб,
Бўридин кўрмаган умрида осеб.

Мужабадмў, нечукким мўйи занги,
Ипакдин доғи тоза эрди ранги.

Семизлик бирла ёғ эрди бори тук,
Борини қўйруқи эрди оғир юк.

Қаю водиға бориб боқилур чоғ,
Уруб мавж анда доим селдек тоғ.

Бўлуб Юсуф алар ичра шитобон,
Ҳамалда ўйлаким хуршиди тобон.

Кийикдек ким қолиб саҳрода ёлғуз,
Урар қўйлар гуруҳи жониби юз.

Видоъ айлаб Зулайхо ақлу жонга,
Йиборди издин ит айлаб шубонга...

Муваккил айлади неча ниғаҳбон-
Ки они асрағайлар ўйлаким жон.

Бу янглиг әрди онинг кору бори,
Әди илкида Юсуф ихтиәри.

Гар истар әрса саҳрову шубони,
Тилор әрса ва гар уй ичра жони.

Вале зотида әрди ул паризод,
Шубонлигдин, доғи жонлигдин озод.

зулайхонинг юсуф висолин мутолиба килгони
ва юсуфнинг ондин истиғно кургузгони

Ким ўлса ошиқи зебо нигори,
Ишида бўлмагай ҳаргиз қарори.

Агар топмас әса нақди висолин,
Тутар нақд ўрниға нася хаёлин.

Оқарға лек ичи қони етушгай,
Иши онинг кўнгулдан кўзга тушгай.

Юзин гар кўрса чашми ашкбори,
Тушар ёдиға сўнг бўсу канори.

Агар бўсу канори берса ҳам даст,
Берур ҳижрони хуни ранж пайваст.

Умиди комронлиг ишқ аро йўқ,
Сафои зиндагонлиг ишқ аро йўқ.

Онинг оғозидур қон ичмаку, бас,
Эрур анжоми жондин кечмаку, бас.

Киши роҳатға бўлғайму сазовор-
Ки, қон ичмак ё ўлмак анга кор.

Зулайхо топмайин Юсуф висолин,
Әди хуррам хаёл айлаб жамолин.

Кўб әрди гарчи ҳаддин жустужўси,
Йўқ әрди ғайри дийдор орзуси.

Чу дийдорининг ўлди баҳрамади,
Баланд иш истади табъи баланди.

Ҳамул ерга етурди жустужўсин-
Ки, оғушига чеккай орзусин.

Лабидин бўса бирла комин олғай,
Белин қучмоқ била оромин олғай.

Бале, ҳар кимса бўлса доҳили боғ,
Бўлуб гул шавқи бирла лоладек доғ.

Бурун гулни бўлур кўрмак била маст,
Узотур сўнгра гул узмак учун даст.

Зулайхо хўб тилаб васлига чора,
Вале Юсуф тутар эрди канора.

Тукар эрди Зулайхо кўзлари қон,
Вале Юсуф эди ондин гурезон.

Зулайхонинг кўб эрди сўзу доғи,
Вале ондин эди Юсуф фароғи.

Зулайхо боқиб ул фаррухлиқога,
Вале Юсуф солиб кўз пушти поға.

Зулайхо зор кўрмакка юзини,
Вале Юсуф юмуб ондин кўзини.

Қилиб бир фитнанинг ваҳмин ўзига,
Назар қилмас эди онинг юзига.

Чу ошиқ ҳолидин юмса кўзин ёр,
Бўлур ошиқ кўзи албатта хунбор.

Зулайхо бошига бу ғам чу келди,
Аёқдин қолиб оз чоғда йиқилди.

Анго етти хазону меҳнату дард,
Гули рангини бўлди лолаи зард.

Чекарга ғам юкини қолмайин тоб,
Сиҳи сарвиға тушти печ ила тоб.

Лаби лаълида турмай об кетти,
Юзи шамъида турмай тоб кетти.

Тиламас эрди ҳаргиз шона бўлғай,
Жуз ул панжаки ул сочиши юлғай.

Очар эрди юзин ойинаға кам,
Магар тезким қўяр эрди юзин ҳам.

Тўқуб баским кўзидин хуни тоза,
Юзи эрмас эди муҳтожи роза.

Кўзига чун жаҳон эрди қоронғу,
Нечук сурма кўзига келди ўтру.

Тўлуб қон ёш Зулайхонинг кўзига,
Бу янглиғ сарзаниш қилди ўзига.

Ки: «Эй, бўлгон адам номусу ори,
Недур мунча ҳаво бир туғма сори.

Эрурсан подшоҳи тахти иззат,
Недур бир бандага мунча муҳаббат.

Ўзунгдек шоҳға ншқ айла зинҳор-
Ки, шаҳ базми аро шаҳдур сазовор.

Ажабким, ул қилиб изҳори наҳват,
Даме қилмас санинг васлинг рағбат.

Чу билса ўзга хотунлар бу ҳолинг,
Маломатдин кўб айларлар малолинг».

Дер эрди бу сўз, аммо ул ягона,
Онингдек кўнглин этмиш эрди хона.

Ки, ондин чиқмоқи йўқ эрди бир дам,
Бу сўздин айлар эрди дардини кам.

Бале, чун дилбарига бўлса бир жон,
Они ондин чиқармоқлиғ на имкон.

Кесар жон жисмидин пайванд бир дам,
Вале онинг била жовиду маҳкам.

На хуш дебдур ҳамул маҳжури дилтанг-
Ки, бордур мушку гулдин бўй ила ранг.

Вале эрмастурур имкони ошиқ-
Ки, қилгай тарки жонон жони ошиқ.

ЗУЛАЙХОНИНГ ЮСУФ МУШОҲИДАСИДА КҶИМАКИ
САБАВИН ДОЯНИНГ СУРҶОНИ

Зулайхонинг чу ғамгин доя кўрди,
Куюб жони анго ҳолини сўрди-

Ки: «Эй кўзум жамолинг бирла равшан,
Замирим акси рўйинг бирла гулшан.

Булубдур ҳаддин афзунроқ малолинг,
Била олмон недиидур бўйла ҳолинг.

Мудом оллингдатур ороми жонинг,
Нединдир хаста жисми нотавонинг?

Ҳамул кунлардаким маҳжур эрдинг,
Агар куйсанг неча, маъзур эрдинг.

Эрусан ёр васли ичра ҳоло,
Нега дилсўздурсен шамъеосо.

Қаю ошиқға очти юз бу давлат-
Ки, маъшуқи қилур оллида хизмат.

Муининг толи фархунданг ўлмиш-
Ки, султонинг қапунгда банданг ўлмиш.

Кирибдур тахти фармонингға чун шоҳ,
Санго мундин зиёд ўлмиш на дилхоҳ.

Они кўр, хурраму дилшод бўлғил,
Жаҳон андуҳидин озод бўлғил.

Тамошо айлабон рухсорин ол ком,
Яна тугғил кўруб рафторин ором.

Боқиб лаълиға ҳар дам тоза жон тоб,
Зилолин нуш этиб руҳи равон тоб».

Зулайхо чун эшитти доя сўзин,
Лаболаб қилди бошдин икки кўзин.

Равон айлаб сиришкин ўйлаким сайл,
Қилурға розин изҳор айлабон мэйл.

Деди: «Эй меҳрибонимким, ҳамоно,
Эмасдурсен менинг сирримға доно.

Магарким билмагунг ҳоли дилимни,
Ҳамул жони жаҳондин ҳосилимни.

Агарчандеки хизматда турубдур,
Вале юз бефаволиқға урубдур.

Жудо эрмас қошимдин ҳеч гоҳе,
Вале қилмас юзум сори нигоҳе.

Нетонг, ул ташналаб гар йиғласа қон-
Ки, сув ичра сув ичмай бергуси жон.

Назар қилмай менингдек маҳлиқоға,
Тикар икки кўзини пушти поға.

Кўрар яхши юзимдин пушти пони.
Бу ишлар бирла кўздин солмай они —

Чу ман очсам анго чашми жаҳонбин,
Солур ул манглайиға сурати чии.

Ҳамул чии манъи мандии пораводур-
Ки, ондин ҳар на келса бехатодур.

Қошидин юз гиреҳ кўнглумга тушмиш,
Ишимга ҳам гиреҳ ондин етушмиш.

Манго ондин чу мушкил кор ўлубдур,
Назар қилмоқ анго душвор ўлубдур.

Сўз айтурдин манга оғзи дурур таиғ,
Эрур қонимни ичмакдин анга ранг.

Лабидин оғзим ичра айланур сув,
Юзини айламас кўзимга утру.

Қадидур боғи умримнинг ниҳоли,
Манга майл айламакка йўқ хаёли.

Чу термоқ ондин айлаб орзу себ,
Етар бир себни термай юз осеб.

Чу чоҳи ғабғабидин истасам ком,
Манга ғам чоҳида бергуси ором.

Эрурмен енгидин рашк ичра пайваст-
Ки, топмиш соидининг васлиға даст.

Этоки йиғлатур жоним кўзини-
Ки, хоки пойиға суртар юзини».

Муни доя эшитгач бўлди гирён-
Ки, бу мушкил кушоди бўлди осон.

Ки, ҳижрон ўлтурур ҳар кунда минг йўл,
Мунингдек васлдин яхшидурур ул.

Агарчи ҳажр аро сахтлиғдур,
Вале бу васл аро бадбахтлиғдур.

зулайхонинг дояни юсуф ёнига йиборгони ва
мақсудини мутолива қилғони ва онинг ибo
кургузғони

Зулайхо кўрди, чун доя ҳамиша,
Қилур мушкил ишиға чора пеша.

Деди: «Эй зоҳир айлаб раҳму эҳсон,
Бори мушкилларимни қилдинг осон.

Яна ҳолимға раҳм эт, ёрлиг қил.
Ғамимни кўр, доғи, ғамхорлиг қил.

Ҳамул дилбар қошиға бор мандин,
Бу сўзларни ҳам эт, изҳор мандин.

Ки: «Эй саркаш ниҳоли нозпарвар,
Санга келмиш латофат барг ила бар.

Жамоли ҳусн бӯстонида асло —
Қадингдек бутмамиш сарви дилоро.

Қилиб жон боғи саҳнин соф холи,
Экилмиш онда тубининг ниҳоли.

Етилгач ул ниҳоли дилкушошох,
Сиҳи сарвинг дедилар они густох.

Аруси даҳрдин бемисли монанд,
Санингдек туғмади покиза фарзанд.

Юзунг равшан қилиб одам кўзини,
Гулинг гулшан қилиб олам юзини.

Башар ҳадди эмас ҳуснинг камоли,
Парида суратингнинг йўқ мисоли.

Хижолатдин пари бўлмай намоён,
Ўзин қилди санинг олдингда пинҳон.

Фаришта гар эрур чархи баринда,
Юзунг олдидадур юзи заминда.

Фалак бермиш санга бу навъ поя,
Етур ўз хоксоринг узра соя.

Зулайхо гарчи зебо дилрабодур,
Командинг ичра тушган мубталодур.

Кичикликдин сенинг ишқингга тушти,
Анго беҳад ғаму меҳнат етушти.

Сани ўз кишварида икки-уч йўл,
Кўруб тушда, базе ошуфтадур ул.

Сувосо гоҳ занжир ичра бўлди,
Елосо гоҳ шабгир ичра бўлди.

Эрур ҳоло дағи дардингда бемор,
Ниҳоятсиз бўлубдур ожизу зор.

Анго қолғон ҳаётин қилмойин гум,
Тараҳҳум қил, тараҳҳум қил, тараҳҳум.

Лабинг ичра тўладур шарбати жон,
Анго бир қатра ондин қилғил вҳсон.

Қадингдур бир ниҳоли меваовар,
Еса ондин на бўлғай ул ҳазин бар.

Риво бер то лабингдин ком топсун,
Дилу жони даме ором топсун,

Ижоват бер, аёқингга бош урсун,
Узин комиға лутфингдин етурсун.

Зарар недур санингдек бир улуғ шоҳ,
Назар қилса гадоси сори гоҳ-гоҳ.

Тилар бўлмоқ неча бўлса азиз ул,
Сенинг оллингда бир камтар каниз ул».

Чу Юсуф доядин бу сўз вшитти,
Жавобиға ўзин омода этти.

Деди дояға: «Эй донои ҳар роз,
Мани олдарға кўб бўлма фусунсоз.

Эрурман ман Зулайхонинг гуломи,
Манга сарф ўлди лутфининг тамоми.

Тани вайроним втти ул иморат,
Дилу жонимға ул еткурди роҳат.

Агар минг тил аюрсам шукри сори,
Бўла олмағум онинг ҳақғузори.

Бошим фармони хаттиға урубман,
Буюрса ҳар не иш, инак, турубман.

Вале қўйсун бу фикри норавони-
Ки, мен тарк этмаман ҳукми худони.

Бўлуб маҳкум нафси бадсифатга,
Юв ургаймен тариқи маъсиятга.

Азиз'узга мани фарзанд билмиш,
Куруб сидқим амини хона қилмиш.

Эрурмен мурғ обу донасиға,
Нечук қияғум хиёнат хонасиға.

Худо қилмай қилиб изҳори қудрат,
Бори махлуқға бир навъи тинат.

Булуру покиза тинат — пок кирдор,
Зинозода булуру билгил зинокор.

Ит одам, йўкса одам ит туғурмас-
Ки, тухми арпадин бугдой кўкармас.

Зулайхога дегил бор неча мақдур-
Ки, ул тутсун мани бу ишда маъзур-

Ки, умидим будурким эзиди пок,
Манга пок айлағай нафси ҳаваснок.

ЗУЛАЙХОНИНГ УЗИ ЮСУФ ЕНИҒА БОРИБ ЗОР ВА
ТАЗАРРУҒ ҚИЛҒОНИ ВА ЮСУФНИНГ МУРОД
ТАҲСИЛИДИН УЗР АЙТҒОНИ

Дегач доя Зулайхога бу сўзни,
Сочидек айлади ошуфта ўзни.

Юзига кўргузуб хуни жигар ҳам,
Қаро уннобдин бодоми тар ҳам.

Қилиб таъжил ила сарвин хиромон,
Бориб Юсуф қошиға зору гирён.

Деди: «Эй бошим ўлғон хоки пойинг,
Мудом ўлсун кўзумнинг уйи жойинг.

Чу кўз солдим юзинг меҳрига ногоҳ,
Ўзумдин бир замон эрмасман огоҳ.

Жамолнингдин тирик жону танимдур,
Камандинг шавқи тавқи гарданимдур.

Агар жон эрса шавқинг бирла ғамда,
Ва гар тан эрса дардингдин аламда.

Нечук айтай кўнгул ҳоли нишонин-
Ки, кўздан оқизиб ҳар лаҳза қонин.

Бўлубман ўйла ишқинг баҳрига ғарқ-
Ки, холи эрмон ондин пой то фарқ.

Рагим гар ниш ила ифсод очғай,
Ғаму дардингни қон ўрнига сочғай».

Муни Юсуф эшитгач бўлди гирён,
Зулайхо деди: «Не йиғларсен, эй жон?»

Кўзумсен, ман нечук хандон турарман-
Ки, чашмингни санинг гирён кўрарман.

Агар сочсанг мужангдин қатраи об,
Солур ўтдек менинг жоним аро тоб.

Чу ҳуснинг мўъжизотидин эрур бу-
Ки, жонимға менинг ўт урғуси сув».

Чу Юсуф онда кўрди дарди бисёр,
Кўзидин бўлди лаълидек гуҳарбор.

Деди: «Ондин эрурман дилшикаста,
Киши ишқи манга эрмас хужаста.

Чу амма қўйди ишқим йўлига гом,
Мани ўғрилик ила қилди бадном.

Отом меҳрин чу кўб қилди намоён,
Манга кин зоҳир этти барча ихвон.

Отамдин қилдилар маҳруму маҳжур,
Диёри Миср аро маҳзуну мақжур.

Дамо-дам хаста кўнглум бўлғуси қон-
Ки, ишқингдин на офат кўргуси жон.

Бале, кўп хўблар шоҳиди ғайрат-
Ки йўқ маъшуқлиқ мулкида ширкат.

Тиламас гар худ анжому, гар оғоз,
Бу мансабда ўзига ҳеч анбоз.

Чу сарве чекса раънолиғ била бош,
Оёқ остида паст айлар они фош.

Чу зеболиғ била юз очса ҳар моҳ,
Ёқар ғайрат ўтиға ўйлаким қоҳ.

Қуёш чиқса очиб гар кўкка рухсор,
Они мағриб сори айлар нигунсор».

Зулайхо деди: «Эй чашму чароғим,
Неким ғайрингдур, ондиндур фароғим.

Демонким, ман санинг борман азизинг,
Эрурман бир ҳазин камтар канизинг.

Канизин камтаринингдин на келгай,
Санинг шавқинг дурур ҳар неки билгай.

Менинг сен дўстим ондоқки жон сан,
Недур қилмоқ мани душман гумон сан?

Киши кўрмас раво озори жонин,
Малул этмас даме руҳи равонин.

Қилиб кўнглумни меҳринг тиғи пора,
Санго кин мунчадур айлай нечора.

Карам айлаб лабингдин ком бергил,
Замоне ром ўлуб ором бергил.

Манга бул ҳар қадамлиғ йўлга ҳамроҳ,
Менинг сидқи дилимдин бўлғил огоҳ».

Жавобин берди Юсуф: «К-эй худованд,
Берурман қуллуқингнинг бандиға банд.

Манга йўқ бандаликдин ўзга варзиш,
Буюрғил бандага лойиқ эса иш.

Мани — хўжа, ўзингни — банда қилма,
Бу иш бирлан мани шарманда қилма.

Манго не ҳад санго бўлмоқға дамсоз,
Азизи Миср ила бир хонға анбоз.

Анингдек қулни шаҳ ўлтурса хушроқ-
Ки, еткургай намакдониға бармоқ.

Буюрсанг яхшироқ ул навъ бир, иш-
Ки, жон борича қилсам неча кўшиш.

Замоне хизматингдин чекмайин бош,
Килай жаҳд ила хизмат расмини фош.

Бу ишдин бандалар озод ўлурлар,
Иноят ёрлиғдин шод ўлурлар.

Бўлурлар яхши хизмат айлабон шод,
Вале саркашлик этган бўлмас озод».

Зулайхо деди: «К-эй фархунда гавҳар,
Эрурман бандадан оллингда камтар.

Манга ҳар мушкул иш гар бўлса пайдо,
Онинг учун неча банда муҳайё.

Ул иш яхши эмаским безарурат,
Санго қилмоқ алар турғанда хизмат.

Оёқнинг хизмати йўл юрмак-ўқдур,
Вале қилмоқ ул ишни кўзга йўқдур.

Оёқ ўрниға кўзни йўлга ночор,
Агар қўйсанг топар олина озор».

Чу Юсуф бўйла сўз ондин эшитти,
Жавобин бу сифат омода этти-

Ки: «Гар эрсанг менинг ишқимда содиқ,
Менинг мақсудима иш қил мувофиқ.

Чу мақсудим менинг хизмат эрур бас,
Хилофи дўстлиғнинг расми эрмас.

Бировким мубталои дўст бўлғай.
Ризоси ҳам ризои дўст бўлғай,

Ризосин ташлагон истаб ризосин,
Ризоси бирла ўпгай хоки посин».

Деди ул важдин Юсуф бу сўзни-
Ки, суҳбат бандидин қутқаргай ўзни.

Кўруб суҳбатда бими фитнау шўр,
Бориб хизматга қилгай ўзни маҳжур.

Хуш ул момукки уйдин қочгай ул тез,
Чу йўқтур тоқати айларга истез.

зулайхонинг юсуфни боғ сирига иборгони ва
онинг асвобин омода қилгони

Сафофзон бустони ҳикоят,
Очар бу навъ аз ёре ривоят.

Ки, чун Юсуф қилиб лаълин шакарбор,
Зулайхога бу сўзни қилди такрор.

Зулайхога бор эрди бир ажиб боғ-
Ки, ондин эрди жаннат кўксида доғ.

Чекилган эрди атрофида девор,
Онингдекким гул атрофида паргор.

Шажарлар қул киби ҳар ён очиб шох,
Чекиб оғушига бир-бирни густох.

Чинор илгин бўлуб қучмоқга мойил,
Қилибдур сарв бўйнига ҳамойил.

Гул айлаб гунчадин рангин имори,
Бошида норванлар чатрдори.

Чаман норанжбунга саҳни майдон,
Бўлуб норанж шохи гую чавгон.

Ҳамул майдон аро бевахму офат,
Урубдур барчадин гўйи латофат.

Чекиб раъно қадини нахли хурмо,
Бўлуб ҳар шохи онинг чархфарсо.

Бўлуб ҳалвоситон ҳар хўша ондин,
Олиб ҳам хаста жонлар тўша ондин.

Нечукким доялар пистони анжир,
Бериб тифли чаманга ширадин шир.

Вале ҳуснида нури меҳр рахшон,
Бўлуб ёшил мушаббақдин фурузон.

Қўшулуб бир-бирига меҳру соя,
Бериб ерга зару мушк ила моя.

Дамо-дам тебратурдин нур ила гул,
Дафи гулга бўлуб заррин жаложил.

Жаложилдин анодил нағмапардоз,
Солиб фирузагун кох узра овоз.

Фазоси боғни пок этгани хўб,
Чекибдур соя ҳар шохи жоруб.

Бўлур туфроги яксар лавҳи таълим,
Хатидур сабза, жулар жадвали сийм.

Боқиб ул лавҳ узра хурдадонлар,
Бўлуб ҳақ қудратидин рамзхонлар.

Гули сурхи саро-сар нозпарвар,
Қилиб кўрган кишини зору музтар.

Сабо жаъди бинафшага бериб тоб,
Қилиб сунбул сочи тобини ноёб.

Бўлуб райҳон суман бирла ҳамогуш,
Ер ўлмиш сабзалардин парниёнпўш.

Ҳамул боғ ичра мраммардин саро-сар,
Тузалган икки ҳавз андоқки кавсар:

Бириси ғарбию, бириси шарқи,
Баайни икки кўз, йўқ ҳеч фарқи.

Не онда тешадин захми тароше,
Не онда аррадин зарби хароше.

Не онда банд пайдо, на пайванд,
Булиб банд онда юз фикри хирадманд.

Назар қилгон киши айлаб тафаккур,
Они пайвандсиз айлар тасаввур.

Бириси шир ила бўлгон лабо-лаб,
Тула бири шакардин рӯз ила шаб.

Зулайхо ҳар қачон гар бўлса дилтанг,
Қилур эрди ҳамул жонибга оҳанг.

Гар истар эрса ул моҳи фалакмаҳд,
Ичар эрди олондин шир ила шаҳд.

Ики ҳавз ўртасида қурди бир тахт,
Мақом айларга Юсуф ўйлаким бахт.

Чу суҳбат майлидин кўнглин кўторди,
Ҳамул боғ ичра хизматга йиборди.

Бориб боғ ичра тузди достоне-
Ки, хуш боғею фаррух боғбоне.

Гар ўлса жаннатосо боғу-бўстон,
Муносиб боғбони ҳуру ризвон...

Неча зебо канизи ҳурпайкар,
Ҳама душизау покиза гавҳар.

Нечукким сарв қойим қилди онда,
Кеча-кундуз мулозим қилди онда.

Деди Юсуфга: «Эй ман поймолинг,
Бу бутларни сенинг қилдим ҳалолинг.

Ҳаром ўлсам гар оллингда санго мен,
Ғамингдин талхкому бенавомен.

Назар бу хўблар ҳуснига солғил,
Булардин хоҳишингча комин олғил.

Ки бу айём айёми жувонлиғ,
Эрур вақти нишоту комронлиғ».

Канизакларга доғи деди бисёр.

Ки: «Эй маҳпоралар зинҳор, зинҳор.

Ки, Юсуф оллида хизмат қилинлар,
Жафосини онинг роҳат билинлар.

Талаб қилса, қачон сиздин агар жон,
Беринлар жонингизни шоду хандон.

Неким ҳукм этса ондин шод улунлар,
Тамоми ҳукмига мунқод улунлар.

Гар улса қайсингиздин баҳрабардор,
Мани ул айласун аввал хабардор».

Булуб ғоятдин афзун ношикеб ул,
Бу янглиғ айлади фикри фиреб ул.

Ки, тушса ҳар бири онинг писанди,
Ҳамул булгон чоғида уйқу банди.

Узи ётиб онинг ўрнида пинҳон,
Раво қилғай муроду мақсуди жон.

Ниҳоли саркашидин мева тергой,
Ўғурлиқ расмин айлаб шева тергой.

Чу Юсуфга бериб тахт узра ором,
Фидо жон нақдин этти улчаким ком.

Канизаклар қошида қилди қоим-
Ки, хизмат айлағайлар анга доим.

Қуюб ёр оллида жону дилини,
Бориб қилди мақом уз манзилини.

Хуш ул ошиқ топиб фармони маъшуқ,
Анга хушроқдурур ҳижрони маъшуқ.

Тутуб маъшуқ амрини зарури,
Қилиб ҳижрон балосига сабури.

Чу эрмас васли дилбар рои дилбар,
Онингдек васлдиндур ҳажр беҳтар.

КЕЧА БУЛУБ КАНИЗЛАР УЗ ЖАМОЛЛАРИНИ ЮСУФГА
АРЗА ҚИЛГОНЛАРИ, ТОКИМ ЮСУФ АЛАРНИНГ
ҚАЙСИГА МОЙИЛ БУЛСА, РАҒБАТ ҚИЛГОН

Кеча ким бўлди олам зулатомез,
Бўлуб гардун аруси ишваангез.

Сурайёдин қулоқга ости инжу,
Қамардин ҳам қўлига олди кўзгу.

Канизаклар қилиб юз жилвау ноз,
Бўлуб минг ҳийла бирла ишвапардов.

Ҳама саф чекти Юсуф хизматида,
Хадам ул навъки шаҳ ҳазратида.

Бирисининг лаби бўлди шакаррез-
Ки, коминг айла мандин шаккарomez.

Эрур бошдан-аёқим тунги шаккар,
Етур шаккарга лаъли руҳпарвар.

Бирининг ғамзаси қилди ишорат-
Ки, эй васфингда қосирдур иборат.

Мақоминг айлагум чашми жаҳонбин,
Келиб онда ўтургил мардумойин.

Бири кўргузди сарви паршёнпўш-
Ки, бу сарв ила бу тун бўл ҳамоғуш.

Сурури ишрат узра шод ётгил,
Қучуб бу сарвини озод ётгил...

Бири зулфиға солиб ҳалқани банд-
Ки, менман бесарупо ҳалқа монанд.

Юзумга васл базми эшигин оч,
Паришон қўйма ҳолим уйлаким соч.

Бири тортиб қўлидин остинин,
Чиқарди соиди лутфофаринин,

Ки, чашми бад санго бўлмасға мойна,
Қўлумни айла бўйниниға ҳамойил.

Бириси белига боғлаб камар ҳам,
Назокат бирла бўлди жилвағар ҳам.

Белимга, яъни илкингни камар қил,
Таним жон роҳатидин баҳравар қил.

Бу янглиғ ҳар бири кўргузди рағбат-
Ки, Юсуф бирла тузгай базми ишрат.

Ва лекин Юсуф эрди ҳусн боғи,
Бор эрди ул гияҳлардин фароғи.

Алар эрди саро-сар макру достон,
Эмас эрди ичию тоши яксон.

Аларга йўқ эди Юсуфда рағбат,
Магар ул хайлға қилғай ҳидоят...

Чу Юсуф ул тун ичра то саҳаргоҳ,
Добон ваъз этти гофилларни огоҳ.

Ҳама айлаб онинг мадҳу саносин,
Итоат бирла қилдилар дуосин.

Шаҳодат борчасига қилди талқин,
Бари ул шаҳддин лаб қилди ширин.

Хушо, шаҳдеки, ҳар ким урса бармоқ,
Булур ондин йироқроқ шури офоқ.

Ким ўлса бахти шуму толеи шўр,
Шаҳодат бармоқида бўлгуси кўр.

Қўлидин ул киши қутқорди ўзин-
Ки, ул бармоқдин онинг ўйди кўзин.

Зулайхо субҳ ҳангомида ёлғуз,
Уруб Юсуф сариға шодмон юз....

Деди Юсуфға: «Эй хуршидсиймо,
Дилошубу, дилорому, дилоро.

Юзунгинг ранги бу кун тоза бўлмиш,
Жамолу ҳусни беандоза бўлмиш.

На қилдинг кеча бўлдуңг бўйла рангин,
Бўлубсен хўблуқда ўзга оини?

На ичдинг кеча кўб зебо бўлубсен,
Бори хўблар аро якто бўлубсен?

Ҳамоно нозанинлар суҳбатидин,
Парилар базми айшу ишратидин

Бўлубдур ўзгача ҳусну жамолинг,
Жамол авжи уза етмиш камолинг.

Бале, олғуси мева мевадин ранг,
Олур ҳам яхши чеҳра чеҳрадин ранг».

Бу янглиғ нукталардин урди кўб дам,
Вале бўлмоди Юсуф ҳеч хуррам.

Даҳонин очмади айтурға бир сўз,
Ҳаёдин ер сори тикти ики кўз.

Қилиб ҳаддин фузун шармандалик фош,
Ошоқдин юқориға олмади бош.

Зулайхо чун мунигдек кўрди они-
Ки, солмас кўз онинг сори замоне.

Дилу жониға ҳасрат ўти тушти,
Яна навмидлик доғи етушти.

Бўлуб нокомлигдин жони зори,
Юз урди кулбаи аҳзони сори.

ЗУЛАЙХОНИНГ ДОЯҒА ТАЗАРРУЪ КЎРГУЗУБ ҲИЙЛА
ИЛТИМОС ҚИЛГОНИ ТОИНКИ, ЮСУФ МУВОСАЛАТИҒА
САВАБ БУЛҒАЙ

Зулайхоким эди шайдои Юсуф,
Анго чун бўлмади парвои Юсуф.

Бир оқшом кўб бўлуб бесабру тоқат,
Чоқирди дояни кўб айлаб йззат.

Деди: «Эй тан аро тоби тавоним,
Сурури синау ороми жоним,

Агар тандур: еди сандин хуришлар,
В-агар жон, топти сандин парваришлар,

Анодин курмадим меҳрингни ҳаргиз,
Эрурмен шафқатинг шукрида оғиз.

На булғой меҳрибонлиқға юз урсанг,
Мани бир лаҳза комимға етурсанг.

Булай ҳажр илгида ранжур токай,
Висоли ёрдин маҳжур токай?

Чу ёрим бу сифат бегона булғай,
На ҳосил гар манга ҳамхона булғай.

Агар ошиқдин этса ёр нафрат,
На ҳаз топғай туну кун қилса суҳбат.

Чу пайванд улмас эрса жону дилда,
На суд этгай мулоқот обу гилда?»

Деди доя ангаким: «Эй паризод,
Даме ҳуру парини айлама ёд.

Санга бермиш жамол ондоқ худованд-
Ки, курса булғуси Мажнун хирадманд.

Куруб наққоши Чин бу суратингни,
Чекар бутхонада гар суратингни.

Ҳама бутлар топиб жон зинда булғай,
Куруб ҳусну жамолинг банда булғай.

Юзунг боғ ичра қилсанг ошкора,
Булур ошиқ санго ҳам санги хора.

Хиром этсанг агар боғ ичра ҳар ён,
Қуруғ шох айлагай жунбиш намоён.

Агар курса сани саҳрода оҳу,
Йулунгға кирпигин айлар супургу.

Такаллум қилса лаълинг гоҳ-гоҳи,
Бўлур садқанг эшитса мурғу моҳи.

Бу ҳусн ила надин дармондадурсан,
Туну кун гўйе зиндондадурсан?

Қилиб ғамзанг била қошинг ўқу ё,
Нигорингни шикор эт қўйма асло.

Бериб зулфинга тоб они каманд эт,
Оёқини онииг васл ичра банд эт.

Юзунгни кўргузиб қил ишва оғоз,
Они оллингда қил зору сарандоз.

Бериб ҳар дам қадинг нахлиға рафтор,
Хиромингга они қилғил гирифтор.

Лабингни хандадин шаккарфишон қил,
Бу шаккардин они шириндаҳон қил.

Занаҳдон гўйини айлаб намоён,
Қадин ҳам қил онинг ондоқки чавгон.

Қўюб гулдек юзунгга мушкин хол,
Онинг жониға қўйғил доғ филҳол».

Зулайхо деди: «Эй жонимға қувват,
Даме Юсуфға йўқ ман сори рағбат.

Юзум сори кўзини очмас асло,
Неча оллида бўлсам ишваоро.

Ой ўлсам ҳам манга боқмас йироқдин,
Кун ўлсам ҳам кўзин олмас оёқдин.

Ғар ўлсам мардумакдек нур кўзга,
Мани илмас даме ул ҳур кўзга.

Агар қилса манга гоҳи нигоҳе,
Ямон ҳолимни сўрса гоҳ-гоҳе.

Тараҳҳум кўнгли пайдо қилмас асло,
Манинг ҳолимға парво қилмас асло.

Эмас ёлғиз гамим, зеболиқидин,
Етиб жонимға бепарволиқидин.

Манга ул дилрабо гар қилса парво,
Қачон булғай эдим ман мунча расво.

Яна берди жавобин буйла доя-
Ки: «Эй ҳуснингдин олғай ҳур моя.

Менинг кўнглумға тушмиш ўйла бир иш-
Ки, ондин мушкилинг топғай кушойиш.

Вале ул вақт ўлур ул иш муяссар-
Ки, юз хирвор берсанг сийм ила зар.

Эрамдек, қилдирурман бир иморат,
Ичига чекдурурман шаклу сурат.

Саросар чеккай устоди ҳунаркуш,
Сенинг шаклингни Юсуфға ҳамоғуш.

Чу Юсуф бир замон анда утурса,
Қучогида сани ҳар ерда кўрса.

Кириб кўнгли аро меҳри жамолинг
Бўлуб жони талабгори висолинг.

Чу ҳар ён меҳрибонлиғ қилса жунбиш,
Битар албатта осонлиғ била иш».

Чу доядин эшитти бу ҳикоят,
Анго топшурди ганжи бениҳоят.

Агар харж этса нисфин, йўқса борин,
Қўлиға берди онинг ихтиёрин.

ДОЯНИНГ ҚАСР ИМОРАТ ҚИЛГОНИ ВА ОНДА ЮСУФ ВА
ЗУЛАЙХОНИНГ ЖАМОЛЛАРИН ТАСВИРИН
КЎРГУЗГОНИНИНГ БАЕНИ

Бу девонни бино қилғуси меъмор,
Ҳунар бу янглиғ этти сўзда изҳор.

Ки, чун доя қилиб кўб жаҳд' зоҳир,
Ажаб устоди моҳир қилди ҳозир.

Муҳандислик била корозмо ул,
Расад қонуни ичра раҳнамо ул.

«Мижастии» эрди ташкилидин осон,
Қилиб ташкили Иқлидусни ҳайрон.

Қули паргордин гар бўлса холи,
Қилиб паргор ики бармоқни ҳоли.

Агар табъиға хат ёзмоқ эса хост,
Анго бемистар ул иш бўлғуси рост.

Зухал айвониға айлаб муқарнас,
Анго адно ҳавоза тоқи атлас.

Қули гар теша сори қилса оҳанг,
Булур эрди қулида мумдек санг.

Агар тарроҳлиқни қилса оғоз,
Қилиб бир дамда юз минг тарҳлар соз.

Неким бор эрса олам боғи ичра,
Қураб эрди борин тирноғи ичра.

Жаҳон нақшиға гар чекса қаламни,
Қилур эрди ўзи янглиғ рақамни.

Гар этса килки ҳар сурат намоён,
Берур эрди анго ҳам рашҳидин жон.

Агар бир тошға чекса қушни сурат,
Қилур эрди учарға тош суръат.

Буюрди доя то ул чобук устод,
Зарандуда сарое қилди бунёд.

Суфасининг сафойи субҳи иқбол
Ҳар уйининг фазоси ганжи омор.

Фазосида қилилгон фарши зевар,
Саросар анбусу ожу мрамор,

Эди ич-ичра етти уй, муҳайё,
Булуб ҳар бири зийнат ичра якто.

Аларнинг ҳар бирида эрди бир ранг,
Томошасида ҳайрон аҳли фарҳанг.

Етинчи уй етинчи чарх монанд,
Тамоми рангу нақш онда эди банд.

Сутуни фарқи онинг барча зардин,
Чекилган шакли турлук жонвардин.

Сутунлар остида бўлган мусаввар,
Ғизоли нофи тўлғон мушки азфар.

Тўла саҳни онинг товуси заррин,
Пару боли саросар хуб рангин.

Шажарлар бош чекиб ҳар тори онда-
Ки, мислин кўрмайин ҳеч ким жаҳонда.

Кумушдин барчасига нозанин соқ,
Бўлуб зар-шоҳау фируза — авроқ.

Бўлуб ҳар шохаси устида тайёр,
Зумуррад бол қуш ҳам лаъли минқор.

Ажаб зебо шажарлар сабзу хуррам,
Дами боди хазондин кўрмаган ҳам.

Халойиқга бўлуб барча қуши ром,
Кена-қундуз тутуб бир ерда ором.

Ҳамул уйда мусаввар қилди ҳар жо,
Мисоли Юсуфу нақши Зулайхо.

Утурғой ўйлаким маъшуқу ошиқ,
Дилу жон бирла бир-бирга муошиқ.

Қулини ул мунинг бўйнига солиб,
Бу онинг лабларидин бўса олиб.

Анга келса тамошо аҳли қоршу,
Даҳонидин оқар ҳасрат била сув.

Эди сақфи онинг гўё спехре-
Ки, ҳар жойида тобон моҳу меҳре.

На моҳу меҳрим, мавжи сафодин.
Чиқармишлар бошини бир яқодин.

Назарга кўргузуб ҳар сори девор,
Баҳор айёми янглиғ тоза гулзор.

Чиқиб бир ерда бир гулдин ики шох,
Иков ҳам чирмашиб бир-бирга густок.

Ики гул фаршида ҳар ён очилгон,
Вале пайванд бир-бирга қилилгон.

Йуқ эрди онда алқисса саропой,
Мусаввар бўлмоғон ер ул ики ой.

Киши онда кўзин гар очса ҳар ён,
Алар шакли бўлуб аввал намоён.

Ул уй бўлди чу бу янглиғ муҳайё,
Бўлуб Юсуфга кўб шавқи Зулайхо.

Агар кирса ул уйга неча навбат,
Анго ортар эди шавқи муҳаббат.

Бале, чун кўрса ошиқ нақши жонон,
Анго бўлғай хати шавқи намоён.

Ўқуб ул хатни ўти тоза бўлғай.
Асири доғи беандоза бўлғай.

ЗУЛАЙХОНИНГ УЛ ҚАСРГА ЮСУФНИ ЧАҚИРГОНИ ВА
ВИСОЛИНИ АНДА МУТОЛИВА ҚИЛГОНИ

Тамом этти чу уй таъмирин устод.
Зулайхо ондин ўлди хурраму шод.

Тушаб ул уй аро қолини дебо,
Қуруб даврида заррин тахти зебо.

Гуҳар қандилларини ости ҳар ён,
Килиб атри учун ҳам жамъ райҳон.

На даркор ўлса ҳозир қилди онда.
Эрам файзини зоҳир қилди онда.

Зулайхога алар эрди керакмас,
Ҳамул уй ичра илло Юсуфу бас.

Бале, жаннат аро йўқ эрса жонон,
Булур ошиқ кўзига тира зиндон.

Чақирмоқ истади Юсуфни онда,
Бериб ер маснад узра, балки жонда.

Ўзин хилватда васлига етургай,
Фазои мақсадиға рахш сургай.

Лаби жонпарваридин комин олгай,
Сари зулфин тутуб оромин олгай.

Ва лекин қилғали Юсуфни мойил,
Бурун ўз зийнатини қилди комил.

Осиб бошдин-оёқға дурру гавҳар,
Жамолиға етурди зебу зевар.

Агар гул гулшан ичра хўброқдур,
Вале шабнам била марғуброқдур.

Гули наззора бирла тоза қилди,
Латофатни баланд овоза қилди.

Қошиға вўсма бирла берди зийнат,
Ҳилоли ийдға еткурди хижлат.

Солиб чинларни зулфи анбаринга,
Тугунлар солди ҳар ён мушки Чинга.

Очиб сунбул киби сочин қафодин,
Паришон этти зулматни сафодин.

Чекиб шаҳло кўзига сурмаи ноз,
Дилу жон ғоратини қилди оғоз.

Қуюб юзига анбардин неча хол-
Ки, дегай дилбарига сурати ҳол.

Ки, рухсоринг юзумга ўт солибдур,
Сипанди жону дил анда қолибдур.

Юзига нилдин хат тортибон шод,
Қилиб Мисри жамолин ондин обод.

Демагил хатти нили чекти ул моҳ-
Ки, миледур бўлурға кўр бадхоҳ.

Ва ё машшотага раъша етушти,
Қўлидин сурма мили онда тушти.

Бериб икки қўлида панжани ранг-
Ки, қилғай ҳар кўнгул чекмакка оҳанг.

Кафида қилди неча нақш изҳор-
Ки, киргузгай қўлиға хотири ёр.

Бериб мушкин ҳилоли қошға оро,
Ниқоб остида этти ошкоро.

Ки, то давлат спехридин ҳилоли,
Нишон бергай анга ийди висоли.

Узори узра осиб гўшвора,
Қирон этдурди ул моҳу ситора.

Қадиға уйлаким гунча саросар,
Кийиб қат-қат либосин тозау тар.

Мураттаб қилди танга пираҳанни,
Қилиб гул маскани жайби суманни.

Тутуб гулнинг либоси ёсаминда,
Суман — жайбидау гул — остинда.

Киши кўрмас эди гар келса қаршу,
Бажуз гул устига тушгай сузук сув.

Ажаб сув онда тушмиш субҳ ила шом,
Ики болиқ ики соиддин ором.

Ул иккига бериб дастина равнақ,
Ики болиқ эрур зардин мутаввақ.

Ики рухсори соиднинг гувоҳи-
Ки, тутгай ҳусни маҳдин то ба моҳи.

Тани чун пираҳан кийди саропо,
Анго дебои чиндин берди оро.

Қўюб ҳам боши узра хисрав ойин,
Фурузон тожи гавҳардори заррин.

Қилиб яксар мурассаъ жайбу домон,
Бўлур эрди ул уй ичра хиромон.

Олиб илгига жавҳардор кўзгу,
Тутар эрди ани юзига ўтру.

Чу юзи аксини кўрди муқобил,
Ўзи нақди иёрин топти комил.

Кўруб ўз нақдини чун соф бисёр,
Онинг учун талаб қилди харидор.

Киши Юсуф қошиға қилди ирсол-
Ки, келсун бу маконға қилмай эҳмол.

Етушти ногаҳон андоқки моҳе,
Аторуд ҳашмату хуршиджоҳе.

Камоли ҳусн бирла ғайрати ҳур,
Жабину талъати нуран ало нур.

Онинг ҳар ламъасига меҳри рахшон,
Бўла олмай хижилдур, доғи ҳайрон.

Анго чунким Зулайхо кўзи тушти,
Дилу жониға шавқ ўти етушти.

Тутиб илгин деди: «Эй поксират,
Чароғи дийдаи аҳли басират.

Худо ҳаққи, на яхши бандадурсан,
Ато лутфиға арзандадурсан.

Сенинг яхшилиқингға фахр этарман,
Кўруб хулқингни комимеа етарман.

Кел ушбу кун бўлай то ҳақшуносинг,
Замоне айлайн шукри сипосинг.

Анингдек лутф этиб айлай сани шод.
Ки, то ҳашр айласунлар жалқ ани ёд».

Бу афсунларда айлаб саъйи акмал,
Бурунги уй аро киргузди аввал.

Уй ичра киргач ул яктои олам,
Эшикка урди қуфлу қилди маҳкам.

Чу боғланди эшик, очти лабини,
Аён айларга кунгли матлабини.

Бурун дедики: «Эй мақсуди жоним,
Тани зорим аро руҳи равоним,

Хаёлингни тушимда айлаб ўтру,
Қочирдинг ёшлигимдин кўздин уйқу.

Мани шавқинг аро девона қилдинг,
Ғаму меҳнат била ҳамхона қилдинг.

Топа олмай сани девона бўлдум,
Бу кишварга тушуб овора бўлдум.

Чекибман беҳисоб оворалиқлар,
Иложин топмайин бечоралиқлар.

Бу кунким кўрмишам гулдек юзунгни.
Эшитмак истарам дурдек сўзунгни.

Мани шод айладинг гулдек очиб юз,
Етур мақсудима деб эмди бир сўз».

Жавобин берди Юсуф сарфиканда-
Ки: «Эй мандек санго юз шоҳ банда,

Мани ғам бандидин озод қилғил,
Дили андуҳгиним шод қилғил.

Санинг бирла бу уй ичра ўтурмоқ,
Манга бордур ўзимга тиф урмоқ.

Эрурсан шуълау, ман — пунбаи хушк,
Эрурсан сарсару, ман — нофаи мушк.

Нечук пунба бўлур ўтга муқобил,
Нечук нофа бўлур сарсарга мойил?»

Ҳамул сўзга қулоқ солмай Зулайхо,
Яна бир уй аро киргузди танҳо.

Эшикини онинг ҳам илди маҳкам,
Паришон этти Юсуф кўнглини ғам.

Зулайхо ҳам яна бўлди фусунсоз,
Аён этти бу сўз бирла ниҳон роз-

Ки: «Эй мақсуди жон, нохуш недин сен?
Бошим хоки раҳинг саркаш недин сен?»

Сани истаб ўзум меҳнатга солдим,
Бериб барча хазойин сотғун олдим.

Бу ният бирлаким, ёнимда бўлсанг,
Буюрсам ҳарна — фармонимда бўлсанг.

Недин тоат йўлига кирмагунг туз,
Хилофим сори доим ургосен юз».

Деди Юсуф: «Гунаҳга бўлса фармон,
Анго қилмоқ итоат келди исён.

Ҳар ишким наҳъйи қилмишдур худованд,
Ани гар банда қилса, бўлғуси банд.

Қўлумни урмоғум ул ишга асло,
Улум келса доғи борман муҳайё».

Ул уй ичра қилиб бу сўзни кўтоқ,
Яна бир уйни қилдилар ватангоқ.

Анго доғи Зулайхо қулф урди.
Тилин кўб қиссалар сори эврди.

Бу дастур ила айтиб кўб фасона,
Они элтар эди хона-бахона.

Деди ҳар навъ қисса ҳар бирида,
Суруб бир ўзга нукта ҳар бирида.

Бўлуб олтинчи уйга ҳам хирёми,
Ҳам онда бўлмади маҳсул коми.

Еттинчи уй ичида айлаб ором,
Умид этти топорни ёрдин ком.

Бале, йўқтур бу йўлнинг ноумеди-
Ки, бордур ҳар сияҳнинг бир сафеди.

Умидинг боғланур гар юз эшикдин,
Онинг сарриштасин солма иликдин.

Яна ўзга эшик қоқғилки ногоҳ,
Очилғай юзунга мақсад сари роҳ.

ЗУЛАЙХО ЮСУФНИ ЕТТИНЧИ САРОЙГА КИРГУЗГОНИ ВА
МАҚСУДГА ЕТУШМАҚДА САЪИИ БОЛИҒ ҚИЛГОНИ ВА
ЮСУФ ҚОЧИВ ЗУЛАЙХО ҲАСРАТДА ҚОЛГОНИ

Бу уй аҳволидин бўлгон сухансоз,
Чиқорур пардадин бу навъ овоз.

Ки, чун Юсуф еттинчи уйга кирди,
Зулайхо тортиб афғонлар дер эрди-

Ки: «Эй Юсуф, юзумга қўй қадамни,
Мунаввар айла бу равшан ҳарамни».

Чу Юсуфга ул уй бўлди нишиман,
Анго урди Зулайхо қуфли оҳан.

Ичи агёрдин маҳфузу холи,
Йироқ офотдин эрди ҳаволи.

Эшики боғланиб оқу қароға,
Ҳама бегонаға, ҳам ошноға.

Бўлуб онда иков, ўзга киши йўқ,
Асас ё шаҳнанинг онда иши йўқ.

Чекиб маъшуқ юзига пардаи ноз,
Бўлуб ошиқ суруди шавқпардоз.

Ҳавас якрони ҳар ён гармжавлон,
Тамаъ жони ҳавас утиға сўзон.

Зулайхо ёр шавқи жомидин маст,
Бўлуб дилдори бирла даст бар даст.

Чучук сўзлар анго айтиб равони,
Музайян тахт уза миндурди они.

Ҳамул тахт узра ҳам еткурди ўзни,
Тўкуб ашкин анго деди бу сўзни

Ки: «Эй гулрух, назар қилғил юзумга,
Тараҳҳум бирла боқ гирён кўзумга.

Мани кўрса агар хуршид ногоҳ,
Юзумдин касб этар нур ўйлаким моҳ.

Мани токай кўярсан меҳнат ичра,
Етурмай базми айшу роҳат ичра?!»

Қилур эрди бу янғлиғ дардин изҳор,
Куюб шавқ утиға бисёр-бисёр.

Вале Юсуф онинг боқмай юзиға,
Эгиб бошин боқар эрди изиға.

Боқиб фарш устиға кўрди саросар,
Ўзи бирла Зулайхони мусаввар.

Эрур бир-бириси бирла ҳамоғуш,
Бўлуб сийна-басийна, душ-бардуш.

Юзин ондин яна бир ён эвурди,
Ҳамул сувратни онда доғи кўрди.

Дару деворға кўз солди яксар,
Кўрунди кузиға ул икки пайкар.

Қароди юқори тортиб хижолат,
Кўрунди сақф аро ул икки сурат.

Зулайхо жонибиға бўлди мойил,
Юзиға кўзини айлаб муқобил.

Зулайхо бўлди ондин тоза уммид-
Ки, солғай тоб анго тобанда хуршид.

Қилиб оллида онинг зорлиғлар,
Кўзию кўнглида хунборлиғлар.

Деди: «Эй ёр, комимни раво қил,
Висолинг бирла дардимга даво қил.

Эрурман ташнау, оби равон — сан,
Эрурман хастау жисмимга жон — сан.

Гамингдин уйлабон, эй ганжи ноёб-
Ки, бўлғай хаста — бежон, ташна — беоб.

Неча йил сенсизин бетоб эрдим,
Туну кун бехуду бехоб эрдим.

Мани мундин фузун бетоб қўйма,
Мунингдек бехўру, бехоб қўйма.

Берурман ул худодин санга савганд-
Ки, улдур барча оламга кудованд.

Сани ҳусн ичра айлабдур жаҳонгир,
Қилибдур нурдин жисмингни тахмир.

Юзунг меҳрини айлаб матлаи нур,
Жаҳон аҳлини ондин қилди масрур,

Кўзунг захрини маргосор қилди,
Қадинг сарвини хушрафтор қилди.

Қошинг ёсиға берди шакли меҳроб.
Сочинг торини қилди мисли қуллоб.

Ики наргис кўзунгни қилди жоду,
Хаёлида кўзумдин олди уйқу.

Дилоро айлади мўйи миёнинг,
Дилосо айлади шакли даҳонинг.

Мани айлаб жамолинг шавқидин зор,
Фироқингда кўзумни қилди хунбор.

Жамолингдин кўзум маҳрум қилди,
Кўнгулни ҳажр аро мағмум қилди.

Ғаминг ичра адам қилди вужудим,
Паришон айлади буду набудим.

Мунингдек қодири халлоқ ҳаққи,
Бу янглиғ мавжуди офоқ ҳаққи-

Ки, ман бечоранинг ҳолиға раҳм эт,
Қилиб лутфу муруват, додима ет.

Неча йил бўлдиким, доғинг эрурман,
Хазон кўрган қуруғ боғинг эрурман.

Бу кун лутф эт, давои доғим ўлғил,
Даме равноқфизои боғим ўлғил.

Танимни ожиз этмиш қаҳти ҳижрон,
Висолинг хонидин бер луқмаи жон.

Санга эй нахл, курмо, манго — шир,
Фаровон келди, қилма ҳеч тақсир.

Манга ушбу наамдин қути жон бер,
Бу қаҳт ичра оч ўлмакдин амон бер».

Деди Юсуф жавобин: «К-эй паризод-
Ки, мислинг олам аҳли бермамиш ёд.

Мани бу кун мунунгдек тутмоғил танг,
Етурма исматим кўзгусиға занг.

Бу дам олада айлаб доманимни,
Итурма шаҳват ўтиға танимни.

Ҳамул бечунки чунлар холиқидур,
Бори зируҳларнинг розиқидур.

Камоли баҳридин гардун жаноби,
Жамоли нуридин хуршид тоби.

Ҳамул пок элки мандурман алардин,
Бу янглиғ поктандурман алардин.

Алардин софу тобон гавҳаримдур,
Алардин поку рахшон ахтаримдур.

Бу мазкурот ҳаққу ҳурматидин,
Бу мазкурот шаъну иззатидин-

Ки, гар бу кун қўлунг мандин кўтарсанг;
Мани бу тангнодин гар қутарсанг,

Кўрарсан тез мандин комронлиғ,
Висолим базми ичра шодмонлиғ.

Ичиб нўши лабимни ком топғунг,
Қадим сарвин қучуб ором топғунг.

Мурод этмакда ҳосил қилма таъжил,
Неча кун қил қарору сабр таҳсил.

Йироқ ўлса чу коми некфаржом,
Ёвуқдин яхшиким бўлғай баданжом».

Зулайхо деди: «Ташна бўлса асру,
Киши тоқат қилурму ичмайин сув.

Лабимга етти бу дам шавқдин жон,
Манга сабр айламак эмди на имкон?!

Кўнгулга қайда ондоқ сабру тоқат-
Ки, қўйғайман кейин бу ишда фурсат.

Бу ишга монеинг недур, дегил сен,
Мани ондин даме огоҳ қил сен».

Деди: «Монеънинг иккидур ҳисоби,
Азизу тангрининг қаҳру итоби.

Азиз ар бўлса бу исёндин огоҳ,
Менинг шаънимда бўлғай ўйла кинхоҳ».

Ки, тортиб бошим узра тиғи хунрез,
Чиқарғай умр қасридин мани тез.

Зиҳи хижлатки чун рўзи қиёмат,
Зино аҳли уза тушгай изомат.

Ёзилғой ул жафогарлар жазоси,
Бўлуб мандин хатининг ибтидоси».

Зулайхо деди: «Ондин қилмагил бим-
Ки, базм ичра қилиб оллида таъзим.

Берурмен бодаеким то қиёмат,
Қилур сармастликдин истиқомат,

Худо васфида дерсенким, карим ул,
Гуноҳ аҳлиғадур доим раҳим ул.

Менинг қасрим аро борду дафина,
Жавоҳирдин тула юз минг хазина.

Фидо қилғум тилаб афви гуноҳинг-
Ки, то бўлғай худодин узрхоҳинг».

Деди Юсуф: «Эмон аҳли жафо ман-
Ки, кўргайман газанд элга раво ман.

Хусусан ул Азизигаки, иззат —
Манга қилди, қилурға аҳли давлат.

Худойимким жаҳоннинг холиқидур,
Қачон ришват олурнинг лойиқидур.

Берурда жон чу музд олмас кишидин,
Қачон музд олғуси омирзишидин».

Зулайхо деди: «Эй шоҳи накўбахт,
Санга бўлсун муяссар тож ила тахт.

Мани қилдинг ғам ўқиға нишона,
Баҳона устига айлаб баҳона.

Баҳона кажлику ҳам костлиғдур,
Саросар ҳийлау норостлиғдур.

Маозаллоҳки, ман каж йулға кетсам,
Яна бу ҳийлани сандин эшитсам!³

Менинг жону танимдин кетти ором,
Агар хоҳи-нахоҳи бер манга ком.

Бу сўзлар бирла кунни айладинг кеч,
Менинг комимни ҳосил қилмадинг ҳеч.

Кел эмди тарк этиб мундоқ харожот,
Ерингдин турки, фит таъхир офот.⁴

Хазин жонимға шавқинг ўти тушти,
Ёниб кул бўлғали жисмим етушти.

Манга бу дуду ўт қайда қилур суд,
Санго таъсир қилмас бу ўту дуд.

Бу ўтдин дуддек йўқ манда тобе,
Етурсун эмди бу оташға обе».

Тамом этгач Зулайхо бу сифат роз,
Яна Юсуф тааллул қилди оғоз.

Зулайхо деди: «К-эй ибрий иборат,
Сўз ила айладинг вақтимни ғорат.

Агар рад айласанг эмди сўзимни,
Гумонсиз ултурурман ўз-ўзимни.

Қўлунгни бўйнума солғил равони,
Кесорман йўқса ханжар бирла они.

Қилурмен тиг бирла қасди жоним,
Тушар ҳоло сенинг бўйнунгға қоним.

Бу лаҳза чок-чок этғум танимни,
Бўярмен қонға оқ пироханимни.

Берурман жисмима жондин жудолиғ,
Топарман ҳожатингдин-ўқ раҳолиғ.

Булуб мақбулинг улса масканим хок,
Санга брғуси бу жони ҳаваснок».

Бу сўзни деб кўтарди зери бистар,
Чиқарди остидин бурранда ханжар.

Ғам ўти ичра печутоб урди,
Они ҳалқиға сув янглиғ етурди.

Чу Юсуф кўрди они турди ботроқ,
Тутуб илгини онинг деди мундоқ-

Ки: «Бир дам тутгил ором, эй Зулайхо,
Бу ишга қилма иқдом, эй Зулайхо,

Ки мандин еткосен комингга охир,
Висолим бирла оромингга охир».

Зулайхоким эди сузи ниҳонлиғ,
Кўруб Юсуфдин ушбу меҳрибонлиғ.

Гумон этдики, комин бергусидур,
Қўлига васли жомин бергусидур.

Қўлидин қўйди ханжарни равони,
Аён айлаб неча нозу адони.

Белини қучтию, лаълини сўрди,
Ёруқ кўксини кўксига етурди.

Ҳадаф жонин қилиб ўқи парига,
Садаф жисмини этти гавҳарига.

Вале ўқ отмади Юсуф ҳадафга,
Гуҳарни қилмади восил садафга.

Тилар эрди анго дур тешмак олмос,
Тутар эрди ва лекин ҳимматин пос.

Тақозойи Зулайхо гарму, Юсуф —
Қилур эрди тааллул ҳам таваққуф.

Урар эрди қўлин ичқурга ул дам,
Гар очса бир тугун икки тугуб ҳам.

Назар уй кунжигга ногаҳ етурди,
Чекилган онда заркаш парда кўрди.

Савол эттики: «Ул нечун бутулмиш,
Ичида кимса онинг сокин ўлмиш?»

Деди улким: «Мен онинг бандасиман,
Парастиш бирла сарафкандасиман.

Бутедурким тани — зар, кузи — гавҳар,
Ичи тулгон саросар мушки азфар,

Анго изҳор этиб доим итоат,
Қилурман оллида тун-кун ибодат.

Бу парда ичра қилдим жойгоҳин-
Ки, то ман сориға солиб нигоҳин.

Баногоҳ кўрмасун бединлиқимни,
Бу янглиғ ишда беойинлиқимни».

Эшитгач Юсуф они қилди фарёд-
Ки: «Оллингда қўлунгдин айларам дод.

Улукнинг кўзидин сен қилғосен шарм,
Эрур ондин санинг кўнглунгда озарм.

На янглиғ қўрқмайин ман нотавоно,
Худодин ким эрур доноу бино?»

Добон бу сўз еридин турди сачроб,
Хижолатдин танида печ ила тоб.

Алифни лом алифдин чекти ул дам,
Қуторди шамъни дукорддин ҳам.

Қочарға тошға чун оҳанг қилди,
Қаю эшиккаким етти очилди.

Таважжўсин они кўргач намоён,
Учуб бир сори қуфлу, парда бир ён.

Анга бормоқ била қилмай ишорат,
Эди гўё калиди боби нусрат.

Зулайхо чуст ўлуб кейинга тушти.
Анга охирғи эшикда етушти.

Тутуб чекти ўзига доманини,
Кейиндин йиртди пироҳанини.

Чиқиб онинг қўлидин қочти чолок,
Очилғонға бу янглиғ пираҳан чок.

Зулайхо бу гароматдин яқосин —
Қилиб юз пора, тутти ўз азосин.

Кўзидин оқизиб дарё киби кон,
Деди кўкка чекиб фарёду афгон-

Ки: «Вовайло, бўлуб накбат қариним,
Чиқиб кетти уюмдин нозаниним.

Дариғ, ул сайд домим таркин этти,
Дариғ ул, шаҳд комим таркин этти.

Азимат қилди бир кун анкабуте-
Ки, қилғой ўзига таҳсил қуте.

Кўруб бир ерда шаҳбозин ўтурғон,
Ўзин шаҳларнинг илгидин учурғон.

Они чўлғорға торин қилди оғоз-
Ки, то қилғай анго ул манъи парвоз.

Чиқориб саъй ила ҳар дам луобин,
Тамом этти анго чўлғаб танобин.

Чу шаҳбоз истади учмоқ баякбор,
Онинг илгида қолмай жуз узук тор.

Ман андоқ анкабути хордурман,
Бериб қўлдин шикорим зордурман.

Узулди чанги ҳасрат бирла торим,
Умидимнинг қуши бўлмай шикорим.

Бори ишдин эрур торим узулган,
Бир иш қолмади илгимда тузулган.»

ЮСУФНИНГ ОЛДИГА УЛ УИ ТОШИДА АЗИЗ ЙУЛУҚҒОНИ
ВА ЮСУФ УЛ СИРНИ ШИНОҲОН ТУТҒОНИ ВА ЗУЛАЙХО
ОШКОР ҚИЛҒОНИ

Қалам мундоқ қўёр иш сўз сорига-
Ки, Юсуф чиқғоч уйдин тошқорига —

Азиз олдиға учради баногоҳ,
Яна махсус маҳрам бирла ҳамроҳ.

Ниҳоятсиз паришон кўрди они,
Сабаб не эрканин сўрди равони;

Адаб бирла жавобин қилди ҳозир,
Ва лекин қилмади ул сирни зоҳир.

Азиз илгин тутуб айлаб мурувват,
Кирарга ичкари кўргузди суръат.

Аларни кўрди чун ҳамроҳ Зулайхо,
Гумон эттики, сирри бўлмиш ифшо.

Гумон бирла чиқориб қотиф овоз,
Азиз оллида изҳор айлади роз-

Ки: «Эй одил, онинг недур сазоси-
Ки, аҳлингга санинг етгай жафоси.

Тутуб олдиға беандишаликни,
Аён этгай хиёнатпешаликни».

Анго деди Азиз: «Эй ганжи иззат,
Дегил, ким айлаган бўлса хиёнат?»

Деди: «Бу бандаи ибрийки, эй ёр,
Анинг шаънида лутфинг келди бисёр.

Ётиб бу уйда роҳат қилмиш эрдим,
Кунгулдин рафъи меҳнат қилмиш эрдим.

Етушти ўғридек болиним узра,
Сунуб қул хирмани насришим узра.

Хаёли улки, ман гофилману ул —
Ниҳон топғай гулистоним аро йул.

Ҳам улмай боғбон изниға муҳтож,
Суманни ғорат этгай, гулни — торож.

Қўлин еткурди чун ул нохирадманд-
Ки, то очғай висолим ганжидин банд.

Ман ул дам уйқудин бедор бўлдум,
Ўзумга келдиму, ҳушёр бўлдум.

Таваҳҳум қилди бу бедорлиғдин —
Гурезон бўлди хизматкорлиғдин.

Эшиклар бандини зўр айлаб очти,
Бўлуб мендин ҳаросон тошқа қочти.

Қовуб ҳам ман они кўб суръат эттим,
Изидин чиқмойин ташқари еттим.

Этокдин тутдим ул дам чусту чолок-
Ки, тушти кўнглакига гул киби чок.

Очиб пироҳани чоки даҳонин,
Қилур равшан сўзим сидқи баёнин.

Ани қил эмди қаҳр айлаб фаровон,
Неча кун мубталои банди зиндон.

Ва ёхуд жисмига неча таёқ ур,
Дилу жониға қотиг дард еткур-

Ки, бу ранжи гарон остида қолсун,
Кўруб они халойиқ ибрат олсун».

Азиз ондин эшитгач ушбу сўзни,
Нечукким барқи сўзон қилди ўзни.

Бориб жони дилидин истиқомат,
Тилини қилди шамшири маломат,

Деди Юсуфғаким: «Эй лойиқи ранж,
Сани олдим бериб ман икки юз ганж.

Азиз этдим, сани фарзанд атодийм-
Ки, кўздек асрадим, жондек аёдим.

Зулайхони санга қилдим ҳаводор,
Яна печа канизакни парастор.

Неча зебо гуломи моҳсиймо,
Қилурға хизматин қилдим муҳайё.

Бори ҳолимға бердим ихтиёринг,
Баланд эттим эл ичра эътиборинг.

Бу не иш әрди ҳоло буки қилдинг?
Таманнои тақозо буки қилдинг?

Бу дайр ичра эмас лойиқки бир он,
Етушгай аҳли әҳсонға жуз әҳсон.

Кӯруб әҳсони куфрон этдинг изҳор,
Единг неъматни тугён эттинг изҳор.

Ичиб ошим, табақ синдурдинг охир,
Тузимни еб жафо еткурдинг охир».

Кӯруб Юсуф чу ондин бу ғазабни,
Ўтосо қизди, сўзга очти лабни.

Деди: «Мунча манга қаҳр этма изҳор,
Гуноҳим йўқтурур, қилма мани хор.

Зулайхо сўзининг кўбдур дуруғи,
Дуруғи шамънинг йўқтур фуруғи.

Билур ҳар кимки билгай соғ ила сўл-
Ки, кўрмас чабдин асло ростлиғ ул.

Манга кўбдин Зулайхо банд этиб дил,
Тилар мандин муродин қилса ҳосил.

Келиб гоҳи унгумдин, гоҳ сўлумдин,
Тутуб огушиға тортар қўлумдин.

Анга ман очмадим ҳаргиз қўлумни,
Висоли хонидин чектим узумни.

Чу мен мунча кӯруб хулқи кариминг,
Нечук босғум оёқ бирла ҳариминг.

Ямон ул бандаким гар кетса мавло,
Бориб қилгай онинг тахти уза жо.

Етиб кунглумға гурбатдин маломат,
Улусдин тутмиш әрдим кунжи хилват.

Йиборди ман сори қосид Зулайхо,
Мани уз ёниға келтурди танҳо.

Неча афсун била урди йўлумни,
Тутуб бу уйга киргизди кўлумни.

Талаб қилди қазойи ҳожатини,
Ман они тарк айлаб суҳбатини.

Чиқиб қочмоқға бу уйдин юз урдим,
Ўзум саъй ила бу ерга етурдим.

Тутуб инак қафодин доманимни,
Кейиндин йиртди пироҳанимни.

Йуқ эрди ҳеч хоҳиш мундин ўзга,
Менинг бирла анго иш мундин ўзга.

Будур чин сўз агар сен рост билсанг,
Йуқ эрса қил, турубман, ҳарна қилсанг».

Зулайхо эшитиб бу можарони,
Қасамлар бирла ёд этти худони.

Сўнг ичти кўб қасамлар ҳар соридин,
Шаҳининг бошу тожу афсаридин.

Азизи Миср иззу жоҳидин ҳам,
Боридин аҳли расму роҳидин ҳам.

Бале, чун тушса бир даъвода гар банд,
Гувоҳи бегувоҳ улғуси савганд.

Қилур савганд бисёр ошкора,
Ким ўлса баддили савгандхора.

Қасамдин сўнг деди кўздин тукуб ёш-
Ки, аввал бўлди Юсуфдин бу иш фош.

Чароғи кизбким равшан қилур зан,
Анго ашки дурўғи келди равған.

Чу равшан қилса ул равған чироғин,
Ёқар бу даҳрнинг бошдин-оёғин.

Азиз ул гиряу савганд сори —
Боқиб ёлғонни бовар қилди бори.

Ишорат қилди сарҳангига ул дам-
Ки, Юсуфга етургай меҳнату ғам.

Уруб андоқ анго меҳнат етургай-
Ки, ондин роҳат осорин йитургай.

Они зиндонга қилгай ҳибским то-
Ки, бўлгай ул ниҳон сир ошкоро.

ЮСУФНИ САРҲАНГЛАР ЗИНДОНГА ТӨРТҒОНИ ВА ТИФЛИ
ШИРХОРА ЮСУФ ПОКЛИГИГА ГУВОҲЛИГ БЕРМАКИ,
АЗИЗ ОНИ ХАЛОС ҚИЛМОҚИ

Чу Юсуфни тутуб ул тунд сарҳанг,
Чекиб зиндон сари кўргузди оҳанг.

Қолиб бечора Юсуф ул балога,
Ниҳон этти дуо боқиб самоға-

Ки: «Эй донандаи асрори олам,
Сангадур роздонлиглар мусаллам.

Эрур оллингда ҳақдин кизб мумтоз,
Эмастур гайринга макшуф бу роз.

Чу лутф этдинг манга ҳусни садоқат,
Манга ёлгон сўз ила қилма тухмат.

Бу даъвом ичра сен уткар гувоҳлиг-
Ки, сидқим субҳдек бўлсун сафолиг».

Чу етти ҳиммати мушкилкушоси,
Мақом этти ҳадаф тири дуоси.

Ҳамул мажлисда бир хотун эди бор,
Зулайхоға эди ҳам хеш, ҳам ёр.

Уч ойлиқ тифли бор эрди қўлида,
Эди жони фидо онинг йўлида.

Ҳануз эврулмаган бир сўз тилига,
Утурмоқ қувати ҳам йўқ белига.

Дедиким: «Эй Азиз, эт тарки озор,
Уқубат сори таъжил этма зинҳор.

Эмас Юсуф уқубатға сазовор,
Эрур балким иноятға сазовор».

Азиз ондин чу бу сўзни эшитти,
Яна ондин сўз истифсор этти.

Деди: «К-эй лабларинг олудаи шир,
Худо бермиш санго бу ҳусни тақдир.

Дегил равшанки, бу иш кимдин ўлди?
Ки, ондин қасри номусим бузулди».

Дедиким: «Ман эмон ғимоми ғаммоз-
Ки, десам кимсанинг оллида бу роз.

Чу ғаммоз ўлди, мушк ўлди сияҳруй,
Чиқар юз парда остидин анго буй.

Назар қил гулга сайр этсанг гулистон-
Ки, пардадарлиғдин бўлди ҳайрон.

Агарчи ман эмасман ҳеч ғаммоз,
Вале дерман санга ушбу ниҳон роз.

Бориб қил Юсуф аҳволин назора-
Ки, бўлмиш кўнглаки не навъ пора?

Агар олдидан ўлса кўнглаки чок,
Зулайхонинг бу ишда домани пок.

Эмас даъвои Юсуф рост, билгил,
Эрур ёлғон, анго андиша қилғил.

Ва гар кейинидин ўлса чок кўнглак,
Хиёнат йўқтур онда, англа бешак.

Зулайхонинг сўзи эрмастурур чин,
Ўзига кизбни қилмишдур ойин».

Азиз ул тифл сўзин чун эшитти,
Боқиб кўнглокига сўз тафтиш этти.

Кўруб орқосидин кунглокни пора,
Деди айлаб Зулайхоға назора-

Ки: «Билдимким экон бу кайд сандин,
Ҳамул озодга бу қайд сандин.

На кайд эрдик пайдо қилдинг охир,
Ўзунг оламда расво қилдинг охир.

Йўқ этдинг обрўю нангу номинг, .
Бўлуб бу кун талабгори гуломинг.

Писанд этдинг ўзунгга ушбу зиллат,
Яна ҳам ташладинг Юсуфга туҳмат.

Кет олдимдин, бориб уйда ўтургил,
Қил истиғфор, зиллатга юз ургил.

Туну кун айла истиғфор йиғлаб,
Қаро номингни ювгил зор йиғлаб.

Сен, эй Юсуф, тилинг бу сирдин эт банд,
Кишига дема ҳаргиз, эшитиб панд.

Бу басдур сўз аро чолок бўлдунг-
Ки, бизга равшан этдинг, пок бўлдунг.

Ниҳон бу сирни тут ҳар раҳгузардин-
Ки, пардапуш яхши, пардадардин».

Бу сўзни деб Азиз уйдин чиқиб бот,
Чиқарди хулқи хушдин эл аро от.

Таҳаммул дилкаш, аммо мунча эрмас,
Мулойимлик хуш, аммо мунча эрмас...

МИСР ХОТУНЛАРИ ЗУЛАЙХО ТАЪНАСИГА ТИЛ
ОЧМОҚИ ВА ИШҚ ҒАЙРАТИ ТИҒИ АЛАРНИНГ ҚУЛИ ВА
ТИЛИНИ КЕСМАКИ

Ярашмас ишқга ганжи саломат,
Хушо расволиқи кўйи маломат.

Маломат ишқ дардин тоза айлар,
Қилиб ғавго баланд овоза айлар.

Қилур гарм ишқ бозорин маломат,
Қилур маҳв ишқ зангорин маломат.

Маломат ишқ ичра жовидона
Булур коҳилтан элга тозиёна.

Чу раҳрав маркаби булса гаронхез,
Қилур ул тозиёна сайрини тез.

Зулайхога чу булди фoš бу роз,
Чиқиб таъни била ҳар ёндин овоз.

Билиб Миср ичра они барча хотун,
Ҳама қилди они маъюбу матъун.

Ҳама боғлаб онинг ташнеъига бел,
Бу янглиғ сарзанишга очтилар тил-

Ки, қолди онда не нанг, не номи,
Эрур мафтуни иброний ғуломи.

Бериб ишқиға онинг ҳол аро йул,
Кутармиш дину донишдин доғи қул.

Ажаб гумроҳлиғ бермиш анго юз-
Ки, тикмиш уз ғуломи васлиға кўз.

Ажаброқ буки, ул қилмас мунга майл,
Мунга лекин ниҳоятсиз анго майл.

Мунга ул айламас ҳаргиз нигоҳе,
Мурудин ҳосил этмас ҳеч гоҳе.

Қаён бу юрса, ул ул ёнга юрмас,
Бу ултурса не ерда, ул утурмас.

Бу очса пардадин ҳар ерда рухсор,
Мижадин ул қоқар кўзига мисмор.

Бу гирён булса, ул булур шакарханд,
Бу очса ҳар эшикни, ул қилур банд.

Магар бу яхши кўрунмас кўзига,
Йуқ эрса не учун боқмас юзига,

Гар ул ўлтурса бизлар бирла гоҳо,
Ўтурмас эрди бир дам бизсиз асло.

Жудо қилмас эди бизларни бир дам,
Бериб бизларга ком, олур эди ҳам.

Қабул ўлмоқ киши илгида эрмас,
Бу иш минг кўшиш ила даст бермас.

Басо кўб гулрухи зебо шамойил-
Ки, эрмас жонибиға табъи мойил.

Басе кўб лулии ширин карашма-
Ки, кўзлар ашкин айлаб чашма-чашма.

Эшитти чун бу сўзларни Зулайхо,
Алар расволиқин қилди тақозо.

Буюрди токи жашне қилдилар соз,
Бори хотунға ҳам қилдилар овоз.

Дема жашн, эрди ишратгоҳи жаннат,
Ки, бошдин-оёқидур нозу неъмат.

Муҳайё шаҳду шарбат неча алвон,
Мулаззаз ҳар бириси ўйлаким жон.

Биллуриин жомлар лабрез бўлгон,
Гулобий бирла омеэ бўлгон.

Фазоси навжувони косаи зар,
Эрур бир бурж тўлгон онда ахтар.

Мусаффоу муаттар косау хон,
Таоми қути жисму қуввати жон.

Муҳайё мурғу моҳидин кабоби,
Бўлуб вофир онингдек йўқ ҳисоби.

Бериб ҳалвоси учун хублар вом,
Лабидин шаҳд, тишдин мағзи бодом.

Ҳаловий тахта-тахта софу рангин,
Бўлуб ул тахталардин қаср ширин.

Тушалган саҳнига бемислу монанд,
Нечукким хиштлар, полудан қанд.

Бўлуб лаъли парирухлар шакархо,
Топилмай оғзида лавзинага жо.

Бири лавзинани оғзига олмай,
Писанд айлаб анга кўз доғи солмай,

Кетурмиш соф тариевадин ўтру,
Сабадлар боғбонлар тулдуруб сув.

Тасаввур қилган эл ҳар неку бадни,
Қачон кўрмиш тўла сувдин сабадни.

Фулому ҳам каниз ўртада ҳар ён,
Ададсиз борча хизматга шитобон,

Парирухлар саросар ҳалқа урғон,
Ҳама заррин сарир узра ўтурғон.

Қорин тўйғунча ҳар хондин едилар,
Кўнгул комича ҳар сўздин дедилар.

Хадам аҳли кўтаргач, ўртадин хон,
Зулайхо шукр гуён, ҳийла жуён.

Узотиб макр илгин ҳар сорига,
Турунж ила пичоқ берди бориға.

Алар таъзим этиб олди қўлиға,
Бирин соғиға, бирини сўлиға.

Аларға дедиким: «Эй нозанинлар,
Жамол айвонида болонишинлар,

Мани нечун дамо-дам лаън этарсиз,
Фуломим ишқи бирла таън этарсиз.

Агар ондин кўзингиз бўлса пурнур,
Тутарсизлар мани, албатта, маъзур.

Ижозат бўлса келтургумдур они,
Бу мажлисда нечукким танга жоне».

Алар деди ҳама: «Не гуфтугӯдур,
Ки, бу иш барчамизга орзудур.

Буюр бу ерга то келсун хиромон,
Етурсун бошимиз устига домон-

Ки, бизлар доимо муштоқидурмиз,
Юзин кўрмай онинг ушшоқидурмиз.

Турунжеким қилибдурсан муҳайё,
Эрур ҳар бириси доруи сафро.

Анинг юзини кўрмай тўғрасимиз,
Бу иш яхши кўрунмас бизга онсиз.

Зулайхо дояни Юсуфга филҳол,
Мунингдек нукта бирла қилди ирсол-

Ки: «Бизлар кўб чекармиз интизоринг,
Йўлунгда тани қилмишимиз губоринг.

Хиром эт бу тараф, эй сарви озод,
Хузуринг бирла қилгил кўнглумиз шод».

Эшитмай доянинг Юсуф сўзини
Алар ичра етурмади ўзини.

Зулайхонинг ўзи бориб қошига,
Бўлуб садқа оёқидин-бошига.

Деди гирён бўлуб: «Эй нури дидам,
Таманнои дили меҳнат расидам.

Бурун уммидвор этдинг ўзунгдин,
Вале сўнг ноумид этдинг юзунгдин.

Бўлубдурман жаҳон расвоси сандин,
Бошимда таън эли ғавғоси сандин.

Агарчи йўқ қошингда эътиборим,
Йўлунгда хордур бу жисми зорим.

Вале лутф айла, сарафканда қилма,
Бори хотун аро шарманда қилма.

Дили решим намакхори лабингдур,
Намак тўкмак анга кори лабингдур.

Вафоу сидқима бўл, берма шакко,
Нигоҳ этгил доғи ҳаққи намакко».

Кўруб Юсуф анинг афсунини гарм,
Нечукким мум бўлди хотири нарм.

Зулайхо жойидин чолок турди,
Анго зийнат етурмакка қўл урди.

Муанбар зулфини овеза қилди,
Жаҳон аҳлиға мушк иси ёзилди.

Белига боғлади заррин камар ҳам,
Анга банд айлади лаълу гуҳар ҳам.

Қуюб боши узра ҳам тожи заррин,
Жавоҳир бирла топған зебу тазйин.

Тула наълайн айлаб лаълу гавҳар,
Қилиб онинг даволин риштаи зар.

Қасабдин ҳам ридо айлаб ҳамойил,
Гиреҳ ҳар торида юз жону юз дил.

Бериб илгига заррин офтоба,
Канизиди кейнида заркаш асоба.

Олиб илгига ташти нуқраи хом,
Анго андоққи соя гом бар гом.

Онингдек чобуку чолок ўлуб ул-
Ки, ҳар ким кўрса ювгой жонидин қўл.

Бўлуб ҳусни онинг имкондин афзун,
На ким йўқ ондин афзун, ондин афзун.

Чиқиб ганжинадин ул ганжи пинҳон,
Узин қилди қуёш янглиғ намоён.

Ҳама хотун очиб дийдорига кўз,
Назар солғач солиб гулзорига кўз.

Ҳама бўлди онинг ҳайрону зори.
Бориб қўлдин инону ихтиёри.

Онингдек бўлдилар шаклига ҳайрон-
Ки, қолдилар нечукким жисми бежон.

Чу ҳар бири они айлаб тамошо,
Турунжини тўғрамоқ қилди таманно.

Турунжу илгини идрок қилмай,
Кесо бошладилар илгини билмай.

Бари бармоқларин айлаб қаламлар,
Вафо лавҳи уза чекти рақамлар.

Қалам кўб тиғ ила бўлғоч муқобил,
Бўлуб ҳар бандидин шингарф нозил.

Бири айлаб кафини саҳфани сийм,
Чекиб кўб жадвали сурхи чу тақвим.

Оқиб ҳар жадвалидин селдек қон,
Бориб ўз ҳаддидин ташқари ҳар ён.

Ҳама кўрди чу бас воло гуҳардур,
Дедилар: «Демангиз они башардур,

Эмастур об ила гилдин сиришта,
Эрур Қудс авжидин келган фаришта».

Зулайхо деди. «Будур ул ягона-
Ки, ондин ман маломатга нишопа.

Мангаким етти сизлардин маломат,
Онинг ишқида эрди ул хижолат.

Тану жоним муроди билдим они,
Талаб ўз васлима ҳам қилдим они.

Ва лекин васлима ул қилмади майл,
Ҳамиша қочти мандин ўйлаким сайл.

Гар эмди қилмаса кѳмийни ҳосил,
Анго қилғумдурур зиндонни манзил-

Ки, кўрсун онда юз минг хорлиғлар,
Итурсун умрин айлаб зорлиғлар-

Ки, зиндон ичра кўнгли нарм бўлғай,
Ҳамиша суҳбатимға гарм бўлғай.

Кишиға мурғи ваҳши бўлмағай ром,
Қафасда қилмайин кўб вақт ором».

Ҳамул хотунларким кестилар қўл,
Димоғиға топиб беҳушлиғ йўл.

Аларнинг нечаси ул ерда нолон,
Тушуб Юсуф ғамига бердилар жон.

Нечаси ақлидин бегона бўлди,
Парини кўрди-ю, девона бўлди.

Улоқтилар яланг бошу яқо чок,
Сўнг асло кўрмадилар рўи идрок.

Нечаси сўнг яна ҳушиға келди,
Ва лекин ишқ утиға ёқилди.

Зулайходек қадаҳошоми Юсуф,
Туну кун бўлди масти жоми Юсуф.

Эди Юсуф жамоли бодаи ноб.
Ҳама ҳолиға лойиқ бўлди сероб.

Бири махмуру, бири маст бўлди,
Бири пиндор қайдидин қутулди.

Бириси берди жон кўргач жамолин,
Бириси бўлди лол айлаб хаёлин.

Нечук ул кимса жондин баҳра олғай-
Ки, гар ул бодадин бебаҳра бўлғай.

МИСР ХОТУНЛАРИ ЮСУФ ЖАМОЛИН МУШОҲИДА
ҚИЛГОНДИН СЎНГ, ЗУЛАЙХОНИ МАЪЗУР ТУТГОНЛАРИ
ВА ЮСУФНИНГ ЗУЛАЙХОГА ИҚИЕД ҚИЛМОҚИГА
ДАЛОЛАТ КУРГУЗГОНИ ВА ЗИНДСИ БИЛА ХАВФ
БЕРГОНЛАРИ

Чу толиб бўлса ҳар колоға бисёр,
Бўлур афзун анго майли харидор.

Чу бир ошиқ эса бир ёр зори,
Бўлур ишқ ичра ошиқнинг қарори.

Кўнгулдин оташи ишқи бош урғай,
Муқобил ўзгани ногоҳ кўргай.

Ҳама кўрганда бўлғайлар гунгу лол,
Эрур Юсуф юзиға шоҳиди ҳол.

Зулайхони кўб ўлди сўзи ондин,
Ҳазин жониға шавқи рўзи ондин.

Оларғаким кўрур Юсуфни ногоҳ,
Қўлин кестилар ўздин бўлмай огоҳ.

Деди: «Ишқида мен машҳурдурман,
Маломатни қўюнг, маъзурдурман.

Манго лутф айлабон ёрим бу кунлар,
Бу иш ичра мададкорим бўлинглар».

Ҳама расми муҳаббат соз айлаб,
Дедилар маъзурат оғоз айлаб,

Ки: «Юсуф хисрави иқлими жондур,
Ҳамул иқлим аро ҳукми равондур.

Киши гар қилса дийдориға оҳанг,
Берур кўнглин агарчи бўлса ҳам санг.

Ғами гар мояи ранжурликдур.
Жамоли ҳужжати маъзурликдур.

Фалак остида бўлмас кимса пайдо-
Ки, бўлмас юзини кўрганда шайдо.

Бўлубсен ошиқи, йўқтур маломат,
Бу савдо ичра чекмассен гаромат.

Фалакким сайр этар атрофи олам,
Кўрубдур бу сифат маъшуқани кам.

Тош ўлса меҳри бирла нарм бўлгай,
Ким этмас меҳр анго, бешарм бўлгай».

Сўнг онда буруб Юсуф сори юз,
Насиҳат бирла оғоз эттилар сўз.

Анго дедилар: «Эй умри кироми,
Шакаргуфторлар ширин каломи,

Эрур жуфт ушбу гулшанда гулу хор,
Гули беҳор сандек қилмас изҳор.

Бу дарёдаки чарх анго садафдур,
Танингдин тўрт гавҳарга шарафдур.

Агарчи асру олий келди моянг
Ва лекин тутғил андак паст поянг.

Зулайхо жисмидур йўлунг аро хок,
Етур ул хокга домонинг, эй пок.

Санго не камлик ўлгай гоҳ-гоҳе,
Анга қилсанг висолингдин мубоҳе.

Замоне кўнгли дардиға даво қил,
Қилиб раҳм ҳожатин онинг раво қил.

Сенинг гар ҳожатинг бўлса худоға,
Етур муҳтожларни муддаоға.

Кўруб раҳм ила дарду меҳнатини,
Фаромуш этма ҳаққи хизматини.

Ниёзиға назар қил, қилма кўб ноз,
Хузур қил ондин, эй нахли сарафроз.

Ки, чун саркашлик ўлмишдур санго кор,
Кетурмас ушбу иш жуз пастлик ёр.

Ағар ишқингни ул тарк этса дарҳол,
Сани айлар жафоси хайли помол.

Ҳазар қилғилки, музтар бўлса чун дўст,
Қилиб кин дўст жисмидин сўяр пўст.

Чу лабдин ўтса бир сели хатарманд,
Оёқ остиға солғай бўлса фарзанд.

Қилур таҳдид айлаб ҳибси зиндон,
На зиндонким, мақоми коҳиши жон.

Нечукким гўри золим тирау танг.
Қочар ондин тириклар неча фарсанг.

Булур зиққун нафас ким кирса онда,
Қарору сабри қолмас жисму жонда.

Очуқдур не эшик онда, не равзан,
Анга кун бўлмай асло партавафкан.

Ҳавоси моябахши ҳар вабодур,
Ери ҳам киштизори пур балодур.

Дари навмидлик қуфли била банд,
Ичи дузах газабгоҳиға монанд.

Қоронғу ўйлаким, қорураи қир,
Матои сокинидур ғулу занжир.

Аларға йўқ турур асло суву, нон,
Худойи жошидиндур барча тўйгон.

Муваккал онда неча сахтрўлар.
Мужовир онда неча талхгўлар.

Қошида чинлар истаб эл азобин.
Киши билмас азобининг ҳисобин.

Уруб оламға ўт хўйи аларнинг,
Қародур дуддек рўйи аларнинг.

Нечук лойиқ сенингдек дилрабоға,
Кириб бўлмоқ ҳамул меҳнатсароға.

Худо ҳаққиқи, ўз жонингга раҳм эт,
Анинг мақсудини бер, коминга ет.

На амр этса, ўзунгни айла таслим
Ўтур вақтингни хуш, беваҳму бебим.

Малул улсанг гар онинг суҳбатидин,
Висоли базми айшу ишратидин,

Келиб бизлар била дамсоз бўлғил,
Ниҳони ҳамдаму ҳамроз бўлғил.

Ки, бизлар ҳам малоҳат конидурмиз,
Жамол авжи маҳи тобонидурмиз.

Гар очсоқ биз доғи лаъли шакархо,
Хижолатдин лабин боғлар Зулайхо.

Чу биз ҳар ерда фош этсак малоҳат,
Зулайхоға на қадр улғай, на қиммат».

Чу Юсуф кўрдиким барча фусунгар,
Зулайхоға эрурлар ёру ёвар.

Малул улди аларнинг сўзларидин,
Эвурди юз аларнинг юзларидин...

Кўтарди қўл қилиб ҳақға муножот-
Ки: «Эй ҳожатравои аҳли ҳожот...

Тиларман неча йил зиндонда бўлсам-
Ки, бир дам бу балолардин қутулсам.

Кўнгул кўзин қилур ушбу назар кўр,
Ҳам айлар қурбатингдин жонни маҳжур.

Агар сен бу сифат маккоралардин,
Залолат даштида оворалардин

Карам бирла қилиб ҳолимға парвой,
Мани қутқармасанг ҳолимға юз вой».

Чу зиндон истади Юсуф худодин,
Насиби бўлди зиндон ул дуодин.

Агар фазлингдин ўлса офиятхоҳ,
Қазо зиндон сари бермас эди роҳ.

Булуб фориғ аларнинг суҳбатидин,
Қутулғай эрди зиндон меҳнатидин.

МИСР ХОТУНЛАРИ ЮСУФИНИ ЗИНДОНГА ЙИБОРМАККА
ЗУЛАЙХОНИ ТАХРИС ҚИЛГОНЛАРИ, ЗУЛАЙХО
ОЛАРНИНГ ФАРМОНИН ҚАБУЛ ЭТГОНИ

Чу ул маккоралар афсунлариға,
Каломи зишту номавзунлариға —

Даме бўлмади Юсуф кунгли мойил,
Юзи ҳам юзлари бирла муқобил.

Булуб барча юзи меҳрига хуффош,
Висолидин қилиб навмидлик фош.

Зулайхони бўлурға кинаангез,
Жафоси утини қилмоқға ҳам тез.

Анго дедилар: «Эй мискини мазлум,
Биров йуқ сен киби оламда маҳрум.

Чу Юсуфдек агар йуқ ҳурзоде,
Вале сандек йуқ ондин номуроде.

Биз айлаб банд расмини намоён,
Қатиг суз била қилдуқ тилни суҳон.

Вале суд этмас анинг оҳаниға,
Урор юз ул қатиг юзлик фаниға.

Анго зиндонни қилғил кўрадек гарм-
Ки, ул кўрада бўлғай оҳани нарм.

Чу бўлса нарм ўтда табъи фўлод,
Ясар ҳар неки истар ондин устод.

Анго то қилмасанг зиндонни манзил,
Муродинг ондин ўлмас ҳеч ҳосил».

Зулайхо чун алар сүзин эшитти,
Бисол уммидини зиндондин этти.

Тилаб ўз роҳати учун анго ранж,
Ўтурмоқ истади вайронага ганж.

Бу ошиқ ишқининг йўқтур камоли,
Ўзининг комидур фикру хаёли.

Тилар ёрини ўзига туфайли,
Булур ноком они қилмоққа майли.

Даме қилмоқ учун нафсини хуррам,
Раво маъшуқи жониға кўрар ғам.

Зулайхо деди ҳар тун қиссасини,
Азиз оллида кўнгли ғуссасини-

Ки: «Бу қулдин баче бадном ўлубман,
Ажаб расвои хосу ом ўлубман.

Ҳама бу сўзда бўлмишлар мувофик-
Ки, ман бўлмишман ушбу қулга ошиқ.

Бу майдон ичра субҳу шом бори,
Бўлубман ман унинг ўқи шиори.

Ўқи онинг манго андоқ етибдур-
Ки, бир пайкон уза пайкон отибдур.

Ичиб ишқи шаробин гоҳу бегоҳ,
Даме эрмасман ўз ҳолимдин огоҳ.

Тиларман дафъ қилсам бу гумонни,
Қилиб зиндон асири ул жувонни.

Қилиб изҳор ажзу номуроди,
Бори шаҳр ичра қилдурсам муноди.

Ки, будур ул сифат қулнинг сазоси-
Ки, бор хўжасиға ширкат ҳавоси.

Даме фаҳм айламай қаҳридин асло,
Фирошида қилур ётмоқ таманно.

Куруб эл қилганимни қасд жонин,
Ҳама тарк айлагай нохуш гумонин».

Азиз айлаб назар андишасиға,
Солиб куз табъи донишпешасиға.

Деди: «Ман ҳам тафаккур пеша қилдим,
Бу маънода неча андеша қилдим.

Хаёлингдек хаёле топмадим ҳеч,
Мақолингдек мақоле топмадим ҳеч.

Қулунгда эмди онинг ихтиёри,
На қилмоқ истасанг, қил они бори».

Зулайхо чун бу сўз ондин эшитти,
Аён Юсуфга мундоқ ҳийла этти-

Ки: «Эй коми таним, мақсуди жоним,
Тану жоним аро тобу тавоним,

Азиз этти сани ҳукмимға маҳкум,
Эрур маҳкуми ҳоким ҳоли маълум.

Қилурман истасанг зиндонни жойинг,
Етургум истасам гардунга пойинг.

Қачонға тегрусен саркашлик этгунг,
Қаю муддатгача похушлик этгунг.

Кел эмди буйла иш изҳор қилма,
Мани ғамгин, ўзингни хор қилма.

Етур комимға комингни берурман,
Фалак авжига бошинг етурурман.

Ва гар боқмас эсанг бу можароға,
Қилурман ҳибс зиндони балоға.

Менинг олимда қилмоқ айшу ишрат,
Чекардин яхшидур зиндони меҳнат».

Тилин очиб қилиб Юсуф хитобин,
Яна аввалгидек берди жавобин.

Зулайхо чун они бемайл кўрди,
Бўлуб ошuftа қаҳр айлаб буюрди-

Ки, сарҳанглар олиб заррин либосин,
Анго кийдурдилар чиркин либосин.

Солиб нозик қўлиға банди маҳкам,
Темурдин солдилар бўйниға ғул ҳам.

Эшакка миндуруб ҳам Исоосо,
Бори кучага сурдилар саропо.

Муноди қилдилар ҳам чусту чолок-
Ки, ҳар саркаш ғуломи шўхи бебок-

Ки, майл айлаб залолат шевасиға,
Оёқ қўйса фироши хўжасиға

Уқубатлар қилиб мундоғ фаровон,
Қилурлар элтиб они банди зиндон.

Вале халқ айлабон ҳар ён тамошо,
Дедилар барча: «Хўшо сумма хўшо!

Ки, мундоқ яхшидин чиқгон ёмонлиғ,
Бу янглиғ донадин келган сомонлиғ.

Фариштадур бу нур ила сиришта,
Қачон шайтон ишин қилғай фаришта?!

Ким улса хўб, улса хўб сират,
Деди бу бобда аҳли басират-

Ки ҳар кимнинг жаҳонда рўйидир хўб,
Басе кўб рўйидин ҳам хўйидур хўб.

Ким улса зишт суратда сиришти,
Ямон рўйидин онинг хўйи зишти.

Нечукким яхшидан келмас ёмонлиғ,
Ямондин ҳам ямонлиғдин ямонлиғ.»

Чу зиндон ичра еткурдилар они,
Муваккалларга топшурдилар они.

Ҳамул дилзинда маскан қилди зиндон,
Улук тан ичра кирди гуйё жон.

Ҳама зиндон элиға жуш тушти,
Хуруши чарх тоқиға етушти.

Қадам еткурғач ул фархунда мақдам,
Ҳама бандилар улди шоду хуррам.

Оёқ банди улуб қайди иродат,
Бўюнда гуллари тавқи саодат.

Бориб хотирларидан дард ила ғам,
Ададсиз бўлди барча шоду хуррам.

Бале, борса қаён ул ҳурталъат,
Агар дўзах эса бўлғуси жаннат.

На ерда очса юз ул лоларухсор,
Агар гулхан эса бўлғуси гулзор.

Чу зиндон ичра Юсуф тутти ором,
Зулайхо қилди зиндонбонға пайғом-

Ки: «Еткурма даме Юсуфға озор,
Оёқ буйнидин ол, банд этма зинҳор.

Тани сийминидин пашминани ол,
Мулойим ҳуллалар эгни уза сол.

Муборак бошидин юв гарди зиллат,
Ҳумоюн фарқиға қуй тожи иззат.

Онинг узига айла бир махсус уй,
Ҳамул уйда ани иззат била қуй.

Муаттар айла девору дарини,
Мунаввар айла тоқу манзарини.

Ерига айлагил сундусни мафраш,
Қил истабрақдин онда тахти дилкаш».

Ҳамул уйда чу Юсуф манзил этти,
Хусули бандаликни ҳосил этти.

Анго андоқки доим эрди одат,
Ул уйда бўлди машғули ибодат.

Мақоми шукрида мардона бўлди-
Ки хотунлар кайдидин қутулди.

Жаҳонда кимсага келмай балое-
Ки, ондин етмаган бўйи атое.

Асиреким балодиндур ҳаросон,
Қилур бўйи ато душворин осон.

ЗУЛАЙХОНИНГ ЮСУФНИ ЗИНДОНҒА ИИБОРГОНИДАН
ПУЩАЙМОН ВУЛҒОНИ ВА ОНИНГ ФИРОҚИДА ФАРЕД
ВА ЗОРИ ҚИЛҒОНИ

Бу қаср ичраки бордур кўҳна бунёд,
Ажаб гофил тушубдур одамизод.

Эмастур лаҳзае неъматшунсс ул,
Ҳамиша лутфи ҳақга носипос ул.

Бу неъмат ичрадур афзун гумондин,
Вале билмас они ойрилмой ондин.

Басо ошиқ эрур ҳижрон далери,
Хаёл айлаб ўзин маъшуқ сери.

Фалак солгач анинг бошига ҳижрон,
Куяр ҳижрон ўти ичра анга жон.

Чу зиндон аҳлига ул тира зиндон,
Саросар бўлди Юсуфдин гулистон.

Зулайхоким ҳамул сарви равондин,
Уйи хуррамроқ эрди гулситондин.

Чу ул сарв ўлди зиндонга хиромон,
Анго бўлди гулистон тира зиндон.

Ҳамул зиндон аро жону дилининг —
Бўлуб ҳажр илгидин бир мушкули минг.

Нетонг бесабр бўлса ошиқи зор-
Ки, бедилдор кўргай жои дилдор.

Фароғатдин нечук осор қолғай-
Ки, бўстондин бориб гул, хор қолғай.

Синондур хор гулзор ўлса бегул,
Машаққат бўлғой анда ҳоли булбул.

Ҳамул гулсиз чу кўрди гулшанини,
Гулосо йиртди пироханини.

Чу тўлса дарду ғамдин жони ғамнок,
Не тонг гар қилса ошиқ кўксини чок-

Ки, кўксидин эшик очғай ҳамул даме
Ки, кирғай шодлиғ, ондин чиқиб ғам.

Юзин йиртар эди ул навъким гул,
Юлар эрди сочин андоқки сунбул.

Юзу сочи эди жондин нишона-
Ки, ондин қолғусидур жовидона.

Урар эрди дамо-дам кўксига санг-
Ки, қоқиб табл қилғай ҳажр ила жанг.

Агарчи хўбларнинг шоҳи эрди,
Шикаст ул жанг ичра рўй берди.

Сочиб ҳар лаҳза тупроқлар бошиға,
Эзар эрди ҳам они кўз ёшиға.

Ки, ул туфроқни бу сувдин қилур лой,
Сувағой рахнаи ҳижрон саропой.

Вале ҳажр ўти солғай рахнаи ул,
Бу лой ила суволмоқ эрди мушкул.

Тиши бирла лабини тишлар эрди.
Лаби лаъл эрди, дур — тишлар эрди.

Тилар эрди магар оқмоғой ул қон-
Ки, ичда жуш урор эрди фаровон.

Қизил юзини айлар эрди нили,
Уруб ғам илги бирла неча сили.

Ки, сурхи келди хуррам элга лойиқ,
Кабуди мотамиларға мувофиқ.

Тукуб күз ёшини юз узра ҳар дам,
Тизига элтар эрди илгини ҳам.

Ки, бу ишким қилибман ким қилибдур?
Бу заҳр ичмакни мандек ким билибдур?

Бу меҳнатхонада бир ишқпеша,
Оёқиға ўзи урмоди теша.

Қўлум бирла ўзум ўйдум кўзумни,
Қудуқға кўр ўлуб солдим ўзумни.

Узум ғам тоғини бўйнуғма олдим,
Туғанмас қайғуни бошимға солдим.

Итурдим жустужўда рўзгорим,
Кетурдим илгима охир нигорим.

Қилиб ўз жонима ўзум жафони,
Қўлумдин муфт бердим доғи они.

Бўлубдур жону кўнглум парча-пора,
Била олмон недур ҳолимға чора.

Бу янглиғ айлабон фарёди жонсўз
Шаби андуҳини айлар эди рўз.

Нигори бўйини гар топса ногоҳ,
Чекор эрди дамо-дам жонидин оҳ.

Қўлиға олибди пироҳанини-
Ки, ул қучмиш эди бир кун танини.

Қилур эрди они атри димоғи,
Билур эрди они таскини доғи.

Қўюб гоҳи яқосиға юзини,
Анго суртор эди икки кўзини-

Ки: «Ёрим буйнига будур гиребон,
Ғалат қилдим мангодур маскани жон».

Ғаҳи онинг енгига еткуруб қул,
Мукаррар айлар эрди кунда минг йул.

Қилиб ул дилрабонинг соидин ёд,
Дили ношодини айлар эди шод.

Ғаҳи айлаб кўзин домониға жой-
Ки, еткурмиш оёқин анго ул ой.

Қилиб ҳар лаҳза доманбуслиғлар,
Қилур эрди адам маъюслиғлар.

Кўруб бошидин айру афсарини,
Сочар эрди сиришки гавҳарини.

Ки: «Бу ёрим боши ҳамсоясидур,
Ҳаётим судининг сармоясидур.

Кўруб гоҳи камарни белини ёд —
Этиб йиғлар эди афғону фарёд.

Олиб қулға они изҳор этиб шавқ,
Солур эрди нечукким буйниға тавқ.

Чу заркаш ҳулласини кўрса ногоҳ,
Кўзидин ёш тўкуб тортар эди оҳ.

Оқиб домониға ашки равони,
Ювор эрди ҳамул ашк ила они.

Ағар ҳар ерда кўрса кафшини жуфт,
Анго упмак эди жонин бериб муфт.

Анго жуфт ўлмоқ истаб кўнгли ботроқ,
Эди бежуфтлиқдин тоқати тоқ.

Қилур эрди кўнгул банди дуволин,
Тўкар эрди ғамида ашки олин.

Булуру эрди малоли тоза ҳар дам,
Ғаму андуҳи беандоза ҳар дам.

Бурун дийдори қадрин билмади ул,
Етушти эмди ёниб булғали кул.

Пушаймон булди, лекин қилмади суд,
Анго ҳеч қолмади жуз сабри беҳбуд.

Вале ул сабр эта олмай на янглиғ,
Кўнгулдин меҳрини солғай на янглиғ,

Ўлум — ошиқға жонондин жудолиғ,
Хусусан, қилса тарки ошнолиғ.

Агар тушса ароға иқди суҳбат,
Азоби бекарондур сўнгра фурқат.

Вале ўртоға суҳбат ақди кирмас,
Ямондур ҳажр, аммо онча эрмас.

Ўзидин танг ўлуб тарк этти худлиқ,
Иши чун битмади кўргузди бадлиқ.

Урар эрди дару деворға бош,
Қилиб ҳаддин фузун бесабрлиқ фош.

Чиқар эрди учакка посбонвор-
Ки, ондин ташлағой ўзин нигунсор,

Таноби зулфини илгига олиб,
Бўғор эрди ўзин бўғзиға солиб.

Ҳаёти шарбатидин тарк этиб баҳр,
Тилар эрди мудом ичмак учун заҳр.

Туну кун зоҳир айлаб печ ила тоб,
Тилар эрди ўзи маргига асбоб.

Ўпуб доя дамо-дам дасту посин,
Қилур эрди бу сўз бирла дуосин-

Ки: Ёрингдин мураттаб коминг ўлсун,
Майи бирла лабо-лаб жоминг ўлсун.

Жудолиғдин онингдек тоб раҳолиғ-
Ки, ҳаргиз қилмағил ёди жудолиғ.

Тутуб ором ўзунгдин кел замоне,
Ғамингга сабру тоқат қил замоне.

Ғамингдин хотирим қон айладинг сан,
Кўзим ҳолинга гирён айладинг сан.

Эшит мандинки, бу ишда мен пир,
Шикеболиғ эрур бу ишга тадбир.

Эрур в-ар бесабрлигдин бу таб тоб,
Бу ўтинг узра тўк, кел сабрдин об.

Малолат сарсари ғар эсса ҳар гоҳ,
Ерингдин учмағил ул навъким коҳ.

Нечукким тоғ оёқинг чек этакка,
Тишингни сабр ила беркит юракка.

Сабури мояи фирўзлиғдур,
Қавироқ пояи беҳрўзлиғдур.

Сабури-раҳбари уммид бўлмиш,
Сабури — давлати жовид бўлмиш.

Садафда сабр ила ёмғур бўлур дур,
Гуҳардин сабр бирла кон бўлур пур.

Қилур сабр ила дона хўша ҳосил,
Бўлур соликка ондин тўша ҳосил.

Раҳмда сабр бирла қатраи об,
Тўқуз ойда бўлур моҳи жаҳонтоб».

Зулайхоким эди сабри рамида,
Ҳамул сўзлардин ўлди орамида.

Қилиб оҳиста сўзи иштиёқин,
Етурди сабр этокига оёқин.

Вале сабреки тутғай они ошиқ,
Насиҳат аҳли пандиға мувофиқ.

Чу носих панд дердин бўлса хомуш,
Қилур ошиқ они ул дам фаромуш.

ЗУЛАЙХОНИНГ ЮСУФ МУФОРАҚАТИДА БЕТОҚАТ
БУЛҒОНИ ВА КЕЧА ДОЯ БИЛА ҲАМРОҲ ЗИНДОНҒА
БОРҒОНИ ВА ЮСУФ ЖАМОЛИН МУШОҲАДА ҚИЛҒОНИ

Зулайхои фалакдин Юсуфи меҳр,
Булуб маҳбуси мағриб ёпти чун чеҳр.

Зулайхои фалакка ашки анжум,
Тушуб ҳар ёндин этти чеҳрани гум.

Зулайхони ғами Юсуф паришон —
Этиб чашмини қилди кавкабафшон.

Шафақға бўлди ашкидин жигар хун,
Ҳам ондин домани гардун жигаргун.

Фигону нолаи жонсуз ҳар дам,
Эди афзунроқ ўтган рӯздин ҳам.

Агар юз урса шабга рӯзи ошиқ.
Фузунроқ бўлғуси шаб сӯзи ошиқ.

Қаро ҳижронда бўлса рӯзгори,
Қаророқ этгай они шони тори.

Қароға кундуз ўлса мубталолиғ,
Кеча бўлғай қаро узра қаролиғ.

Кеча бир ҳомиладурким туғар дам,
Туғар ушшоқ учун андуҳ ила ғам.

Машимадин чу тифл этса намоён,
Сут ўрниға кўнгуллардин эмар қон.

Ким ондин бўлғусидур баҳрабардор-
Ки, онинг тифлидур бу навъ хунхор.

Зулайхо чунки тарки сабр қилди,
Мунингдек тира тун олдиға келди.

Жамоли дилбаридин ўлди маҳжур,
Шаби бемоҳ қолди, хона — бенур.

Руҳи ёр ўлмас эрса партавафкан,
Туман машъалдин ўлмас хона равшан.

Даме уйқу кўзига кирмас эрди,
Бу сўз деб йиғламоқ додини берди.

Ки: «Не эркон бу тун Юсуфга ҳолат,
Бу ақшом ким қилур оллида хизмат?»

Тўшар остига кимса бистарини,
Қўяр ким бошига болин зарини?»

Ёқар қайси киши онинг чароғин?
Упар қайси киши гулдек оёғин?»

Ётургай кимса они уйқу чоғи,
Қошида ким дегай афсона доғи?»

Ёқарму табъига зиндон ҳавоси?
Тушарму ёдиға бу бенавоси?»

Гулининг бормудур аввалғи оби?
Турубму сунбули аввалғи тоби?»

Фисурдалиғ етибдурму гулиға?
Паришонлиғ тушубму сунбулиға?»

Гулосо лаблари эрканму хандон?
Ва ё кўнгли эканму гунчадек қон?»

Бу сўзларни дебон тортар эди ун,
Ҳамул оқшомда бўлгунча ярим тун.

Ярим тун зўр айлаб дарди фурқат,
Ҳазин жонида қолмай сабру тоқат.

Тушуб ҳижрон утиға уйлаким қил,
Туруб дояға йиғлаб деди: «Турғил-

Ки, ҳамроҳ айлали оҳанги зиндон,
Кироли ул уқубатгаҳға пинҳон.

Иков бир гўша ичра ўлтуроли,
Ҳамул дилдор дийдорин кўроли.

Чу зиндон ичрадур ул гулўзорим,
Эмас зиндон, эрур ул навбаҳорим.

Агар ушшоқ кўнглин очса бўстон,
Очар лекин менинг кўнглумни зиндон».

Чу сарвосо равон бўлдию доя,
Эгарди кейнига ондоққи соя. .

Елосо сайр этиб зиндонга етти,
Талаб оҳиста зиндонбонни этти.

Эшикни очти ул топғач ишорат,
Кўрунди бас йироқ ул моҳ талъат.

Мусаллода турубдур сарви масрур,
Бўлуб хуршид янглиғ ғарқай нур.

Оёқ узра туруб гаҳ уйлаким шамъ,
Юзидин нур олиб атрофида жамъ.

Бўлуб гаҳ қад хам ондоққим маҳи нав,
Солиб рухсоридин фарш узра партав.

Гаҳи бошин уриб ер узра густох,
Нечукким тонг елидин тоза гулшоҳ.

Гаҳи расми тавозуъ айлабон фош,
Бинафша янглиғ ултуруб қуйи бош.

Бу суратлар била чун кўрди они,
Кириб бир гўшада турди ниҳени.

Бўлуб гирён, қилиб оҳиста нола.
Тукар эрди суман устига лола.

Қилиб лаълини луълуъ бирла пора,
Солур эрди дамо-дам жонга ёра-

Ки: «Эй ҳусн аҳлининг чашми чароғи,
Латофат оламининг тоза боғи.

Менинг жоним аро ўт урди ишқинг,
Вужудим сар-басар куйдурди ишқинг.

Ўтумга васл бирла урмадинг сув,
Нечук бераҳмлиқ расми эди бу.

Таним тиғи ситамдин айладинг чок,
Санга йўқтур ситам қилмоқда ҳеч бок.

Эрурсен — золиму, мазлум — ман-ман,
Эрурсен нофию, маҳрум — ман-ман.

Уларга етмишам жавру жафодин,
Илоҳий тугмағай эрдим онодин.

Агар тугсам дағи, эй кош доя,
Менинг бошимдин олғой эрди соя.

Сутидин бермағай эрди манга баҳр,
Сути ўрнига бал бергай эди заҳр».

Эди бу навъ қилу қоли бирла,
Вале Юсуф эди ўз ҳоли бирла.

Анго худ йўқ эди ондин хабар ҳеч,
Кўрунмас эрди кўзига асар ҳеч.

Чу шом ўтти, саҳар ҳангоми бўлди,
Зулайхон фалак ашки тўкулди.

Муаззинлар чекиб фарёд ҳар ён,
Гиревин кўкка чекти кўси султон.

Бўлуб иг қуйруғи бўйнига пайванд,
Фигон тортардин этти бўғзини банд.

Хурус этти фигон чекмакни оғоз,
Фалак авжи уза еткурди овоз.

Ниҳоятга Зулайхо айши етти,
Чиқиб зиндондин ўз жойига кетти.

Чу ёри то анинг зиндонда эрди,
Анга бориш-келиш бу сонда эрди.

Ғизои жони эрди ул таку пўй,
Ул ишдин ўзга ишга қилмади хўй.

Нечук айлаб киши истар гулистон-
Ки, булмиш хотири марғуби зиндон.

Кишиким булса зиндон ичра ёри,
Қачон зиндонсиз улғуси қарори.

ЗУЛАЙХОНИНГ КУНДУЗДА ҚАСРИ УСТИГА ЧИҚОНИ
ОНДИН ЗИНДОН УСТИГА НАЗОРА ҚИЛОНИ ВА ЮСУФ
МУФОРАҚАТИГА ВЕТОҚАТ БУЛУВ ИОЛАЮ ЗОР
КУРГУЗГОНИ

Эрур тун ишқ элиға пардаи роз,
Бори мажруҳ дилларға давосоз.

Куб иш битгусидур шабгир бирла-
Ки, кундуз битмагай тадбир бирла.

Ўтурди чун Зулайхо тун ғамини
Демайким тун ғамин, тун мотамини.

Келиб олдиға кундузнинг балоси,
Туман андуху меҳнат ибтилоси.

Анга не борғани зиндонға журъат,
Не зиндонсиз анга бор сабру тоқат.

Берурға лаҳзае таскин ғамиға,
Неча неъмат бериб бир маҳрамиға.

Йиборур эрди Юсуфға ниҳони-
Ки, то ўз жонибидин кургай они.

Бориб зиндонға, қайтиб келса маҳрам,
Ҳамул маҳрамға ишқ айлар эди ҳам.

Аёқиға гаҳи суртуб юзини,
Қилур эрди гаҳи бўса кўзини.

Ки, бу бир ёр рухсорин кўрубдур-
Ки, ул бир ўзни ул ён еткурубдур.

«Ўна олмон агарчи чашми ёрим,
Қўя олмон оёқиға узорим.

Упарман ҳар дам ул кўзники гоҳе,
Қилур ёрим юзи сори нигоҳе.

Қуёрман ул оёқга юзни боре-
Ки, айлар ул тараф гоҳи гузоре».

Сўрар эрди сўнг ондин ҳолин онинг,
Руҳи зебои фаррух фолин онинг-

Ки: «Ҳуснига етибдурму газанде,
Тушубдурму ишига ҳеч банде?»

Юзида йўқмудур пажмурдаликлар?
Танида йўқмудур озурдаликлар?»

Олиб борғон таомингдин едиму?
Мани нокомдин ҳеч сўз дедиму?»

Сўраб бўлғон сўнг ўлуб асру бетоб,
Чиқар эрди учакка чуст сачроб.

Учакда манзаре бор эрди марғуб-
Ки, ондин томи зиндон кўрунуб хўб,

Бориб ўлтурди ул манзарда танҳо,
Кишини ҳамдам этмас эрди асло.

Ҳазинлиғ бирла йиғлаб ғам ер эрди,
Назар зиндон сари айлаб дер эрди-

Ки: «Йўқ рухсори гулфомини кўрмак,
Манга басдур онинг томини кўрмак.

Эмон шоистан дийдори онинг,
Кўрунса бас дурур девори онинг.

Қаю уйдаки ул манзилнишиндур,
Эмас уй, равзаи хулди бариндур.

Саодатдин топиб сармоя сақфи,
Солур хуршид узра соя сақфи.

Ғами девори орқам синдурубдур-
Ки, ул анга суянмай ўлтурубдур.

Эшикидин онинг давлат сарафроз-
Ки, анда бош эгар ул мояи ноз.

Хумоюн келди онда осмони-
Ки, упгай ёр оёқин ногаҳони.

Хуш улким меҳри тиғи ошкора,
Таним заррадек этса пора-пора-

Ки, вожун тушсам онинг равзанидин,
Ерутсом кўзни моҳи равшанидин.

Қилурман туфроғидин рашк ҳар дам-
Ки, юрган чоғда ул моҳи мукаррам.

Бўлур домони гардидин муаттар,
Абиролуда зулфидин муанбар».

Маалқиссаки, атвори бу эрди,
Кечага текру гуфтори бу эрди.

Бу атвор ила жони лабга етти,
Бу гуфтор ила рўзи шабга етти.

Етушгач тун ўтуб ул ҳол ила кун,
Иш этти ул сифатким бурноғи тун.

Кечаю кундуз аҳволи бу эрди-
Ки, то ёри онинг зиндонға кирди.

Ки, то зиндон борур, не тунга чора,
Вале кун томига айлаб назора.

Онга тун-кун бу эрди кор ила бор-
Ки, манзури эди девору дийдор.

Замирин Юсуф андоқ хона қилди-
Ки, ақлу жонидин бегона қилди.

Онинг ёди аро қилди йўқ ўзни,
Жамеъи неку баддин юмди кўзни.

Канизаклар анго гар деса ҳар сўз,
Эшитмас эрдию, очмас эди кўз.

Аларға айтур эрди гоҳ-бегоҳ-
Ки: «Ман эрмон ўзимдин ҳаргиз огоҳ.

Сўз айтиб тутмангиз огоҳлиғ кўз,
Мани тебратинг аввал, сўнг денгиз сўз.

Ўзумга ул таҳаррукдин келурман,
Неким сўз десангиз, сўнгра билурман.

Ки, то кўнглум эрур дилдорға банд,
Бўлубман лолу ҳайрон кўзгу монанд.

Кишининг кўнглида ер тутса ул моҳ,
Қачон ул ўзгалардин бўлғай огоҳ.

Тағайюр топибон бир кун мизожи,
Етушти қон олурға эҳтиёжи».

Танидин қон чу ерга майл қилди,
Ер узра «Юсуфу Юсуф» ёзилди.

Анга чун дўстдин бўлмиш эди пўст-
Ки, чиқти пўстидин ҳам сурати дўст.

Хуш улким ўзидин топғай раҳолиқ.
Хам ўзидин насими ошнолиқ.

Онингдек дўст ёди бирла бўлғай-
Ки, ўзгодин демай ўздин қутулғай.

Таниға дўст кирмай ўйлаким жон,
Ўзидин бўлмағай ўзлук намоён.

На ўзлукдин қолур бўйи ва ранги,
На ўзгага бўлур сулҳию жанги.

На тожу тахтға кўнглини боғлар,
На кўксини ҳавас утиға доғлар.

Агар сўз деса айтур ёрға сўз,
Тутар барча муродин ёрдин кўз.

Ҳисоб сонига киргузмас ўзини,
Эвурмас ғайрға ҳаргиз юзини.

Юз урғай пухталиқға хомлиқдин,
Кочурғай ўзни бад фаржомлиқдин.

Ўзунгдин, Огаҳий, сен ҳам юмуб кўз,
Эвургил дарғаҳи давлат сари юз.

Билурсен гарчи йўлни яхшироқ сен,
Кўб ул дарғаҳдин эрмассен йироқ сен.

Ва лекин суст улуб боқма қадамға,
Қадам қуй давлатободи адамға.

Эдинг бегонае буду набудинг,
Бу кун ҳам ўйла бўлмоқ келди судинг.

Санга узлук била бехбуд йўқтур-
Ки, бу савдода ҳаргиз суд йўқтур.

ЮСУФНИНГ ЗИНДОН АҲЛИГА ЭҲСОНЛАРИНИНГ ШАРҲИ
ВА ПОДШОҲНИНГ МУҚАРРАБЛАРИ ТУШИН ТАЪВИР
ҚИЛҒОНИ ВА ОЛОРНИНГ ВИРИГА, МАНИ
ПОДШОҲНИНГ ЁНИДА ЁД ҚИЛ, ДЕБ ВАСИЯТ ВУЮРҒОНИ

Онодин тугса ҳар ким аҳли давлат,
Йўқ айлар давлатининг нури зулмат.

Тикан ондин гули бехор бўлғай,
Гул ондин нофай тотор бўлғай.

Саҳобосо агар еткурса мақдам,
Қуруғ кишт улғусидур сабзу хуррам.

Агар топса қудумин тоза боғе,
Булур ҳар барги гул тавсан чироғи.

Агар зиндонға кирса хурраму шод,
Қилур зиндон элини гамдин озод.

Чу зиндон аҳлиға ул тира зиндон,
Етушгач Юсуф ўлди боғи хандон.

Ҳузури бирла бўлди шод борча,
Ҳама гам бандидин озод борча.

Бўюнларга гул улди тавқи иқбол,
Оёқлар банди ҳам фархунда халхол.

Олорнинг бири гар бемор бўлса,
Асири меҳнату темор бўлса,

Бўлур эрди онинг бемордори,
Даво айлар эди дардиға бори.

Гирифториға бўлса жой агар танг,
Онинг тадбири сори айлаб оҳанг.

Очуқ юз бирла айлаб саёю кўшиш,
Берур эрди анго коми кўшойиш.

Чу ишрат бўлса бир муфлисга гар талх,
Бўлуб фоқадин онинг гурраси салх.

Олиб зардорлардин зар била сийм,
Қилур эрди онинг илгига таслим.

Кўруб туш ногаҳон бир некбахте,
Тушурса фикр гирдобига рахте,

Онинг таъбирида бўлгоч шакаррез,
Чиқор эрди ҳамул гирдобдин тез.

Ики маҳрам эди зиндонда мағмум,
Бўлуб шоҳ қурбидин маҳжуру маҳрум.

Иков Юсуф била ҳамроз эдилар,
Кеча-кундуз анго дамсоз эдилар.

Бир оқшомда кўруб ҳар бири бир туш,
Паришонлигға ондин бўлдилар туш.

Бериға туш нажоти сори мушъир,
Бериға умрининг қатъиға мухбир.

Олорга лек эди таъбири пинҳон,
Олор ондин эди асру паришон.

Иков Юсуфга тушни айлаб изҳор,
Эшиттилар жавобин улчаким бор.

Бирини дордин остилар алҳол,
Бирини шаҳ дарғаҳида топти иқбол.

Бириким бўлди озим шоҳ сори,
Саодатгоҳи иззу жоҳ сори.

Ул айлар чоғда шаҳ сори азимат,
Бу навъ этти анго Юсуф васият-

Ки: «Чун иқбол ила давлат бўлуб ёр,
Бориб шаҳ оллида топсанг агар бор.

Мани шаҳ мажлисида ёд қилғил,
Замирим бу карамдин шод қилғил.

Дегил: «Зиндонда ётмишдур ғарибе,
Етушмай шоҳ адлидин насибе.

Гунаҳсиз бўйла маҳзун қўйма они,
Раҳо қил они адл айлаб равони».

Чу ул маҳрамға етти давлати жоҳ,
Бўлуб масти майи қурби шаҳаншоҳ.

Чиқиб ёдидин андоқ ул васият-
Ки, тушмай ёдиға кўб ўтти муддат.

Етурди ваъдаси маъюслиғлар,
Бало зиндонида маҳбуслиғлар.

Бале, оники ҳақ қилса гузида,
Мақоми дўстлиғда орамида,

Юзига боғлаб онинг роҳи асбоб,
Ўзи қилғай юзига фатҳи абвоб.

Қаратмас ўзгага онинг юзини,
Эшиттурмас ҳар одамға сўзини.

Они ғайр илгидин торож қилмас,
Ўзидин ўзгага муҳтож қилмас.

Киши домониға илгин етурмас,
Ўзининг домига банд этгою бас.

МИСР ПОДШОҲИ ЮСУФНИНГ ТУШИНИНГ ТАЪВИРИ
УЧУН ТАЛАБ ҚИЛҒОНИ ВА ОНИНГ ТАЪХИР ҚИЛҒОНИ,
ТОКИМ ОНИНГ ВИЛА МИСР ХОТУНЛАРИ УРТАСИДА
УТГАН МОЖАРОНИ ТАҲҚИҚ ҚИЛҒОНЛАРИ

Басе кўб қуфлким йўқтур калиди,
Эрур банд анго очмоқлик умиди.

Чу дононинг ишига тушса ҳар печ,
Бўлуб фикру назарнинг кўшиши ҳеч.

Баногоҳ ҳеч қўл кирмай ароға,
Очилмай ҳеч тил ул можароға.

Етушгай ғайбдин анго кушойиш,
Хусул этгай кушойиш неча хоҳиш.

Чу Юсуф ҳийлалар банд этти, бузди,
Тамоми риштаи тадбирин узди.

Худодин бошқа ҳеч қолмай паноҳи-
Ки, бўлгай барча ғамда тажягоҳи.

Ўзидин кўз юмуб ўзлукдин ўтти,
Худо фазли онинг илгини тутти.

Ки, бир тун шоҳи Миср уйқуга кўзни —
Етургач, кўрди туш етти ўкузни.

Етиси ҳам семуз асру қави хўб,
Ҳар ишда бир-биридин эрди марғуб.

Яна етти ўкуз келди баробар,
Булар эрди саросар хушку лоғар.

Бурунги еттини бу етти чолок,
Едилар бир дам ичра сабзадек пок.

Яна ҳам сабзу хуррам етти хўша-
Ки, жонға қут эди-ю кўзга — тўша.

Кўкарди кейинидин етти қуруғ ҳам,
Чиқиб чирмошиб урди они барҳам.

Чу шаҳ уйқусидин тонг вақти турди,
Фаросат аҳлидин таъбир сўрди.

Ҳама деди: «Маҳол ушбу ишингдур,
Ажаб ваҳми хаёл ушбу тушингдур.

Хирад аҳлига йўқ таъбири онинг,
Бажуз эъроз йўқ тадбири онинг».

Ҳамул маҳрамки Юсуфдин хабардор —
Эди бу янглиғ этти розин изҳор-

Ки: «Зиндон ичра бир доно жувондур,
Дақойиқ ҳал қилурда хурдадондур.

Эрур моҳир қилурда тушни таъбир,
Очар ҳар тушнинг ашколини бир-бир.

Буюрсанг анга амринг еткурурмен,
Тушинг таъбирин олиб келтурурмен».

Деди шаҳ: «Нега истарсан ижозат-
Ки, йўқ аъмоға кўздин яхши неъмат.

Манга ақлу хирад кўзи эрур кўр,
Чу туш таъбиридин то бўлди маҳжур».

Бориб зиндонға маҳрам қилмай эҳмол,
Баён Юсуфға қилди тушни филҳол.

Дедиким: «Гов бирла хўша йилдур,
Бори ўз ҳолининг васфиға тилдур.

Гар ўлса хўша сабзу гов фарбеҳ,
Йилининг вусъатидиндур хабардеҳ.

Чу бўлса хўша — хушку гов — лоғар,
Эрур йил тангликидин қиссаовар.

Бурунғи етти йил ўтгунча комил,
Бўлур ёмғур кўб, кўб дона ҳосил.

Бўлур оламға мамлу нозу неъмат,
Келур сўнгра ети йил тангвусъат.

Бурунги ноз-неъмат топгай итмом,
Ҳама эл бўлғуси бесабру ором.

Тушурмас қатрае абри атое,
Кўкармас ердин асло ҳеҷ гиёҳе.

Ғанийлар ҳоли бўлғуси паришон,
Ғадолар тангликдин бергуси жон.

Бўлур ондоқ жаҳон хотида нон кам-
Ки, ҳар дам нон деб ўлгай неча одам».

Ҳамул маҳрам эшитиб ушбу сўзни,
Етурди шоҳи даргоҳиға ўзни.

Деди Юсуф сўзин, таъбирини ҳам,
Шаҳ ондин бўлди асру шоду хуррам.

Деди шаҳ: «Тур, бориб Юсуфни келтур-
Ки, ондин баҳралар жонимға еткур.

Сўз улким дўстдин келса хуш ўлгай,
Вале деса ўзи, кўб дилкаш ўлгай.

Гар ўлса ёрнинг кўрмак юзини,
На лойиқ ўзгадин сўрмоқ сўзини».

Яна Юсуф сори бўлди равона,
Етурди мужда деди: «Эй ягона,

Туруб чолок сарвосо хиром эт,
Шаҳи даврон саробўстониға ет.

Очиб бор бу узори дилкушони,
Бега бу гулдин ул бўстонсарони».

Деди: «Кўргум нечук ман ўйла шаҳни-
Ки, мандек бир ғариби бегунаҳни,

Неча йил қаҳр ила маҳбус қилди,
Карам осоридин маъюс қилди.

Манга гар деса даргоҳимға юрсун,
Бориб дегил анга аввал буюрсун.

Ки, хотунларки чун юзимни кўрди,
Бўлуб бехуд пичоқ илгига урди.

Бўлуб жамъ айласун оллида маскан,
Десун борча менинг ҳолимни равшан.

Ки, кўрмишлар озор не журми исён-
Ки, қилдилар мани маҳбуси зиндон.

Бу сир бўлсун саросар шоҳға маълум-
Ки, мандурман гунаҳдин пок мазлум.

Замиримда гунаҳ андешаси йўқ,
Хаёлимда хиёнат пешаси йўқ.

Уйида чиқмади мандин хиёнат,
Магар хизмат, магар сидқи амонат.

Чу урсам яхшироқ нақби хазоин-
Ки, бўлғаймен уйи аҳлиға хоин».

Чу маҳрамдин бу сўзни эшигиб шоҳ,
Ҳама хотунни дарҳол этти огоҳ.

Ки, шаҳ оллиға келдилар саросар,
Бўлуб барча сафоу сидқугустар.

Чу шаҳ базми аро йўл топғач ул жамъ,
Аларға шаҳ тил очти уйлаким шамъ.

Ки, Юсуфдин кўрубдурлар не нуқсон-
Ки, бадном эттилар оламда ҳар ён.

Юзидин барча эрди шоду хуррам,
Недин еткурдилар зиндон аро ғам.

Бутеким, жисмиға юк бўлғуси гул,
Солур доно на янглиғ бўйниға гул.

Гулеким ёқмас анга боди шабгир,
Оёқига нечук солғуси занжир.

Деди хотунлар: «Эй шоҳи жувонбахт,
Санга келди муборак тож ҳам тахт.

Биз асло кўрмадук Юсуфда нуқсон,
Эмас жуз поклик ондин намоён.

Жаҳон ичра анингдек йўқ шарафнок,
Эрур тухматдин ул жони жаҳон пок».

Зулайхо ҳам эди ул ерда ҳозир,
Қилиб ёлгон демакдин пок хотир.

Чекиб ишқ ичра кўб ранжу риёзат,
Чиқиб эрди кўнгулдин макру ҳиллат.

Кўнгул сидқини қилди бемадоро,
Нечукким субҳи содиқ ошкоро.

Ўзининг журмин иқрор этти мутлақ.
Аён айлаб садои ҳасҳасалҳақ.

Деди: «Юсуфнинг асло йўқ гуноҳи,
Ман онинг ишқидин қилдим табоҳи.

Чақирдим ман бурун васлимга они,
Қабул этмай, аён этти ибони.

Менинг зулмим била зиндонга тушти,
Ададсиз гам анго мендин етушти.

Гамимга бўлмади чун ҳадду ғоят,
Менинг ҳолим анго қилди сироят.

Жафое айласа ҳар кимга жофе,
Анга вожиб бўлур охир талофе.

Неча кўб қилса эҳсон шоҳ изҳор,
Эрур ондин фузун Юсуф сазовор».

Бу пинҳон сирни чун шаҳ фаҳм қилди,
Бўлур хуррам базе гулдек очилди.

Дедиким: «Тез келтурсунлар они,
Саробустонга еткурсунлар они.

Эрур лутф ичра ул гул барғи хандон,
Булур гулнинг ери бустон, на зиндон.

Эрур жон мулкида шаҳи жувонбахт,
Эмас лойиқ мақоми шаҳ бажуз тахт».

Юсуфнинг зиндондан чиқғони ва подшоҳ ани
кироми тутғони ва азизи миср вафот қилғони ва
зулайхонинг танҳолиғ ва жудолиқға мубтало
булғони

Бу кўҳна дайр аро мундоқдур ойин-
Ки, булмас талхлиқсиз айши ширин.

Ичиб тифле раҳмда туққуз ой қон,
Чиқар охир нечукким моҳи тобон.

Булур санг ичра лаъл озурдау танг,
Топар охир қуёшдин ҳусн ила ранг.

Чу Юсуфнинг ўтуб шоми дарози,
Тулуи субҳ булди чорасози.

Эди кўҳи гарон жонига андуҳ,
Бошидин рафъ булди охир ул кўҳ.

Анга қилмоқ учун эъзозу икром,
Буюрди хайлиға шаҳи наку ном.

Ки айвони шаҳи хуршидаванг,
Фазоси эрди ҳар ён ики фарсанг.

Ики саф онда қилдилар намоён,
Етушти ҳар сафи зиндонға ҳар ён.

Неча зебо гуломи моҳталъат,
Ҳама кийган ҳарири покхилъат.

Неча чобуксувор ўлғай сипоҳи,
Бедов от узра ҳар ерга мубоҳи.

Неча хуршидпайкар хушнаволар,
Ҳама булбул киби дostonсаролар.

Ғанийлар айлабон ҳар ён назора,
Сочорға келтуруб зар бешумора.

Гадолар жумла олмоқға нисорин,
Очиб ҳар соридин жайбу канорин.

Чу Юсуф шаҳ сори бўлди равона,
Кийиб қат-қат либоси хисравона.

Миниб бир маркаб узра пой то фарқ,
Булуб зарру гуҳарға тоғдек фарқ.

Саросар таблаларда мушку анбар,
Лабо-лаб бадраларда зарру гавҳар.

Онинг бўйи уза андоқ сочилди-
Ки, термакдин гадолар ор қилди.

Чу шаҳнинг боргоҳиға етушти,
Отидин ерга иззат бирла тушти.

Тушарлар ерга пояндоз ондоқ,
Фарангу Чин қумоши бўлди туфроқ.

Олор узра хиром этти намоён,
Нечукки атлас узра моҳитобон.

Хабар тобғоч, шаҳ ондоқ бўлди хушҳол-
Ки, истиқболиға кўргузди иқбол.

Қучоғи ичра тортиб қисти маҳкам,
Нечукким сарвини шамшод хуррам.

Қошида ер бериб тахт узра филҳол,
Қилиб зоҳир навозиш сўрди аҳвол.

Бурун кўрган тушига сўрди таъбир,
Жавобин Юсуф этти хўб тақрир.

Яна сўнг ҳар тарафдан сўрди кўб сўз,
Эшитмакка жавобин тикти ҳам кўз.

Жавобини топиб матбуу дилкаш,
Бағоят бўлди ондин хотири хуш.

Деди сунграки: «Бу тушни кўрдим,
Онинг таъбирини оллингда сўрдим.

Онинг таъбирин истаб найлагаймиз?
Жаҳон халқи ғамин найлаб егаймиз?»

Деди: «Булғай хушу хуррам неча йил.
Ҳамул айёми хуррамда буюрғил-

Ки, ҳар кишварда қилсулар муноди-
Ки, жуз кишт ўлмасун элнинг муроди.

Ҳама тирноқ била хорони очсун.
Юзидин оқизиб тер дона сочсун.

Чу донадин кўкарса ҳар не хуша,
Ани эл сақласун айларга туша.

Синонларким чиқарғай хушаға тан,
Руҳи душманға бўлғуси синонзан.

Чу уйда хушани эл забт қилса,
Қачонким рўзгор қаҳт келса,

Агар ҳар кимнинг ўлса айши тира,
Бақадри ҳожат олсун ул захира.

Керак лекин ҳар ишнинг бир кафили-
Ки, бўлғай ақлу донишнинг далили.

Чу дониш бирла иш аслини билғай,
Чу билди ишни ўз жойида қилғай.

Агарчи олам ичра кўбдур одам,
Вале мандек кафилени билур кам.

Бу иш тадбирини топшур манга сен-
Ки, бўлмас кимса мавжуд уйлаким мен».

Кўруб шаҳ они мундоқ маслаҳатсоз,
Тамоми халқ аро қилди сарафроз.

Баланд этти қуёшдек иззу жоҳин,
Онинг илгига топшурди сипоҳин.

Узининг тахти узра миндуруб бот,
Онго қўйди Азизи Миср деб от.

Мақом этти чу Юсуф маснади зар,
Бори эл қўйди пой тахтига сар.

Агар айвондин этса азми майдон,
Шукуҳидин ер ўлгай эрди ларзон.

Агар ҳар сори сайр этса ирода,
Жанибаткеш эди мингдин зиёда.

Қаю кишварғаким борса сувора,
Йўқ эрди хайлига ҳадду шумора.

Чу Юсуфга худо берди бу иззат,
Етушти қадрига бу навъ рифъат.

Азизи Мисрига етти забунлиғ,
Ливои давлатиға сарнигунлиғ.

Кетурмай кўнгли тоқат бу халалға,
Тани бўлди ҳадаф тири ажалға.

Зулайхони босиб андуҳ ила ғам,
Қадин Юсуф фироқи айлади хам.

Азиз ила на бўлди уйи обод,
На Юсуфнинг ғамидин кўнгли озод.

Фалакким меҳри камдур, кини — бисёр,
Бу ҳирмонхонада будур анга кор.

Бировни меҳрдек ғардунга олур,
Бировни соядек туфроқға солур.

Хушо улким, билиб бу корин онинг,
Назарга илмай атворин онинг.

На идбори етургай кўнглига ғам,
На иқболидин ўлгай жони хуррам.

АЗИЗИ МИСР ВАФОТИДИН СУНГ ЗУЛАЙХОНИНГ ШАРХИ
ҲОЛИ ВА ЮСУФНИНГ МУҲАББАТИ АНГА ИСТИЛО ВА
ҒАЛАБА ҚИЛҒОНИНИНГ БАЁНИ ВА ФИРОҚ МЕХНАТИҒА
ИБТИЛОСИНИНГ БАЁНИ

Кишиким ёрдин ношод бўлғай,
Ёмону яхшидин озод бўлғай.

Етушмас ўзга бир ғам хотирига,
Ва ё ҳар шодлиғ ҳам хотирига.

Агар бўлса жаҳон дарёи андўҳ,
Чиқорса ғусса мавжин уйлаким кўҳ.

Замоне топмас ондин домани нам,
Ғамиким бор ўзида истамас кам.

Агар тузса тараб жашни замона,
Муяссар бўлса айши жовидона.

Ҳамул жашни тарабни кўзга илмас,
Кам айларга ғамини майл қилмас.

Зулайхо эрди мурғи меҳнатоҳанг,
Анга даҳр ошёни мурғдек танг.

Ҳамул кунларки давлат ёри эрди,
Уйи тўё Эрам гулзори эрди.

Азиз эрди бошига соягустар,
Ўзи эрди ниҳоли сояпарвар.

Ҳама асбоби ишрат жамъ эрди,
Юзи равшан нечукким шамъ эрди.

Ғами Юсуф тутуб жонини маҳкам-
Ки, ондин бўлмас эрди айру бир дам.

Азиз этти адам сори чу оҳанг,
Кетиб асбоби давлат бўлди дилтанг.

Хаёли Юсуф онинг ёри эрди,
Аниси хотири афгори эрди.

Кириб ҳажрида бир вайрона ичра,
Демай вайрона, меҳнатхона ичра.

Кеча-кундуз эди бехурду бехоб,
Дер эрди уз-узига буйла йиглоб:

«Хуш ул кунларки бахт улуб мададкор,
Бир уй ичра манга ҳамдам эди ёр.

Тамошон жамолига очиб кўз,
Куяр эрдим юзин ҳар кун аро юз.

Чу ул давлатдин этти бахт маҳрум,
Солиб зиндонга они зору мазлум.

Куяр эрдим ниҳон зиндон сори гом,
Тамошо айлар эрдим они ҳар шом.

Солиб ҳар дам мақоми томига кўз,
Ғамимга айлар эрдим чора кундуз.

Булардин ушбу кун маҳжур улубман,
Бу ғам бирла базе ранжур улубман.

Тулуб кунглум аро фикру хаёли,
Эмон ондин замоне ҳеч холи.

Хаёлидур менинг жисмим аро жон-
Ки, ул борса тириклик эрмас имкон».

Бу сўзларни дебон тортар эди оҳ,
Куяр эрди ул ўтга меҳр ила моҳ.

Чиқиб оҳи масаллик дуди оҳи,
Боши узра эди чатри синоҳи.

Агар етса ҳаводис офтоби,
Ҳамул эрди паноҳию ниқоби.

Дема чатр, оҳи ўқи бўлса паррон,
Булур эрди ҳамул гардунга қалқон.

Ҳамул ўтга гар ул бўлмаса монё,
Фалак сандуқин айлар эрди зоеъ.

Қилиб бесабрлиқлар фош ҳар дам,
Тукар эрди кўзидин ёш ҳар дам.

Чидай олмай кўнгул тобу табиға,
Кўзи сув оқизур эрди лабиға.

Ҳамул хунобадин юз ювмай асло,
Анго ул сурхрулиқ берди гўё.

Чу рухсориға айлаб они ғоза,
Муҳаббат расмин айлар эрди тоза.

Гаҳи тирноғ ила йиртор эди юз,
Сочиб қонини андоқким ики кўз.

Деди ҳар бириси сурхи давоти,
Ғамидин ёзғоли хатти нажоти.

Харош айлаб гаҳи кўксини ҳар ён,
Тарош андин қилиб жуз нақши жонон.

Тизи устига ҳар лаҳза уруб қўл,
Суманга ранги нилуфар бериб ул.

Ки, яъни дўст меҳри дархуриман,
Ғар ул хуршид эса, нилуфариман.

Чу бўлса офтоби ховари ёр,
Манга йўқ нилуфарликдин қави кор.

Санубардек уруб ўз кўксига мушт,
Нечукким қанд чайнар эрди ангушт.

Кафиким ҳар нигор эрди анга ор,
Қилур эрди нигор ангушти инкор.

Қизил бармоқларини хома айлаб,
Кафи кофургунини нома айлаб.

Езиб ул нома узра ҳарфи гамни,
Анга чекмас эди ўзга рақамни.

Неча йиллар оннинг ҳоли бу эрди,
Ҳама афъоли, ақволи бу эрди.

Йигитлик айлади ондин жудолиғ,
Сочида қолмади асло қаролиғ.

Кечасига етушти субҳидин нур,
Ега бошлади мушки узра кофур.

Қочиб зоғ, отилиб тақдирдин тир,
Бўлур жойи аро бум ошёнгир.

Бу боғ ичра эмас ҳеч кимга маълум-
Ки, зоғ уйига киргай бу сифат бум.

Қаросин ювди чун ашк иттифоқи,
Оқарди кўзининг бошдин-оёқи.

Нишот айёмида андоқки ойин,
Қаро кийди анго чашми жаҳонбин.

Анго чун солди мотам жаври офоқ.
Недин кийди қаросин ташлабон оқ.

Магар ҳинд аҳлидин эрди намуна-
Ки, бўлгай иш аларга бозгуна.

Юзига ҳар тараф тушти неча чин,
Шикан топгай нечукким барги насрин.

Киши бу баҳр ичра бермади ёд-
Ки, тушгай сувға чин то эсмайин бод.

Вале бор ўлсуну ё бўлмасун ҳеч,
Сувдек юзига тўлди чин ила печ.

Қади ҳам бўлди бори ишқдин ҳам,
Боши бўлди оёқи бирла ҳамдам.

Бўлубон ҳалқа янглиғ бесару по,
Висол уйи қошида қолди танҳо.

Боши тушти қуйи, қадди бўлиб ҳам,
Магар йўқ қилгонин истар дамо-дам.

Ҳамул вайронда бўлуб кўб маҳу сол,
Сару пойида не афсар, не халкол.

Тани узра не қолиб хилъати зар,
Қулоқида не лаълу дурру гавҳар.

Не буйнида қолиб тавқи мурассаъ,
Не рухсори уза зарбафт бурқаъ.

Тани зебосиға туфроқ ниҳолин,
Узори нозикиға тош болин.

Танина меҳри Юсуф бирла туфроқ,
Сарири ҳулладин кӯб эрди хушроқ.

Юзи остида Юсуф ёдидин тош,
Ҳариросо қилиб юмшоқлиғ фош.

Бу янглиғ дарду ранжу меҳнат ичра,
Мунунгдек интиҳосиз кулфат ичра.

Эди Юсуф онинг вирди забони,
Танининг қуввати, ороми жони.

Ҳамул кунлардаким эрди зари кӯб,
Тула юз ганж, дурру гавҳари кӯб.

Ҳар одам қилса Юсуфдин ҳикоят,
Оёқиға сочиб зар бениҳоят.

Солиб оғзиға онинг гавҳару дур,
Қилур эрди гуҳардин ҳуққадек пур.

Атоу бахшиш айлаб буйла пайваст,
Бори аҳволидин бўлди тихидаст.

Куҳан шол эгнига кийди саропо,
Камар қилди белига лифи хурмо.

Хабаргӯлар қошида келмадилар,
Нигоридин ҳикоят қилмадилар.

Эшитмай кетти Юсуфдин ҳикоят,
Тану жонидин онинг қуту қувват.

Тилаб ул қутни топмоқни яно ҳам,
Бир уй қилмоқға қасд этти бино ҳам.

Они қилгой бино Юсуф йўлида-
Ки, то топгай наво Юсуф йўлида.

Агар ул йўлдин ўтса гоҳ-гоҳи,
Онго қут ўлгай озори сипоҳи.

Зиҳи бечораким, қолмай қарори,
Қўлидин борди барча ихтиёри.

Висоли ёридин топиб жудолиқ.
Кўруб базму тарабдин бенаволиқ.

Нигоридин етушмай қуввати ком,
Диёри пайкидин ҳам қути пайғом.

Гаҳи елга дебон рози ниҳонин,
Гаҳи қушдин тилар ёри нишонин.

Агар ҳар йўлда кўрса раҳгузоре,
Юзиға бўлса гурбатдин губоре.

Оёқин ўпкою ювгай губорин,
Сўрагай йиғлаб ондин шаҳриёрин.

Ва гар бир шоҳ анга етса сувора,
Қила олмас эса они назора,

Булуру хуррам кўруб ҳам гарди роҳин,
Эшитиб ҳам ҳаё-ҳуйи сипоҳин.

ЗУЛАЙХОНИНГ ЮСУФ ЙЎЛИ БОШИҒА КЕЛИБ НАЙДИН
УИ ВИНО ҚИЛҒОНИ ВА АНИНГ СИПОҲ БИЛА ЎТКОНИ
ОВОЗАСИДИН ХУРСАНД БЎЛҒОНИ

Зулайхо истади бир уй муҳайё
Қилиб, Юсуф йўлида айлагай жо.

Они най уйга қилдилар ҳавола,
Тўла андоқки мусиқор нола.

Агар ҳижрондин этса нола оғоз,
Чиқор эрди жудо ҳар найдин овоз.

Чу оҳининг ўти чиқса паё-пай,
Ёнар эрди ҳамул ўт бирла ҳар най.

Ёнар эрди ҳамул уй ичра хаста,
Бўлуб аъзоси най янглиғ шикаста.

Вале чун ишқдин эрди асарлик.
Анго ҳар най эди гўё шакарлик.

Чу Юсуфда бор эрди девзоде,
Сипеҳр андозае, сарсар ниҳоде.

Таковар аблақе андоқки гардун,
Қароу оқи тун-кундек ҳумоюн.

Саро-сар нури зулматдин нишона,
Баробар тун била кундек дугона.

Гиреҳ тушмиш сурайёға думидин,
Шиканлар бадр фарқига сумидин.

Эди ҳар бир суми лаъли заррин,
Ҳилол икки вале заррин, сиймин.

Чу ҳар сум сайри санги хора айлаб,
Янги ойдин аён сайёра айлаб.

Чу тушса наъли айларди таку дав,
Ёпушиб кўкка ондоқким маҳи нав.

Гар ўлса гарбдин майдони то шарқ,
Утуб бир сакраганда ўйлаким барқ.

Агар гарди ўзин қилмаса соқин,
Ётушмак сарсар эрмас эрди мумкин.

Сочар эрди ададсиз қатра тердин,
Вале кўрмас киши бир қатра ердин.

Ҳамиша эрди сарсардек равона,
Ва лекин соя солмай тозиёна.

Агар охурда ҳар шом этса ором,
Фалак айлар эди хизмат анго шом.

Камар сатлин қуёш чоҳиға солиб,
Берур эрди анга ондин сув олиб.

Кеча қилгон анинг учун муҳайё,
Самондур — қаҳқашон, дона — сурайё.

Туқуб кеча қили бирла маҳу сол,
Юмин онинг айлаб бермакка ғарбол.

Эди жавзо онинг зини мисоли,
Рикоби — ийднинг тобон ҳилоли.

Рикобиға етурса Юсуф ар пой,
Қамар тутгай эди жавзо уза жой.

Чу Юсуф остида чекса саҳил ул,
Садо еткургай эрди мил-мил ул.

Етушса ҳар қачон онинг саҳили,
Халойиқнинг эди кўси раҳили.

Келур эрди шитоб айлаб саросар,
Ҳамул шаҳ хидматиға хайли лашкар.

Зулайхо ҳам эшитур эрди они,
Чиқар эрди маконидин равони.

Турар эрди бориб Юсуф йўлида,
Халсийқ ҳам бориб соғу сўлида.

Чу Юсуфсиз етушса фавж хайли,
Қилур эрди сабийлар танз майли.

Ки: «Йўлдин келди Юсуф инак-инак!
Очиб рухсорини берайбу бешак!»

Зулайхо дер эди тортиб фиғонин.
«Буларда топмағум Юсуф нишонин.

Фузунроқ айладинг танз ила доғим-
Ки, Юсуф бўйини топмас димоғим».

Чу Юсуф етса эрди ногаҳони,
Ҳамул ёшлар келиб алдарға они.

Дер эрдилар-ки: «Юсуфдин хабар йўқ.
Қудумидин бу йўлда ҳеч асар йўқ».

Дер эрди: «Тапз қилмоқға юз урманг,
Қудуми дүстни мадин яшурманг.

Бутеким шоҳи мулки жоним ўлғай,
Қудумида қачон пинҳоним ўлғай».

Насими боғи жонни тоза айлар,
На ёлғуз жон, жаҳонни тоза айлар.

Чу жонга тозалиқ ҳамроҳ бўлғай,
Бил ондин тоза ёр огоҳ бўлғай.

Эшитса ул балолар хоки поси,
Йироқ-йироқ улунг-улунг садоси.

Дер эрди: «Ман неча йилдур йироқман,
Балои ҳажри ўтиға ўчоқман.

Ёнарға ўтға эмди тоқатим йўқ,
Чидарға эмди асло қуватим йўқ.

Қачонга тегруман маҳжур ўлурмен,
Ғами ҳажр ўтиға маҳрур ўлурмен».

Бу сўзни деб йиқилур эрди беҳуш,
Ўзин айлар эди маҳву фаромуш.

Туруб сунгра ҳазину беҳудона,
Булур эрди қамиш уйга равона.

Чекиб ўтлуғ нафас маҳзуну ношод,
Қамишлардин чиқорур эрди фарёд.

Утар эрди бу янглиғ рўзгори,
Йуқ эрди мундин ўзга кору бори.

зулайхонинг юсуф иули вошин тутув илтифот
топмоғони, ондин сунг уйига келиб, вутни
синдургони, вас яна йул вошиға келиб илтифот
топғони

Қила олмас ошиқ даме қаноат,
Булур ҳирси фузун соат-басоат.

Ики дам айламас бир ерда ором,
Қуяр ҳар дам талабда юқори гом.

Чу топса бўйи гул, кўрмак тилар ул,
Агар кўрса, узотур тергали қул.

Зулайхо истади йўлда утурмоқ,
Сўнг ондин истади дийдор кўрмоқ.

Бориб бут оллида қўйди бошини,
Тукуб ҳар сори йиғлаб кўз ёшини.

Деди: «Эй қиблаи жоним жамолинг,
Ибодатда бошимдур поймолинг.

Санга бир умрдур қилғум ибодат,
Манга қил ушбу кун раҳму иноят.

Мани бу навъ қўйма зору расво,
Боқиб ҳолимға қил, кўзумни бино.

Булурмен тобакай маҳруми дийдор,
Кўзумни оч, кўрай то чеҳраи ёр.

Агар ҳар ердаким бўлса мақомим,
Эрур Юсуф менинг мақсуди комим.

Қила олсанг, бу комимни раво қил,
Неким қилмоқ тиларсен, сўнг ўзинг бил.

Мани кўб қўймағил бадбахтликда,
Мунингдек меҳнати жонсахтликда.

Сабур ўлмоқ манга энди йироқдур
Бу умримдин ўлум ҳам яхшироқдур».

Добон бу сўзни бўлуб тоқати тоқ.
Сочар эрди қотиг бошиға туфроқ.

Тонг отиб ёруғоч олам фазоси,
Етушти аблақи Юсуф садоси.

Зулайхо борибон тўсти йўлини,
Кўтарди кук сори икки қўлини.

Нечукким додхоҳлар дод қилди,
Куюб жону дили фарёд қилди.

Етушгач Юсуф андоқ булди ғавғо-
Ки, чиқти ҳар сори кукка алоло.

Хужум айлаб улус ул навъ ҳар ён-
Ки, гӯё рӯзи ҳашр ўлди намоен.

Ҳамул ғавғо аро қолиб Зулайхо,
Бир одам боқмади ҳолиға асло.

Бўлуб навмидликдан пора кўнгли,
Муроди кўйидин овора кўнгли.

Етиб юз дарду ғам жону танига,
Ўлум ҳолида келди масканиға.

Кетурди олдиға сангин санамни,
Хитобига бу янглиғ очти фамни-

Ки: «Эй санги сабуи изву жоҳим,
Қаён юрсам сен улғунг санги роҳим.

Санинг олдингда токим сажда қилдим,
Мазаллат туфроғи узра йиқилдим.

Чу сендин истадим оламда то ком,
Эрурман хастаю маҳруму ноком

Чу сенсен тош, тошни синдурурман,
Санга беқадрилиғлар еткурурман».

Бу сўздин сўнгра олиб санги хора,
Ҳамул тош бутни қилди пора-пора.

Чу ул синдурди бутни чусту чолок,
Дуруст ўлди иши беваҳму бебок...

Яна қайтиб чу Юсуф йўлға кирди,
Зулайхо тортиб афғонлар дер эрди-

Ки: «Шаҳ улдурки, шаҳни қилди банда,
Ниёзу ажзи бирла сарфиканда.

Куруб бир бандани мискину муҳтож,
Бошига қилди шаҳлиқ афсарин тож».

Бу янглиғ сўзни чун Юсуф эшитти,
Шукуҳи ҳайбатидин ҳуши кетти.

Деди соҳибга: «Ул тасбиҳхонни-
Ки, мандин олди тобу ҳам тавонни.

Бориб ҳоло манинг ёнимга келтур,
Мақоми хилватимга тез еткур-

Ки, онинг борча аҳволин сўрарман,
Бори идбори иқболин сўрарман-

Ки, чун тасбиҳ ила ташвир қилди,
Эшитган-уқ манга таъсир қилди.

Агар бир дард анго бўлмаса дилгир,
Қачон улғай сүзидин мунча таъсир.

Хушо, шоҳеки бўлғай жони огоҳ,
Агар мазлум чекса сидқ ила оҳ.

В-агар минг чекса афгон аҳли тазвир,
Замоне айламас кўнглига таъсир.

На ондоқким салотини замона-
Ки, ризқ олмоқга истарлар баҳона.

Агар бир волим айлаб зулму бедод,
Кетурса бир дирам ондин бўлуб шод.

Олиб зар кўнглин онинг овлағайлар,
Тазаллум қилса ҳар ким қовлағайлар».

ЗУЛАЙХОНИНГ ЮСУФ ХИЛВАТХОНАСИГА КЕЛГЕНИ
ВА ОНИНГ ДУОСИ ВИЛА ВИЛОЛИГ ВА ЖАМОИ
ВА ЖУВОНЛИГ ТОПГЕНИ

Яна не истагай оламда ошиқ-
Ки, фаҳм этгай они маъшуқи содиқ.

Замири хилватида бор топғай,
Ўзи меҳрига меҳрин ёр топғай.

Онинг оллида дегай ултуруб-роэ,
Анга дегай неким деса кубу-оэ.

Чу Юсуф аблақин уй сори сурди,
Тушуб хилватгаҳи ичра утурди.

Ҳамул соҳиб эшикдин кирди ногоҳ,
Деди: «Эй соҳиби мулку иззу жоҳ.

Етушти даргаҳингга ул куҳан зол-
Ки, йўлингни тутуб арз этти аҳвол.

Манга амр айламиш эрдинг равони-
Ки, ҳамроҳ айлабон келтургил они».

Деди Юсуф: «Анинг комин раво қил,
Агар ҳар дарди бор эрса даво қил».

Деди: «Ул эрмас ондоқ пастҳиммат-
Ки, қилгай ул манга изҳори ҳожат».

Деди: «Де, ичкари кирсун ҳамул зол,
Узи дил хоҳишича арз этсун аҳвол».

Анго чун ушбу рухсат даст берди,
Булуб раққос хилват ичра кирди.

Очилгон гул масаллиқ бўлди хандон,
Кулуб қилди дуо беҳадду бесон.

Онинг ул кулгусин Юсуф чу кўрди,
Таажжуб кўргузуб отини сўрди.

Деди: «Мен ул парии нозпарвар,
Ки, тутдим ман сани аввалда дилбар.

Сани олдим бериб сийму заримни,
На сийму зарки, ганжу гавҳаримни.

Йигитликни ғамингда ўткариб ман,
Етибман ушбу ҳолатга қолиб ман.

Чу давлат шоҳидин қилдинг, ҳамоғуш,
Мани қилдинг замирингдин фаромўш».

Чу Юсуф кўрди, ким эрконни билди,
Анга айлаб тараҳҳум гиря қилди.

Дедиким: «Эй Зулайхо недурур ҳол,
Ки, булмишсен бaсе пажмурда аҳвол».

Зулайхо ушбу сўзниким эшитти,
Ўзидин кетти тарки ҳуш этти.

Яна қайтиб узига чунки келди,
Анга Юсуф калом изҳор қилди.

Дедиким: — Қайдадур ҳусну жамолинг?
Деди: — Кетти тилаб базми висолинг.

Деди: — Ким айлади хам сарви нозинг?
Деди: — Ул бори ҳажри жонгудозинг.

Деди: — Кўзунг недин бенур бўлди?
Деди: — Сенсиз оқиб қон, кўр бўлди.

Деди: — Ганжингда қони зар била сийм?
Бошинг устида заррин тожу дайҳим?

Деди: — Ҳар ким мангаким келтуруб юз,
Санинг васфингдин изҳор этти бир сўз.

Зару сиймим анго подош қилдим,
Оёқининг фидоси бош қилдим.

Қуюб бошига бошим афсарини,
Кўтардим бошима хоки дарини.

Агарчи бўлмишам мискин, ҳайрон,
Вале кўнглумда ишқинг ганжи пинҳон.

Деди: — Недур санга бу кунда ҳожат?
Замони ҳожатинг кимга ҳаволат?

Дедиким: — Ҳожатим гар тушса жонға,
Сенинг ғайринг қабул этмон замонға.

Қасам бирла гар ўлсанг зомини сан
Дегайман ҳожатим олдингда равшан.

Йуқ эрса ҳожатимдин урмағум дам,
Утурғумдур булуб меҳнатға ҳамдам.

Они Юсуф қилурға хурраму шод.
Бу янглиғ оллида қилди қасам ёд,

Ки:— Ул халлоқи бемонанд ҳаққи,
Ҳамул шоҳи шафоатманд ҳаққи.

Бу кун бўлса санга гар ҳарна ҳожат,
Раво қилғум они гар етса қудрат.

Зулайхо деди:— Истарман жамолим,
Йигитлик вақтини, ҳусну камолим.

Яна буким кўзум ҳам бўлса бино —
Ки, қилсам боғи рухсоринг тамошо.

Кетурди оғзиға Юсуф дуони,
Равон этти лаби оби бақони.

Масиҳо муъжизин изҳор қилди,
Зулайхонинг ўлук ҳусни тирилди.

Қуруғ жўйиға сув келди саро-сар
Йигитлик боғин этти тозау тар.

Чиқиб кофуридин ҳам мушки тотор,
Аён субҳидин ўлди ҳам шаби тор.

Яна бўлди кўзи вайрони маъмур,
Анго етти янгидин шамъдек нур.

Қадидин борди билкул печ ила хам,
Яна бўлди қави ожиз тани ҳам.

Қилиб ражъат йигитлик фурсати фош,
Топиб қирқ ёшидин сўнг ўн саккиз ёш,

Фузун бўлди бурунғидин жамоли,
Яна худ етти ҳуснининг камоли.

Яна Юсуф анга дедики: — Эй ёр,
Яна бўлса муродинг айла изҳор.

Деди: — Йуқ мундин узга ҳеч муродим,
Ки, берсанг хилвати васл ичра додим.

Юзунгни айласам кундуз тамошо,
Кеча тушсам аёқингга саропо.

Қилиб куксумга ҳар дам сийми соқинг,
Упуб жон шаҳдидек ширин дудоқинг.

Яролиғ кунгума марҳам етурсам,
Узумни комронлиғ ичра курсам.

Висолинг, баҳри мавжидиң олиб нам,
Умидим боғин этсам сабзу хуррам

Чу Юсуф олди бу сўзни қулоқга,
Демай ҳеч сўз, бошин солди ошоқга.

Утурди куб бўлуб ғайб интизори,
Жавоб анго на йуқ бўлди, на оре,

Тараддуд ичра эрди асру ҳайрон —
Ки, ногаҳ Жабраил улди намоён.

Анга деди ки: «Эй шоҳи шарафнок,
Санга лутф этти мундоқ эзиди поғ —

Ки, биз курдук Зулайхонинг ниёзин,
Санинг шавқингда не сузу гудозин.

Етиб сарсар киби ул ажзи кушиш,
Карам дарёсига еткурди жушиш.

Куриб навмидлиқдин онда куб нақд,
Санга айни карамдин боғладуқ ақд.

Онинг ақдини қил сен доғи пайванд,
Ки, очилғай анга ул ақд ила банд.

Санга ҳам айни ақдидин назарлар —
Етиб куб топғасен олий гуҳарлар».

Чу фармон этти Юсуфга худованд,
Ки, ақд этгай Зулайхо бирла пайванд.

Фараҳ ондин баче кўргузди Юсуф,
Тамоми тўй расмин тузди Юсуф.

Чақирди онда мулки Миср шоҳин,
Улуғ тахт узра тузди жойгоҳин.

Муборак соату ҳангоми марғуб,
Тутуб расми Халилу дини Яъқуб.

Зулайхо суҳбатиға айлаб иқбол,
Они ўз ақдиға киргузди филҳол.

Нисорафшон анга маҳ то ба моҳи,
Дабон таҳниятин шоҳу сипоҳи.

Бўлуб Юсуф оёқ устида қойим,
Тамоми элга узр айтиб мулойим.

Зулайхони ҳам айлаб шоҳ хушҳол,
Ўзининг хилватиға қилди ирсол.

Юғуруб оллида барча парастор,
Қилиб хизматда чобукликни изҳор.

Неча қат кийдуруб покнза хилъат,
Етурди юзу қаддиға зийнат.

Чу ғавғои халойиқ топти ором,
Ҳама ўз манзилиға урдилар гом.

Аруси моҳ юздин парда олди,
Ўзининг нурини оламға солди.

Зиёафзо бўлуб анжум чароғи,
Ёруди чарх уйи бошдин оёғи.

Фалак изҳор этиб мушкин сурайё,
Жавоҳир иқдини қилди муҳайё.

Кеча шаъри жаҳонға пардан рөз
Булуб ул пардада эл розпардөз.

Ҳама маҳрам утурди хилват ичра,
Мақоми айшу базму ишрат ичра.

Зулайхо парда ичра солиб ўзни,
Дер эрди шодлиғидин ушбу сузни,

Ки: «Ёраб, тушмудур ёхуд хаёлим?
Ки, бу давлат эди амри маҳолим.

Булурманму висол уйида хандон,
Яна ё мубталои дарди ҳижрон».

Гаҳи кўб бўлғонидин шод йиғлаб,
Гаҳи ҳижронни айлаб ёд йиғлаб.

Гаҳи дер эрди, эрмас манга бовар,
Ки, бўлғай бахт мундоқ ёру ёвар.

Гаҳи дер эрди лутфи дўстдур ом,
Нетонг гар истаса бермак манга ком»,

Замирида эди мундоқ кашокаш,
Гаҳи хуш эрди кўнгли, гоҳ нохуш-

Ки, кирди ичкари ногоҳ Юсуф,
Юзин очиб нечукким моҳ Юсуф.

Зулайхо чун анго солди кўзини,
Тамошосида маҳв этти ўзини.

Онингдек волау беҳуд йиқилди-
Ки, гўёким тани жон тарки қилди.

Қуруб Юсуф анинг бу навъ ҳолин,
Замири сидқию ишқи камолин.

Танига жой қилди тахти заррин,
Бошига сийнасини қилди болин.

Етурди бӯе, ҳушига кетурди,
Яна аввалги ҳолига етурди.

Кўзин очиб юзин қилди тамошо,
Они ҳаддин фузунроқ кўрди зебо.

Нечукким ҳур эрур матбуу мақбул,
Жамоли зебидин машшота маъзул.

Кўзи чун топти кўрмакдин қарорин,
Замири истади бўсу канорин.

Лаб ила упти ширин шаккарини,
Тиш ила олди унноби тарини.

Эди баҳр олғали ул пок меҳмон,
Икки лаб хони васлиға намақдон.

Бурун қонуни бўса айлади соз-
Ки, туздин яхшироқдур хонға оғоз.

Чу ул туздин қўполди шавқу шўри,
Белига қўл камар қилди зарури.

Боқиб чун ул камар остида беранж,
Нишон ондинки эрди бенишон ганж.

Талаб қилди яна боғлаб камарни,
Хамул ганж ичидин дуржи гуҳарни.

Егурди олдиға оңдоқки унцоб,
Муқаффал ҳуққаи сиймини ноёб.

На ул ҳуққаға хозин қўл урубдур,
На хоин қўфлин онинг синдурубдур.

Калид айлаб кизил ёқути тарни,
Очиб қўфлин анга тўкти гуҳарни.

Кумайти чобук эрди, арса — кун танг,
Басе кирди-у чиқти бўлди куб ланг.

Бурун куб сурди саркаш тавсанини,
Сунг этти тарк ул моёу манини.

Кеча ташна еридин турди сачроб,
Бош урди сийм ҳавз ичра тилаб об.

Бурун ул ҳавз аро сув ичра топти,
Сунг ондин чиқти уз жойида ётти.

Ики гунча ики гулбунда битган,
Насими субҳдин бир-бирга етган.

Бири очилмоғон, бири очилғон,
Бўлуб очилмағон ери очилғон.

Чу Юсуф гавҳарин носуфта кўрди,
Гулининг гунчасин нашкуфта кўрди.

Деди: «Дурринг нега қолди тешилмай,
Недин турмушдурур гунчанг очилмай?»

Деди: «Бўлди Азиз аввалда ҳамдам,
Тера олмади ул боғимда гунчам».

Деди: «Зоҳирда гарчи тезтаг ул,
Вале иш чоғи эрди сустрат ул.

Сани тушда бурунроқ кўрмуш эрдим,
Хама ному нишонинг сўрмуш эрдим,

Менинг ҳолимни сен ҳам сўрмиш эрдинг,
Бу гавҳарни манга топшурмиш эрдинг.

Басе саъй ила тутдим гавҳарим пос,
Анга еткурмади ҳеч кимса олмос.

Биҳамдуллоҳки, бу нақди амонат-
Ки, ҳаргиз кўрмади дасти хиёнат.

Агарчи чекмишам ҳифзида кўб бим,
Санга қилдим ани бенуқс таслим».

Эшитти чун бу сўзни Юсуф ондин,
Анга меҳри кўб ўлди ҳадду сондин.

Анго дедики; «Эй ҳусн ичра якто,
Талаб қилдинг бурун васлимни бежо.

На дей? Оре. Вале тут эмди маъзур-
Ки, эрдим оташи ишқ ичра маҳрур.

Кўнгулда шавқ поёни йўқ эрди,
Яна жон дарди дармони йўқ эрди.

Сенинг шаклинг эди бу навъ зебо,
Ки, кўрган бўлур эрди ношикебо.

Манга сабр айламак йўқ эрди имкон,
Сен этгил авф манда бўлса нуқсон.

ЮСУФГА ЗУЛАЙХО МУҲАББАТИ ҒАЛАБА ҚИЛГОНИ..

Киши ишқ ичра қўйди сидқ ила гом,
Чиқор маъшуқлиқ бирла онга ном.

Тариқи ишқ аро ким кирди содиқ.
Онго бўлғусидур маъшуқи ошиқ.

Зулайхо ишқ аро чун содиқ эрди,
Ҳама, ишқ аҳли ичра фойиқ эрди.

Кичиклик чоғи лўъбатбоз эрди
Ҳама лўъбат била дамсоз эрди.

Мудом ишқ уйнамоқға эрди майли,
Эди ўзга ўюн онинг туфайли.

Ўтуртуб икки лўъбатга мувофиқ,
Бирин маъшуқ деб, бирни ошиқ.

Ҳамул вақтеки билди соғу сўлни,
Ўзотти ишқ сори икки қўлни.

Тушеким кўрмиш эрди бахт ул ёр,
Ҳам онда бўлди Юсуфга гирифтор.

Булуб ўз мулки ичра эрди дилтанг,
Ҳавои Миср сори қилди оҳанг.

Булуб Юсуф учун танги мусофир,
Чекиб ранжи фаровон, дарди вофир.

Ўтурди умрини айлаб хаёлин,
Итурди сабрини истаб висолин.

Бўлуб фартут они айлаб тамайно,
Эди аьмо, они қилмай тамошо.

Йигит бўлди яна, бино доғи ҳам,
Қилиб Юсуф виёлин жо доғи ҳам.

Хушу хуррам ҳавоси бирла бўлди,
Ҳам улгунча вафоси бирла бўлди.

Чу сидқи эрди онинг бениҳоят,
Ҳам охир қилди Юсуфга сироят.

Ки, Юсуф бўлди андоқ меҳрига гарм,
Ки, ҳолидин келур эрди анго шарм.

Олиб кўнглини ҳусни дилфиреби,
Йўқ эрди онсизин бир дам шикеби.

Ҳамиша майл этиб айшу тарабга,
Юзин юзга қуюб ҳам лабни лабга.

Даме тинмай тараб додини берди,
Ки, ҳар дам сувга тушмак ҳожат эрди.

Зулайхога ул ишдин бемадоро,
Ҳақиқат нури бўлди ошкоро.

Онго ул нур қилди уштулум ҳам,
Ки, Юсуфни ирода қилди кам-кам.

Бале, ишқи мажози ичра бисёр,
Ул этти манъи жумла монии кор.

Чу хуршиди ҳақиқат бўлди толеъ,
Кўзи олдидин итти барча монёъ.

Ҳақиқат чун анго нурини сочти,
Неким ғайри эди қўйдию қочти.

Бир оқшом Юсуф илғидин гурезон,
Югурди ҳар тараф афтону хезон.

Қовуб чун тутти Юсуф доманини,
Қули чок айлади пироханини.

Зулайхо деди «Гар ман чусту чолок,
Бурун қилдим санинг пироҳанинг чок.

Менинг кўнглоким эттинг чок сен ҳам,
Мукофоти гуноҳим етти бу дам,

Қилурда чок пироҳан саро-сар,
На иш бўлса, иков булдуқ баробар.

Чу Юсуф кўрди они бандаликда,
Ҳамул пият билан дил зиндаликда

Онинг отиға бир кошона солди,
На кошона, ибодатхона солди.

Фалак кохи каби фируз хишт ул
Ер узра гўиё хуррам биҳишт ул.

Дару девор анго пур нақш то сақф,
Муҳандиснинг ҳама фикри анго вақф.

Тушубон равзанидин бахт нури,
Эшикидин аён давлат ҳузур.

Муалло арсасидур беҳжат осор,
Муқаввас тоқ мисли абруи ёр.

Олиб шишасидин хуршид моя,
Эмас мумкин ичига тушса соя.

Шажар деворида сурат чекилган.
Нечукким бустон ичра экилган.

Кўнуб ҳар шохи узра қуш фаровон,
Намоён ҳар бирида неча алвон.

Қуруб уй уртасида тахти олий,
Музайян маснади жаннат мисоли.

Зулайхони анго миндурди ул дам,
Тутуб ёнида онинг ер узи ҳам.

Анго дедики: «Эй, айлаб каромат,
Мани шарманда қилгон то қиёмат,

Ҳамул вақтеки, деб эрдинг гуломим,
Қилиб ҳаддин фузуироқ эҳтиромим.

Қилиб эрдинг тарабхона иморат,
Мани қилсун деб анда айшу ишрат.

Ҳамул эҳсони лутфинг айлабон ёд,
Санга қилдим ибодатхона бунёд.

Утурғил анда шукр айлаб худоға,
Ки, лутф айлаб санингдек бенавоға

Ҳақир эрдинг сани қилди мукаррам,
Қари эрдинг сани қилди йингит ҳам.

Эдинг аъмо кўзинга нур берди,
Эдинг мотамда, сўнгра сур берди.

Неча муддат ғамим заҳрин ичурди,
Яна тарёки васлимға етурди».

Висоли Юсуфу фазли худованд —
Булуб ёри ўтурди шоду хурсанд.

ЮСУФ ОТА-ОНАЛАРИНИ ТУШИДА КУРГОНИ ВА ҲАҚ
ТАОЛОДИН УЗ ВАФОТИН ТИЛАГОНИ ВА ЗУЛАЙХО
ИЗТИРОВИ

Зиҳи ҳасратки, бир фархунда иқбол,
Қилур васл ичра ҳосил барча омол.

Булуб маъшуқи давлатга ҳамоғуш
Қилур андуҳи ҳижронни фаромӯш.

Етушмай хотирига ҳам ғубори,
Утар айшу тарабда рўзгори:

Эсиб ногаҳ анга ҳижрон самуми,
Етиб ҳижрон самумининг ҳужуми.

Қириб боғи висоли ичра густоҳ,
Умиди нахлиға синдурғуси шох.

Чу Юсуфдин Зулайхо топибон ком,
Висоли бирла доим топти ором:

Ҳамиша кўнгли ондин шод эрди,
Жаҳон андуҳидин озод эрди.

Узоқга чекти айшининг саботи-
Ки, ўтди қирқ йилдин ҳам ҳаёти.

Топиб бу умри ичра бўлди хурсанд,
Неча фарзанд, бал, фарзанди фарзанд.

Фалак айланди не эрса мароми,
Жаҳондин ҳосил ўлди барча коми.

Бўлуб Юсуф бир оқшом уйқуға туш,
Ҳам ул уйқу аро кўрди ажаб туш-

Ки, ўлтурмиш ото бирла оноси,
Етиб оламға ҳар бирнинг зиёси.

Нидо қилдилар: «Эй фарзанд, билгил,
Узоқга чекти фурқат, тез келгил.

Аносир қайдидин юмғил кўзунгни,
Висол авжи уза еткур ўзунгни».

Чу Юсуф уйқудин ул лаҳза турди,
Зулайхо қошиға ўзин етурди.

Ҳамул тушни анга қилди баён ҳам,
Ҳамул мақсудни қилди аён ҳам.

Хабар берди анга маҳжурлиқдин,
Жудо қилди ани масрурлиқдин.

Вале Юсуфнинг ўлди ўзга ҳоли,
Бўлуб бу даҳрдин афзун малоли.

Бақо иқлими сори бўлди мойил,
Ҳамул ён шавқини кўб қилди ҳосил.

Этакни силкибон дайри фаноға,
Кутарди илгини мундоқ дуоға-

Кни «Эй муҳтожларнинг комбахши,
Салотиннинг нишону номбахши.

Бошим устига қўйдинг тожи иқбол,
Раво кўнглумга қилдинг барча омон.

Манга етти бу даврондин малолат
Демой даврон, тану жондин малолат.

Карам айлаб мани мандин халос эт,
Фароғатхонаи қурбингга хос эт.

Қабул аҳлики, лутфинг кўрди аввал,
Узин қурбинг сори еткурди аввал.

Мани ҳам марҳамат кўзи била кўр,
Қабулинг топғон эл қурбингга еткур».

Зулайхо бу дуони чун эшитди,
Замирига унгалмас захм етти.

Яқин билдики, онинг бу дуоси
Қабул ўлғай, не эрса муддаоси.

Камонидан хаданги чиқмади ҳеч-
Ки, ул етгай ҳадафга лаҳзае кеч.

Кириб бир кулба ичра тираю танг,
Паришон айлади гисўи шабранг.

Сочиб ғам чанги бирла бошига хок,
Тукуб ашкани айлаб юзларин чок.

Қилиб ҳақ дарғаҳида арзи ҳожот,
Бу янглиғ айлади йиғлаб муножот-

Ки: «Эй дармондалар дардига дармон,
Бори жунбидалар жисми аро жон,

Муродин топмаганларнинг муроди,
Кушодин кўрмаганларнинг кушоди.

Ҳама боғлиғ эшикларнинг калиди,
Ҳама навмиднинг айни умиди.

Ниҳоний розни билгучи сенсен,
Оғир ғамни енгил қилгучи сенсен.

Бу кун мен бас ажаб ҳайрон эрурман,
Ҳаросони гами ҳижрон эрурман.

Чиқар жонимни Юсуф жони бирла,
Яна қўйма мани ҳижрони бирла.

Тирик қўйма мани бир лаҳза онсиз-
Ки, онсиз бўлганимдин яхши жонсиз.

Ҳаёти жовидон онсиз ўлумдур-
Ки, танинг лозими жонсиз ўлумдур.

Вафо қонунидиндур сода бўлмоқ-
Ки, ул бўлмай манга дунёда бўлмоқ.

Манга қилмас эсангким ҳамраҳ они,
Мани аввал олиб бор, сўнгра они.

Чу гар мен бир нафас айрилсам ондин,
Манга йўқ баҳра бу жону жаҳондин».

Бу эрди ҳоли ул хилватда ёлғуз,
На тунни тун дебон, на кунни кундуз.

Бале, ҳар кимга етса зулмати гам,
Анга бўлғусидур тун тира, кун ҳам.

ЮСУФНИНГ ВАФОТ ТОПҒОНИ ВА ЗУЛАЙХОННИНГ
МУФОРАҚАТ ЭЛИДА ҲАЛОК БУЛҒОНИ

Чу Юсуф сўнги кунда субҳ чоғи-
Ки, шод ўлди кўнгуллар, соф доғи.

Кийиб зийнат била шоҳона хилъат,
Чиқиб отлонгаали кўргузди суръат.

Оёқ зангуга солғач, келди Жибрил,
Деди: «Мундин зиёда қилма таъжил».

Чекиб энди ипони иштиёқинг,
Тириклик зангусидин чек оёқинг».

Чу Юсуф бу ишоратни эшитди,
Бўлуб шод ўзлукини таркин этди.

Қилиб ҳозир улуғларнинг бирини,
Тиламай фони қўймоқ уз ерини.

Ўзининг тахти узра шоҳ қилди,
Васиятлар дебон оғоҳ қилди.

Яна деди: «Зулайхо мунда келсун,
Менинг бирла бу дам падруд қилсун».

Дедилар: «Ул ҳам остида забундур,
Оёқдин бошга фарқи хоку хундур.

Йуқ онинг тоқати чекмакка бу ҳам,
Куй они уз ишига, тегма бу дам».

Дедиким: «Қурқарам бу доғи ҳасрат,
Анинг кунглига қолғай то қиёмат».

Дедилар: «Ҳақ ани хурсанд тутғай,
Замирин ҳамға бепайванд тутғай».

Бор эрди Жабраил илгида бир себ-
Ки, боғи хулдға ондин эди зеб.

Они Юсуф қўлига берди ул он,
Чу Юсуф они олди, берди ҳам жон.

Бале, боғи бақодин топти нақҳат,
Тилаб ул боғни кўргузди суръат.

Хамул буй ила Юсуф жони чиқти,
Фалакка халкнинг афғони чиқти.

Оннингдек авж тутти оҳу фарёд,
Садо кук гумбазини қилди барбод.

Зулайхо сурди: «Бу афғон нединдур?
Еру кук шўр ила тўлғон нединдур?»

Дедиларким: «Ушул шоҳи жувонбахт,
Макон тахтани этти, тарк этиб тахт.

Видоъ айлаб бу дам жону жаҳонга,
Азимат қилди кохи ломаконга».

Бу сўзни эшитиб борди ўзидин,
Жигар, хунобаси оқти кўзидин.

Бу сўзнинг ҳуйи бирла бўлди беҳуш,
Ётиб уч кунгача ерга ҳамоғуш.

Учинчи кун даме ҳушига келди,
Яна беҳуд бўлуб ерга йиқилди.

Бу янглиғ уч карат уч кун ўзидин —
Бориб ранги видоъ этти юзидин.

Очиб тўртинчи кун кўзини ҳар ён,
Бурун сўрди бўлуб Юсуфни гирён.

На онинг даҳр аро кўрди нишонин,
Не тахтини, не бахтининг равонин.

Магар улким дедилар: «Ул зари пок,
Макон этти бориб ганжинаи хок».

Эшитгач бу хабар ул пок ошиқ,
Яқо чок этти мисли субҳи содиқ.

Ҳамул ўтким эди кўнглида пинҳон,
Анга бул айлади чоки гирибон.

Ҳамул йўлдин вале жонига ҳар дам,
Бўлур эрди ўт афзун, бўлмади кам.

Дамо-дам тирноғ ила чок этиб рўй,
Қозор эрди қуёш чашмасига жўй.

Топиб ул чашмадин жўлар равонлиғ,
Берур эрди суманга арғувонлиғ.

Тағобундин уруб кўкси уза санг,
Тапонча ҳам уруб юзга, бўлуб танг.

Қилиб онда ақиқи тар намоён,
Ётиб ҳам мунда нилуфар намоён.

Уруб бошига юз куч бирла панжа,
Ҳамул панжа қилиб бошини ранжа.

Жудо райҳондин айлаб сарви бустон,
Йироқ сунбулдин айлаб сунбулистон.

Чиқориб нола жонидин дамо-дам,
Фигонлар сийнаи ношодидин ҳам-

Ки: «Юсуф қайдадур ҳам тахту жоҳи,
Қаён кетти ҳама хайли сипоҳи.

Эток силкиб бу пурмеҳнат маконға,
Қилибдур азм мулки жовидонға.

Бу кетмақда кўб айлабдур шитобин-
Ки, қилмай қолмишам бўса рикобин.

Бу меҳнатхонадин ул шамъи равшан,
Чиқорур эрмас эрдим ёнида ман.

Тизимда кўрмадим онинг бошини,
Юзига тўқмадим кўзум ёшини.

Замони мавтида қилмодим эй-вой,
Муборак орқасига кўкрагим жой.

Чу чекти тахта узра тахтдин рахт,
Ҳумоюн бўлди тахта уйлаким тахт.

Гулоб айлаб сиришки чашми равшан,
Ҳамул кўз мардумига ювмадим тан.

Уруб юз эл кафан қилмоқ фаниға,
Чу тиктилар кафан нозик таниға.

Иб эшмак қилмадим, ваҳ, ман фанимни-
Ки, то тиксам анга лоғар танимни.

Бўлуб ҳомил халойиқ маҳмилиға,
Юз урди барча онинг манзилиға.

Бориб маҳмил била мен зору ҳайрон,
Жарасдек қилмадим фарёду афғон.

Чу қоздилар халойиқ масканини,
Қаро туфроқда қўйдилар танини.

Супурмак бирла жойин, олмадим ком,
Ётиб оғушида топмадим ором.

Дариғо, ушбу ҳижрондин, дариғо,
Дариғо, ушбу нуқсондин, дариғо,

Кел эй ороми жон, маҳрум эрурман,
Боқ аҳволимғаким, мазлум эрурман.

Чу бординг мандин ёд этмадинг ҳеч.
Жамолинг кўргузуб шод этмадинг ҳеч.

Вафодоро, вафо расми бу эрмас.
Вафолиғ ошно расми бу эрмас.

Кузум қилдинг базе гирён, кетдинг,
Ғам ўтиға таним ҳирмон кетдинг.

Манинг кўнглумда синдурдинг ажаб хор-
Ки чиқмас то қиёмат ондин озор.

Ажаб масканга бординг, эй дилоро-
Ки, онда борса ҳар ким келмас асло.

Ҳамул иш яхшиким очиб пару бол,
Санга етсам қилиб парвоз филҳол».

Бу сўзини деб талаб қилди имори,
Имори жавфин этти жилвазори.

Юрарда йўл шитоби суръат этти-
Ки, Юсуф қабрининг бошиға етти.

Нишони ёридин ул ошиқи пок —
Топа олмади жуз харпуштаи хок.

Ҳамул хар пуштаға ул меҳрпоя,
Ўзини ташлади ондоқки соя.

Қуёшосо юзидин сочти кўб зар,
Сиришки бирла тўкти дурру гавҳар.

Они маҳкам қучоқлаб ўйлаким жон,
Дер эрди бўйла сўзлар тортиб афғон»

«Эрурсен туфроқ остида ниҳон сен,
Вале ман устида, озурда жон сен.

Ер остидур мақоминг ўйлаким ганж,
Вале устида ман абри гуҳарсанж.

Санинг бўлмиш маконинг сув каби хок,
Қолибман ташқари андоқки хошок.

Хаёлинг урди қонлар хок ичига,
Фироқинг шуълалар хошок ичига.

Куяр ўт ичра хошоки вужудим,
Чиқар андин фалак авжига дудим.

Менинг дудимга ҳар ким кўз очибдур,
Кузидин дам-бадам ўтлар сочибдур».

Добон бу сўзни ҳар дам сийнаи чок —
Куяр эрди қаро туфроқга гамнок.

Чу дарду ҳасрати топти фузулиғ,
Танида зоҳир улди сарнигунлиғ.

Ики кузига урмоқларни қўйди,
Қилиб куб зур ики кўзини ўйди.

Чу икки кўзини илгига олди,
Отиб они қаро туфроқга солди.

Дедиким: «Булди юзингдин жудо кўз,
Нега даркор эрур эмди манго кўз».

Чу ўйди зур ила икки кўзини,
Уруб ерга қотиб бошу юзини.

Ошурди чархдин оҳу фиғонин,
Хамул афғонга ҳамроҳ этти жонин.

Хуш ул ошиққи, чиқса жони зори,
Ҳавои васли жонон бирла бори.

Халойик, чун онинг ҳолини кўрди,
Фиғону ноласин кукдин ошурди.

Куюб ҳасрат утига аҳли олам,
Хама тутти анинг ҳолига мотам.

Етиб ҳар дам садои навҳа ҳар си,
Эшитган булди ҳасрат бирла гирён.

Чу тутдилар фиғон этмакдин ором,
Танин ювмоқга кургуздилар иқдом.

Тукуб ашкини ювдилар танин пок,
Нечукким ювгай абри намнок.

Солиб куз гунчанинг пироханига
Кафан зангори эттилар танига.

Басе гардиш қилиб бу сабз торум,
Басе тобиш маҳу хуршиду анжум-

Ки, ҳар бирга табоеъ булубон ром,
Тутарга жон қушини булдилар дом.

Ҳануз ул домдин бу мурғи пурғам,
Муроди донасин термай даме ҳам.

Табоеъ узгуси бир-биридан банд,
Топар ҳар бири уз васлиға пайванд.

Булуб ул қуш жудои ошёна,
Булуб пажмурда топмай обу дона.

Балодур бу сипеҳри меҳргарми-
Ки, йуқтур киё этарга ҳеч шарми.

Кунгул меҳрига қуйғон субҳосой,
Кидур ҳар гун шафақдек қон аро жой.

Киши ондин эмас бир лаҳза беғам,
Курар андин бори умрида мотам.

Баҳор айёми киргил бустонға,
Назар бустон аро қил хар қаёнға.

Недин гунча қилибдур кунглакин чок?
Недин сабза эрур оғуштаи хок?

Недин гул жавшанидур пора-пора,
Ут — оғзидо, кунглидо — шарора?

Оёқдин солди ким сарви равонни?!
Қилибдур фарқи хун ким арғувонни?!

Нега гисуи сунбул булди дарҳам,
Нега наргис кўзида ашки шабнам.

Бинафша кук кийибдур мотам ичра,
Ботибдур қон аро лола ғам ичра.

Санубар кунгли айрилмиш неча шох,
Тани кун тифидин сўрох-сўрох.

Уруб ел бирла гул ҳар ён ўзини,
Суман тирног ила йиртиб юзини.

Шажарларда сабодин рақси андуҳ,
Эрур қушлар ғами ул навъким кўҳ.

Булуб қумри иши ҳар сори ку-ку-
Ки, олам ичра қони-қони кулгу?

Туман минг нағмаи дард ила булбул,
Туну кун тинмайин қилғуси гулгул.

Жаҳонни кўрдингу фасли баҳорин,
Хазондин тутғил онинг эътиборин.

Хазонининг эрур асру дами сард,
Риё аҳли дамидек нохушу бард.

Дами сарди онинг ҳижрон ғамидин,
Эрур нохушлиқи ўз мотамидин.

Юзин саргайтурубдур дарди фурқат-
Ки, фурқат васлдин сўнгдур зарурат.

Борибдур обу ранги шоҳиди боғ,
Қаро киймишдур онинг сўгида доғ.

Тушуб чодир бошидан настараннинг,
Булуб хаймаси йиртуқ норваннинг.

Булуб тожи анори норбунга-
Ки, бергай тозалиғ боғи куҳунга.

Ичига боқсанг они ҳаддин афзуи,
Тула сар то қадам парголаи хун.

Чинор илгини ҳар сори узотиб,
Совуқнинг шиддатидин илги қотиб.

Бурудат ўйла топмишдур анга йўл-
Ки, энгдин айламас эрди аён қўл.

Баҳор улдур, бу оламга хазон — бу,
Иков ҳам ғамгадур лабресу мамлу.

Киши онда нечук юргуси бегам,
На янглиғ хотири бўлгуси хуррам..*

Тааммул ондин этма шодлиғни
Тафаккур айлама озодлиғни.

Узуб уммидинг ондин шод бўлғил,
Күзунгни юм, доғи озод бўлғил.

Қаю нимаки күнглунг қилса хурсанд,
Онинг меҳрига бўлса хотиринг банд.

Неча ҳасрат била тарк этгунг охир,
Фироқи меҳнатиға етгунг охир.

Қулунг очиб оёқдин бандни уз,
Бори ашголдин пайвандни уз.

Сен узмас эрсанг, улким айлади банд,
Барисидин санга узгуси пайванд.

Бари берганни бир-бир қайтиб олғай,
Сани сар то қадам заъф ичра солғай.

Оёқингға онингдек урғуси санг-
Ки, юрмаклик йўлида қилгуси ланг.

Юрар вақти асо олғунг қулунгға-
Ки, онинг бирла юргайсан йўлунгға.

Бўлурму шохани синдурса сарсар,
Қуруқ чўб ила пайванди муяссар?

Чу жисмингдин олиб орому қувват,
Қўлингда қўймади тутмоқға қудрат.

Узотғунг илгинг ила саъю кўшиш,
Вале илгингдин асло келмай иш.

Күзунгдин борди нақди рўшнолиғ,
Анго беҳуда қилма сурмасолиғ.

Кўлунгдин борди чунким зўри панжа,
Узунгни қилма панжа бирла ранжа.

Чу кўз ҳоли будур, вй нексиярат,
Мукаҳдал қилма жуз чашми басират.

Ики кўзунгки бўлмиш кўр бешак,
Нега тўрт этгунг они тортиб айнак.

Чу сийминсанки миминго жаледур,
Ҳисоби иқди лабдек лому бедур.

Ҳамул иқдингга тушти каср андоқ-
Ки, йўқтур кимсага тадбир мундоқ.

Басе нодонлиқингдин они ҳар ён
Қилурсан икки лаб остида пинҳон.

Бўлур ҳар дамда суст аъзойи сустинг
Шикаста ҳам бўлур ҳоли дурустинг.

Кўрарсан ҳар шикастингни бир ишдин,
Ҳавоси сусту пастингни бир ишдин.

Агар суст ўлса жисминг, йўқса пойинг
Жаҳон асбобиға тушгай гумонинг.

Вале бўлмас бу иш кўнглинг гумони-
Ки, олғай они улким, берди они.

Қилибдурсан жаҳонни ўзинга танг,
Санга йўқ ўзга олам сори оҳанг.

Эмас воқифки, бордур ўзга олам-
Ки, ондин тугғуси ҳар бешу, ҳар кам.

Будур ваҳм айлагунча марги ожиз
Жаҳондин узмагунг кўнглунгни ҳаргиз.

Тўлуб жону кўнгулга неча васвос,
Чиқор бас бу жаҳондин нокасул роъс.

Ажал — жоминг бўлубдур, чарх-соқи
Бу вайрон майли санда лек боқи.

Эшитмишманки, Жолинуси фозил-
Ки, танда кўнгли нур этмади ҳосил.

Деди улмакка етганда сунуб бош:
— Ики кузумнинг уртосида, эй кош,

Ки, фуржа булса истар фуржа бир дам-
Хам улган сунг курунса ондин олам.

Эмас эрди кушоди дил муяссар,
Анга фуржа тилади фуржа истар.

Жаҳонда ўйла огаҳ тутғил ўзни-
Ки, солғосен бу кун тонглоға кўзни.

Етушмас хотирингга ҳеч гоҳе,
Жаҳон аҳволига қилмоқ нигоҳе.

Адим хоки андоқ кафш эрур тор-
Ки, туфроқдин тулуб булғон гаронбор.

Керак они оёқингдин чиқарсанг,
Енгиллик бирла мақсад сори борсанг.

Қил оллингдин фалак сатрини маъдум,
Ўтурма пардада жовиди маҳрум.

Ҳамул парда тошидадур улуғ нур,
Онинг ҳар ламъасидур масдари сур.

Ҳамул ламъа аро йуқ қил узунгни,
Ҳамул янглиғки ламъа бил узунгни.

Ўзунг йуқ айласанг анда саропо,
Жудолиғ дардини курмассен асло.

ХОТИМАИ ИТМОМ ШУКРИ ИХТИТОМ ТАЪРИХИДА ВА
БАЪЗИ ВУРОДАРИ КИРОМ ДУОСИДА...

Биҳамдуллоҳки, дахл этмай замона,
Ниҳоятга етушди бу фасона.

Сўз улчардин эди кўнглум анода
Қилиб қофия фикрин тангнода.

Тафаккур илгидин қўйди тарозу,
Бўлуб назм улчамакда сустбозу.

Шитоб этмак йўлидин доғи ёнди,
Фароғат муттакосига суёнди.

Кутарди беш доғи тездин гаронлиғ,
Кунгул топти тафаккурдин амонлиғ.

Қаламким маркабе эрди аномил,
Қилур эрди Ҳабашдин Рум манзил.

Қўяр эрди қудумидин асарлар,
Бериб ҳозирға гойибдин хабарлар.

Бу дам роҳат тилаб бўлди пиёда,
Суянди ерга бемаҳду сода.

Қаламзан илгидин не тораки паст,
На казлик боши қатъиға топиб даст.

Давотким таблаи мушк эрди тўлгон,
Қалам имдодига омода бўлгон.

Даҳонин мум қилди қуюбон мум-
Ки, яхши табла оғзи бўлса махтум.

Паришонлиғни тарк этти варақлар,
Ческиб домони хилватға оёқлар.

Ҳама юз ранг, бир будур гулосо,
Тамешоси бўлиб элга дилосо.

Ҳамиша гул масаллик тоза бўлғай,
Яқо пайвандидин шероза бўлғай.

Гуноҳимдинки ҳоло бўлди марқум,
Бўлур маъшуқу ошиқ ҳоли маълум.

Лабим тўти киби бўлди шакархо,
Чу дедим отини «Юсуф, Зулайхо»

Ажаб бир навбаҳор ул сабзу хуррам,
Риёзи равза янглиғ дофийи ғам.

Онго ҳар дoston бир бустондур,
Олордо гул жабинлардин нишондур.

Туман минг тоза гул анда очилған,
Анга наргис кўзи наззора қилған.

Маъносидур онинг арғувони,
Ибороти онинг оби равони.

Хати мушкин ила авроқи кофур,
Килиб онда намоён сояи нур.

Хатининг бир ҳуруфи чашмадоре,
Тамаввуж зоҳир этгай чашмасоре.

Чекилган дилкушо ҳар сори жадвал
Латофатда жинон жўйидин афзал.

Хуш ул доно бўлуб иқбол ёри,
Мақом улса анго ул жў канори.

Суйи ювгай онинг кўнгли гамини,
Кудурати жаҳон бешу камини.

Баш урғай жонидин рўи вафолар,
Чиқаргай жайбидин дасти дуолар.

Тилагай лутфи ҳақ баҳридин ул дам,
Бўлуб ташна учун сероблиғ ҳам.

Бу нодир нусхаи фархунда анжом,
Муборак соат ичра топти анжом.

Йили ҳижратдин эрди бекаму беш,
Минг икки юз ҳам саксон беш.

Сузунгни Огаҳий қил эмди кўтоҳ,
Тилингни банд қил гар эрсанг огоҳ.

Тиларсен чунки соҳиб ҳушлиғни,
Ҳамиша пеша қил комушлиғни.

Оёқчи тут манга роҳат майини,
Фароғу айшу амният майини.

БАДРИДДИН ҲИЛОЛИЙ

Шоҳ, ва Тағо

БУ ҚИССА ТАРЖИМАСИНИНГ БОИСИ

Эй хирадманди дониш оварлар,
Мен маҳзунга ёру ёварлар,

Менки огоҳлар маҳидурмен,
Ҳам лақаб бирла Огаҳийдурмен.

Кўргузуб лутф кулбам ичра етинг,
Сўнгра мендин бу қиссани эшитинг.

Ки мен нотавону ожизу зор,
Неча кун эрди эдим бемор,

Хизрдек ушбу ҳол аро ногоҳ,
Бешим узра етушти маҳрами шоҳ.

Бистари заъф уза мани кўрди,
Касалим лутф кўргузуб сўрди.

Деди: «Ердин туруб сабукбор ўл,
Шаҳ майи лутфи бирла саршор ўл.

Ранжинг эмди видоъ қилди санго-
Ки, бу дам дардингго етушти даво.

Яъни айлаб шаҳинг санго шафқат,
Амр қилди букун ажаб хизмат.

Турубон чуст боғла маҳкам бел,
Урубон сафҳаю қаламга эл.

Таржима, қил китоби «Шоҳу Гадо»
Ки муаллифдурур Ҳилодий анго.

Форси лафз ила эрур манзум,
Аҳли атрок аро эмас мафҳум.

Турк алфози бирла айла баён,
Назм баҳридин ул гавҳарафшон.

Нуханинг вазни бирла маснавий эт,
Борча байтини баҳри маънавий эт».

Мен бўлуб ушбу муждадин хушҳол,
Кўргузуб изтиробу истиъжол.

Ушбу хизмат қилурға юз урдим,
Сафҳа рухсориға қалам сурдим.

Хомаи ибтидо сурарди мунго,
Қўйдим от таржимани «Шоҳу Гадо»⁵.

Чунки доно мусаннифи онинг,
Назм қилгон муаллифи онинг,

Ҳарна сўзким қилиб турур таҳрир,
Байт бар байт айлодим тақрир.

Борча сўзким дедим, онинг сўзидур,
Мен демайким, дегон онинг ўзидур.

Гўё мен онинг тилидурмен,
Тутголи хомани элидурмен.

Қилди бу сафҳага сурорда қалам,
Сабаби назми бу навъ рақам.

БУ МАСНАВИЙ НАЗМИНИНГ САБАБИ

Бир кун ичраки, эрди фасли баҳор,
Ваэн аро бирдек эрди лайлу наҳор.

Бир чаман ичра бир неча фозил,
Тузубон мажлис ўдилар хушдил.

Булубон ҳар бири суханоро,
Нуктадонлиғ қилдилар даъво.

Бириким эрди зеббахши нукот
Тилобон гунчани қилурни пот.

Деди: «Кур, барги гулни гунча аро,
Гунбази сабзи пуршафақ де анго...»

Бири дедики: «Гар эсанг бино,
Тула гулранг май била мино».

Бири қилмай деди дарангу сукут:
«Булди феруза ҳуққани ёкут»

Ҳам манинг табъима бу нукта ёқиб,
Дедим ул лаҳза гунча сори боқиб:

«Бир лаби гунчаю рухи гулгун,
Ишқ ичра эрур вале пурхун».

Мажлис аҳли қилиб манго таслим,
Кургузуб офарин била таъзим.

Дедилар жумла: Офарин сўзингга,
Боби маъни очуқдурур юзингга».

Ой дилар борча соҳиби тасниф,
Ҳама шеъримни қилдилар таъриф.

Маснавийда бири эди машҳур,
Ул фан инра узига кўп мағрур.

«Лек фани ғазални билмас эди,
Фикрига ҳеч майл қилмас эди.

Деди ул: «Гарчи бебадал келди,
Лек билган иши ғазал келди.

Маснавийдин анго кабар йўқтур,
Ушбу фанди анго асар йўқтур».

Чун анго шеърдин йўқ эрди завқ,
Маснавийни ғазалдин айлади Фавқ

Бил: ғазал — ганж эрур, маоний — дур,
Булди ул ганж ушбу дурдин пур.

Кимки айтур ғазални софу равон,
Маснавийдур онго базе осон.

Ким берур сўзда жон нечукки Масех,
Ожиз эрмас деса каломи фасех.

Баҳрдин улки ўтқой ўйлаки барқ-
Қачон ўлғой баҳор селида ғарқ.

Улки ўт жойидур нечукки шарар,
Бир шарар гар анго етар не зарар.

Сўнгра ул хайл аросидин мен чуст,
Чиқибон боғладим белимни руст.

Бозуи ҳимматим қавий қилдим,
Саъй ила фикри маснавий қилдим.

Дедим ул фикр аро ўзимга-ўзим:
«Яхшироқ ишқ сўзи бўлса сўзим,

Негаким олам ичра сарто-сар,
Ишқ сўзи улусғадур хуштар».

Булди гаҳ дерга хотирим майли,
Ҳоли Мажнуну қиссаи Лайли.

Дегали гоҳ айлар эрдим ёд,
Зикри Ширину Хусраву Фарҳод.

Гаҳ демакни кўрар эдим лойиқ.
Хусни Узрою рағбати Вомиқ.

Ҳеч бири жазмига очилмай роҳ,
Ушбу тараддуд аро эдим ногоҳ.

Ҳотифе деди: «Ранжи беҳуда —
Чекмойин, ўзни тутғил осуда.

Чунки бу уч арусга домод,
Эрди Мажнуну, Вомиқу, Фарҳод.

Қуйғил оройиши арӯс этма,
Гуфтгӯи канору бӯс этма.

Гар етурсанг арӯсға домод,
Бергосен ному нангни барбод.

Ишқ бил лойиқи арӯс эрмас,
Коми нафсу канору бӯс эрмас.

Ишқдур нозанин ўғулларға-
Ки, сафо бергуси кўнгулларға.

Парда кейнида чун эрур макнун,
Ким билур: қиз эрур ва ё хотун.

Зулфдур гарчи зеби маҳрӯлиқ.
Чашмбанд ўлғою сияҳрӯлиқ.

Зулф бўлғойму тори кокулча,
Қачон ўлғуси сабза сунбулча.

Орияти ҳусн гар кўнгулни олур,
Орият бориб охир ор қолур.

Ушбу ҳолатда эрди ким бори,
Манга айларга мақсад изҳори.

Яна бир ҳотифе этти бўйла нидо-
Ки: «Дегил достони «Шоҳу Гадо».

Қиссаи Шоҳни баён қилди,
Ҳоли Дарवेशни аён қилди.

Икави қиссасини айлаб адо,
Деди: «Бу қисса оти «Шоҳу Гадо».

Яна дедики: «Эмди мен сори боқ.
Тут бу сўзимга ҳуш бирла қулоқ.

Санга мандин эрур бу сўз талқин-
Ки дема васфи Хусраву Ширин.

Ед қил бу ҳикояти мавзун,
Лек ёд этма Лайлию Мажнун.

Эшит ушбу ҳикояти гарро
Қилмағил васфи Вомиқу Узро.

Бикри хилватсарои фикр будур
Сурури жумла аҳли бикр будур.»

Айлади жилва тахти уэра мақар,
Қил ризо кўзи бирла онга назар.

Жуз қабули назарни ул тиламас,
Узга фану ҳунарни ул тиламас..

Борча ишдур назар саодатидин,
Ком ҳосил назар шарофатидин.

Ушбу номамни номи эт, ёраб,
Номалардек кироми эт, ёраб.

Тоқи бир аҳли дил муни кўрсун,
Назари илтифоти еткурсун.

Ул назардин бу топсун ондоқ қадр-
Ки мунго толиб улсун аҳли садр.

Фикрида Огаҳийға бер қувват,
Токи субҳу масо қилиб журъат.

Еткуруб хизмагин ниҳоятиға,
Восил улсун шаҳи иноятиға.

«шоҳу гадо, достонининг ивтидоси

Бу куҳан қисса айлаган тоза,
Сўз юзиг'а бу навъ урар ғоза-

Ки бор эрди қадим бир Дарвеш,
Росткеш эрдию вафоандеш.

Алами рўзгор анго етқоң,
Жисмини ғам юки заиф этқоң.

Жумлаи қайддин будуб озод,
Ишқ қайдига лек эди муътод.

Сойирн кўху, ведию, ҳомун,
Мисли Фарҳоду Вомику Мажнун.

Ишқға майли оннинг эрди том,
Тилида ишқ сузи эрди мудом.

Ногаҳ бир кун қазодин ул Дарвеш,
Одатининг хилофин айлади кеш.

Ёр жавру жафосига чидамай,
Ҳам рақиби изосига чидамай,

Ишқ кўйидин ўзни қилди йироқ,
Роҳат айвони ичра кўйди оёқ.

Кўнглидин дард ила гами кетти,
Урниға ишрату фараҳ етти.

Тилидин айру тушти зикри ҳабиб,
Кўнглидин маҳв бўлди фикри рақиб.

Офият кунжида бўлиб шодон,
Шукр этар эрди лаҳза-лаҳза аён.

Гар қилиб эрди тарки меҳнати ишқ.
Кўнглида лек эди муҳаббати ишқ.

Ишқнинг гарчи меҳнати кўбдур,
Кўнгул ичра муҳаббати кўбдур.

Ўжарам деди ошиқи содиқ-
Ки, яна бўлмоқ истаса ошиқ.

Бўлмайин ошиқ ўйла дилбарга-
Ки урар таъна меҳри ховарга.

Иши бўлғай ҳамиша меҳру вафо,
Қилмағой ошиқиға жавру жафо.

Истабон бўйла ёрни ҳар дам,
Урар эрди талаб йўлиға қадам.

Туну кун тинмади оёқу қўли,
Токи бир бот сори тушти йўли.

Очилиб боғ чеҳраси гул-гул,
Сочилиб онда турраи сунбул.

Чеҳраи гулгулида сунбуллар,
Ҳалқасидин аён бўлуб гуллар.

Сабзалар Хизрдек бўлуб пайдо,
Айламиш чашмалар қироғида жо.

Лолалар доғ ўлуб пиёласидин,
Нашъа топиб пиёла лоласидин.

Наргис айларга дафъи ранжи хумор,
Нисфи норунж олиб кафиға баҳор.

Гул топиб онда бўйи боди сабо,
Кўнглак айлаб нишот бирла қабо.

Бор эди боғ ичинда бир манзар,
Осмон гунбази била ҳамсар.

Моҳи нав бошидин ўтуб тоқи,
Чархи гардон эшики туфроқи.

Фаршининг икки хишти шамсу камар,
Бириси сийм эрур, бириси зар.

Томи остида айламакга нишот,
Тўшомиш соя ҳар тарафга бисот.

Ики лаби жўйиға бўлуб хандон,
Шакли дандонадин анга дандон.

Боғни ул Гадое сайр этти
Токи ул манзар олдиға етти.

Кўрди мактаб экон нечукки биҳишт,
Дару деворидур абирсиришт.

Ваҳ, на мактабки, рашки бўстондур,
Неча гуллар била гулистондур.

Мактаб аҳли жамоли нурафзой,
Ўйлаким ҳар бириси бир тулин ой.

Бирига шакл зулфу, қадду, даҳон,
Алифу лом, мим берди нишон.

Бири қошу қадин аён айлаб,
Сирри нуну вал қалам баён айлаб.⁵

Келди вашшамс ул бирисига руй,
Бўлди валлайл ул бирисига муй.

Ушбу мактабга бўлса ҳар киши хос,
Ўқур алҳамди кўргузуб ихлос.

ШОҲ ҲУСНИНИНГ ТАЪРИФИ ВА ГАДОНИНГ САВОЛИ
ВА ШОҲНИНГ ЖАВОБИ

Сарвар ул хайл аро эди бир моҳ,
Балки иқлими ҳусн узра шоҳ.

Лақаби Шоҳу ўзи шаҳзода,
Хублар хайли ичра озода.

Шўх чашмики зоҳир этса нигоҳ,
Халқни айлар эрди хонасиёҳ.

Сарв қаддики зоҳир этса хиром,
Бўлур эрди асири хосу ом.

Ул кўз олдида маст бўлгон чоғ,
Кўрунуб сурма бир қаро туфроғ.

Тушубон чехраси уза кокул,
Кўргузуб ёсамин уза сунбул.

Тукулуб шаҳд ҳар табассумидин,
Жон топиб халқ ҳар такаллумидин.

Қадди узра қошин тамошо қил,
Сарв уза зогнинг ики пари бил.

Хаста дилларга жон суйи лабидур,
Мавж ул сувга тавқи габғабидур.

Оғзидин зоҳир эрмас элга нишон,
Сўз адамдин бўлур улусга аён.

Асру Дарвеш ўлуб паришонҳол,
Ўз-ўзига дер эрди бўйла мақол:

«Сенсиз эй беназир жонона,
Бўлдим атфол ичра девона.

Зиндалик мўжиби малолимдур,
Лавҳу курси гувоҳи ҳолимдур.

Сансизин ушбу дафтари хома,
Ҳам сияҳкору ҳам сияҳнома.

Кўзларинг шавқи бирла нуқтаи зод,
Йўқки, ташқари чиқти дийдаи сод.

Сод кўздин гар эрмас эрса йироқ,
Нега коғаз киби бўлубдур оқ?

Дол туррангдин айрудур бадҳол,
Қаддининг хамлиғи ангадур дол.

Син лабинг ҳасратин чекиб пинҳон,
Лабиға маҳкам айламиш дандон.

Сенсизин шин киби чекиб бош коф
Қилғуси сийнани шикоф-шикоф.

Бўлсам ар қоф жониби нигарон
Келур андоқки кўҳи Қоф гарон,

Тинмайин сенсиз, эй маҳи мавзун,
Наъл доғ ўлди, нун нуқтаи нун.

Бу сифат ҳарфлар дебон ҳар дам,
Ер эди лаҳза-лаҳза гуссаю ғам.

Бўлуб устозинг шукуҳи зиёд,
Тифллар айлаган чоғи фарёд,

Ул ҳам ул хайл аро бўлуб гирён,
Қўшулуб айлар эрди оҳу фиғон.

Ҳар қачон оҳи ошиқона била,
Йиғласа дер эди баҳона била-

Ки: «Эрурмен бу кишвар ичра ғариб,
Булгон анвои дарду гусса насиб.

Уз диёримни ёд айлармен,
Мундин афгону дод айлармен».

Гар яна мактаб ичра келса Шоҳ,
Тарк этар эрди тез нолаю оҳ.

Айтур эрди неча ҳикоятлар,
Булажаб қиссаю ривоятлар.

Айламакдин ғараз сүзини зиёд,
Эрди Шоҳ хотирини қилмоқ шод.

Ошиқ улким бўлуб фараҳафзой,
Ёрининг хотирида тутғой жой.

Чун келиб кеча зулмат улди зиёд,
Шоҳу атфол булдилар озод.

Қолди мактабда ёлғуз ул Дарвеш,
Кечадек тираруз ҳам дилреш.

КЕЧА УЗОҒЛИҚИДИН ДАРВЕШНИНГ НОЛА ҚИЛГОНИ ВА
СЎНГИ КҮН ШОҲ ИЛТИФОТ ҚИЛИВ ОНИНГ
САРВАҚТИГА КЕЛГОНИ

Чун ёрим тун эдию тира жаҳон,
Деди Дарвеш гортиб оҳу фиғон-

Ки: «Бу тундур недин узун, ёраб?
Зулмати беадад фузун, ёраб?»

Гўйиё бу кеча тугилмиш ой,
Ё кўнгул давридур фалакфарсой.

Ҳеч шаб мундоқ эрмас эрди сиёҳ,
Учги бу тун, магарки, машъали моҳ?

Дуддин тўлди гунбази гардон,
Равзане йуқ чиқорга дуд равон.

Демосун мендин ўзгалар сабақин,
Ўзмасун мендин ўзгалар варақин.

Қуйса ҳарфиға ҳар киши бормоқ,
Кескамен бормоқин онинг ботроқ.

Тахтасиға кишики чекса рақам,
Тигим айлар онинг қўлини қалам».

Ўшбу сўзларни Шоҳ чу қилди тамом,
Ўз қошида Гадоға берди мақом.

Чунки таълимиға Шоҳ очти тилин,
Ул йўқ этти бошу оёқу элин.

Шоҳ, алиф, деса, ул дер эрди: дол.
Йўқ алар фарқин эткали анга ҳол.

Шоҳ бўлмай малулу беозарм,
Айтур эрди сабақ мулойиму нарм.

Шоҳ улким қилурда бахшойиш,
Тобғой ондин гадолар осойиш.

Хосса шаҳларки кўргузуб гайрат,
Олдилар мулки маънию сурат.

Айлабон расми меҳру лутф аён,
Қилдилар халқ мушкилин осон.

Лек ул шахлар илгидин минг дод-
Ки, қилиб дамба-дам жафони ёд.

Тукадурлар гадолари қонин
Оладурлар муҳиблари жонин.

Ҳар нафас жавр ўтин қилиб сўзон,
Ишқ аҳлиға кўйдурурлар жон.

Чун яна шом бўлди зулматкеш,
Қолди ҳижронга мубтало Дарвеш.

Чулки қилди бу мактаб атфоли,
Тахтани ювуб сиёҳдин холи.

Килки зарринини спехри давон
Лавҳи феруза узра сурди равон.

Уйқудин мактаб аҳли турдилар,
Ҳама мактаб сори юз урдилар.

Қилди мактабни борча манзилгоҳ,
Йўқ эди лек олар орасида Шоҳ.

Тифллар жониби боқиб Дарвеш,
Узига дер эди бўлуб дилреш:

«Бор эрур борча, лек ёрим йўқ,
Мақсади жони беқарорим йўқ.

Узга келди, ёр келмайдур,
Кўзума ҳеч бири илмайдур.»

Шоҳга бор эди чу бир ҳамзод,
Эрди ҳусн ичра мислдин озод.

Гарчи кичик биродар эрди анго,
Ҳусну хулқи баробар эрди анго.

Ҳама вақт эрди Шоҳга воқифи ҳол,
Ҳамдаму ҳамзабон маҳу сол.

Чун Гадо сабру тоқати кетти,
Анго ҳоли дилин баён этти-

Ки: «Недин кечка қолди букун Шоҳ,
Ғамидин рўзгорим ўлди сиёҳ,

Офтобимга бўлди не воқеъ-
Ки, бошим узра бўлмади толеъ.

Уйқуға ёки зердаст ўлди,
Ё майи ноз бирла маст ўлди.

Е кеча ултуруб экон бедор,
Йўқса то чошт уйқу не даркор».

Ушбу сўзда эдики келди Шоҳ,
Бўлди ул гуфтугўйдин огоҳ.

Рашки келдики ошиқи бедил,
Узгалар жониби эрур мойил.

Деди дилтанг ўлуб онинг ишига?
«Ошиқ ўлмоқ недур ики кишига?!»

Эй дарифо, ажаб хато қилдим-
Ки, бу бешармга вафо қилдим!

Бу Гадода гар ўлса эрди вафо,
Дарбадар бўлмас эрди олам аро!

Дарбадар итда ҳеч вафо йўқтур,
Дарбадар бўлмоғон гадо йўқтур.

Бандалик қилса банда ҳар кишига,
Киши олмас боқиб бу навъ ишига-

Ки иниси сори итоб айлаб,
Дер эди танг бўлуб хитоб айлаб!

«Саъйинг эрмостурур фузун мендин,
Бас, недин келгосен бурун мендин».

Гаҳ анго таън ўқин урор эрди,
Гаҳ уруб тошқори сурор эрди-

Ки: «Сен эмди келурга боғлама бел,
Мен келай мактаб ичра ё сен кел!»

Гаҳ қаламни ер узра тошлар эди,
Гаҳ йиртиб варақни тошлар эди.

Олдиға сафҳани чекиб ҳар ён,
Чехрасин қилур эди пинҳон.

Тонг эмас рашк ёри содиқдин,
Кўб ўлур ёр рашки ошиқдин.

Хублар фитнаю гами ҳар дам,
Ошиқиға етар ўзига ҳам.

Шоҳга бордур Гадоси фикри мудом,
Хужанинг бандасиға майли тамом.

Қуйди Дарвеш ерга шарм ила бош,
Деди: «Бу лаҳза ўлсам эрди кош.

Бўлмишам ёр оллида маъюб,
Бу тирикликдин ўлганим эди хўб.

Бор эрур гарчи нуктадон асру,
Бор эрур лек бадгумон асру.

Ваҳ, экон толиим азалдин ёмон,
Бўлмишам ҳолима ўзим ҳайрон.

Чун гуҳар истабон узатдим даст,
Берди санги ҳаводис анго шикаст,

Истадим жон топорға оби ҳаёт,
Олди жоним насиб ўлуб зулумот.

Чун кеча булди Шоҳи нек қадам,
Яна мактабдин этти азми ҳарам.

Сурди айлаб инисидин тафтиш-
Ки: «Санга не деди ҳамул Дарвеш?»

Ул қилиб қиссани тамоми баён,
Шоҳга ҳол аслин этти аён.

Шоҳ чун ҳол аслини билди,
Раҳм Дарвеш ҳолиға килди.

Қосиде қойдаким барои худо,
Ёр оллида ҳолим этса адо.

То боқиб можаро адосиға,
Яна қасд этмаган Гадосиға.

ШОХНИНГ ГАДОГА ИТОВ КИЛРОНИДИН ПУШАЙМОН
БУЛУВ, ЯНА ИЛТИФОТ ҚИЛГОНИ

Чун яна меҳр чарх уза юрди,
Кунглидин Шоҳ меҳри бош урди.

Кўргузуб меҳр лутфу шафқат ила,
Борди Дарвеш уза хижолат ила.

Кеча то субҳ онинг ғамин ер эди,
Гунча ёнглиғ кулуб юзига деди:

«Келди дарвешпеша сардорлар,
Авлиё хайлию паямбарлар.

Шоҳларким жаҳон ародурлар,
Хама дарवेशга гадодурлар.

Эмди ул яхшиким бажид бўлсоқ,
Шоҳу Дарвеш муттаҳид бўлсоқ».

Шаҳ чу лутф айлади ниҳоятсиз,
Меҳри Дарвеш бўлди ғоятсиз.

Бўлубон мактаб аҳли воқифи ҳол,
Гуфтуғуға тил очтилар атфол.

Дедилар бир-бирига ҳолатни
Қилдилар фош бу ҳикоятни.

Тифллар гарчи фитнагардурлар,
Ашқдек шўху пардадардурлар.

Кимсаким тифлга дегой зорин,
Қасд ила фош айлагай розин.

Етти Дарвеш сўзи олам аро,
Бўлди расво жамиъни одам аро.

Пандгўлар маломат айладилар,
На маломат, аломат айладилар.

Лозими ишқ жуз маломат эмас,
Ҳеч ошиқ иши саломат эмас.

Бу маломатга, эй кўнгул, бўл шод,
Ҳам саломат ғамидин ул озод.

Ғадо ишқидин рақиб хабар топиб ғадонинг
шоҳ хизматидин маҳрум бўлғони

Йўқтурур олам ичра ҳеч ҳабиб-
Ки, онинг бўлмағой изида рақиб.

Ҳар қачонким ҳабибни дерлар,
Утрусида рақибни дерлар.

То киши жондин ойру бўлмоғуси,
Ул балодин даме қутулмоғуси.

Шоҳға бор эди бир ўйла Рақиб-
Ки, онинг таври, тарзи эрди ажиб.

Эди бошдин оёқи шиддату қаҳр,
Кўзлари косаси тўла эди заҳр.

Ғазаб эрди ҳамиша хўйи онинг,
Кўрмагон эрди кулку рўйи онинг.

Халқи оламға берголи озор,
Олам ичра ул эрди каядиму мор.

Бовужудеки мунча шиддату қаҳр,
Мири бозор эдию, шаҳнаи шаҳр.

Ҳокими жумла хосу ом эди ул,
Шаҳ нигоҳбони субҳу шом эди ул.

Топмағой эътибор сифла даме,
Кўрмагай ихтиёр сифла даме.

Ҳосили қисса улки, ул бадкеш,
Билди не ишда эрконин Дарвеш.

Булди итдек ҳамиша хасми Гадо,
То они ул эшикдин этти жудо.

Чун они Шоҳ эшикидин сурди,
Посбонликда ўзи ўлтурди.

Чунки булди бу навъ ул моневъ,
Булди Дарвеш меҳнати зоевъ.

Ложарам буйла айлади тадбир-
Ки, кеча қилғой ул тараф шабгир.

Борса рози аён ўлур кундуз,
Яхшироқдур тун урса ул сори юз.

Кечада ошкора булмас айб-
Ки, кечадур жаҳонга пардаи ғайб.

Кечадин гар аён ўлур зулмот,
Ойдур ул зулумот ичра оби ҳаёт...

Бир тун алқисса йўлга юз урди,
Шоҳ куйиға шавқ ила юрди.

Тани — бемор, сийнаси — ғамнок,
Дили мажруҳ, дийдаси — намнок.

Ҳар қадамда қўйиб ер узра бошин,
Тўқор эрди нечукки сел ёшин.

Урубон сийнасиға ғамдин санг.
Қоқор эрди мағарки табли жанг.

Ҳар нафас тортар эрди ўтлуғ ох,
Даҳрни айлар эрди оташгоҳ.

Еткуруб ёр қўйиға ўзини,
Суртубон остониға юзини.

Дер эди: «Остони Шоҳ будур,
Дилу жонимға қиблагоҳ будур.

Ҳар киши бу тарафға қўйса қадам,
Таним улеуи гўбори, жоним ҳам».

Кўрди ҳар итни Шоҳ кўйи аро,
Шердек зўрманд эдию қаро.

Меҳркешу вафонишон эрди,
Шоҳ эшикида посбон эрди.

Онго дедики: «Эй вафопарвар,
Жумла аҳли вафо аро сарвар.

Ёр кўйида мени ҳазиндин эшит,
Сен анго иту, лек мен санго ит.

Панжанг ўлмуш хино билан гулгун,
Манга ул навъким дили пурхун.

Кафи пойинг эрур чу нақши нигин-
Ки, нигинингда жумла руи замин.

Неча тирногинг олурда шикор —
Гул киби сурху, тез ўйлаки хор.

Кечалар ўғриларға монеъсен,
Туну кун бир сунгакка қонеъсен.

Куйруғинг шакли бордурур қуллоб-
Ки, чекар кўнглум айлабон бетоб».

Бу сифат неча сузлар этиб фош,
Кўйди йиғлаб ул ит оёқиға бош.

Ул кеча даҳр рашки гулшан эди,
Ёғду кундин зиёда равшан эди.

Хайли анжум била сипеҳри барин,
Гулшан эрди тула гули рангин.

Жирми маҳ косаи панир эрди,
Кучалар борча жуи шир эрди.

Сояи бед, моҳтобу шамол,
Ул сифатким болиқлиғ оби зилол.

Равшан эрди маҳ тамоғ ул тун,
Сайр этиб Шоҳ ҳавои бом ул тун.

Бомнинг бир лабида ўлтурди,
Ногаҳон ўз Гадосини кўрди.

Ки тўкуб қон ёшин юзига кўзи,
Кўнгрониб дер эди ўзига ўзи:

«Кетди қўлдин ишим, не ишдур бу,
Оллоҳ, оллоҳ, нечук равишдур бу?!»

Тобакай сийна пора-пора қилай,
Вой, юз войким, на чора қилай?!»

Чок-чок этти хотирим дами тиг,
Хайф-хайфу туман даригу дариг.

Оҳ, бу шум толеимдин оҳ,
Воҳ, бу умри зоеъимдин, воҳ.

Мен менулким, тилаб висол ила жон,
Олди жонимни меҳнату ҳижрон.

Мен менулким, ёқиб чироғи умид,
Шаби ҳижронда қолмишам жовид.

Мен менулким, чекиб ғами ҳижрон,
Кўрмойин базми васл бердим жон.

Орзудур висоли ёр манго,
Йўқтурур ўзга қору бор манго,

Ўлмасам ушбу орзуда агар,
Тонгла мундин бўлур ишим бадтар».

Шоҳ чу кўрди онинг бу зорлиқин,
Паст айларга беқарорлиқин.

Деди: «Қил сабр, изтироб этма,
Ема андуҳ, кўб шитоб этма.

Негаким эмди мен учакда мудом,
Чиқибон маскан айлагум лаби бом.

Хам кабутар мудом учургоймен,
Хам тамошо мудом кўргоймен.

Сен ҳам атрофдин мени кўргил,
Хотирига сурур еткуржил».

Эй хуш ул дамки, дўст бўлғой ёр,
Раҳм ошиққа айлагай изҳор.

Толиби васлиға бўлуб толиб,
Кўнгли бўлғой мудом анго роғиб.

КАБУТАР ХАЙЛИНИНГ СИФАТИ ВА ШОҲНИНГ ТАМОШО
УЧУН ҚАСР БОМИГА ЧИҚМОҚИНИНГ МАЪРИФАТИ

Субҳ чун тўкти донаи анжум,
Ҳайати дом қилди гардун гум.

Этти парвоз мурғи зарринбол,
Чарх-чарх узра урди беэҳмол.

Қасрининг боми узра чиқти Шоҳ,
Уйлаким чарх боми устига моҳ.

Турфа бом, нечукки боми фалак,
Келди хайли кабутар анда малак.

Сув тўла коса меҳри равшан анго,
Бордур анжум сочилгон арзан анго.

Шоҳ қўлига етишмак истаб дом,
Кўзларин очти шавқ бирла тамом.

Шоҳ узра кабутар айлаб давр,
Қуш Сулаймон уза пар ургон тавр.

Учубон боши узра айлона,
Уйлаким шамъ узра парвона.

Борча бошдин оёки накшу нигор,
Уйлаким нав арўси зевардор.

Баъзи кўҳиу баъзи шерози,
Сурагин кўргон эл ебон бози.

Баъзи ҳудо, баъзи хуштанидур,
Садқаси халқ жонию танидур.

Баъзи чинию баъзи бағдоди,
Жону дилларда майлию ёди.

Баъзи кук, баъзи сурмаранг бўлуб,
Кургон эл ақли маҳвранг бўлуб.

Баъзининг ранги маллаю оқ бош,
Эврулуб эл кўзида шавқида ёш.

Хама суврат аро нечукки пари,
Телбавор тушса ҳар киши назари.

Хама айлаб ҳаво уза тайрон,
Кимки боқса анго бўлур ҳайрон.

Жамъ улуб осмонга учқон чин,
Кўрунуб элга ҳайъати парвин.

Чунки фарёд этиб кабутарбоз,
Берди илкида оғзидин овоз.

Шоҳ илкига олди чанбари дом,
Урди юз қатла наъра беором.

Ғараз ушбу фиғонидин амдо,
Ул эдиким, эшитиб ул шайдо,

Ёр кўйи ҳаримиға еткой,
Юзининг меҳрига нигоҳ эткой.

Шоҳ ишидин Гадо эди огоҳ,
Гушадин айлар эрди Шоҳға нигоҳ.

Жону дилдин қилиб дуосини,
Дер эди этибон саносини:

«Эй кўнгул мубталой доминг улуб,
Жон қушининг мақоми боминг улуб,

Кўнғлум анда асири қайдингдур,
Мунда жоним шикори сайдингдур.

Муҳтарам кўйинг ул сифатки ҳарам,
Бордур андоқ мунинг кабутари ҳам.

Кош мен ҳам кабутар улсам эли,
Соҳиби бол ила пар улсам эди.

Айланиб қасринг узра субҳу шом,
Булур эрдим бошингга садқа мудом.

Чиқди кунглумдин уйла дуди оҳ-
Ки кабутарнинг улди баъзи сиёҳ.

Баски оқти кўзимдин ашки умед,
Булди ул хайл ичида баъзи сафед.

Баъзининг рангиким эрур жигари,
Жигарим қонининг эрур асари.

Баъзиси маст, баъзи ранги мул,
Ҳам эрур булбулу алар ҳам гул.

Баъзининг рангин ашким этти қизил,
Парларини гувоҳи ҳолим бил.

Буки чашми кабутаринг гулгун,
Булди ҳама оёқлари пурхун.

Йиғлади қон кўзи бу ҳолимга,
Оёқи ботди ашки олимга».

Ул Гадо ҳоли бу эди то шом,
Шоҳ ҳам этмиш эди учакда мақом.

То кўруб ҳар дам они ул мискин,
Топғой озурда хотири таскин.

Айни ишқ ила Шоҳи некӯхисол,
Ошиқиға боқар эди ҳама ҳол.

То агар ишқбоз булмаса шоҳ,
Қачон улғай Гадосидин огоҳ.

Ё агар хубу дилиавоз улғай,
Дўим ошиқға ишқбоз улғай.

Бир неча кунки, шаҳзодаи аср,
Чиқибон маскан этти боми қаср.

Қаср сори уруб Гадо доғи юз,
Дару бомиға солур эрди кўз.

Шоҳ наззорасидин олғали ком,
Боқар эрди ҳавоға субҳу шом.

Ўзга ер сори ҳеч боқмас эди-
Ки, онга ҳеч нимарса ёқмас эди,

Боқғонидин ҳавоға волаю маст,
Онго эл деди офтобпараст.

То Рақиб онглабон ҳамул аҳвол,
Шоҳға деди: «Булмагил эҳмол!»

Тангридин бу Гадо эди навмид,
Қибла бўлмиш мудом онга хуршид.

Йўқ мусулмонки сарфи кофирдур,
Куфри онинг улусға зоҳирдур.

Ичиб ул чоғ ул Гадо савганд,
Деди: «Тангрики йўқ онго монанд.

Зоти хуршид ишқ анго лойиқ,
Ҳама зарроти кави анго ошинқ.

Ўтрусида онинг ҳижоби йўқ,
Зотидин ўзга офтоби йўқ.

Борча элға ҳамул дам ўлди аён-
Ки қилур ул парастини яздон.

Сўнгра юз урди кўйи Шоҳ сори,
Остони жаҳонпаноҳ сори.

Лек «Мажнун!» дебон они атфөл,
Кўрубон онда ўзга турлук ҳол.

Югурар эрдилар дебон пайваст-
Ки: «Қаён борди офтобпараст».

Қилса ҳар кун Гадо сари оҳанг,
Урмоқ учун бошига ҳар дам санг.

Қупориб ушбу остон тошини,
Ерор эрди уруб онинг бошини.

Токи тош захмидин топиб озор,
Тутмасун Шоҳ куйи ичра қарор.

Баски атфол отти тош анго,
Булди мажруҳ чашму бош анго.

Танг ўлуб меҳнату машаққатдин,
Қочғали азм этиб заруратдин.

Шаҳрдин тошқарига юз урди,
Бир бузуқ ичра ўзни еткурди.

Чун бузуқ ичра айлади маскан,
Чок қилди танида пираҳан.

Гар мен ўлдим бу пираҳанни нетай,
Улук эрмас эсам кафанни нетай.

Сочти бошига дамба-дам туфроқ-
Ки, бошим туфроқ остида хушроқ,

Узига тирноқ олмоқ этмади кеш.
То онинг бирла кўксини эткой реш.

Бошидин сочин олмади яксар,
Балки бошдин анго йўқ эрди хабар.

Бориб ўздин гаҳи, келур эди гаҳ,
Бахтидин айлар эрди бу шиква-

Ки: «Бошим бурна кўкка еткурдинг,
Сўнгра ерга они недин урдинг-

Ки, манго лаҳза вафо қилдинг,
Сунг недин жавр ила жафо қилдинг;

Хаққо, жавру жафо бу навъ ўлғай,
Боракалло, вафо бу навъ ўлғай».

ДАРВЕШНИНГ КАБУТАР БОЛИҒА НОМА БОҒЛАВ ШОҲ
ЖОНИБИҒА РАВОНА ҚИЛҒОНИ

Шоҳнинг бир кабутари бор эди,
Учубон қасри узра ўйноқ эди.

Паст қолиб сипеҳр поясидин,
Баҳра олиб ҳумой соясидин.

Қилибон қуллуқиға пайдо шавқ,
Қумри оллида солди бўйниға тавқ.

Хизматиға қанот очиб шаҳбоз,
Соясиди қилур эди парвоз.

Бир кун ул ҳудҳуди ҳумоюнфар,
Баски урди ҳавода болу пар.

Чустлик бирла сайр этиб офоқ,
Шоҳ қасридин ўзни солди йироқ,

Қилибон юқориға майл аён,
Ўйлаким эл кўзидин ўлди ниҳон.

Ўзини чарх қасридин ошуруб,
Ўйнабон бир неча муаллақ уруб.

Сунграким ер сори қараб учти,
Ул Гадо бошиға келиб тушти

Бўлди боши онинг фалакфарсо-
Ки, ҳумо сояси етушти анго.

Деди: «Бошимдур ошённингго
Қатра ашким — обу донингго»,—

«Етмасун, деб, анго зарар ногоҳ»,
Соқлади синасида ўтлуғ оҳ.

Ул кабутар била ҳамул маҳзун,
Бўлди андоқки қушлару Мажнун.

Сўнгра ондин қўлига олди қалам,
Ҳасбу ҳолини айламакка рақам.

Шарҳи бемеҳрини замон эткой,
Номае Шоҳ сори равон эткой.

Рақам этти гаму фироқини,
Шарҳи андуҳу иштиёқини.

Ошиқ эткоч кўнгул ўтини рақам,
Ёнса ул ўт била не айб қалам?

Чун олиб қўлга сафҳаю хома,
Ёзди зулми Рақибидин нома.

Риштаи жон бирла чирмоб чуст,
Ул кабутар париға боғлади руст.

Айлади Шоҳ жониби ирсол,
Учуб ул етти Шоҳға филҳол.

Мурғи руҳи Гадо ҳам очти қанот,
Онга ҳамроҳ Шоҳға еткой бот.

Ўқуғоч Шоҳ арзи ҳоли Гадо,
Қилди шаҳр ичра ушбу навъ нидо.

Ки: «Ҳама халқ ўқу ё олсун,
Шаҳрнинг ташқорида йиғнолсун.

Ҳам тамошо қилурға пиру жувон,
Борча бўлсун ҳамул тарафға равон.

Ўқчилар хайли жумла юрсунлар,
Отибон ўқ нишона урсунлар.

Қилиб ҳар ким бу ҳукмда тақсир,
Ўзини қилғуси нишоқан тир».

Эшитиб бу сифат нидони Гадо,
Истабон жонин айламоқни фидо.

Бордию тутти бир маҳалда макон,
Сунгги кун Шоҳ сурди от ул ён.

Кимки чекса фироқ аро меҳнат,
Топгой охир висол аро роҳат.

Чекса ҳар кимса интизору алам,
Ёр аҳсонидин бўлур хуррам.

ШОҲНИНГ УҚ ОТМОҚ БАҲОНА БИЛА ШАҲРДИН ЧИҚИВ
ДАРВЕШНИНГ НАЗАРИ УҚИҒА НИШОНА ҚИЛҒОНИ

Сунгги кун чунки офтоби мунир,
Ёр юзин билкул олди отиб тир.

Гарм улуб лаҳза-лаҳза оташи меҳр,
Нарм улди доғи камони сипеҳр.

Шоҳ камар боғлаб азми жавлонга,
Майл айлаб ҳавои майдонга.

Истади минмоки учун бир от,
Отни келтурдилар ҳамул дам бот.

Демагил отки, барқу бод эрди,
Девқувват, паринажод эрди.

Боддин хушхиромроқ эди ул,
Барқдин тезгомроқ эди ул.

Наварӯсе эди пари тимсол,
Зулфи мушкин анго муанбар бол.

Онго эрди кулоқ била кокул —
Ханжари беду дастаи сунбул.

Тезрав ул сифатки умру ваҳм,
Ўтқонин ҳеч кимса билмай фаҳм.

Мунча вусъат билан етти иқлим,
Оллида тенг мисли ҳалқаи мим.

Гар раҳи чувслик тутар эрди,
Ўткан айёмдин ўтар эрди.

Чун анго майл қилди мингали Шоҳ,
Маркаби чарх уза нечукким моҳ.

Қўйди мақдам рикоб аро дарҳол,
Ўртага ойни олди икки ҳилол.

Барқдек солди отни жавлонга,
Қуёшосо юз урди майдонга.

Халқ айлаб ҳужум юрдилар,
«Шоҳ келди!» дебон югурдилар.

Чунки майдонга келди Шоҳу сипоҳ,
Майли Дарвеш қилди хотири Шоҳ.

Сайри майдон этарга бўлди равон,
Рахшига берди ҳар тараф жавлон.

Кўрди бир гўша ичра ўлтурмиш,
Даҳрдин беадад ситам кўрмиш.

Танида пора-пора пирохани,
Пирохан торидек бўлуб бадани.

Сийнаси лавҳни харош этмиш,
Ғайрнинг нақшини тарош эгмиш.

Танидур зору изтироб ондо,
Ўйлаким тору печутоб ондо.

Пайкари дарду ранж тоғи бўлуб,
Кўзи ул тоғнинг булоғи бўлуб,

Кўзи атрофида сафи мужгон,
Чашма бошида ўйлаким райҳон.

Бори ашкики қатрадиндур пур
Рост андоқ дурурки риштан дур.

Сарба-сар гард остида қолмиш,
Юзига пардаи адам солмиш.

Тифли ашки ситезагарлик этиб,
Югуриб юзига пардадарлик этиб.

Шоҳ ҳуснига чунки қилди назар,
Ўзни туфроқга тошлади музтар.

Шоҳ чу Дарвеш ҳолини курди,
Ўзга жонибга маркабни сурди.

Деди: «Ул ён нишона қилсунлар,
Қароқга баҳона қилсунлар».

Токи Дарвеш онинг изин кўргой,
Назарин Шоҳ ҳам онга еткургой.

Чун ҳадаф сори ўқ отар эрди,
Кўз учидин боқиб тортар эрди.

Эрди гарчи нишона сори юзи,
Лек Дарвеш сори ики кўзи.

Ўйла ўқ ҳар тараф равон бўлди-
Ки, ҳамул арса ўқ билан тўлди.

Бўлмади мазраъ ҳамул улуғ майдон,
Хушаси — ўқу донаси — пайкон.

УҚ ВА ЁИ ТАЪРИФИ ВА ШОҲНИНГ УҚ ОТҚОНИ ВА
ГАДОГА НАЗАР ҚИЛҒОНИ

Шоҳ илкида бор эди бир ёй,
Эрди онинг нишонаси янги ой.

Хубларнинг қошидек ўлгой ҳам,
Онга қурбон ўлуб бори олам.

Хам абрусига гиреҳ солиб,
Сайд учун илгига каманд олиб.

Йигит элидек жадалға хуй эткон,
Қорилардек ҳиялға хуй эткон.

Эрди ул боди анодек хунрез,
Хублар кирпичи ўқидек тез.

Тортса ким они қулоқиғо
Чекти бир сарвқад қучоқиғо.

Қад киби дилпазир рафтори,
Гушан чашми халқ онинг сори.

Дустлар йўлида афтодаи хок,
Душман аҳлиға мужиби ялок.

Шоҳким ўқ отарда комил эди,
Ё киби ўқ сориға мойил эди.

Агар этса қуруғ сўнгокни нишон,
Мағз анго ўқни айлар эрди равон.

Мур қилса анго муқобил ўзин,
Тикиб ўқ новаки бирла икки кўзин.

Шоҳ чун ўқ нишона уруб,
Ул Гадо оҳи ошиқона уруб.

Деди: «Шоҳоки, то жаҳон бўлғой,
Дилу жоним санго нишон бўлғой.

Кўзим ўлғой ҳамиша раҳгиринг,
То етушқой онго гаҳ тиринг.

Кош ўқинг нишона қилса таним,
Балки маъвою хона қилса таним.

Етса лаззат топормен ўқинг агар,
Найдин ул навким егум шакар.

Гар қўлунгдин етушмаса бир ўқ,
Тонг эмас жон танимдин ўлса йўқ.

Ўзгаларни нишона то қилдинг,
Эй шаҳим, бил они, хато қилдинг.

То санго устухон нишон бўлди,
Рашкдин жисмим устухон бўлди.

Ноз ўқи бирла қилни тешкунг сен,
Истасанг қилни тешмак, инак мен.

Билмасун ҳеч ранжни дастинг,
Кўрмасун чашм захмини шастинг».

ЎҚ ВИЛА ЁИНИНГ БИР-БИРИ ВИЛА МУНОЗАРА
ҚИЛГОНЛАРИ

Шоҳ қўюб қайси ўқни ё узра —
Отғоч-ўқ чиқти ул само узра.

Чунки ўқ кўрди жавр этиб анго ё,
Шоҳ илкидин айлар они жудо.

Ташлабон беҳуд осмондин ўзин,
Қаҳр бирла қўюб ер узра юзин.

Ўзин айлаб урушғоли то рост,
Ёйға деди: «Эй кажу норост.

Кажлигингдин солурлар оташға,
Еткурурлар неча кашокашға.

Шарм қилғил қади шикастингдин,
Нарм бўлғил шикаста бастингдин.

Сен қарисен мадад берурга санго,
Қадим ўлди санинг қўлунға асо.

Менсизин ким очар йўлунгни санинг,
Қайси одам тутар қўлунгни санинг.

Хар киши деса сўз сену мендин,
Менинг отим тутар бурун сендин.

Тушти саркашлигингдин эй пир,
Бўйнингга тавқи банду ҳам занжир.

Халқ узиға сани чекар ҳар дам,
Сен қуёрсен тариқи кажга қадам.

Пирдин бу сифатлар эрмас хўб,
Ожизу гўшагирдин хўб»

Ё чу бу сўзни ўқдин эшитти,
Таниға печу тоблар етти.

Деди: «Синдурма мунча пирлигим
Айлама таъна гўшагирлигим.

Мунча тутма ўзингни нерўманд,
Узга парри бирла учма баланд.

Сан доғи тездурки пир ўлғунг,
Ожизу зор гўшагир ўлғунг.

Бор эрур хизматим санго варзиш,
Мен буюрғум ишу сен эткунг иш.

Чун сени фитнажўй кўрдилар,
Арра бошинг уза етурдилар.

Ўқ йилонею ҳам чаёндурсен,
Ниш урарда балои жондурсен.

Ҳар тараф кўргузуб ситез эткунг,
Еткуруб захм элга тез эткунг.

Ер ҳадаф ичра борҳо қилдинг,
Яна каж бординггу хато қилдинг.

Эл агарчи сани қўлиға олур,
Лек отғоч, отиб йироқға солур.

Сани чунким йироқға отғуси Шоҳ,
Арода ҳеч борму манда гуноҳ?»

Ўқ чу ёнинг сўзини кўрди чин,
Кўргузуб сулҳ бўлди уэр ойин.

Яна қилди мувофиқат икав,
Сулҳ бирла мусоҳибат икав.

Сулҳдин ўзга ҳеч иш йўқтур,
Жангдин ҳам ямон равиш йўқтур.

Сулҳ келди бори улусга салоҳ
Сабаби роҳату нишоту фалоҳ.

РАҚИБНИНГ ШОҲНИ ШИКОРГОҲГА ДАЛОЛАТ ҚИЛГНИ
ВА ДАРВЕШНИНГ ИШОРАТ БИЛА ОГОҲЛИГ ТОПГНИ

Бир неча кунки Шоҳи банданавоз,
Ўз Гадосига қилди жилваю ноз.

Халқ онинг бу ҳолини билди,
Ҳарна фикру хаёлини билди.

Бўлубон Шоҳга айбжў ҳама,
Қилдилар бўйла гуфтугў ҳама-

Ки: «Недин Шоҳ ўзи, бўйла ёр?
Шоҳлар қилгуси гадодин ор.

Маснади шоҳу, бўрөи гадо,
Жамъ бир ерда бўлмағой асло.

Йўқ Гадо ишқи Шоҳга лойиқ,
Балки ул муддаи эмас ошиқ».

Ул нафасда Гадо аён ўлди,
Шоҳга ҳамроз, ҳамзабон ўлди.

Пок диллар қилиб дуои Шоҳ,
Дедилар бу сифат дуои Шоҳ

Ки: «Бу ёнглиғ Шаҳи жаҳоноро,—
Киши оламда кўрмамиш асло.

Чун Гадосига бу ато қилғай,
Борчани ўзига гадо қилғай».

Чун бу сўзларга воқиф ўлди Рақиб,
Борди ондин қарору сабру шикеб.

Қони танда уруб газабдин жуш,
Кургузуб май хуми мисоли хуруш.

Деди: «Гар бу Гадоға урсам тиг,
Айлағумдур ўзум-ўзумга биг-

Ки, агар Шоҳ эшитса ушбу хабар,
Курмоғуси юзумни то маҳшар.

Гар десам Шоҳға гарон келгай
Демасам ҳам лабимга жон келгай.

Яхшиким ҳийлае қилиб пайдо,
Айласам Шоҳдин Гадони жудо».

Сўнгги кун чунки ул Шаҳи даврон,
Айлади майл жониби майдон.

Деди: «Шоҳо, етушти фасли баҳор,
Муътадил бўлди файзи лайлу наҳор.

Тоғу дашт ўлди боғ ила бўстон,
Ер юзи бўлди зеббахши жинон.

Сабза барф остидин аён ўлди,
Пир эди даҳр навжувон ўлди.

Абри найсон етушти тоғ узра,
Тўкти сув марғзору боғ узра.

Сел этиб тоғдин ошоқға гузар,
Ўлаким тоғ устидин аждар.

Тушади сабза ер юзига бисот,
Ерга қўймас оёқин аҳли нишот.

Туқубон инжу шабнаму жола,
Топти тарсиъ косаи лола.

Бўлди боғ ичра шакли лолаю гул,
Ошён анда байзаю булбул.

Дашт аро жилва айлаб оҳулар,
Очибон маст чашми жодулар.

Вақтидурким чиқиб шикор этсанг,
Сайри сахрою лолазор этсанг.

Ичибон лола косасида шароб,
Есанг айлаб кийик этини кабоб.

Жоми гулранг лолани кўрсанг
Мастчашми ғизолани кўрсанг.

Булди яқинки келгач-ўқ наврўз,
Борча хадам ила шаҳи ферўз.

Азми сахрою навбаҳор эткай
Гаҳ ичиб бода, гаҳ шикор эткай.

Яна чун Шоҳ юрди майдонга,
Солибон ашҳабини жавлонга.

Меҳрдек кўргузуб Гадосиға чеҳр,
Айлади фош ҳаводин афзун меҳр.

Чун фалак сатҳидин қуёш кетти,
Шоҳ ҳам қайтмоққа майл этти.

Айламакка Рақибни рўсиёҳ,
Ул Гадони шикордин огоҳ,

Борча ҳамраҳларин қилиб ғофил,
Қилди бир ўқ Гадо сори нозил.

Чун ул ўқга Гадо назар қилди,
Кўргач онинг ишоратин билди.

Деди ул: «Уқраким назар қилдим,
Мақсад ондин на эрконин билдим.

Ушбу ўқ айлади манга изҳор-
Ки, экан Шоҳда ҳавои шикор.

Мен онинг даргоҳидин эмди кетай,
Водию тоғ ичида маскан этай».

Булубон ишқи дамба-дам афзун
Кетти саҳроға уйлаким Мажнун.

Қилибон азми водию кўҳсор,
Тутти оҳу гуруҳи бирла қарор.

ДАРВЕШНИНГ ТОҒДА СОКИН БУЛҒОНИ ВА ВАҲШИЙЛАР
БИЛА УНС ТУТҒОНИ

Ул ҳаволида бор эди бир тоғ,
Тоғ йўқким, макони дарду доғ.

Қуёшу ой бошиға тиг ургон,
Бошини етти кўкдин ошургон.

Ишқ эли қасдини қилиб оҳанг,
Этокию канори тўлғоли санг.

Сел ондин баҳор оқиб гулгун,
Дема сел оби дийдаи Мажнун.

Тигидин баски халқ ўлуб кушта,
Қилибон куштадин аён пушта.

Булди ул кўҳи меҳнату андўҳ,
Юз минг андўҳ бирла сокини кўҳ.

Ҳар қачон нола қилса ул вола,
Тоғ ул ноладин қилиб нола.

Ҳар бошидин садо чиқиб ҳар ён,
Ҳашр ғавғосин айлар эрди аён.

Гиряу зор чун аён айлаб,
Тоғдин селлар равон айлаб.

Тоғ бошини чашмасор айлар эди,
Ер юзини лолазор айлар эди.

Жумла ваҳшийлар ила ёр ўлди,
Унс туттию дўстдор ўлди.

Онга оҳулар ўлди ром ҳама,
Бул шубон эрди, ул гуруҳ — рама.

Ул гуруҳ ичра бир гизолаи хўб,
Бор эди бошдин-оёқ марғуб.

Нофасидин жаҳон эди мушкин,
Оллида оҳуи Хўтан мискин.

Шўх чашме эди шўъбадабоз,
Бошидин то оёқи ишваю ноз.

Гўйё ул шўх чашму шўх назар,
Эди бир шўх чашмлиғ дилбар.

Они бу шакл ила чун кўрди Гадо,
Майли онинг анго бўлуб пайдо.

Шавқ бирла онинг ғамин ер эди,
Йиғлаб онинг ҳавосида деб эди:

«Кўзи Шоҳим кўзига ўхшайдур,
Ғамзаю ноз бирла ўйнайдур.

Келадур асру мушксор иси,
Берадур лаҳза-лаҳза ёр иси.

Мен ит ўлсам агар на айб анго
Ки, берур ёрнинг исини манго.

Ёр ранги агар муяссар эмас,
Манга ондин етушса бўе бас».

**БАҲОР ФАСЛИНИНГ СИФАТИ ВА ШОҲНИНГ
ШИКОРГОҲДА ДАРВЕШ БИЛА МУЛОҚОТ ҚИЛҒОНИ**

Келди наврўз, етти вақти нишот,
Жашн ичра тўшолди сәбза бисот.

Келдилар ғунча бирла гул қат-қат,
Бири яшил, бири қизил хилъат.

Ғунчанинг оғзи топти хандонлиғ,
Тушубон жола бўлди дандонлиғ.

Наргиси тар етушти лола уза,
Тушти махмур кўзи пиёла уза.

Ғунча гулнинг юзидин олди ниқоб,
Булбули зор ҳолин этти хароб.

Барги савсанки бўлди сабзаранг,
Ханжаредурки тутти они занг.

Лола ут чун тануриға урди,
Ут аро неча қурс куйдурди.

Похта болу пар очиб бу чоғ,
Урди шамшод туррасиға тароғ.

Май шавқи ила бўлди булбул маст,
Гул уза нола айлади пайваст.

Берибон сабза ришталарга тоб,
Сабз ҳулла туқурға қилди шитоб.

Ушбу вақт ичраким эди фаррух,
Ул Шаҳи сарвқомату гулрух.

Сайд наззорасидин олғоли ком,
Шаҳрдин ташқариға қилди хиром.

Бор эди ул ёвуқда бир саҳро,
Асру эрди васеу, руҳафзо.

Туфроғи сар-басар абиромез,
Ели бошдин оёқ нишоғ ангез.

Сунбулу, савсани — ҳама хушранг,
Лоласи обдору оташинранг.

Ваҳшу тайриға сурати зебо,
Нақш янглиғки кургузуб дебо.

Сабзаранг қушлари чиқориб пар,
Марғзореки тула сабзаи тар

Сабзаси хатти лаъли хандондек,
Лоласи орази дурахшондек.

Шоҳ чу ул дашт саҳниға етти,
Лашкар аҳлиға буйла амр этти-

Ки, туруб черики жумла доиравор,
Йиғносунлар не навъ бўлса шикор.

Шаҳ сўзи бирла черик солдилар,
Уртаға сайдларни олдилар.

Қуйди чобуклар онда чуст қадам,
Қилдилар ўқу тигларни алам.

Ҳариф ўқларға фароғ бўлди паланг,
Доғларға фатила суқти хаданг.

Кабк истаб қочорни ҳар саридин,
Пар чиқорди ва лек ўқ паридин.

Шер айлаб амал ғазаб фаниға,
Панжа урди ва лек ўз таниға.

Гур аз баски кўрди фитнаю шўр,
Оғзи очилди ўйлаким лаби гур.

Булубон оҳулар кўзи пурнам,
Тутти ҳолиға йиғлабон мотам.

Чун қуён кўрқубон кўзин очти,
То абад кўздин уйқуси қочти.

Қилди тилку кўруб ҳамул ошўб,
Қуйруқин итлар оллида жорўб.

Урса ҳар қуш қочиб ҳаво сори бол,
Бир ўқ они йиқор эди дарҳол.

Тебратур бўлса ҳар ғизола оғ,
Бир каманд они банд этиб ул чоғ.

Ул ғизолеки хотири Дарвеш —
Моинл эрди онинг сори каму беш.

Ушбу черики ичида ҳозир эди,
Шоҳнинг кўзи онга нозир эди.

Ул маҳалдаки они кўрди кўзи,
Истади сайд қилмоқ они ўзи,

Дедиким: «Ҳеч кимса чопмасун от,
Бир ўзим сайд айлай они бот».

Сурди от чун ғизоли раънога,
Чиқти сафдин, юз урди саҳрога.

Кейнида Шоҳу, илгариди ғизол,
Етти Дарвеш устига филҳол.

Кўйди бош оллида қилиб ихлос,
Мани, яъники, ондин айла халос.

Шоҳ чун ушбу ҳолни кўрди,
Эътиқод айлаб ул тараф юрди.

Бориб онинг ёнида тугти жой,
Ўйлаким шоҳ хизматида гадой.

Шоҳ қизориб эди шитоб била,
Ул куюб эрди офтоб била.

Тонимай бир-бирин ики восил,
Уртада пардае бўлуб ҳойил.

Шоҳ деди: «Бу сифатки сенда дурур,
Мунча кўп маърифатки сенда дурур».

Ҳарна десанг савоб бўлғусидур,
Даъватинг мустажоб бўлғусидур.

На бўлур сидқ ила дуо қилсанг,
Ҳожатимни манинг раво қилсанг».

Ушбу сўздии Гадо бўлиб пурдард,
Деди оҳиста тортиб оҳи сард-

Ки: «Агар мустажоб бўлса дуом,
Булмас эрдим фироқ аро ноком.

Шоҳ мен сори айлар эрди гузар,
Зор ҳолимга солур эрди назар».

Шоҳ чу маълум онинг сўзин қилди,
Ўз Гадоси ул эрконин билди.

Деди: «Эй беҳабар, дединг не сўз?
Шоҳ мендурмен, инак, очғил кўз.

Тахт узра ултуруб тиларсен шоҳ,
Фалак узра юруб тиларсен моҳ».

Ушбу сўздин Гадо хурўш этти,
Кетти ҳуши чу ҳуш анго етти.

Деди: «Бу сўзни қилмоғум бовар-
Ки, бўлур ёр бу сифат ёвар.

Боракалло, нечук вафодур бу,
Ростдурму ва ё тушимдурму?»

Кўргузубсан гар уйқуда дийдор,
Бўлмағоймен абадгача бедор.

Жилва бедорликда қилдинг агар,
Уйқум ўлсун ҳаром то маҳшар.

Гар кун ўлса латиф кундур бу,
В-ар тун эрса шариф тундур бу.

Балки андешаи хаёл дурур,
Ёр васли манго маҳолдурур».

Шоҳ тилар эрди кўбрак ўлтурғой,
Мақсадиға Гадони еткурғой.

Лекин ул бимдинки хайли сипоҳ,
Шоҳни истаб етушсалар ногоҳ.

Хол не эрконини билғойлар,
Иковин шармисор қилғойлар.

Ложарам кетти Шоҳ манзилиға,
Ботти Дарвеш ашкининг гилиға,

Булибон қолди дийдаси намнок,
Хогири — реш, сийнаси — гамнок.

Шод ўлур эрди топса меҳри висол,
Йиғлар эрди етушса вақти завол.

Ваҳ, на толеъки ошиқи дилреш,
Топса бир нуш, кўргуси минг неш.

Топмади умр ичра бир роҳат-
Ки, сўнгидин етушмади офат.

ШОҲНИНГ ТОҒ ЭТОКИДА МАЖЛИС ҚИЛГОНИ ВА
ДАРВЕШНИНГ ТАМОШОҒА КЕЛГОНИ

Тунки бу базмгоҳи миноранг,
Ичида Зухра тузди нағмаи чанг.

Май-шафақ, жом чархи ахзардин,
Бўлди омода нуқли ахтардин.

Шоҳ бўлиб бода ичкали мойил,
Бўлди бир неча жом ичиб хушдил.

Базм учун бир маконда ўлтурди-
Ки, Гадо тоғдин они кўрди.

Шоҳ базм ичра бўлди майхора,
Ул йироқдин ҳам этти наззора.

Тузубон мажлис ичтилар ҳама май,
Базм аро нола қилди чангу най.

Бўлди соқий юзи гули гул-гул,
Ғулғули шиша — нолаи булбул.

Шўхларнинг лаби шароболуд,
Уйлаким барги гул гулоболуд.

Чеҳра аксин солиб шароб ичра,
Енар ўт солди офтоб ичра.

Лаби ширину бодаи рангин,
Етти бир-бирга бўлди лаб ширин.

Чашми соқийки, майга маст ўлди,
Тарки махмур майпараст ўлди.

Мажлис аҳли шукуфтаю хуррам,
Бўдилар олам аҳлидин беғам.

Зухду тақвога шиша урди санг,
Тори тасбиҳ бўлди тори чанг.

Майи рангин тўло пиёлаи зар,
Гули раъно намунаси яксар.

Бўлубон соф бодалиғ мийно,
Хотири софи ошиқи шайдо.

Раз қизиким макони миnodур,
Париким шиша анго маъводур.

Мутриби хўб андалиб оҳанг
Кўргузуб дам-бадам ғариб оҳанг.

Даф фиғонлар чекиб нечукким маст,
Нола маддин қилиб фалакпайваст.

Най бошида йўқ эрди ҳеч ҳаво,
Топти бу важҳ бирла баргу наво.

Ҳар садоники зоҳир этти уд,
Эшитиб чанғ они қилди сужуд.

Нола айлаб баланду паст рубоб,
Бўлубон беқарор шайх ила шоб.

Шақли қонун аён этиб мистар,
Нақши жон сафҳасида сарто-сар.

Зебу зийнат топорга мажлиси Шох,
Узларин шамъ қилди Зухраю моҳ.

Чун бўлуб базм уйлаким гулшан,
Бўлди ондин Гадо кўзи равшан.

Деди улг «Базм жонибиға юрай,
Шамънинг соясида Шоҳни кўрай».

Токи юз урди базмгоҳ сори,
Ўзни еткурди базми Шоҳ сори.

Чун тополмас эрди базми висол.
Турди бир гушада бўлуб бадҳол.

Борча нўш айлабон майи ишрат,
Ул чекар эрди рашкдин ҳасрат.

Нағмаи най била ичиб ҳама май,
Ул чекор эрди оҳ пай-дарпай.

Шоҳ лабиға етурса жоми шароб,
Ул Гадо бўлур эрди масту хароб.

Шоҳ ҳариф илкидин гар ичса жом,
Ул Гадо бўлур эрди хуношом.

Лолазор ичра Шоҳ хурраму хуш,
Ул Гадо жонини ёқуб оташ.

Шоҳ илкига олибон соғар,
Ул Гадоға ушолибон соғар.

Шоҳ олиб бодахўрликдин ком,
Ул Гадо талхкому заҳрошом.

Шоҳ чун жом ҳар замон ичибон,
Ул Гадо коса-коса қон ичибон.

Шоҳ майдин юзин қилиб гул-гул,
Ул Гадо вола уйлаким булбул.

Шоҳнинг завқи ҳолати ҳадсиз,
Ул Гадонинг малолати ҳадсиз.

Ул тун алқисса то саҳаргача жом-
Давр этиб борча олди майдин ком.

Оқибат ўз ишини қилди шароб,
Булдилар мажлис аҳли масту хароб.

Чун буллуб базм эли саросар маест,
Қилдилар бошни жом оёқида паест.

Уйқудин борчаға юмулғоч куз,
Яна Дарвеш урди тоғға юз.

Тоғдур ишқ эли ҳамовози,
Мундин улди жаҳон сарафрози.

Муттасил сўз дебон эшитгусидур,
Боши мундин фалакка етгусидур.

ШОХНИНГ ДАРВЕШ ВИЛА МУЛОҚОТ ҚИЛҒОНИ ВА
РАҚИБНИНГ ШОҲНИ ШАҲАРГА ДАЛОЛАТ
ЭТКОНИНИНГ БАЕНИ

Сўнги кунким шукуҳин айлаб фош,
Тоғ авжидин этти жилва қуёш.

Жори улди жаҳонға чашмаи нур,
Жилвагар маънии тажаллии Тур⁶.

Шоҳ уйқусидин буллуб бедор,
Меҳрдек тавсаниға бўлди сувор.

Ишратойину хушдилу хуррам,
Ноз ила тоғ сари қўйди қадам.

Борча ҳамроҳлариға қилди хитоб-
Ки: «Букун мандадур хумори шароб.

Булмасун ҳамъинон манга ҳеч ким,
Ҳамдаму ҳамзабон манга ҳеч ким.

Шоҳ айлаб баҳона ушбу сўз,
Қўйди Дарвеш маскани сори юз.

Етти юз лутф бирла масканиға,
Васл ила берди жон улук таниға.

Сочибон дам-бадам лабидин бол,
Тил очиб сўрғоли Гадодин ҳол.

Дедиким: «Эй вафо аро ноёб,
Туну кун сенда борму хурдухоб?»

Деди: «Ғам еб мудом ичим гуқдур,
Уйқу улмоқдин ўзго ҳам йўқдур».

Яна дедики: «Кундуз, эй бадҳол,
На тариқа утар санго худ ҳол?»

Деди: Кундуз, эй кўзим қондур,
Яъни андуҳу ғамда гирёндур».

Яна дедики: «Тирадурму тунинг,
Нола бирла чиқорму кўкка унинг?»

Деди: «То тонггача чекарман оҳ,
Ёнар оҳим утига анжуму моҳ».

Яна дедиким: «Маҳраминг кимдур,
Соҳиби розу ҳамдаминг кимдур?»

Деди: «Оҳим дурур жалис манго,
Ҳамраҳу, ҳамдаму, анис манго».

Яна дедики: «Кўнглинг ичра не бор,
Қайси дилбар хаёлидур санга ёр?»

Деди: «Йўқ, кўнглум ичра йўқ ҳеч нима,
Сендин ўзга не эрса кетти ҳама».

Муддати сурдилар бу навъи мақол,
Бир-бирига дебон жавобу савол.

Яна Шоҳ манзилига қилди хиром,
Қолди Дарвеш хастаю ноком.

Тонгласи ҳам шаҳи фалакпоя,
Солди Дарвеш бошига соя.

Бир неча кун бу навъ от сурди,
Ўзни ҳар кун Гадоға еткурди.

Шаҳ иши ушбу эрдиким ногоҳ,
Булди бу қиссадин Рақиб огоҳ.

Яна бир ҳийла топиб ул ғаддор,
Айламакка Гадони ҳажр аро зор.

Деди: Шоҳо, гули баҳор ўтти,
Вақти саҳрою лолазор ўтти.

Сайр қилдинг фазои саҳрони,
Кўрдинг андозасиз тамошони.

Шаҳарга эмди маркабинг сургил,
Ўзни қасру сароға еткургил.

Коминг ол соқии дилородин,
Шаҳр ити хуш гизоли саҳродин.

Даҳр доруссаломи — шаҳрдурур,
Шоҳларнинг мақоми шаҳрдурур.

Шаҳрдиндур муроди дил ҳосил,
Мустафога Мадинадур манзил.

Шаҳрнинг боми бирла девори,
Соя эл бошига солур бори.

Уйлари дилкашу фараҳ афзо,
Яхшилар анда айламиш маъво».

Мундоқ ақволға бўлиб қойил,
Шаҳрға Шоҳни айлади мойил.

Яна қолди Гадо фироқ ичра,
Оташи дарду иштиёқ ичра.

Ғаму андуҳ беҳад ўлди насиб.
Бошиға бу бало етурди Рақиб.

Бўлмасун кимсага Рақиб гами,
Етмасун фурқати ҳабиб алами.

Васли жонон, агарчи жондин хуш,
Лек марги Рақиб ондин хуш.

ТАМУЗ ХАВОСИННИНГ СИФАТИ ВА ШОҲГА ТИВ
БЕМОРЛИГИНИНГ ОРИЗ ВУЛҒОНИ ВА ҲУКАМО
МУОЛИЖАСИ БИЛА СИҲАТ ТОПҒОНИ

Чунки анжум шаҳи суруб якрон,
Саратон манзилида тутти макон.

Куйди тоби самумдин раги жон,
Бўлди бошларда мағзлар жушон.

Тобдин наҳрлар суйи қуруди,
Сув умидидин эл илик ювди.

Бўлса ҳар қушға сув ичида макон,
Бўлди ёғиға қовурулуб бирён.

Ҳар киши сурса тавсани саркаш,
Тавсани бўлди наъли дар оташ.

Муз баҳоси кумушдин ўлди оғир,
Они ҳам топмойин сув бўлди боғир.

Гармлиқдин маҳи жаҳонафрўз,
Бўлди тунлар жаҳондек оламсўз.

Демоғил ҳар сори нужуми фалак,
Тирдурурким оқизди хайли малак.

Маҳвашлар узори тўкти арақ,
Тўккой ул навъким ситора шафақ.

Бўйла кунлар аро магар бир кун,
Сочти кўбрак қуёш ўти учқун.

Шоҳнинг жигариға солди тоб,
Қилди орому сабрини ноёб,

Ўт мисиллик қизорди рухсори,
Ўзга навъ ўлди тарзу рафтори.

Сорғойиб офтоби талъати Шоҳ,
Шамъ ранги тутти машъали моҳ.

Шоҳ отоси эди ситораи ҳашам,
Хусрави чарху тахту меҳру алам.

Лашкарига шумора йўқ пайдо,
Кишварига канора йўқ пайдо.

Кўси бирла жаҳон пур овоза,
Адлу аҳсонига йўқ андоза.

Кўрубон ўгли заъфини ногоҳ,
Ёқти гардунни тортиб ўтлуғ оҳ-

Ки, ўғулға ото муҳаббати кўб,
Бўлғуси доғи меҳру шафқати кўб.

Заррача чашми захм топса ўғул,
Чок-чок ўлғуси отоға кўнгул.

Отоларға ўғул бўлур маҳбуб,
Кўр ҳикояти Юсуфу Яъқуб.

Борча зебо ўғулгадур толиб,
Борчадин кўп ото бўлур роғиб.

Хусрав ул ишға топмойин чора,
Юраки ғамдин ўлди юз пора.

Ҳар ҳакимеки юрти ичра эди,
Чоқириб борчасин оларға деди,

Ким: «Бу фарзади хўбу бемонанд,
Бордурур чорангизға ҳожатманд».

Ҳукамоким гуҳарбаён эдилар,
Хусрав оллида тил очиб дедилар-

Ки: Билур кимсаким сухандондур-
Ки, бу фасл ичра шаҳр зиндондур.

Ушбу вақт ичра яхшироқ маъво,
Йўқтурур жуз канораи даръё.

Лаби даръё эрур лаби дилбар,
Тошида сабзаю ичида гуҳар.

Муътадилдур ҳаво анго ҳама вақт,
Файзбахшу тарабфизо ҳама вақт.

Қилғусидур ҳавои хушк зарар,
Лаби дарёдадур ҳавои тар.

Шоҳға сикҳат ўлғуси ҳосил,
Тутса дарё канорида манзил.

Бор эди ул ёвуқда бир даръё
Мавж ила тўлмиш эрди сар то по.

Ул сифат кенг эдики юз қулзум,
Бир ҳубоби ичида эрди гум.

Чарх иши ондин изтироб бўлуб,
Кирибон ер тубига об бўлуб.

Мавжи гардунға бош чекиб ҳар гоҳ,
Яъни ул ғарқа қилди моҳию моҳ.

Қилди оламни об бирла хароб,
Оре, ўлғой бу навъ олами об.

Неча ғаввос кўшиш айлади фош,
Лекин ондин чиқоро олмади бош.

Ҳаддин афзун анго гуҳар била дур,
Кафи холи, вале канораси пур.

Йўқ эди гуҳариға ҳадду шумор,
Регдек соҳилида юз хирвор.

Уғлини хусрави хумоюнфол,
Қилди онинг капориға ирсол.

Борибон чун Шаҳи жаҳоноро,
Манзил этти канори дарё.

Ул ҳаво берди жисмиға қувват,
Этти ҳусниға зеб ила зийнат.

ГУли рухсори топти раънолиғ
Сарви рафтори олди зеболиғ.

Булажаб бўлди қаду қомат анго,
Қойим ўлди магар қиёмат анго.

Сустлиғ борди, жисми чуст ўлди,
Ҳар жиҳат бирла тандуруст ўлди.

Нақди жон бошиға фидо бўлсун,
Юз жаҳон йўлида гадо бўлсун.

ГАДОНИНГ ДАРЁ КАНОРИДА ШОҲ БИЛА ИХТИЛОТ
ҚИЛГОНИ ВА ШОҲ АНГА ХОТАМИН БЕРГОНИ

Чун эди баҳру кон саро-сар пур,
Бириси лаъл берди, бириси дур.

Бирни айлаб нигин, бирин хотам,
Қилдилар нақш оларға бўйла рақам.

Чунки ул Шоҳ маснади тамкин,
Мулки сиҳҳатни қилди зери нигин.

Бўлди дурри ягонадек якто,
Жилвагоҳи канораи дарё.

Хотири сайдға бўлуб мойил,
Туну кун эрди маскани соҳил.

Токи ул сайдгоҳ мақоми эди,
Мурғу моҳи асири доми эди.

Чунки ул баҳрнинг канорида,
Беҳжатафзо марғзорида.

Воқеъ эрди ҳамул муалло тоғ-
Ки, эди ул Гадоға жои фароғ.

Тоғ Дарвешга ватан эрди,
Бесутун жои Кўҳкан эрди.

Ожиз ўлмуш эди чекордин оҳ.
Эрди андоқки кўҳ уза бир коҳ.

Ҳар қачон ғамдин улса беором,
Қилибон тоғ қулласиға хиром.

Йиғлабон Шоҳнинг гамин ер эди,
Қаср боми сори боқиб дер эди-

Ки: «Гар йўқтур ул сори гузарим,
Лек бордур йироқдин назарим...»

Қилибон сўз демак сабоға ҳавас,
Дер эди: «Эй амини пок нафас.

Кўрсанг ул ёри дилнавозимни,
Оллида арз қил ниёзимни-

Ки, бу дам санда ёр бўйи бор,
Файзосор хоки кўйи бор.

Тук бошим узра хоки кўйини,
Ур димоғимға пок бўйини».

Бир кун атрофға боқор эрди,
Кўзидин сели ашк оқор эрди

Кўрди дарё канорида ногоҳ,
Хаймаю шомиёнаю хиргоҳ.

Хаймаларда сутуни пурзийнат,
Чодир ичра арўси хуш қомат.

Олор ичра бор эди бир хиргоҳ,
Хайли анжум аро нечукким моҳ.

Боши хиргоҳнинг фалакфарсо,
Атласи чарх эрди пушиш анго.

Хиргоҳ атрофида саропарда,
Ойга бўлгон киби само парда.

Деди: «Билдим ҳақиқати хиргоҳ,
Манзили моҳ, балки хиргаҳи шоҳ.

Дема хиргаҳи моҳ, бадр дегил,
Офтоби баланди қадр, дегил.»

Сўнгра дарё лабиға қилди майл,
Тоғдин уйлаким қуйи сори сайл.

Бориб ўрду канорасига равон,
Қилди бир гўшада ўзин пинҳон.

Ногаҳон даври чарх кор этти,
Шоҳ андешаи шикор этти.

Шоҳбозин қулига олди равон,
Бозга сидра шохи бўлди макон.

Сифати бозин айлабон оғоз,
Деди: «Бу боз осмонпарвоз.

Сайд олмоқда гар эрур ферўз,
Менинг илкимга лек навомўз.

Гар эшитса садон суми саманд
Рам қилиб давр этар ҳавога баланд.»

Чун бу сўзни эшитди аҳли сипоҳ,
Бўлмади ҳеч кимса ҳамроҳи Шоҳ.

Шоҳ танҳо бўлуб қуёшосо,
Бўлди майдон сори қадам фарсо.

Шоҳдин йўқ эди Гадо хабари,
Шоҳга ҳам зори бенаво хабари.

Шоҳ анго чун ёвуқ етушмиш эди,
Айлаб андеша ўз-ўзига деди -

Ки: «Агар хусрави баланд мақом,
Охират мулки сори қилса хиром.

Сўнгра оёки шоҳ ким бўлғай?
Соҳиби мулку жоҳ ким бўлғай?»

Иттифоқо ҳамул Гадо ногоҳ,
Ул нафас деди оҳ тортиб: «Шоҳ!»

Шоҳ деди: «Бу ғариб ҳол ўлди,
Шоҳлиқимга хужаста фол ўлди.

Мен дедим, подшоҳ ким бўлғай,
Шоҳи мулку сипоҳ ким бўлғай?»

Ҳотифе деди: Шоҳи шоҳ мен мен,
Лойиқи тахт ила кулоҳ мен мен.

Сунгра дедики, эйки, дединг шоҳ,
Шоҳ мендурмен, инак, айла нигоҳ».

Эшитиб ондин ушбу сўзни Гадо,
Сачрабон турди жон қилурға фидо.

Улубон дасту пойи ашҳабни,
Қилди меҳроб наъли маркабни.

Деди: «Ёрабки, бу хужаста ҳилол,
Булмасун кам ўтуб неча маҳу сол.

Баданин гарддек нажанд этти,
Ўзни фитрок учиға банд этти-

Ки, каманди иродатим будур,
Сийнабанди саодатим будур».

Қуюбон йўли узра рўйи ниёз,
Қилди бир неча гуфтуғу оғоз.

Сунгра Шоҳ оллида фиғон айлаб,
Додхоҳ расмини аён айлаб.

Деди: «Шоҳо, эшит бу додимни,
Номурод этма, бер муродимни.

Чора қил жони дарднокимға,
Йўқса, чек ханжаринг ҳалокимға.

Манго айлаб мудом жавру жафо,
Қилғосен ўзгаларға меҳру вафо.

Меҳнати дарду ғам бўлур охир,
Давлати ҳусн ҳам бўлур охир.

Кўрки, бир зулм айлагач гардун,
Қолди боқи не Лайли, не Мажнун.

Оч бу оламға чашми ибратбин,
Қони осори Хусраву Ширин.

Маснади Миср қолди Юсуфдин,
Ети эл ўлголи таассуфдин.

Бибул айлаб бу гам била афғон-
Ки: «Адам гулни қилди фасли хазон.»

Шоҳ гулдек бу сўз била очилиб,
Ўз Гадосиға лутфу меҳр қилиб.

Дедиким: «Ҳокими азал ҳақи,
Моликул мулук валам язаал ҳақи.»⁷

Гар бўлуб дастёр толеи бахт,
Манго махсус бўлса тожу тахт.

Салтанат бирла сарбаланд ўлсам,
Халқ аросида аржманд ўлсам.

Ҳамдам ўлғум санинг била ҳама ҳол,
Саҳару, шому, ҳафтаю, маҳу сол.

Гар бу сўзда тилар эсанг ҳужжат,
Инак ол хотамимни, тоб роҳат.

Ҳужжат ичраки нақши хотам эмас,
Ҳеч ҳукми онинг мусаллам эмас».

Хотамин топшуруб Гадо қулиға,
От суриб кетти Шоҳ ўз йўлиға.

Ҷун Гадо тангри лутфидин ноғоҳ,
Кўрди ўз бармоқида хотами Шоҳ.

Деди: «Бу хотами Сулаймондур,
Манго олам мутеъи фармондур.

Тушса ҳар ким қулиға ушбу нигин
Булгусидур мутеъ рўи замин.

Ҳалқасидур мисоли ҳалқаи жим,
Ҳам нигин шакли шакли чашми мим.

Бу сифат жиму мим баса камдур-
Ки, буларни Гадо топар Жамдур.

Ул даҳан шаклу, бу нигин берайб
Ғар муни бўса қилсам эрмас айб.»

Бўса қилди онию урмади дам-
Ки, лаби муҳри эрди ул хотам;

Токи онда нигину хотам эди,
Ҷоми Ҷамшиду хотами Ҷам эди

Бўлди Шоҳ ишқнинг гадоликдин,
Топти комини бенаволикдин.

Шоҳлиқ ул сифат гадоликдур-
Ки, онинг коми бенаволикдур.

ХУСРАВНИНГ ШОҲ ТАЛАВИГА НОМА ЮБОРГОНИ ВА
ШОҲНИНГ САҲРОДИН ҚОЙТИБ ШАҲАРГА КЕЛГОНИ

Роқимеким бу сўзни қилди рақам,
Сафҳага бўйла сурмиш эрди қалам-

Ки, олиб Хусрав илкига хома,
Шоҳ олдиға ёзди бир нома.

Нома йўқ, навхате эди зебо,
Холу хатдин юзи топиб оро.

Хублуқ онда бениҳоят эди,
Тула авроқ зебу зийнат эди.

Ё муанбар абир ила варақе,
Ёки тўлғон гуҳар била табақе.

Нақши унвонидур жаҳоноро,
Хатти мазмунидур фараҳафзо:

«Ҳосили қисса улки ҳазрати Шоҳ,
Ғайрати офтобу хижлати моҳ.

Моҳвашлар гуруҳининг шоҳи,
Шоҳвашлар нужумининг моҳи.

Боғи умрим ниҳоли зебоси,
Мулки жоним шаҳи дилороси.

Улки, кўнглум ҳамеша роғиб анго,
Улки жоним ҳамеша толиб анго.

Керак улким, бу номани кўргоч,
Хатти мушкин хитомани кўргоч.

Рахши давлатни бу тараф сургой,
Узини бу ҳазинға еткургой-

Ки, йўқ эмди фироқига тоқат,
Меҳнату иштиёқига тоқат.

Умрни барқи тез фаҳм этгил,
Барқға эътимод йўқтур, бил.

Хосса умреки мен киби пире,
Берди қўлдин, йўқ анга тадбире.

Эмди сен мен ҳазинға лутф этгил,
Бошима маргдин бурун етгил.

Фироқинг ичра борди кўздин нур,
Ҳам кўнгулдин йироқ тушти ҳузур.

Чашми гирёнима тараҳҳум қил,
Дили вайронима тараҳҳум қил.

Сабр ила ақлу ҳуш кетти, кел,
Жон ғамингдин лабимға етти, кел.»

Шоҳ отоси хатини чун кўрди,
Жониби шаҳр маркабин сурди.

Бўлди гўёки кўргузуб жавлон,
Юсуфи Миср озими Канъон.

Шаҳр суккони жумла беэҳмол,
Шоҳға айладилар истиқбол.

Нозанинлар бўлуб тарабойин,
Кийдилар борча жомаи рангин.

Баъзиси айлабон тунни ёшил,
Сабзалар ичра гул тасаввур қил.

Жомасин баъзи айлаб анбарфом,
Меҳр қилғон киби либосин шом.

Айлабон баъзи жомасини оқ,
Нахлдекким шукуфа бошдин оёқ.

Баъзи гулнорранг кийди қабо,
Қилди гулдаста шаклини пайдо.

Баъзи нили либос, гулгуна чеҳр
Бордур ул навъким сипеҳр аро меҳр.

Борчаси Шоҳ интизорида.
Ултуруб йул ики канорида:

Ногаҳон чатри Шоҳ булди аён,
Чархгардони моҳ булди аён.

Шоҳ оллида борча саф тузди,
Расми одоб ҳар тараф тузди.

Ул дам ул навъ ҳол булди падида-
Ки, етушти магарки соати ид.

Шоҳ чун Хусрав олдиға етти,
Хаста кунглини пурсурур этти.

Қадри, қадри фалакдин утти онинг,
Иzzi боши малакдин утти онинг.

Эй хуш ул кунки меҳнат очиб юз,
Ёр дийдориға етушкой куз.

Бошу тан хоки поси булғой онинг,
Дилу жоним фидоси булғой онинг.

Ҳар кишига бу иш муяссар эмас,
Гулга лойиқ эмастурур ҳар хас.

Етмагай ҳар киши қулиға жом,
Олмагай борча бу тарафдин ком.

Ёраб, ўз ҳусни дилкашинг ҳақи,
Хайли ушшоқи дилхушинг ҳақи .

Ки, мани ҳам етур бу давлатға,
Васл базмида айшу ишратға.

ХАЗОН ФАСЛИНИНГ СИФАТИ ВА ХУСРАВИНИНГ ВАФОТ
ТОПҒОНИ ВА ШОХНИ ОЛДИГА ЧОҚИРИВ ВАСИЯТ
ҚИЛҒОНИ

Будур иқтизон лайлу наҳор-
Ки, кўрар офати хазонни баҳор.

Шоҳким чарх уза етурди ўзин,
Қўйди охир ер узра бошу юзин.

Боғ аро чун етушти вақти хазон,
Сабзау гул адамға бўлди равон.

Бўлди барча бинафшанинг қади ҳам,
Кийди эғнида жомаи мотам.

Ранги норанж заъфарон ўлди.
Рашки унноб арғувон ўлди.

Гул кетиб боғ ичида қолди тикан,
Айшу ишрат ерини тутти миҳан.

Гард остида қолди рўи беҳи
Бўлубон хайли бард хокн раҳи.

Нор юз пора кўнгли қон ўлди,
Поралар пардадин аён ўлди.

Етибон гарму сарддин осеб,
Гоҳ сорғорди, гаҳ кўкарди себ.

Шоҳдин сарнигун тушуб писта,
Чиқти мағзи сари бўлуб хаста.

Захмнок ўлди пайкарн бодом,
Етуруб чашми захм анго айём.

Хушалар токлардин ўлди жудо,
Лаълу дур иқди тушти туфроқ аро.

Шохлардин тукилди баргу бор,
Гул кетиб гулистонда қолди хор.

Булбул ўлди хомуш бошдин-оёқ,
Тил нечук сўз дегой йўқ эрса қулоқ.

Қумрии зор бехуруш ўлди,
Савсани хушзабон хамуш ўлди.

Бўйла ҳашам ароки хусрави гул —
Бордию, ўлди ҳажрида булбул.

Хусрави тожбахшу мулкситон,
Ўзга оламга қилди майл аён.

Тушти гаҳ тобга, гаҳи табга
Кўнгли жонга етушти, жон лабга.

Табу тоб этти тер юзида аён,
Ўйлаким сув ичида барги хазон

Пўст ила устухон бўлуб бадани,
Балки де: анкабутнинг расани.

Етти ранжу аламдин жонга,
Дарддин кўнгли етти афғонга.

Ортибон дард шиддати охир,
Ўзга навъ ўлди ҳолати охир.

Шоҳни хизматиға қилди тадаб,
Деди очиб васият этколи лаб:

«Адл ила мамлакатга султон бўл
Зулмдин доимо гурезон бўл.

Токи, сандин улус топиб роҳат,
Кўрмасун меҳнату, гаму кулфат.

Хайли дарवेशнинг ризосига боқ-
Ки, олардур саромади офоқ.

Фақрдин кимки, топти оғахлиғ,
Қилмади майли шавкати шаҳлиғ.

Неча султони оқибатандеш,
Булди шаҳлиғни тарк этиб дарвеш.

Ким келиб даргоҳингға дод этса,
Талаби соҳиби мурод этса.

Юзига гул киби табассум қил,
Яхши сузлар била такаллум қил.

Агар ул ҳайбатингдин улса лол,
Санга арз айлай олмаса аҳвол.

Қалам аҳлиға эътимод этма,
Ёзса ҳар суз эътиқод этма.

Ҳар жароҳатки, ул ситамдиндур,
Билгил, албатта ул қаламдиндур.

Илмнинг қийматиға берма шикаст,
Шарънинг кадрини ҳам айлама паст.»

Бу васиятни чуш тамом этти,
Берди жону жинон сори кетти.

Борча эл мотамида некти фирон,
Гуёким қиёмат улди аён.

Шуълаи оҳ чиқди гардунға,
Дажлаи ашк етти Жайҳунға.

Ҳама олам хурушдин тулди,
Ҳама одам сиёҳпуш улди.

Тутубон мотамин бори лашкар,
Қаро ранг ичра ботти сарто-сар.

Қарориб борча лашкари онинг,
Мулки ҳинду улди кишвари онинг.

Белига боғлағон гуҳарли камар,
Ғамидин топти тоб сарто-сар.

Фурқатида қаро кийиб хотам,
Тутти йиртиб узорини мотам.

Булди бошдин айру тожи зар,
Негоким қолди мамлакат бесар.

Тахти туфроқ уза макон этти-
Ки, Сулаймони мамлакат кетти.

Яъни, эл оқ тортибон ғамноқ,
Баъзи айлаб яқою сийнани чок.

Ашк ила ювдилар улук баданин,
Хулладин қилдилар ориғ кафанин.

Элтибон жониби лаҳадга равон,
Қора туфроқда қилдилар пинҳон.

Улки авжи фалак нишиман анго —
Эрди, охир ер улди маскан анго.

Улки бошига тожи зар урди,
Ер тубига бошини еткурди.

Улки кийди ҳарир пироҳан,
Чиқориб пироҳанни кийди кафан.

Даҳр аро ҳеч ким қадам қўймас-
Ки, қадам жониби адам қўймас.

Ким қилди бешик аро манзил,
Қилди тобутни оқибат маҳмил.

Даҳр боғи эрур ажаб бир боғ-
Ки, онго лола келди қонлиғ доғ.

Тарабу айш буйи йўқ гулида,
Ҳам навои нишот булбулида.

Ғунчасининг лабики хандондур,
Булубон қон ичи, паришондур.

Ҳар бинафшаки кўргузур бустон,
Бир суманбар хатидин онгла нишон.

Лолаким бош чиқорғуси ҳар йил,
Бир рухи лолагун нишонаси бил.

Тоза сарвеки бўлғуси пайдо,
Бир сиҳиқад намунаси гӯё.

Оқил эрсанг жаҳонни тарк этгил,
Мард эсанг хонумонни тарк этгил.

Бебақодур бу олами фони,
Ҳушманд эрсанг айла тарк они.

ШОҲНИНГ ОТОСИ УРНИҒА САЛТАНАТ ТАХТИҒА
МИНҒОНИ ВА ДАРВЕШНИНГ ШОҲ ВИСОЛИҒА ЕТИВ
ЯНА МАҲРУМ БУЛҒОНИ

Даҳрдур бир каманди печо-печ,
Ҳеч анга хотирингни боғлама ҳеч.

Гар эсанг ҳушманду гавҳарсанж,
Бил бу оламини арсаи шатранж.

Ҳар замон кўрки, бир ўйин бирла,
Келтурур ушбу арсаға бир шаҳ.

Бўлди Хусравға жонишин чун Шоҳ,
Топти ҳаддин зиёда давлату жоҳ.

Адлу аҳсон йўлиға қўйди қадам,
Халқни қилди хушдилу хуррам.

Даври андоққи, даври май хуш эди,
Борчаға дилкушою дилкаш эди.

Етмайин ҳеч кимсага озор,
Йуқ эди ҳеч бир кўнгулда ғубор.

Борча мазлум ғамдин осуда,
Гуссадин зулм аҳли фарсуда.

Шаҳна тоб ичра ўйлаким гесу,
Фитна хоб ичра ўйлаким уйқу.

Мамлакатда ихрож заҳмати йўқ,
Халқда эҳтиёж заҳмати йўқ.

Суду савдо кишида йўқ асло,
Зулфи ёр улди суд ила савдо.

Лашкар аҳли қулидин аҳли замон,
Курмади кашмакаш, магарки камон.

Ҳеч ким эрмас эрди зору низор,
Магар улким бор эрди ошиқи зор.

Булса ҳар кимса бенаво ногаҳ,
Булгоч аҳволидин онинг огаҳ.

Онга шаҳ айлар эрди уйла карам-
Ки, булур эрди мунъими олам.

Айласун раҳмат ул атоға худо-
Ки, халаф буйла қолди сунгра анго.

Офарин эрди ул садафга нисор-
Ки, берур буйла гавҳари шаҳвор.

Ул дарахти куҳан эрур хушҳол-
Ки, қолур ондин ушбу навъ ниҳол.

Шоҳ чун шаҳлиғ ихтиёр этти,
Ул Гадоға ҳамул хабар етти.

Шод улуб чуст ўрнидин турди,
Шоҳ даргоҳи сори юз урди.

Деди: «Қилсам бориб қошиға дуо,
Айлагай Шоҳ ваъдасиға вафо.»

Хотами Шоҳниким эди зарҳал,
Топшуруб эрди Шоҳ анго аввал.

Элтибон маҳрамиға топшурди,
Маҳрам олдию Шоҳға еткурди.

Кузи Шоҳнинг чу тушти хотамиға,
Боқибон лутф бирла маҳрамиға.

Деди: «Улким кетурди бу хотам,
Келтуруб они қил манго ҳамдам.»

Шоҳ даргоҳиға чу етти Гадо,
Булди тапдин Рақиб жони жудо.

Шоҳи душмангудозу дўстнавоз,
Кийибон хилъати ниёзу ноз.

Кулуб онинг юзига бошлади сўз,
Олмади лаҳза юзидин куз.

Сузидин берди жониға қувват,
Тун-кун этти узига хамсуҳбат.

Юзидин қилмайини кўзини йироқ,
Тутар эрди онинг сўзига қулоқ.

Ошиқиға қилиб навозишлар,
Кургузур эрди лутфу нозишлар.

Неча кун бу сифат тузуб суҳбат,
Коми дил бирла қилдилар ишрат.

Лек ҳар дам эрур синеҳрга иш,
Айламак узга ҳол ила гардиш.

Васл аро гар бировини шод айлар,
Яна ҳижронда номурод айлар.

Дейм асбоби васл эмас пайдо,
Гар бугун булса, йўқтурур тонгло.

Деди ровий бу сузниким, ул дам-
Ки, Гадо эрди Шоҳға маҳрам.

Етти Шоҳ олдиға бу навъ хабар
Ки, ҳама лашкари фалон кишвар —

Шоҳнинг қасдиға бўлуб жозим,
Бу диёр узра бўлдилар озим.

Адади йўқ, доғи қадам то фарқ —
Бўлубон барча кук темур аро фарқ.

Шоҳ керакким, бу ҳолини билгай,
Хасмининг дафъи фикрини қилгай.

Чу бу сўздин Рақиб эди огоҳ,
Рашкдин деди Шоҳга тортиб оҳ:

«Уқало оллида эрур маълум-
Ки, назар шумларга қилмоқ шум.

Кимни бахт қилса хору нажанд,
Қила олмассен они иззатманд.

Булғил ушбу Гадодин безор-
Ки, ўзидек сани ҳам айлар хор.

Булсун оввора ушбу Гадо-
Ки, мунинг шомини кетурди бало».

Бу сифат айлабон они мазмум
Охир этти висолидин маҳрум.

Шоҳдин чун Гадо жудо тушти,
Бошига чорасиз бало тушти.

Деди: «Ёрабки, бу на ҳолатдур,
Ваҳ, бу на ранж ила малолатдур.

Ёғса ҳар фитна абридин гар тош,
Мени мазлумга ушотур бош.

Чиқса ҳар ғусса даштидин гар хор,
Зор кунглумға еткурур озор.

Назарим қайси ғулга тушса агар,
Булур ул хор, балки юз ништар.

Ногаҳон олсам илгима бир жам,
Заҳр ўлуб бода, булғомен ноком.

Топсам истаб чу чашман зулмоғ,
Шарбати марғ булғой оби ҳаёт.

Истабон ком йўлга қуйсам гом,
Йиқилурман қуруқ аро ноком.

Ул қуруқдин чиқарса гар бахтим,
Яна йиқгуси толпи сахтим.

Оқ, бу бахти вожгунимдин,
Вэй, бу толпи забунимдин.

Бу тирикликдин ўлганим яхши,
Қаро ерга кўмулганим яхши.

Марг истаб лабимга етти жон,
Жон бериб марг истарам ҳар ён.

Тобакай чиқгай оҳу афгоним,
Кўшки чиқса жисмдин жоним.

Нафсим ўтидин танимда халал,
Кўш, қатъ этса бу нафсни ажал.

Иуқ кўнгулда нишотдин асаре,
Балки ғамдин анго етар зараре.

Даври гардун на истагай мандин-
Ки, асар кўймади ҳазин тандин.

Чархи золим эшитмади додим,
Тутти мундин фалакни фарёдим.

Даҳр золи улус фиреби учун,
Тимайин макру ҳийладин тун-кун.

Ўзига зеб бергуси ҳар дам,
Токи майл айлагай анга олам.

Рост билгил миллати каждур,
Зоти шуму жибиллати каждур.

ҚИШ МАВСИМИНИНИ СИФАТИ ВА ШОҲНИНГ
ДУШМАНИГА ЗАФАР ТОПГОНИ ВА РАҚИБНИНГ МАҚТУЛ
БУЛГОНИ ВА ШОҲ ВИЛА ГАДО ҲАМСУҲБАТ БУЛУВ БИР
НЕЧА КУН ИШРАТ ҚИЛИБ ОЛАМДИН УТҚОНЛАРИ

Мунча қиш мавсими етушти равон,
Булди ўт тоби элга роҳати жон.

Боқти эл офтобга пайваст,
Булди гуёки офтобпараст.

Баски афсурда булдилар яхдин,
Истадилар мақом дўзахдин.

Чархдин меҳр тезрак кетти-
Ки совуқдин анго зарар етти.

Балки олам аро йўқ эрди қуёш,
Ҳама тун эрди, кун эмас эди фош.

Булди ўт рутбаси фузун гулдин,
Дудининг қадди шохи сунбулдин.

Сўздин этти танига жавшан сув,
Балки борча либосин оҳан сув.

Урса маркаб агар муз устига гом,
Сиккадор улур эрди нуқраи хом.

Қичқуруб раъд зоҳир этти ситез,
Жола тошини ҳар дам отиб тез.

Бўйла айём ароки чиллаи дай,
Тирборон етурди пай-дарпай.

Шаҳрдин Шоҳ отланиб юрди,
Душмани жонибиға юз урди.

Чекти лашкар аду диёри уза,
Токи етти онинг ҳисори уза.

Ясадилар ики тарафда ясов,
Жилвагар икки ёндин ўлди ялов.

Ҳар тараф тиги тез ўлуб пайдо,
Фитнау рустахез ўлуб пайдо.

Чок айлаб зирҳни ханжарлар,
Сувни андоқки сабзаи тарлар.

Булди миқроз қорчошиб неча тиг,
Эл бошин қатъ қилмоқ айлаб биг.

Еллар эгнида найза бўлди муқим,
Уйлаким Тур уза асои Калим.

Гард қилди фалак сори оҳанг,
Ер дағи чарх бирла тузди жанг.

Кўҳтанлар бошида гарду ғубор,
Боғ бошида абрдек сайёр.

Кимки хасмига урса ханжари бим,
Хасмининг жисмин айлар эрди ду ним.

Ҳар кишининг бошига етса тиғ,
Утубон ерга айлар эрди биг.

Йиқилиб оти бирла зеру забар,
Туфроқ узра ётор эди музтар.

Сар-басар ер юзи бўлуб пурхун,
Мавжи онинг шафақ киби гулгун.

Шафақеким фалакдадур ҳоло,
Қилур ул хун нишонасин пайдо.

Бор эрди ушбу арсада Дарвеш,
Шоҳга манзил эди, анго дилреш.

Қулини кутариб дуо сорига,
Юзини эвуруб само сорига.

Шоҳнинг нусратин тилар эрди,
Хасмининг зиллатин тилар эрди.

Ногаҳон хасми қочти майдондин,
Тилку ондоқки шери ғаррондин.

Турфаким, бу сифат уруш чоғи-
Ки, чекор эрди тиғлар ёғи,

Булмади кимса жуз Рақиб ҳалок,
Гар Рақибе ҳалок бўлса не бек?!

Булмағил ушбу турфага қонёъ,
Турфароқ сўзго эмди бўл сомеъ.

Кеча зулфики берди халқга даст,
Қурси хуршидга етушти шикаст.

Булди гардун тани муламмаъ ҳам,
Чатри ферузагун мурассаъ ҳам.

Буйла туш кўрди жумла Шоҳу сипоҳ-
Ки, Шоҳ олдиға келди бир огоҳ.

Хизр ёнглиғ анго очуқ таъбат,
Киймиш эғнига бир яшил кисват.

Деди: «Ул вақтеким уруш қилдинг,
Душманинг қасдиға юруш қилдинг;

Санга ул нусратеким ҳақ берди,
Ул Гадонинг дуосидин эрди.

Тургил они ўзунгға маҳрам қил,
Шод этиб лутф бирла беғам қил.

Шоҳ уйғонди уйқудин ул дам,
Кўрмиш эрди бу тушни лашкари ҳам.

Ундаб этти Гадони маҳрами хос,
Ҳажрдин қилди васл бирла халос.

Кимки, чекса фироқи жононин,
Сунгра топғуси роҳати жонин.

Яхшидур заҳри ҳажру, ранжу, малол,
То билингай недур шароби висол,

Ҳажрдин сўнг агар висол ўлмас,
Шеваи ишқға камол ўлмас.

Шоҳу Дарвеш мисли ширу шакар,
Бир-бири бирла бўлди шому саҳар.

Шоҳ қилиб жилва иззу поз била,
Булди Дарвеш иши ниёз била.

Даъби маъшуқ поз бўлғусидур,
Расми ошиқ ниёз бўлғусидур.

Улгуча бир-бирига ёр эдилар,
Соҳибхлосу роздор эдилар.

Оқибат бу жаҳондин ўттилар,
Туфроқ остида жой туттилар.

Жонлари жисмдин жудо бўлди,
Ерлари тира хок аро бўлди.

Ваҳки, бу манзил асру кўтаҳдур,
Шоҳу Дарвешга гузаргаҳдур.

Ҳеч бу домдин қутулмоқ йўқ,
Улмайин кимса тинч бўлмоқ йўқ.

Хизр янглиғ гар ичсанг оби ҳаёт,
Охир олғуси жонни бу зулмот.

Сайр Исодек айласанг афлок,
Оқибат бўлғуси мақоминг хок.

Юсуфосо эсанг маҳи Канъон,
Қилғосен оқибат қудуқни макон.

Масалан умри Нуҳ топсанг агар,
Ушбу тўфон этар ҳалоки хатар.

Улки озоди ҳар қуюддурур,
Аҳаду вожибул вужуддурур⁸.

БУ КАЛОМИ ХУЖАСТА ФАРЖОМ ХАТИ ТАВФИҚИНИНГ
ШУКРГУЗОРЛИГИКИМ, МАТБУЪИ ХОСУ МАҚВУЛИ
АВОМДУР

Шукриллилоҳки, бу хужаста калом,
Хотирим коми бирла топти тамом.

Шукр ҳам буки то тамом ўлди,
Мажлисорои хосу ом ўлди.

Борчанинг тилида онинг сифати,
Ҳаманинг огзида онинг нуқати.

Ондин офоқ жайби пурдурур,
Ондин ишқ аҳлиға бағал пурдур.

Гарчи қаллоби шаҳр эрур сарроф,
Е хатоғуи даҳр эрур ҳарроф,

Заррача синмоғуси миқдори,
Жон бериб олғуси харидори.

Байти гар камдурур манга ғам эмас,
Яхши мазмуни, шукрким, кам эмас.

Соф мазмуни меҳрдек зоҳир,
Тонг эмас қилса майл анго хотир.

Маъни хосу лафзи омфиреб,
Олғуси борчадин қарору шикеб.

Оллоҳ, оллоҳ, на дилпазир ушбу,
Роғиб ўлғилки ногузир ушбу.

Мунча бўлғай фунуни шоирлиқ,
Мунча бўлғай фусуни соҳирлиқ.

Ким дам урса тилни банд этдим,
Айладим сеҳру мустамамд этдим.

Хасм кўзига милдур қаламим,
Дўст чашмиға нурдур рақамим.

Зоҳир этти қародин обиҳаёт,
Лек ҳосиддин олди тоби ҳаёт.

Раҳм жоедурурки ўлди ҳасуд,
Раҳм айламак ўлукка на суд?

Дили ҳосид ҳамеша хун ўлсун,
Алами дам-бадам фузун ўлсун.

Эй ҳасуд, ушбу фикр фосиддур,
Фикри фосид ҳамеша косиддур.

Сенкидурсен сўз аслидин маҳжур,
На десаиғ, эйки, борсен маъзур.

На ғаразким эди санго маълум,
Ул бурундин эди манго мафҳум.

Муйбоф этса неча жустужуй,
Ойира олмоғуси саъй ила муй.

Қойдаким худҳуди Сулаймондур,
Мур қоқмоқ қанот на имкондур.

Қачон улғай садои гулғули зоғ,
Роҳатафзо навои булбули боғ.

Менки сўз оламидамен дарё,
Сен ўқурсен биров сўзини манго.

Киши шеърин ўғурлама зинҳор,
Булса ўз шеъринг айлагил изҳор.

Ўзгалар шавқ жомин айлади нуш,
Санга иш телбадек мудом хуруш.

Ўзгалар чекса оҳи оташнок,
Сен қилурсен чекиб яқонгни чок.

Мен суҳап сиккасини қилғум нав,
Сенга иш арз махзани Хусрав.

Чун эмассен бу номада номи,
Тутмагин номи Хусраву Жомий.

Сен киби кажхаёли номарғуб,
Олор отини тутмоқ улмас хуб.

Сен чун назмингга шеър қуйдинг от,
Санго йўқтурму шеър элидин уёт?!

Булмаса назм чун дурри макнун,
Саҳл булғай табиасти мавзун.

Сену мен ғарчи бормиз шоир,
Фарқ лекин арода бор зоҳир

Қурки бирдек эмас самуму насим,
Бирига ер — жишон, бирига жаҳим.

Нармлиқда бири равонпарвар,
Бирдин гармлиқда жонға хатар.

Чунки бир каргаси ракики наво,
Бир ҳумо бирла айлабон даъво;

Деди: «Сандин қуйи эмас поям,
Соянгосо эрур менинг соям».

Деди бир кимса: «Эй тангмоя,
Тенгму бу соя бирла ул соя?»

Кирса ҳар ким бу сояға ногоҳ,
Бўлғай ул олам ичра зилли илоҳ».

Можарои ҳусуду қиссаи ман,
Ўйлаким каргасу ҳумо равшан.

Йуқ, йуқ, ушбу сўзим боридур лоф
Даъвии достони ҳазлу газоф.

Мен ким ўлдимки эл дегай мандин?
Шуаро рашк айлагай мандин?

Мен недин ҳам ҳусуддин дегомен,
Чун ямондур ямонни найлагомен.

Тобакай қилгомен бу навъ хуруш,
Кошки эмди бўлгомен хомуш.

Борча маъшуқ нози ҳурматидин,
Жумла ошиқ ниёзи ҳурматидин.

Шоҳларнинг баланд жоҳи учун,
Ҳам Гадоларнинг утлуғ оҳи учун

Уламоий изомнинг ҳақи,
Сулаҳойи киромнинг ҳақи —

Бир назар айлабон Ҳилолийға,
Чек они мақсади висолиға.

Огаҳийни ҳам айлама навмид,
Тут тариқи савоб аро жовид.

ИЗОҲЛАР

1. *Югурсам ул тараф бирраъси валъайн* — жоним билан (кузим устига) у тарафга югураман маъносида.
2. *Фаарсилху ғадан нартаъ ва наълаб* — биз уни эртага юборамиз, уни айбдор қиламиз, маъносида.
3. *Маозаллоҳки, ман каж йўлга кетсам* — худо сақласинки, мен ёмон йўлга кетсам, маъносида.
4. *Ерингдин турки фит таъхир офат* — Ерингдан турки, сусткашлик офатга элтади, маъносида.
5. *Сирри нуну валқалам баён айлаб* — қалам ва нун сирини баён килиб, маъносида.
6. *Тур* — Арабистондаги бир тоғнинг исми, Тур тоғи.
7. *Моликул мулук валам явал ҳақи* — унинг чексиз ҳукмронлиги ҳақи, маъносида.
8. *Аҳаду вожибул вужуддурур* — у ягона, бутун мавжудот унинг қудрати билан вужудга келган, маъносида.

ЛУҒАТ

А

- Абвоб* — өшиклар
Абир — анбар, бир навъ хушбуй нарса
Аблақ — ола-була тусли от, йул-йул рангли ёввойи от, олачипор
Абрешим — ипакли матоъ
Автор — чолғу асбобининг торлари
Авранг — тахт
Адно — паст, пастроқ, тубанроқ
Аёлат — мамлакат, вилоят
Ажнос — 1) Жинслар, турлар, хиллар; 2) маталар, кийим-бош
Аъжуба — ажойиб, ажойиблантирувчи
Азбар — ёддан, ёдаки
Азойим — исми аъзам уқиш, азойимхонлик, жоду, фусун
Азфар — жуда ёқимли, хушбуй
Ало-э — эй, ҳой
Амиқ — теран, чуқур
Анбоз — шерик, уртоқ
Анбор — 1) Хирмон, уюм; 2) хас, хашак, ахлат, супринди, гунг
Анбус — нон
Анкабут — урғимчак
Аномил — бармоқ
Аносир — унсурлар, элементлар
Арганун — бир хил музика асбоби
Асас — кеча қоровули, тунги соқчи
Аъмо — кўр, суқир
Ақвол — сузлар, қавллар
Ақаб — орқа
Ақд — боғлаш, тугиш

Б

- Бадра* — халта, турва
Бажадд — жиддий, қатъий
Бажуз — бошқа, узга
Бебок — раҳмсиз, шиддатли
Байза — тухум
Байъ — аҳд, паймон (олди-соттида)

Балиғ — нафис маъноли, тулик ифодали силлиқ
Бам — чолғучиларнинг йўгон овози, бас
Банодуш — қулоқнинг пастки, юмшоқ қисми
Бар — 1) ҳосил, мева; 2) бадан, тан, гавда, кўкрак; 3) этак
Бари — 1) жиҳоз, безак нарсалар, асбоблар; 2) япроқ
Барин — юқори, баланд
Барот — оқлик қоғози, ёрлик хати
Бард — совуқ
Боранг — гузал, ёрқин
Бархўр — лойиқ, муносиб, яраша, арзийдиган
Бархўрдор — фойдаланувчи, бахраманд, лойиқ
Басират — курувчанлик, уткир кўзлик
Бат — ўрдак
Беш — кўп, ортиқ, ортиқча
Бечун — ўхшашсиз, монаидсиз
Бехрўзи — бахт
Бед — тол дарахти
Бикр — бокира, оҳорли, эрга тегмаган қиз
Бисмил — сўйилган, сўйиш, бош кесмоқ
Бистар — тўшак, ўринбош
Бодпо — тез юрадиган, югурук (от ҳақида)
Бозғуна, бозғун — 1) қарши, тескари, акс; 2) бахтсиз, эзилган, хор
Бозу — билак
Болиғ — балоғатга етган, баркамол
Бун — илдиэ, томир, туб, фундамент, асос
Бус — бахтсиялик, оғир иш, фалокат

В

Вабол, вубол — айб, камчилик, қийинчилик, увол
Важд — завқ олиш, жазава
Вораста — қутулган, озод, буш
Варзиш — машқ, жисмоний машғулот, спорт, гимнастика
Варта — гирдоб, чуқур жой. ҳалокатли жой
Вусъат — кенглик, кенгчилик
Вусул — эришиш, уланиш, етишиш

Г

Газанд — 1) зарар, гуноҳ; 2) фалокат
Гезлак, гезлик, казлик — кичик пичоқ, қаламтарош
Гоҳ — 1) жой ўрин; 2) вақт, баъзи вақтда, баъзан
Гузида — сайланган, танланган.
Гуна-гуна — турли-туман, ранг-баранг.
Гунжишк — чумчуқ
Гург — бўри
Гўшмол — қулоқни бураш, жазолаш, танбиҳ

Д

Дадудом — йиртқич ва хонаки ҳайвонлар
Дайҳим — қимматбаҳо тошлар билан безатилган тож, бу тожни Эрон шоҳлари кийганлар; олтин, қимматбаҳо тошлар қадалган бош кийими; соябон, тахт

Далв — қудуқдан сув оладиган чарм идиш
Даллола — қийлағар котин, даллол
Дар — эшик, дарвоза
Даранг — секин, аста тўхталиш, пайсалга солиш
Дарбар — олиб кетмоқ, олиб қўймоқ, еб қўймоқ, учириб кетмоқ, бўшатиб олиш, озод қилиш, қутқариш
Дарж — 1) киритиш, қайд этиш; 2) уралган хат
Дархўр — мувофиқ, муносиб
Дархам — 1) чатишган, чирмашган, тупланган; 2) тартибсиз; 3) титилган, уйилган
Дақойиқ — ингичка ва нозик маънолар
Дсбо — нозик ва нафис нақшлар солиб тўқилган ипак мато
Дос — уроқ
Дурж — қимматли тошлар солинадиган қутича
Дуруд — мақтов, дуо, салом, яхшилик тилаш
Дўш — 1) орқа, кифт; 2) утган кеча
Дўш бар дўш — елкама-елка

Е

Ера — катта билак узук

Ж

Жав — арпа
Жавлонгоҳ — кезадиган ер, майдон
Жавф — бушлиқ
Жаъд — жингалак соч, гажак
Жалий — равшан, очиқ, йирик, кўзга кўринарли
Жалол — шуҳрат, улуглик.
Жаложил — қўнғироқча, шилдироқ
Жанибат — юк ортиладиган ҳайвон
Жарас — қўнғироқ, карвон туясидаги қўнғироқ
Жашн — байрам, тантана
Жибиллат — табиат, хулқ-атвор, характер, сажия
Жорўб — супурги
Жувол — чипта қоп, қоғоз қоп
Жунбиш — қимираш, ҳаракат, қўзғолиш, ёсиш
Жустан — қидирмоқ, изламоқ

З

Зайн — безак, ҳусн
Замон — таъмин этиш, гаров ижора, вазифа
Зарандуд — зарқалланган, тилла ҳал югуртирилган
Заъф — кучсизлик, ҳолсизлик, касаллик, ожизлик
Заҳира — запас нарсалар, эҳтиёт қилиб сақланган нарсалар
Зер — 1) музыкада энг ингичка овоз; 2) ост бирор нарсанинг тағи, паст
Зилл — куланка, соя, ҳимоя, ҳомийлик
Зирўҳ — жонли, тирик
Зифо — эрининг уйнда янги никоҳ тантанасини ўтказиш

И

- Ибрий, иброний* — яҳудий
Ибтило — мубталолик, мафтун бўлишлик, берилш
Изрор — зарар, бузиш, хароб қилиш, шикастланиш
Ил — йил
Имор — отнинг эгар-жабдуғи
Имори — одамларнинг утириши учун туянинг устига урнатилган ка-
жава
Инак — анди, шундай, шундай ҳам; мана
Инон — 1) жилов, тизгин; 2) олд, ҳузур
Иона — ёрдам, кумак
Инқиёд — бўйсунуш, берилш
Исол — олиб бориб бериш, етказиб, элтиб бериш
Истабрақ — кимхоб, зарбофт
Истифсор — изоҳ сураш, талаб қилиш, сураб билиш
Истиъжол, таъжил — шошилиш
Ифтон — васваса, қизиқтирадиган нарса, йулдан оздириш
Ихвон — биродарлар, қардошлар
Ишфоқ — меҳрибонлик, шафқат
Иқд — шода, маржон
Иҳмол — бепарволик, сустлик, сусткашлик
Иқдом — қаттиқ тиришиш, уриниш, қадам босиш

К

- Каёсат* — зеҳнли, фаросатли
Кайвон, Зухал — Сатурн юлдузи; юксак осмон
Кайд — ҳийла, макр, айёрлик
Калаки — бошқа биров билан муносабатда бўлган эри бор хотин
Калим — сўзловчи, ҳамсуҳбат, ҳамгап
Калла — бош, соч
Карра — пўпанак, моғор
Каргас — ўлимтик ейдиган, узоқ умр кўрувчи қуш
Карик — каркидон.
Кариз — булдуруқ қуш
Кара — узум токи
Кашокаш — кураш, тортишув
Килк — қамиш қалам
Кишт — экин, экинзор, экин майдони
Кола, коло — бойлик, мулк, қимматли нарсалар
Косаи панир — пишлоқ косаси
Кост — камайиш, озайиш, етишмаслик
Кох — 1) баланд бино, қаср, сарой; 2) осмон
Коҳ, каҳ — сомон
Коҳиш-кост — кичрайтириш, қисқартириш, тавбеҳ бериш
Кумайт — 1) тўриқ от, чопқир от; 2) қорамтир қизил май
Кун — турмуш, яшаш
Кўра — ўчоқ, печь
Кўс — катта ногора, табл

Л

- Лавҳ* — ёйиқ нарса, тахта, ёзув тахтаси; равшанлик
Лалъа — ёлқинли, равшанлик, йилтироқ

- Лахт* — лактак, бўлак, парча, андак, озгина
Лачак — хотин-қизлар румоли устидан ўрайдиган румол, дакана
Лиф — хурмо дарахтининг пўстлоғи ва ундан ясалган ип
Лоб — 1) қуёш, талаб, ибодат қилмоқ; 2) арзнома; 3) Идрис ўғли-
 нинг оти, астролобни кашф этган одамнинг номи
Лош — лоша — ўлган нарсанинг жасади, ўлумтик
Лули — 1) лули (музика, рақс, ашула билан машғул бўлувчи);
 2) отарчи, куча ашулачиси, куча раққоси; 3) фоҳиша, куча хотини
Лиоб — тупук, шиллиқ суюқлик
Лўълў — марварид донаси, дур

М

- Мавт* — ўлим, вафот этиш.
Мадъян-Мадина — Арабистон шаҳри, умуман шаҳар
Маъзул — 1) бўшатилган, ишдан озод қилинган; 2) йўқотиш, кетиш
Мақшуф — 1) очилган, кашф этилган; 2) очиқ
Маъкулот — озуқ-овқат, емиш
Мамлу — тўлган, тула
Мамлук — 1) қул, асир; 2) мулкка айлантирилган
Манофиъ — манфаатлар, фойдалар
Манқул — нақл қилинган, бировнинг айтганларидан кўчирилган
Маншур — ёрлиқ, фармон.
Мардумак — кўз қорачиғи
Марсум — 1) чизилган; 2) расм қилинган, одат бўлган
Марқум — ёзилган
Маъраз, *маъриз* — 1) бирор нарсанинг кўриниш жойи, кўрсатилган
 жой; 2) арз урни; 3) ҳолат
Масдар — манбаъ, келиб чиқиши
Масҳуб — ҳамсуҳбат, бирга юривчи
Маъсият — гуноҳ
Матар — ёмғир
Матбуъ — кишининг таъбига мувофиқ, лойиқ келадиган, маъқул бўл-
 моқ
Матрун — 1) қойилган, қораланган, ҳақоратланган; 2) яраланган
Мафраш — ерга тушаладиган гилам, кигиз, шолча каби нарсалар;
 палос
Мафтух — 1) очиқ; 2) ғалаба, босиб олиш
Махтум — тамомланган, ёпиштирилган
Машина — бачадондаги бола жо буладиган суюқлик пардаси
Мақар — қарор топиш, тухталадиган жой
Мақдур — 1) илгаридан белгилаб қўйилган; 2) имкон бўлган, қўл-
 дан келганича; 3) қудрат, иқтидор
Мақтаъ — 1) кесилган, кесик; 2) улчовсиз, улчанмаган
Маҳд — 1) бешик; 2) кажава
Маҳз — 1) колис, соф, тоза, нуқул; 2) фақат, фақатгина, ёлғиз
Маҳмил — туянинг устига ўрнатилган, одамлар утирадиган кажава
Маҳрур — ҳароратли, иситма, қизиган
Мекҳал — кўзга сурма қўядиган чўи
Меҳр — қуёш.
Мил — 1) резника ичак; 2) тоғ парма; 3) кўзга сурма тортадиган
 сурма чўп.
Минқод — буйинсунувчи, итоат қилувчи
Мисмор — миҳ, қозик

Мистар — чизғич, қалин қоғозга ип тортиб ясалган махсус асбоб.

Бу асбоб оқ қоғозга чизиқ йул тушириш учун ишлатилади

Мисқаб — парма

Монҳатт — афти бузилган киши, кучсизлантирмоқ, занфлантирмоқ, руҳи тушмоқ.

Муаккал — вакил, бир иш топширилган киши

Мубоҳий — 1) фахрланувчи, мақтанувчи, қувонувчи; 2) шуҳратланган, донгдор

Муваккал — назоратчи, қараб турувчи

Мувосалат — етишиш, топишиш

Мужовир — ўз юртида яшовчи

Муэд — иш ҳақи, хизмат ҳақи, тулов

Муина, мўйна — юнгдан ёки қилдан ишланган матоъ

Мукаҳҳал — сурма қуйган

Муламмаъ — гулдор, ранг-баранг, ола-була, ярқироқ, хол-хол

Мулоқот — учрашиш, кўришиш

Мулоҳий — қониқиш, хурсанд бўлиш

Мулотиф — мулоимлик, хушмуомала, латифлик.

Муноди — бирор хабарни баланд товуш билан эълон этувчи, жарчи

Мунъим — бой, карамли, саховатли, неъмат эгаси

Муониқ — қучоқлашган, бағрига босган

Мураттаб — тартиб берилган, тартибланган, тизилган

Мусалсал — бир-бирга занжирга ўхшаб уланган, кети узилмас даражада сирланган занжир шаклдаги жингалак

Мусалло — жойнамоз, катта масжид, намозгоҳ

Мутававқ — маржон билан безатилган

Муттако — суянчиқ, мададкор

Мутағаййир — узгарган, ўзгарувчан

Мутурбон — туякуш, туя хайдовчи, сарбон

Муфориқат — жудолик, хижрон, ташлаб кетиш

Мухотаб — эшитувчи, тингловчи

Мушаббак — панжара

Мушикоф — ҳаддан ташқари мохир, уста; исми танқидчи

Мушағбид — найрангбоз, куз боғловчи

Мушчар — шаҳодат бериш, маълумот бериш

Муқаввас — қавсга ўхшаган, ёйга ўхшаган, эгилган

Муқарнас — 1) букилган, эзилган; даварик, думбоқ, дунг; 2) безалган нақш; 3) гумбазли бино; 4) усти узун чуққи тош; 5) нақш билан безалган бино.

Муқаффал — қулфланган

Муҳол — мумкин булмайдиган иш, маҳол иш

Муғаббари бол — тўзон босган қанот, чанг босган қанот

Муҳра — 1) юмалоқ нарса, соққа; 2) мунчоқ, тасбиҳ; 3) шахмат донаси; 4) нақш, тамга

Н

Навид — севинчли хабар, хушхабар

Навозиш — яхшилик қилиш, сийлаш, марҳамат, меҳрибонлик, эркалаш

Навҳа — товуш чиқариб йиғлаш, нола, мунгли йиғи

Най — қамиш; найқанд — шакарқамиш

Накҳат — хушбўй ҳид

Нанг — ор, уят, номус

- Нассоб* — олғир, учар, муттаҳам, қаллоб
Нафир — 1) карнай, овоз; 2) нола, фарёд, йиғи; 3) жамоа, гуруҳ;
 4) нафратланувчи
Нафха — 1) эсиш, 2) хушбуй ҳид.
Наълайн — бир жуфт ковуш
Нақб — тешик, ер тагидан ковланган лаҳм
Наҳанг — каттакон балиқ, кит
Наҳйи — манъ этиш, қайтариш
Нек, неку — яхши, гузал
Некном — яхши ном чиқарган, донгдор
Нухуфот — яширин нарсалар, махфий предметлар
Ниё — бува, ота, уруг-аймоқ, хеш-ақрабо
Нийрӯмон — кучли, қувватли, зуравон
Нирон, нор — ут, олов, дузоҳ
Нишман — 1) қуш уяси, ин, турар жой; 2) орқа; 3) мажлис, ўлти-
 риш
Ниҳод — 1) табиат, хислат, характер, сажия; 2) тузилиш
Ной, най — қамиш
Норанж — 1) лимон, апельсин, мандарин каби дарахтлар жинсиини
 бир тури; 2) сариғ тус
Норбун — анор дарахти
Норван — хушқомат ва серяпроқ бир дарахт
Носипос — миннатдор бўлмайдиган киши
Нусрат — 1) ердам, мадад; 2) зафар, галаба
Носуфта — тешилмаган, қул тегмаган, сайқалланмаган
Нофа, мушк — 1) қора тусли ва хуш исли нарса; 2) сочининг қора-
 лиги ва ҳиди, кўзнинг гавҳари (қорачиғи)
Нофай тотор — тоза ва эиғ хушбуй мушк
Ноф — 1) киндик; 2) урталик, марказ

О

- Обёр* — мироб
Овеза — 1) осилган, осма; 2) ҳалқа, исирға, зирак
Огин — 1) тула, аралаш; 2) нақшли
Од — қадимги араб қабиласининг номи
Ож — 1) фил тиши, фил суяғи, оқ, равшан, ёруғ
Оварм — 1) шарм, ҳаё, уят; 2) меҳр, муҳаббат, шафқат, меҳрибон-
 лик; 3) газаб
Олом — алам сўзининг куплиги — қайғу алам, азоб
Омирзиш — гувоҳдан кечиш, кечириш, афв этиш
Остин — енг

П

- Падруд* — видолашини, хайрлашини
Пайк — хабарчи, элчи
Пандор — уйламоқ, тахмин қилмоқ, тасвирламоқ.
Паранд — ипакдан туқилган гулсиз юпқа кийимлик; 2) қилич, хаа-
 жар каби тигнинг дами
Парвард — сўз бирикмасида тартибланган, усган маъносида келади
 Масалан, нозпарвард — ноз қилишга урганган
Пардадир — парда йиртувчи, сир очувчи шарманда қилувчи
Парниён — ипак, ипакли буюм

Парастор — санитар, касал боқувчи, таъзим қилувчи
Паррон — учувчи, отилган
Парастииш — ибодат, топиниш, диний маросим; ортиқ даражада севиш,
таъзим қилиш.
Партав — ёруғлик асари, нур, шуъла, порлоқлик
Пас — 1) кейиш, сўнг; 2) орқа
Пафраш — 1) гилам юки; 2) чамадон
Пеш — илгари, олдин, олд
Пироҳан — кўйлак
Полуда — 1) тиниқ, соф, сузғичдан ўтказилган; 2) бир овқатнинг
номи
Пос — қўриқлаш, сақлаш, пос тутмоқ — қўриқламоқ, сақламоқ
Пуркоҳ — сомон билан тўлдирилган
Пурпеч — чигал, кўп ўралган
Пут — қарз
Пушт — орқа, қобиқ, пушт, тери
Пуштпо — тарк этмоқ, кечмоқ, эътиборсиз қолдирмоқ
Пушта — тепача, баландлик

Р

Равзан — тўйнуқ, тешиқ, дарча
Равған — ёғ, мой
Ражъат — қайтиш
Расан — арқон, аргамчи
Рашҳ — суюқликнинг сизиши, терлаш
Раъша — титроқ
Рахя — уй асбоблари, кийим, кўйлак
Раҳи — қул, хизматкор
Раҳил — кучиш, жунаш
Раҳо — озод қилинган
Рез — қум
Риб, рибқа — сиртмоқ, ип, бериб — бесиртмоқ, ипсиз
Ридо — шайхларнинг елкасига ёпиб ёки ташлаб оладиган чойшўб
каби нарса; дарвешларнинг устки кийими
Ривон — 1) розилиқ, мамнунлик; 2) жаннат
Рикоб — 1) узанги; 2) подшо ҳузури
Рим — эскирган, чириган
Рог — тоғ этаги, ўтлоқ, сабзозор, боғча
Рукаш — мол баҳосини ошириш
Рум — қидириш, иташ, яширин ҳаракат
Руст — маҳкам, қаттиқ, мустаҳкам бекик
Рух — юз, чеҳра, бет
Рўй — юз, чеҳра

С

Сабий — ёш бола
Сабил — йўл, эгасиз қолиш
Сабу — кўвача, май идиши
Саванд — қасам
Савомеъ — христианлар ибодатхонаси, монастырь
Сайт — машҳур, ҳаммага маълум, овоза
Саккон — сокининг кўплиги, бирор жойда турғун яшовчилар

Сало — чақириқ, умумий чақириқ, мурожаат
Салх — терисини шилмоқ.
Салим — омон, соғ, саломат
Самин — қимматбаҳо
Само — осмон
Санж — сўз бирикмасида ағаси, текширувчи каби маъноларда келади; *Хазонасанж* — хазина ағаси, тарихсанж — тарих текширувчи
Сард — совуқ
Сарсар — аччиғ шамол, қаттиқ шамол, бурон
Сарфиганд, сарфиганда — 1) боши ағик, уятли; 2) ерга урилган, камситилган
Сарҳанг — полковник, лашкарбоши, қўмондон
Саҳил — кишнаш
Саҳм — 1) ёй ўқи; 2) ҳисса, улуш, бўлак
Соҳир — 1) масхарабоз, қизиқчи, мазах қилувчи; 2) ҳазилкаш, пичингчи, 3) сеҳргар.
Сивор — билагузук
Синон — найза учи, уткир найза
Сиришта — қорилган, аралаштирилган
Сипос — мақтов
Соид — билак
Сок — 1) поча, болдир; 2) дарахт ганаси, ўсимлик пояси
Спехри барин — баланд осмон, юксак кўк
Субҳа — тасбеҳ
Сумма — кейин, сўнгра, яна
Сундус — ипакли парча, сатин
Сурух-сурух — 1) юпқа, нафис, пардадек, шаффоф; 2) тешик
Суруш — фаришта, хабар келтирувчи фаришта.
Сухансанж — сўз уловчи, гузал сўзли
Сухайл — ёруғ юлдуз
Суҳо — Хулкар тўпламидаги юлдузларнинг аён хираси
Суҳон — 1) ағов; 2) арра
Сўи — қайғу, алам

Т

Тааллул — 1) иллатланиш, касалланиш, 2) баҳона қилиш, сабаб кўрсатиш
Тааммул — чуқур ўйлаш, диққат билан фикрлаш, мулоҳаза қилиш
Табла — лаган
Табл — дўмбира, катта ногора, довул
Табли жанг — уруш ногораси, жанг дўмбираси
Табойиъ — «табиат» сўзининг кўплиги
Табоҳ, табаҳ — хароб, бузуқ, вайрон
Тавсан — шўх от, ўйноқи от, тўпичоқ
Тажаммул — безак, зийнат, пардоз
Таъжил — ошиқиш, шошилиш
Таковар — юрамол от
Такопу — югура-югура, сарсонгарчилик, оворагарчилик, тўс-тўнолон, қий-чув, ташвиш, ғамхўрлик, жонкуярлик, ҳаракат
Таку пўй — елиб югурмоқ
Талофий — тўлаш, уч олиш
Тамаллуқ — ялиниш, ёлвориш; сохта таъзим
Танъ — масхара қилиш, кулиш, ҳазил

- Тапонча** — 1) шапалоқ, шаппати; 2) тўппонча
Тарроҳ — нақш солувчи, наққош, биноларни безовчи
Тардид — тараддуд, рад этиш
Тарсиё — 1) бирор нарсага зийнат учун қимматбаҳо тошлар ўрна-
 тиш, безатиш; 2) шеърда биринчи мисра сўзлар билан иккинчи
 мисра сўзларини бир-бирига оҳангдош, вазидош, қофиядош
 қилиб келтириш
Тафаҳхус — ковлаш, текшириш, суриштириш
Тафтон — ёндирувчи, эритувчи
Таъхир — кечиктириш, кечикиш
Ташвир — тўлқин, фалокат
Ташниё — маломат қилиш, айблаш
Ташт — лаган, тоғора
Тағбун — 1) бир-бирини алдаш, алдамчилик, товламачилик; 2) но-
 умидлик, умидсизлик, маъюслик, ночор аҳволда қолиш, ғам-қайғу,
 алам, хўрлик, хафалик
Тақвим — 1) тўғрилаш, тиклаш; 2) бирор нарсанинг сурати; 3) пла-
 неталарнинг ҳол ва ҳаракатини кўрсатувчи йиллик жадвал, ка-
 лendarь тўплам
Тақсир — камчилик, қисқартириш
Таҳайюр — ҳайратланиш, шошиб қолиш
Таҳвил — 1) нарсани бир ҳолдан бошқа бир ҳолга кўчириш, ўзгар-
 тиш; 2) эски астрономияда қуёшнинг бир буржидан бошқа бир
 буржга ўтиши
Таҳният — қутлаш, табриклаш
Таҳрис — ҳирслантириш, ҳирсини уйғотиш, тамаъ қўзғатиш
Тезтаг — чопар, чопағон, илдам
Тиймор — бирор ишни юзага чиқаришдаги ҳаракат, хизмат; қайғу-
 риш, ғамхўрлик
Тир — 1) ўқ, камон ўқи, ёй ўқи; 2) Аторуд планетаси, 3) узун, тик
 ёғоч
Тозиёна — қамчп
Тор — қоронғи
Тунд — 1) аччиқ, газаб, ғазабли; 2) асов, бош бермайдиган, сакраш,
 шух
Турра — кокил, ўримсоч, зулф, жингалак соч
Турунж — апельсин
Тутуқ — парда, чойшаб, ёпиқ
Тўғма, дўғма — қул
Тўша — озиқ, овқат, йўл озиғи

У

- Уд** — 1) оловга солганда хуш ҳид берадиган ёғоч, 2) чолғу асбоби-
 нинг номи
Уштулум — 1) қаҳрлик, жаҳллик, газаб, ёвузлик, қонхўрлик, раҳм-
 сизлик, 2) шовқин, туполон, сўкиш, нолиш, жанг
Учак — том, уй томи, айвон
Уқди, уқда — тугун, банд, чигал, шода

Ф

- Фавқ** — уст, юқори, гузал, юксак
Фалохун — палахмон, тош солиб отадиган қурол

- Фам** — оғиз
Фарбеҳ — семиз
Фараҳ — шодлик, хурсандлик, фароғат
Фар — порлоқ, ҳашамат, савлат, шуқух, безак
Фарри тож — тож беағи
Фуржа — ора бушлиғи, буш урин
Фарж — шодлик, юпатиш, овутиш, тасалли бериш
Фаржом — ниҳоят, охир, натижа
Фарруҳ — гузал, чиройли
Фархунда — қутлуғ, саодатли, бахтли, қувончли
Фарсуда — 1) тўзгиган, эскирган, титилган, 2) ҳорғин, ҳолсизланган, эзилган
Фарҳанг — 1) билим, ақл, адаб, 2) луғат
Фитрок — қанжарга, қанжиға, юк боғлаш учун эгарнинг орқа икки томонига уланган тасма
Фурӯзон — порлоқ, ялтироқ, нур сочувчи, алангали

Х

- Хадам** — «Ходим» сўзининг кўплиги.
Ходим — хизматкор, мулозим
Хаданг — уқ, камон уқи; мажозан киприк
Хайли бард — совуқ аёз
Хайма — чодир.
Халхол — оёққа тақиладиган кумуш ёки олтин ҳалқа
Харш — оилани овқаг билан таъминлаш.
Харош — 1) шилинган, тимдаланган жой, чақа; 2) қирилган, қиртишланган, қиртиб тозаланган
Хишт — 1) бир хил ширинликнинг номи, нон; 2) гишт
Хоро — қаттиқ тош, гранит
Хоҳар — опа, эгачи, сингил
Хур — қуёш
Хурдадон — нозикфаҳм.
Хуруш — қичқириш, ҳайқириш, букириш, фарёд, фигон, шовқин, гавго
Хуша — 1) бошоқ, бош; 2) сунбула
Хушк — 1) қуруқ, қуруқлик; 2) ер

Ю

- Юмн** — бахт, муваффақият
Юғун — йўгон

Я

- Якрон** — яхши от
Яксон — бир хил, баравар, тенг
Ялок — қувватли, шижоатли
Яқин — аниқ жазм, муқаррар
Яқиний — жуда аниқ, муқаррар

Қ

- Қабо — узун, устки кийим
Қавофил — саёҳатчи қарвонлар
Қалъи — юлиб олиш, тортиб олиш, илдизи билан суғуриб олиш
Қаморий — энг аъло нав уд
Қариб — 1) яқинлик, 2) тахминан
Қасаб — 1) най қамиш; 2) зар аралаштириб туқилган ипак, мата, зар аралашган беқасам
Қафо — гардан, бўйин, эйса
Қимот — йўргак, йўргак боғи
Қир — мум, қора мум, асфальт
Қойим мақом — ўринбосар, нойиб, ўрнига ўлтирувчи
Қолу — соқол, қол — гап-сўз, шовқин-сурон
Қорура — 1) сувдон, қолба; 2) сийдикни текширадиган идиш; 3) тун-ги тувак
Қосир — камчилик, қисқа, калта, кучсиз, ожиз
Қидси — покликка мансуб
Қудум — 1) келиш, бир жойга келиш; 2) қадам, оёқ
Қумош — туқима мато

Ч

- Чарб — чечанлик, усталик, мулойим, ёр
Чатр — чодир, бахт, толё, товуснинг думи

Ш

- Шааф — ҳаддан ортиқ берилиш, қаттиқ севиш
Шабранг — тим қора, қора от
Шакарханд — ширин табассум, нозланиб кулмоқ
Шаҳна — қўриқчи, соқчи посбон
Шикоб — сабр, чидам, тўзим
Шикобой — сабрлик
Шикоф — ёриқ, дара, чок, тешик
Шингарф — қизил бўёқ, қизил ранг
Шиновар — сузувчи
Шис — Сиф (русча) Одамнинг ўғли, Каъбага асос солувчи, таъсис қилувчи, Каъбани тузувчи
Шоб — ёш йигит, навқирон
Шоз — шод
Шона — тароқ
Шўбадабоз — ўйинчи, найрангбоз, кўзбойлагич.

Ғ

- Ғаммоз — туҳматчи, ғийбатчи, ғамзачи, ҳийлагар
Ғирёв — фарёд, фиғон
Ғаромат — 1) товондорлик; 2) пушаймонлик; 3) азоб, қийноқ
Ғарқа — чўмган, ботиб кетган.
Ғумом — кўздан ёш оқиш; тумов

Х

- Ҳаводор — ошиқ, севувчи, ҳавасли, тарафдор
 Ҳавопар — эҳтирс
 Ҳавос — ҳислар, сезгилар
 Ҳажим — кенг, багри очиқ
 Ҳавм — 1) ақллилик, донолик, эҳтиёткорлик; 2) қатъийлик
 Ҳамзону — қатор ўтириш, тиззама-тизза ўтириш, маълумда баробар ўринни ағаллаш
 Ҳамсар — баравар, тенг, умр йўлдоши, ёстиқдош
 Ҳарроф — сузамол, нотиқ, чечан, котиб
 Ҳарқ — куйиш
 Ҳашв — ортиқча сўз
 Ҳирмон — бебаҳралик, маҳрумлик
 Ҳифз — 1) сақлаш, қўриқлаш, сақланиш; 2) эсда тутиш
 Ҳавдаж — туя ёки фил устидаги тахти равон
 Ҳомил — 1) бирор нарсани кутарувчи, кутариб турувчи; 2) элитувчи
 Ҳор — иссиқ, ҳароратли
 Ҳорас — қоровул, соқчи, ҳимоячи, сақловчи
 Ҳошо — 1) ҳеч, ҳеч бир, ҳеч қачон, наҳотки; 2) албатта; 3) сақласин
 Ҳулла — безакли, нозик, нафис кийим, ипакли нафис мато
 Ҳуққабоз — найрангбоз, куз боғловчи

МУНДАРИЖА

Огаҳийнинг бадий таржималари	5
Юсуф ва Зулайхо	9
Шоҳ ва Гадо	241
Изоҳлар	322
Луғат	323

На узбекском языке

ОГАХИ

Сочинения в 6-ти томах

ТОМ III

ПЕРЕВОДЫ

Редактор *В. Раҳмонов*
Рассом *Э. Исҳоқов*
Расмлар редактори *Н. Холиқов*
Техн. редактор *М. Мирқосимов*
Корректор *Ҳ. Аҳмедова*

Босмаҳонага берилди 6/VI—1974 й. Босишга рухсат этилди 5/XI—1974 й. Формати 84×108¹/₂. Босма л. 10,5. Шартли босма л. 17,64. Нашр. л. 13,87. Тиражи 25000. Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. Тошкент, Навоий кўчаси, 30. Шартнома № 222—72.

Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси ишлари бўйича давлат комитетининг Тошкент полиграфкомбинатида № 3 қозоғга босилди. Тошкент, Навоий кўчаси, 30. 1974 йил. Заказ № 1997, Баҳоси 62 т.

54

۵۲۱

